

26. వ్యవసాయం

(Agriculture)

26.1 ఉపోద్ధాతం

‘భూమి’ ఒక కీలకమైన ఉత్పత్తి కారకం. పంటలను పండించడానికి అడవులను పెంచడానికి రహదార్ల నిర్మాణం కొరకు, కర్మగారాలను నెలకొల్పటానికి గృహాలను నిర్మించడానికి మరియు వివిధ కార్బూక్షమాల కొరకు ‘భూమి’ ని వినియోగిస్తున్నాం. సేద్యానికి అనుకూలమైన భూమి వల్లనే ప్రజలకు కావలసిన ఆహారం, పశువులకు దాణా లభ్యం అవుతున్నాయి. పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడి పదార్థాలు వ్యవసాయం ద్వారా లభిస్తున్నాయి.

మనకు కావలసినంత భూమి లేకపోయినా లేదా వ్యవసాయం చేయడానికిఅనువైన భూమి లభ్యం కాకపోయినట్లయితే ఏమి జరుగుతుందో ఒకసారి ఊహించండి. మనం ఆహార అవసరాలు తీర్చుకోలేం. పశువులకు పశుగ్రాసం లభ్యం కాదు, పరిశ్రమలకు ముడిపదార్థాల కొరత ఏర్పడుతుంది.

ఈ పాఠంలో వ్యవసాయ రంగం భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఎంతటి ప్రాముఖ్యతను కల్గి ఉందో తెలుసుకొంటాం. అంతే కాకుండ, వ్యవసాయ రంగం ఎడుర్కొంటున్న అనేక సమస్యలు, వాటి పరిష్కార మార్గాలు మొదలగు పలు అంశాలను నేర్చుకొండాం.

26.2 లక్ష్మీలు

ఈ పాఠంశం అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకునేవి.

- ◆ భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయ రంగ ప్రాముఖ్యత
- ◆ వ్యవసాయాత్మకత్తులను పెంపాందించవలసిన ఆవశ్యకత
- ◆ భూ ఉత్పాదతను నిర్వచించటం
- ◆ భారతదేశం లోని భూమి ఉత్పదకత సామర్థ్యాన్ని ఇతర దేశాలలోని భూ ఉత్పాదకతలతో సరిపోల్చట.
- ◆ మనదేశ వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువగా ఉండటానికి గల అంశాలను పేర్కొనుట.
- ◆ మనదేశ వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువ స్థాయిలో ఉండుటకు గల కారకాలను గుర్తించటం.
- ◆ వ్యవసాయ ఉత్పత్తి సామర్థ్యాన్ని పెంపాందించుటకు తగిన కార్యాచరణ పథకాలను రూపొందించటం.

26.3 భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయరంగం పాత్ర

వ్యవసాయం భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఒక ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నది. వ్యవసాయ ప్రాముఖ్యతను తెలియజేయు అంశాలు.

1. ఆహోరం, పశుగ్రాసం

మానవుల కనీస జీవన అవసరాలైన తిండి, బట్ట, నివాసం మొదలగునవి. వీటిలో ఆహోరం అతి ముఖ్యమైంది. మనం ఆహోరం తీసుకొనక పోయినట్లయితే, మనం జీవించటం అసాధ్యమౌతుంది. వ్యవసాయ రంగం మనకు కావలసిన ఆహోరంను అందిస్తుంది. జంతువులకు కావలసిన పశుగ్రాసంను వ్యవసాయరంగం సమకూర్చుతుంది. అందువల్లనే వ్యవసాయరంగం జీవనాధార రంగం. ఇది మన ఆర్థికవ్యవస్థలో ఒక కీలకమైన పాత్రను నిర్వహిస్తుంది.

జనాభా నిరంతరంగా పెరుగుతున్నందు వల్ల ఆహోర ధాన్యాలకు డిమాండ్ పెరుగుతూనే వుంది. ప్రజల నిజ ఆదాయాలు పెరగటం వల్ల వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు గిరాకి పెరిగింది.

అందువల్లనే, మనదేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో వ్యవసాయరంగం పాత్ర యొక్క ప్రాముఖ్యత నిరంతరం కొనసాగుతూనే వుంది.

2. పారిశ్రామిక ముడి పదార్థాలు

వ్యవసాయం ద్వారా ఆహోరం మాత్రమే కాక పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడిపదార్థాలు కూడా లభ్యమౌతున్నాయి. వస్తుపరిశ్రమకు కావలసిన ముడి ప్రత్తి; జొళి పరిశ్రమకు కావలసిన ‘జొళి’; పంచదార పరిశ్రమకు చెఱకు; నూనె పరిశ్రమ కావలసిన నూనెగింజలు; టైర్లు, టుయబుల తయారీకి రఖ్యారును రబ్బరు పరిశ్రమకు వ్యవసాయరంగం అందిస్తుంది.

పరిశ్రమల సంఖ్య పెరిగే కొలది, వాటికి కావలసిన ముడి పదార్థాలు ఎక్కువ సంఖ్యలో ఆవసరమవుతాయి. అందుచేత, మనం వ్యవసాయ రంగాన్ని అభివృద్ధి పరచి మన పారిశ్రామిక ముడి సరుకుల అవసరాలను తీర్చుకోవలసి వుంది.

3. జీవనోపాధి కల్పన

శ్రామిక శక్తిలో మూడింట రెండు వంతుల మందికి వ్యవసాయరంగం జీవనోపాధి కల్గిస్తుంది. భారత దేశంలో వ్యవసాయరంగం జీవనోపాధి కల్పనలో ప్రముఖ స్థానం కల్గివుంది. ప్రజలకు వ్యవసాయం ప్రధాన వృత్తి. భారతదేశంలో ఉపాధి కల్పనలో వ్యవసాయరంగం ఇప్పటికి తన ఆధిపత్యాన్ని కొనసాగిస్తున్న ఉంటుంది.

4. విదేశీ మారక ద్రవ్య ఆర్జన

భారతదేశ విదేశీ వ్యాపారంలో వ్యవసాయం ఒక ప్రముఖ పాత్రను కల్గివుంది. అతి ప్రాచీనకాలం నుండి భారతదేశ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు ఎగుమతి చేయబడుతున్నాయి. తేయాకు, కాఫీ, పంచదార, కోక్, పొగాకు, ప్రత్తి వస్త్రాలు, జొళి, ముడి ఉన్ని, ఖనిజ తైలాలు మొదలగునవి భారతదేశ వ్యవసాయ ఎగుమతులు. వ్యవసాయ ఎగుమతుల ద్వారా భారతదేశం అధిక మొత్తంలో విదేశీ మారకద్రవ్యాన్ని ఆర్జిస్తున్నది.

నేడు, విదేశీ వ్యాపారంలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల ఎగుమతుల ప్రాముఖ్యత గణనీయంగా పెరిగిపోతూనే వుంది. భారతదేశం నేడు ఆహోర ధాన్యాలు అయిన వరి, గోధుమలను కూడా ఎగుమతి చేయగల్గాతుంది. భారతదేశం వీటితో పాటుగా వివిధ రకాల పండ్లు, పూలను కూడా ఎగుమతి చేస్తుంది. వీటికి విదేశాలలో అధిక డిమాండు ఉంది.

5. పారిత్రామిక వస్తువులకు మార్కెట్లు విస్తరణ

ప్రజలు తమ ఆదాయంలో ఆహారం కొరకు వినియోగించగా మిగులుగా ఉన్న ఆదాయాన్ని వివిధ పారిత్రామిక ఉత్పత్తులయిన దుస్తులు, ఫర్మిచర్, కుట్టుమిషన్లు, గ్యాస్ స్టవ్లు, రేడియోలు, టి.వీలు, ట్రిజెంప్లాట్ వినియోగిస్తూ వారి కోరికలను తీర్చుకుంటున్నారు. పై వస్తువులన్నీ పారిత్రామిక ఉత్పత్తులే.

సుమారుగా 2/3 వంతు ప్రజలు వ్యవసాయ రంగం పై వారి జీవనోపాధి కొరకు ఆధారపడి ఉన్నారు. వారి వినియోగానికి వివిధ వస్తువులు ఉండాలి. దుస్తులు, గృహాలు, కిరోసిన్, డీజిల్, ఫర్మిచర్ సామాగ్రి, చెప్పులు, పుస్తకాలు మొదలగునవి అవసరం అవుతాయి. వివిధ వినియోగ వస్తువులను పరిశ్రమలలో తయారుచేసి ప్రజలకు సప్లై చేయబడుతున్నాయి.

అందువల్లనే, వ్యవసాయరంగం లోని ప్రజల ఆదాయాలు పెరగటం ద్వారా పారిత్రామిక వస్తువుల మార్కెట్లు విస్తృతమవుతున్నాయి. వ్యవసాయ రంగంలో జరుగు ఆర్థికాభివృద్ధి వల్ల వ్యవసాయం జీవనోపాధిగా గల ప్రజల ఆదాయం పెరిగి, తద్వారా పారిత్రామిక ఉత్పత్తులకు తగిన మొత్తంలో గిరాకి ఏర్పడుతుంది. ఫలితంగా పారిత్రామిక రంగం వృద్ధి చెందుటకు అవకాశం కల్గుతుంది.

6. జాతీయాదాయంలో వ్యవసాయరంగం వాటా

దేశ స్వాల జాతీయాదాయంలో వ్యవసాయ రంగం సుమారు 1/3 వంతు ఆదాయాన్ని సమకూరుస్తుంది. 30% పైగా జాతీయాదాయం వ్యవసాయం, దాని సంబంధిత ఆర్థిక కార్బూక్షమాల నుండి సమకూరుతుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయం ఒక ప్రముఖమైన రంగం
- ◆ వ్యవసాయం ప్రజలకు ఆహారం, పశువులకు గ్రాసం సమకూరుస్తుంది.
- ◆ ఇది పరిశ్రమలకు కావలసిన ముదిపదార్థాలను సమకూరుస్తుంది.
- ◆ దేశ జనాభాలో 2/3 వంతు ప్రజలకు వ్యవసాయం జీవనోపాధి కల్గిస్తుంది.
- ◆ భారత విదేశీ వ్యాపారంలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు కీలకమైనవి.
- ◆ సుమారు 1/3 వంతు జాతీయాదాయం వ్యవసాయరంగం నుంచి ఉన్నమౌతుంది.

26.1 పాల్యంశ ప్రశ్నలు

1. ఈ క్రింది భాషీలను పూరించుము.

(1/3 వంతు, 2/3 వంతు, పారిత్రామిక, ప్రముఖ, ట్రోత్స్వాపం, వ్యవసాయం)

1. భారత ఆర్థికవ్యవస్థలో ఒక ప్రముఖరంగం

2. సుమారు దేశ జనాభా వ్యవసాయ రంగంపై ఆధారపడి జీవిస్తున్నారు.

3. దుస్తులు, బూట్లు, ఫర్నిచర్, రేడియో, టి.విలు మొదలగునవి ఉత్పత్తి చేయు రంగం
4. పారిశ్రామిక వస్తువులకు డిమాండ్ పెరగటం వల్ల వాటికి కల్గి పరిశ్రమ విస్తరణ జరుగును.
5. భారత విదేశీ వ్యాపారంలో వ్యవసాయరంగం ఒక పాత్ర నిర్వహించు చున్నది.
6. సుమారు శాతం భారతదేశ స్వాల జాతీయాదాయం వ్యవసాయరంగం నుండి సమకూరుతుంది.

2. జతపరచండి

i)	చెఱకు	ఎ. నూనెలు
ii)	నూనెగింజలు	బి. వస్త్ర పరిశ్రమ
iii)	ముడి ప్రత్యుత్తి	సి. టైర్లు మరియు టూమ్ములు
iv)	రబ్బురు	డి. పంచదార

26.4 వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని పెంపొందించవలసిన ఆవశ్యకత

వ్యవసాయం ప్రజల ఆహార అవసరాలను తీర్చడానికి కావలసిన పంటలను, పశువుల మేతను, పారిశ్రామిక ముడిపదార్థాలను, తయారైన పారిశ్రామిక వినియోగ వస్తువులకు మార్కెట్లను, 2/3 వంతు జనాభాకు ఉపాధి కల్పనను కల్పిస్తూ విదేశీ మారక ప్రవ్యాసి సముప్పార్టీస్‌తూ వివిధ వ్యవసాయ ఎగుమతులను సమకూరుస్తున్నది.

1951 సంవత్సరంలో మనదేశ జనాభా సుమారు 36 కోట్లు, అయితే, 1991 జనాభా లెక్కల ప్రకారం భారతదేశ జనాభా సుమారు 85 కోట్లు పెరిగిన జనాభా వల్ల ఆహారం యొక్క గిరాకీ విపరీతంగా పెరిగింది. జనాభా పెరుగుతున్న కొలదీ పారిశ్రామిక వినియోగ వస్తువులకు గిరాకీ పెరుగుతుంది. అందువల్ల, వాటిని ఉత్పత్తి చేయు పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడి పదార్థాలను తగిన మొత్తంలో వ్యవసాయ రంగంమే సమకూర్చలపసి వుంది. వ్యవసాయ రంగాన్ని వృద్ధి పర్చుట ద్వారా మాత్రమే పైన నెలకొన్న పరిస్థితిని ఎదురొచ్చ గల్లుతాము.

తదుపరి పాశంలో 26.5 మనం వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను మెరుగుపర్చు పద్ధతులను తెలుసుకొంటాము.

26.5 ఏ విధంగా వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను అభివృద్ధి పర్చగల్లతాము?

వ్యవసాయాభివృద్ధి ఈ క్రింది పద్ధతుల ద్వారా సాధ్యమౌతుంది.

ఎ. విస్తృత సేద్యం

ఈ పద్ధతిలో సేద్యం క్రిందకు ఎక్కువ వ్యవసాయ భూములను తీసుకుంటారు. పంటలు పండించటానికి ఎక్కువ వ్యవసాయ యోగ్యమైన భూములను కేటాయించటం వల్ల అప్పటి పరకు నిరుపయోగంగా వున్న బంజరు భూములు సేద్యం క్రిందకు తీసుకొస్తారు. లేదా సేద్యం చేయకుండ వున్న భూములలో నూతనంగా పంటలు పండించుట జరుగుతుంది. వ్యవసాయ పరిశోధనా కృషి వల్ల ఇది సాధ్యపడుతుంది.

అయితే, వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను కొంతమేరకు మాత్రమే మనం పెంచగల్ఱాము దీనికి తగిన కారణాలు అనేకం కలవు.

1. ఏ దేశంలో అయినా భూమి సప్లై స్థిరంగా వుంటుంది. కనుక, ఒకసారి అందుబాటులో వున్న వ్యవసాయ యోగ్యమైన భూములను సేద్యంలోనికి తెచ్చి తర్వాత వ్యవసాయాన్ని ఈ పద్ధతిలో వృద్ధి పర్చులేము.
2. భూములను అనేక వ్యవసాయేతర కార్యకలాపాలకు ఉదా॥ గృహానిర్మాణాలు, కర్మగారాలు నెలకొల్పటకు మొదలగు వాటికి వినియోగించవలసి వున్నందు వల్ల సేద్యంనకు తగినంతగా వ్యవసాయ భూములు లభ్యం కావు.

పై విధంగా పరిశీలించితే, విస్తృత వ్యవసాయ పద్ధతులను ఉపయోగించి మనం వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను వృద్ధి పర్చుటకు శాశ్వత ప్రాతిపదికను పేర్కొనలేము. ఒక ప్రక్క భూమి సప్లై పరిమితంగా వుండి దానికి అనేక అవసరాలకు వినియోగించటం వల్ల విస్తృత సేద్యం ద్వారా మనకు వ్యవసాయ వృద్ధి సాధ్యం కాదు. అందువల్ల, సాంద్ర వ్యవసాయాభివృద్ధి పథకం ద్వారా వ్యవసాయాభివృద్ధి సాధ్యమపుతుంది.

ఓ. సాంద్ర వ్యవసాయం

సాంద్ర వ్యవసాయం అనగా ఒక భూకుమతంలో అనేక పంటలను పండించగల్ఱటం. దీనిని ఎలా చేయవలసి వుంటుంది? ఆధునిక వైజ్ఞానిక పద్ధతుల ద్వారా వ్యవసాయ పద్ధతులు మరియు ఉత్పత్తి వ్యవస్థలో నూతన నిర్దేశాలను తీసుకొని రావటం జరుగుతుంది. పంటల ఉత్పత్తి పెరుగుదలకు అధిక దిగుబడి విత్తన రకాలను వినియోగించటం, ఎరువులు, క్రిమిసంహారక మందులను తగినంత మోతాదులో వాడటం, అనేక కొత్త నీటి పారుదల పథకాలను ప్రవేశపెట్టి నీటి వసతిని పెంచటం మొదలగు కార్బూక్యూల ద్వారా సాంద్ర వ్యవయసాయం కొనసాగుతుంది.

మరో విధంగా చెప్పాలంటే, వనరులను సక్రమంగా సమర్థవంతంగా వినియోగించటం ద్వారా అధిక దిగుబడులను పొందవచ్చు. ప్రాచీన వ్యవసాయ పద్ధతిలో ఒక పంటను పండిస్తూ సంవత్సరంలో ఎక్కువ కాలం వ్యవసాయకుమతాన్నంచి సారం పొందుటకు కుమతాన్ని ఖాళీగా ఉంచటం జరిగేది. ప్రస్తుత కాలంలో ప్రథమ పంటకాలంలో గోధుమ లేదా వరి పంటను పండించిన తరువాత అదే భూ కుమతంలో మరికొన్ని పంటలను పండించటానికి కావలసిన భూసారంను పెంపాందించే ఎరువులను వాడి ద్వీతీయ, తృతీయ పంటలను పండించటం జరుగుతుంది.

భారతదేశంలో కొత్త భూములను సాగులోనికి తీసుకురావటం భూ సప్లై పరిమితంగా వుండటం వల్ల సాధ్యం కాదు. కనుక, సాంద్ర వ్యవసాయ పద్ధతి ద్వారానే మనం వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను వృద్ధి పరచగలం.

26.6 వ్యవసాయ ఉత్పాదకత

ఎ. అర్థం

సాధారణ పరిభాషలో ‘ఉత్పాదకత’ అంటే ప్రతి యూనిట్ ఉత్పత్తి కారకానికి మనం పొందే మొత్తం ఉత్పత్తి. ఉదా॥ వ్యవసాయ ఉత్పాదకత అంటే ఒక పొక్కారు భూమిలో మనం పండించగల్ఱినంత ఉత్పత్తి సామర్థ్యం అని అర్థం.

ఉత్సవదక్తను తెలుసుకొనుటకు ఈ క్రింది సూత్రం ఉపయోగిస్తారు.

$$\text{భూమి ఉత్సవదక్త} = \frac{\text{మొత్తం పంట ఉత్పత్తి}}{\text{మొత్తం పంట పండించిన భూ కమత విస్తీర్ణం}}$$

భూ ఉత్సవదక్తను లెక్కించడానికి మొత్తం పంట ఉత్పత్తిని, ఆ పంట పండించడానికి వినియోగించిన మొత్తం భూ విస్తీర్ణం చే భాగించాలి.

మనం 2 హెక్టార్ భూ కమతాన్ని కల్గి దానిలో మనం 50 క్షీంటాళ్ల గోధుమ పండించినట్లయితే అప్పుడు ఆ భూమి ఉత్సవదక్త హెక్టారుకు 25 క్షీంటాల్లగా పేర్కొనువచ్చు.

బి. ఉత్సవదక్తలో పోకడలు

భారతదేశంలో వివిధ పంటల విషయంలో ఉండాలి. వరి, గోధుమ, నూనెగింజలు చెఱకు, పత్తి మరియు జౌళి పంటల ఉత్సవదక్తలు ఎలా వున్నాయో పరిశీలిద్దాం.

1950-51 సంవత్సర కాలంలో హెక్టారు ఫలసాయం అన్ని పంటల విషయంలో అతి స్వల్పంగా ఉంది. గడచిన 44 సంవత్సర కాలంలో వివిధ ప్రణాళికలలో తీసుకొన్న చర్యల ఫలితంగా వ్యవసాయ ఉత్సవదక్త గణనీయంగా పెరిగింది.

గోధుమ పంట ఉత్పత్తిలో ఉత్సవదక్త 1950-51 సంవత్సరంతో పోల్చితే 1994-95 నాటికి అది 4 రెట్లు ఎక్కువగా ఉంది. (పట్టిక 26.1).

పట్టిక 26.1

పంట ఉత్సవదక్త హెక్టారుకు (క్షీంటాలల్లో)

పంటలు	1950-51	1994-95	పెరుగుదల (రెట్లు)
వరి	6.7	19.2	3
గోధుమ	6.6	25.5	4
నూనెగింజలు	4.8	8.5	2
చెఱకు	33.0	68.0	2
పత్తి	88.0	260.0	3
జౌళి	10.4	19.6	2

గత 44 సంవత్సర కాలంలో ఉత్సవదక్తలు పెరిగినాయి. అయితే భారతదేశంలో ఫలసాయం ఇతర దేశాలతో పోల్చితే ఇప్పటికి తక్కువగానే వున్నాయి.

సి. ఉత్సవదక్త స్థాయిలను ఇతర దేశాలతో సరి పోల్చుట

ప్రధాన పంటలైన వరి, గోధుమ, మొక్కజొన్సు, వేరుశనగ మరియు జౌళి పంటలను వాటి ఉత్సవదక్త స్థాయిలను ఇతర దేశాలతో సరిపోల్చుట.

పట్టిక 26.2

ఉత్సవ కొరకు సరిపోలిక

పంట	దేశం	ఉత్సవ కొరకు 1994-95లో క్రొంటాల హెక్టారుకు)
వరి	ఉత్తర కొరియ	75
	చైనా	55
	భారతదేశం	19
గోధుమ	ఐర్లాండ్	75
	చైనా	31
	భారతదేశం	25
మొక్కజోన్లు	గ్రీన్	85
	యు.ఎన్.ఎ	68
	భారతదేశం	15
వేరు శనగ	ఆజాయిల్	64.5
	భారతదేశం	10
జౌళి	భూటాన్	36
	భారతదేశం	20

ప్రపంచంలోని ఇతర దేశాలలో పోల్చితే మనదేశం ఆహార ధాన్యాల, ఇతర పంటల దిగుబడిలో చాలా వెనుకబడి వుందని చెప్పవచ్చును. 26.2 పట్టికను పరిశీలించితే, భారతదేశపు వరి దిగుబడులు చైనా దిగుబడిలో $\frac{1}{3}$ వంతుగా, ఉత్తర కొరియా వరి దిగుబడిలో $\frac{1}{4}$ వంతుగా కలదు. గోధుమ దిగుబడిలో మనదేశం ఐర్లాండ్ దిగుబడిలో $\frac{1}{3}$ వంతు మాత్రమే ఉంది. మన కన్న ఎంతో వెనుకబడి వున్న భూటాన్ దేశం జౌళి ఉత్పత్తిలో భారతదేశం కన్నా రెట్టింపు దిగుబడులను కల్గి వుంది.

మనదేశం హెక్టారు సాగుబడిలో కొంత దిగుబడి మెరుగైనదిగా కనిపించినప్పటికి, ఇతర దేశాల దిగుబడులు అదే హెక్టారుకు దీని కన్నా ఎన్నో రెట్లు ఎక్కువగా వున్నట్లు తెలుస్తుంది.

గత నాలుగు దశాబ్దాల కాలంలో వ్యవసాయ ఉత్సవ కొరకు మెరుగు పడినప్పటికి అనేక దేశాల కన్నా ఇప్పటికి వ్యవసాయ ఉత్సవ కొరకు తక్కువగానే ఉంది.

అందువల్ల మన దేశంలో వ్యవసాయక ఉత్సవ కొరకు మరింత మెరుగు పరచవలసిన ఆవశ్యకత కలదు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ వ్యవసాయం వల్ల ఆహారం, పశుగ్రాసం, ముడిపదార్థాలు, జీవనోపాధి, ఎగుమతులు జరుగుతున్నవి. అందువలన వ్యవసాయంను వృద్ధి పరచవలసిన ఆవశ్యకత కలదు.

- ◆ వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని పెంపాందిచుటకు అవలంబించవలసిన పద్ధతులు
 - ఎ. విస్తృత వ్యవసాయం
 - బి. సాంద్ర వ్యవసాయం
- ◆ హెక్టారుకు మనం పండించగల్గిన వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని వ్యవసాయ ఉత్పాదకత అంటారు.
- ◆ వివిధ పంటల ఉత్పాదక సామర్థ్యం 1950-51 సంవత్సరం నుండి మన దేశంలో క్రమంగా పెరిగింది. అయితే ప్రపంచంలోని ఇతర దేశాల పంటల ఉత్పాదకతలతో భారతదేశ పంట ఉత్పాదకతను సరిపోల్చినపుడు ఇప్పటికి భారతదేశంలో వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువగానే ఉంది.

26.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. భూతీలను పూరించము

(సాంద్ర, ఉత్పత్తి, విస్తృత, 20 క్షీంటాళ్లు, 30 క్షీంటాళ్లు)

- i) ఎక్కువ భూములను సాగు క్రిందకు తీసుకురావటం ద్వారా వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని పెంచు పద్ధతిని అని వ్యవహరిస్తారు.
- ii) ఒక వ్యవసాయ క్లైటంలో అధిక దిగుబడులను పొందు వ్యవసాయ సేద్యపు పద్ధతి
- iii) వ్యవసాయ ఉత్పాదకత అనగా హెక్టారునకు పండించగల్గిన వ్యవసాయం
- iv) 3 హెక్టార్ల భూ కమతంలో 60 క్షీంటాలు వరి పంటను ఉత్పత్తి చేసినట్లయితే వ్యవసాయ ఉత్పాదకత హెక్టారునకు

2. పంటలను దేశాలతో జతపరుచుము. (1994-95 సంవత్సరం అత్యధిక పంట ఉత్పాదకత గల దేశం)

- (i) మొక్కొన్న ఎ. ఉత్తర కొరియా
- (ii) వరి బి. భూటాన్
- (iii) గోధుమ సి. ఐర్లాండ్
- (iv) వేరు శనగ డి. ఇజ్రాయిల్
- (v) జొళి ఇ. గ్రీసు

26.7 వ్యవసాయ అల్ప ఉత్పాదకతకు గల కారణాలు

1. భూసారమును మెరుగు పర్చుటకు తగిన ప్రోత్సహం లేకపోవుట

అనేక మంది వ్యవసాయ దారులకు / రైతులకు సాంత భూమి లేదు. వారు కొలుదారులైతే (ఇతరుల భూమిని కొలుకు తీసుకొని సేద్యం చేయువారు) కొలుదారులు భూసారంను పెంచుటకు శాశ్వత ప్రాతిపదికన ఎలాంటి చర్యలు తీసుకొనరు. ప్రతి సంవత్సరం తమకే కొలుకు ఆ భూములు ఇవ్వబడుతాయి అనే నమ్మకం లేకపోవుటం వల్ల వారు

భూసారాభివృద్ధికి ఎలాంటి ఆసక్తి కనబర్చుటం లేదు. మరొక ప్రక్క కొలుదారులకు పండిన పంటలో కొలు మొత్తం చెల్లింపగ లభించు ఆదాయం స్వల్పంగా వుండుట చేత వారు తాము సాగుచేస్తున్న భూమిని మెరుగు పర్చుటకు ఎలాంటి వనరులు కేటాయించుట సాధ్యం కాదు.

కొలుకు ఇవ్వబడిన భూములను అభివృద్ధి పరచుటకు భూ యజమానులు ఎలాంటి శ్రద్ధ కనబర్చుట లేదు. ఫలితంగా, భూ ఉత్పాదకత చాలా తక్కువ స్థాయిలో వుంటుంది.

2. కమతాల విభజన, విఫుటన

నిరంతరంగా జనాభా పెరుగుట వల్ల, వారసత్వ చట్టాల వలన భూమి విభజనకు మరియు విఫుటనకు కారణమౌతుంది. ఉదాహరణ

ఈక రైతుకు 100 హెక్టార్ల నేడ్యపు భూమి వుంటే అతని నలుగురు కుమారులకు అతని మరణాంతరం దానిని వారు నాలుగు భాగాలుగా పంచుకోవటం వలన ఒక్కొక్కరికి 25 హెక్టార్ల వచ్చును. తిరిగి ఒక్కొక్కరి 25 హెక్టార్ల నలుగురు కుమారులు వుంటే వారి తరువాత వారి పిల్లలకు ఒక్కొక్కరికి $25/4$ హెక్టార్ల మాత్రమే అనగా 6 హెక్టార్ల భూమి లభించును. ఈ ప్రక్రియ వల్లన భూ కమత పరిమాణ క్రమక్రమంగా తగ్గిపోవటం జరుగును. ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులను పాటించి వ్యవసాయం చేయుట చిన్న చిన్న కమతాలతో సాధ్యం కాదు. అందువలన, భూమి ఉత్పాదకత తక్కువ స్థాయిలో వుండును.

3. తగిన నీటిపారుదల సాకర్యాలు లేకపోవటం

నీరు వ్యవసాయంకు కావలసిన ముఖ్యమైన వనరు. ఇప్పటికి మనదేశంలో సరిద్యైన నీటి పారుదల సాకర్యాలు లేవు. 70% పైగా సాగుభూమి అనిశ్చియమైన బుతుపవనాలపై ఆధారపడి వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు కొనసాగుతున్నాయి. అందువల్లనే బుతుపవనాల పై ఆధారపడి వ్యవసాయ ఉత్పత్తి నిర్దయించబడుతుంది. సకాలంలో తగినంతగా వర్షం కురిసిన సంవత్సరంలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తి గణనీయంగా వుంటుంది. నీటి పారుదలకు ఆధారమైన వర్షం అనిశ్చితంగా వుంటుంది. దీనికి గల కారణాలు.

ఎ) అకాల వర్షాలు సంభవించుట

పంటలు కోతకు వచ్చు సమయంలో వచ్చు వర్షాల వల్ల చేతికి రావలసిన పంటలు అకాల వర్షాల వల్ల దెబ్బతిని నష్టం కల్గుతుంది.

బి) తగినంతగా వర్షం కురవక పోవటం

భారతదేశంలో అనేక ప్రాంతాలలో కావలసిన మేరకు వర్షం కురవకపోవటం వల్ల కరువు పరిస్థితులు కల్గుతున్నాయి. అతిగా వర్షాలు కురవటం వలన పంటలకు నష్టం వాటిల్లతుంది కనుక, అతివృష్టి, అనావృష్టి పరిస్థితులు వ్యవసాయంనూ దెబ్బతీస్తున్నాయి. అనిశ్చియమైన వర్షాపొతం వలన వ్యవసాయం తక్కువ ఉత్పాదకతను కలిగి ఉంది.

4. సాంప్రదాయక వ్యవసాయ పద్ధతులు

అనేక మంది వ్యవసాయదారులు ఎక్కువగా సాంప్రదాయక వ్యవసాయ పద్ధతులపై ఆధారపడుట వల్ల వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువ స్థాయిలోనే వుంటుంది. నిరక్ష్యరాస్యత, నమ్మకాలు, సనాతన వైభరులు నూతన వ్యవసాయ ప్రక్రియలు

చేపట్టుటకు అవరోధంగా నిలుస్తున్నాయి. నేటికి అనేకమంది వ్యవసాయదారులు భూమిని దున్నటకు కొయ్య నాగళ్ళను ఉపయోగిస్తున్నారు. ఎద్దుల బండ్లు నేటికి వ్యవసాయ రవాణాకు ఉపకరిస్తునే వున్నాయి. ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులను ఉపయోగించి సేద్యం చేయుటలో అత్యధిక రైతులు సరియైన అవగాహన లేకుండా వున్నారు వారికి బహుళ పంటల విధానం ఇప్పటికి తెలియుట లేదు. భూసారంను పెంపొందించి నాణ్యమైన ఎరువులను తగిన మోతాదులలో వాడకుండా సేద్యపు భూములను వదలివేయుటం వల్ల నేలలు నిస్సారంగా తయారు అవుతున్నాయి.

పై అంశాలన్ని సమిష్టిగా తల్లి వ్యవసాయ ఉత్సాదకతకు కారణమౌతున్నాయి.

5. ఇతర వ్యవసాయ ఉత్సాదకాలు వాడ లేకపోవుట

a. విత్తనాలు

నాణ్యమైన మంచి విత్తనాలు వ్యవసాయంలో వినియోగించుట వ్యవసాయ ఉత్సాదకతను నిర్ణయించు అంశాలలో ప్రముఖమైనది. నాణ్యమైన అధిక దిగుబడి నిచ్చు విత్తనాలు వాడుటం ద్వారా అధిక భూ ఉత్సాదకతను పొందగల్లుతాము. అయితే, వివిధ కారణాల వల్ల రైతులు సరియైన విత్తనాలు వినియోగించకపోవుట జరుగుతుంది.

- i) రైతులకు తగిన ఆర్థిక పరపతి లేకపోవుట
- ii) రైతులు అధిక దిగుబడి విత్తనాలను వాడుటకు అంతగా ఆసక్తి చూపుట లేదు.

b. ఎరువులు

వ్యవసాయ ఉత్సాదకతను పెంపొందుటకు ఎరువులు అత్యధికంగా భారతదేశంలో పశుసంబంధిత పేడ, ఇతర వ్యాపార పదార్థాలను కంపోస్టు జేసి ఎరువులుగా వాడుట సర్వసాధారణమైన విషయం.

కృతిమ రసాయనిక ఎరువులు 3 రకాలు : నైట్రోజన్, ఫాస్ట్స్ట్రోట్, మరియు పోటాష్ మొదలైన రసాయనిక ఎరువులు రెండు రకాలుగా ప్రయోజనాలని కల్గిస్తున్నాయి. అవి భూసారాన్ని పునఃజీవింపజేయుటం మరియు భూమి ఉత్సాదకతను పెంపొందించుట.

భారతదేశంలో రసాయనిక ఎరువుల వాడకంలో రెండు పరిమితులు కలవు. నీటి వసతి గల నేలల్లో రసాయనిక ఎరువులను వాడుటం వల్ల తగిన ప్రయోజనం చేకూరుతుంది. భారతదేశంలో నీటిపారుదల వసతి కొరకు 70 శాతం పైగా వర్షం పైగా ఆధారపడి వుండుట వల్ల, రసాయనిక ఎరువులను 70 శాతం పైగా మొత్తం వ్యవసాయ యోగ్యమైన భూములలో సమర్థవంతంగా వాడుటం లేదు. రెండవ పరిమితి, ఈ ఎరువులను తగిన నిప్పుత్తిలో అనగా $4 : 2 : 1$ లో వాడవలసి వుంటుంది. అయితే, మనదేశంలో ఈ నిప్పుత్తిని ఆచరించుటం లేదు. అధిక నైట్రోజన్ వున్న ఎరువైన యూరియాను అధిక మొత్తంలో రైతులు వ్యవసాయంలో వినియోగిస్తున్నారు. మనదేశంలో ఎరువులు వాడు నిప్పుత్తి సుమారుగా $8.5 : 2.5 : 1$ గా ఉన్నది. నైట్రోజన్ పాత్రు అధికంగా వున్న ఎరువులు భూసారంనకు ఎలాంటి నష్టం కల్గించవు. అయితే దానిని సరియైన నిప్పుత్తిలో వాడినట్టయితే వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను గణియంగా పెంచుటకు దోహదం చేస్తుంది.

c. క్రిమి సంహరక మందులు

మనదేశంలో క్రిమి కీటకాల వల్ల 5% పంటలో దెబ్బతింటుంది. సరియైన క్రిమి సంహరక మందులు వాడకపోవుటం వల్లనే పంట నష్టపోవలసి వస్తుంది. విక్షణా రహితంగా క్రిమి సంహరక మందులను రైతులు పంట పొలాల్లో వాడుటం

వల్ల మానవుల ఆరోగ్యం దెబ్బతినుటతో పాటు పర్యావరణమునకు హోని కల్పతుంది. నీరు, నేల మరియు వాతావరణ కలుషితమవుతున్నాయి.

6. గ్రామీణ పరపతి తగినంతగా లేకపోవడం

రైతులకు కావలసిన పరపతి సదుపాయాలు తగిన స్థాయిలో లేకపోవుట వల్ల కూడా అల్ప వ్యవసాయ ఉత్పాదకతకు కారణమవుతుంది.

రైతులకు రెండు ప్రధాన అవసరాలకు బుఱం కావలసి వుంటుంది. అవి

- i) విత్తనాలు, ఎరువులు, క్రిమిసంహారక మందులు, వ్యవసాయ పనిముట్టు వాటి రిపేర్సు మొదలగు వ్యవసాయ సంబంధిత కార్యకలాపాలకు;
- ii) దీర్ఘకాలిక అవసరాలు ఉడా॥ భూమి కొనుగోలు లేదా భూసారంను పెంచుకొనుటకు, భూ నాణ్యతను మెరుగుపర్చుకొనుటకు కావలసిన పెట్టుబడులు, నూతన వ్యవసాయ పరికరాల కొనుగోలు మరియు సక్రమ నీటిపారుదల సౌకర్యాల ఏర్పాటు మొదలగునవి ఈ కార్యకలాపాలకు రైతులకు బుఱం అవసరమవుతుంది.

స్వాతంత్ర్యం కాలం నాటి నుండి భారతీయ రైతులు వ్యాపారులు లేదా వడ్డి వ్యాపారులపై తమ ఆర్థిక అవసరాల కొరకు ఆధారపడేవారు. దేశంలో స్వాతంత్ర్యానంతరం గత 50 సంవత్సరాల కాలంలో బ్యాంకింగు మరియు ఇతర బ్యాంకింగ్ సంస్థలు వ్యధి చెందుట వల్ల ఆ పరిస్థితిలో కొంత మార్పు వచ్చింది. అయినప్పటికి, ఇప్పటికి అధిక సంఖ్యలో రైతులు వడ్డి వ్యాపారులపై ఆధారపడి తమ బుఱ అవసరాలు తీర్చుకొంటున్నారు. దీనివల్ల రైతులు అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొనుటానికి వస్తుంది. వడ్డి వ్యాపారులు అధిక వడ్డీలకు రైతులకు పరపతిని అందించుట వల్ల రైతులు అధిక వడ్డీ భారాన్ని మోయవలసి వస్తుంది.

వడ్డి వ్యాపారుల నుండి బుఱం పొందుటకు సాధారణంగా రైతులు తమ భూములను తనభూ పెట్టుట జరుగును ఏదైని కారణము వల్ల వారు వారి బుఱం తిరిగి చెల్లించ లేకపోయినట్లుయితే వడ్డి వ్యాపారులు రైతుల భూములను స్వాదినం చేసుకొంటారు.

కొలుదారులు బుఱం పొందుటకు వారి వడ్డ తనభూ పెట్టుటకు ఎలాంటి భూములు వుండవు. కనుక కొలుదారు పరపతిని పొందలేరు.

7. గిడ్డంగి మరియు మార్కెటీంగ్ సదుపాయాలు లేకపోవుట

రైతులకు గిట్టుబాటు ధరలు లభించునట్లుయితే వారు ఎక్కువ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు సాధించుటకు ప్రోత్సాహం కల్పను. దీనికి గిడ్డంగులు మరియు మార్కెటీంగ్ సదుపాయాలు చాలా అవసరమవుతాయి. రైతులకు తమ పంటలను అమ్ముకొనుటకు వున్న అవకాశాలు :

- ఎ. స్థానిక వ్యాపారులు బి. స్థానిక మార్కెట్లు మరియు సి. క్రమబద్ధికరించబడిన మార్కెట్లు

రైతులు తమ పంటలను అమ్ముకోవటంలో ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలు

1. తగిన రవాణా సౌకర్యాలు లేకపోవుటం వల్ల రైతులు తమ ఉత్పత్తులను నేరుగా మార్కెటుకు తరలించ లేకపోతున్నారు.
2. రైతులకు తమ పంటలను నిల్వచేసుకునే గిడ్డంగి సౌకర్యాలు లేకపోవుట వలన పంటలో 5 - 10% పంటను నిల్వజేయు కాలంలో వృధా అవుతుంది.

పై పరిస్థితుల వల్ల రైతులు వారి ఉత్పత్తులను తప్పనిసరి ఇమ్మెన్ సరియైన గిట్టబాటు ధర లభించకపోయినప్పటికి అమ్మవలసి వస్తుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

అల్ప వ్యవసాయ ఉత్పత్తకతకు గల కారణాలు

- ◆ కొలుదారునకు తగిన కొన్సాగించగల హోమీ లేకపోవుట మరియు ఆర్థికసోమత లేకపోవుట వారు సేద్యం చేయుచున్న భూముల ఉత్సాదకతను పెంచుటకు ఎలాంటి శ్రద్ధ కనబర్చుట లేదు.
- ◆ భూ కమతాల విభజన మరియు విఫుటన వల్ల ఆధునిక సాంకేతిక వ్యవసాయ పద్ధతులను ప్రవేశపెట్టట సాధ్యం కాదు.
- ◆ సరియైన నీటి పారుదల సౌకర్యాలు లేకపోవుటం.
- ◆ నాణ్యత గల విత్తనాలు, ఎరువులు, క్రిమి సంహరకాల కొరత.
- ◆ సనాతన సేద్యపు పద్ధతులపై ఎక్కువ మంది వ్యవసాయదారులు ఆధారపడటం.
- ◆ గ్రామీణ పరపతి అందించ సంస్థలు లేకపోవుటం.
- ◆ గిడ్డంగి మరియు మార్కెటీంగ్ సదుపాయలు లేకపోవుటం.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 26.3

1. క్రింది భాళీలను ఇవ్వబడిన పదాలతో ఘూరించండి.

(70, భాగస్వామి, కొలుదారు, 4 : 2 : 1, 5% నుండి 10%, షైల్జెన్ / నత్రజని, 8.5 : 2.5 : 1, 60, 5 : 4 : 3, 10% - 20%)

1. రైతులను సేద్యం కొరకు భూములను ఇతరుల నుంచి కొలుకు తీసుకున్న వారిని అని వ్యవహరిస్తారు.
2. మనదేశం సరియైన నీటి పారుదల సదుపాయం లేని మొత్తం సేద్యం క్రింద వున్న భూమి శాతం
3. అభిలపజీయమై ఎరువుల నిష్పత్తి (నత్రజని, ఫాస్ట్స్, పొట్టాప్) N : P : K
4. భారతదేశంలో వున్న రైతులు వాడుతున్న N : P : K ఎరువుల నిష్పత్తి
5. యూరియా ఈ రకపు ఎరువునకు ఒక ఉదాహరణ
6. శాతం పంటలు సరియైన గిడ్డంగి సౌకర్యాలు లేకపోవుటం వల్ల నష్టపోవలసి వస్తుంది.

26.8 వ్యవసాయ ఉత్పాదకతను పెంపొందించుటకు మార్గాలు

వ్యవసాయ ఉత్పాదకతను పెంపొందించుటకు అనేక మార్గాలు కలవు. అవి వ్యవస్థాగతమైన చర్యలు. మరియు సాంకేతిక పరమైనవిగా వర్గీకరించ వచ్చును. నేడ్యపు భూములను ప్రత్యక్షంగా వ్యవసాయ పనులతో నేరుగా పాల్గొను రైతులకు పంపిణీ చేయుట, భూ కమతాల పరిమాణాన్ని పెంచుట, కౌలుదారులకు తగిన సంరక్షణ కల్పించుట మొదలగునవి వ్యవస్థాగతమైన చర్యలుగా పేర్కొనవచ్చు. సంస్థాగత మార్గాలనే ‘భూసంస్కరణలు’గా వ్యవహరిస్తారు. సాంకేతిక పరమైన మార్గాలలో నేడ్యపు పద్ధతులను మెరుగు పర్చుట, వ్యవసాయంనకు ఉపకరించు వనరుల నాయ్యతను పెంచుట ముఖ్యమైనవి. వాటి గురించి విశ్లేషించుదాము.

ఎ. వ్యవస్థాగతమైన మార్గాలు / భూ సంస్కరణలు

1. మధ్యవర్తుల తొలగింపు

రైతులకు ప్రభుత్వంనకు మధ్య వున్న వ్యక్తులను మధ్యవర్తులుగా పేర్కొనబడుదురు. వారు ప్రభుత్వంనకు రైతుల నుండి పన్నులను వసాలు చేసి జమ చేయుటకు నియమితులైనవారు. ఈ పద్ధతిలో మధ్యవర్తులు రైతులను దోషకోపటం జరుగుతుంది. భూ అభివృద్ధికి మధ్యవర్తులు ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోరు లేదా రైతులకు ఎలాంటి ప్రోత్సాహం వుండదు. అందువలన, ప్రభుత్వం ప్రత్యేక చట్టం ద్వారా అన్ని రాష్ట్రాలలో వున్న మధ్యవర్తులను తొలగించినది.

2. కౌలుదారులకు భద్రత కల్పించుట

భూమి యజమానుల దగ్గర వున్న కౌలుకు భూమిని అడ్డెకు తీసుకొని ప్రత్యక్షంగా వ్యవసాయ కార్యక్రమాలను నిర్వహించు వ్యక్తులను కౌలుదారులు అంటారు. అధిక కౌలురేట్లు, భూ యజమాని తరచుగా కౌలు దారులను మార్చుట మొదలగునవి కౌలుదార్లు సాధారణంగా ఎదుర్కొను సమస్యలు ఏటిని పరిష్కరించుటకు ప్రభుత్వం కౌలురేట్లు నిర్ణయిస్తా, కౌలు భద్రత కల్పించు చట్టాలను జారీ చేసింది. కౌలుదారులకు భూమి పై యజమాన్యపు హక్కుల కల్పనకు కావలసిన మార్గదర్శక సూత్రాలను ప్రభుత్వం జారీచేసింది.

3. భూ పరిమితి చట్టాలు

భూ పరిమితి అనగా ఒక వ్యక్తి అధీనంలో వుండదగిన భూ కమతం పరిమితిని నిర్ణయించుట. పరిమితికి మించి ఎక్కువగా వున్న భూములను ప్రభుత్వం స్వీధించు చేసుకొని భూమిలేని చిన్న రైతులకు పంపిణీ జేస్తుంది. భూ పరిమితి నిర్ణయించుటకై ప్రభుత్వం వివిధ రాష్ట్రాలలో భూమికి గరిష్ట పరిమితులను నిర్దేశించుట జరిగింది.

4. భూకమతాల సమీకరణ చేయుట

వ్యవసాయ అల్ప ఉత్పాదకతకు భూకమతాల విభజన, విఫుటన కారణం అగుటవల్ల దీనిని ఎదుర్కొనుటకు, ఒక వ్యక్తి అధీనంలో వున్న భూమిని సమీకరణ చేయుట ఒక చక్కని పరిష్కారం. చిన్నచిన్న ముక్కులుగా వున్న చిన్న కమతాలను పరస్పర అంగీకారంతో పెద్ద క్షేత్రాలుగా ఏకం చేయుటం. వివిధ ప్రాంతాలల్లో వున్న ఒక వ్యక్తి భూ కమతాలకు బదులుగా ఒకే ప్రాంతంలో ఆ వ్యక్తికి సరిద్దైన ఏక కమతంగా భూములను కేటాయించుట వల్ల విఫుటన వల్ల కలుగు నష్టాలును తగ్గించవచ్చును.

భూ కమతాల సమీకరణ ప్రక్రియ మనదేశంలో రైతుల మధ్య స్వచ్ఛంద అంగీకారంలో సహకార ప్రాతిపదికగా చేపట్టడం జరిగింది. పంజాబు, హర్యానా మరియు పశ్చిమ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రాలలో సంతృప్తికరంగా భూ సమాకరణ జరిగింది. ఫలితంగా ఆయు రాష్ట్రాలలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు గణనీయంగా పెరిగాయి. అయితే, దేశం మొత్తంగా పరిగణలోనికి తీసుకొంటే భూకమతాలు సమీకరణ చేసే కార్బూక్మం మందకొడిగానే సాగుతుంది.

ii) సాంకేతిక పరమైన మార్గాలు

1. నీటిపారుదల సదుపాయాలు

వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని ప్రభావితం చేయు అంశాల్లో నీటి పారుదల అతిముఖ్యమైనది. ఇప్పటికి దేశంలో 70% పైగా వున్న సేద్యపు భూములు నీటి కొరకు వర్షం పైనే ఆధారపడి వున్నాయి. ప్రస్తుతం వున్న నీటి పారుదల అవకాశాలు:

a. భూమి ఉపరితలం పై లబ్ధం అయ్యేవి

నదులు, సరస్సులు, చెరువులు, కుంటలు, రిజర్వ్యాయర్లు వాటి ద్వారా లభించుచున్న నీటి వనరులు.

b. భూగర్భ జలవనరులు

బావులు, గొట్టపు బావులు, పంపుసెట్లు ద్వారా భూగర్భ జలాలను ఉపయోగించుకోవలసి ఉంది.

భారతదేశంలో సుమారు 2000 లక్షల హెక్టార్లులలో పంటలను సాగుజేస్తున్నారు. 1950-51 సంవత్సరంలో కేవలం 225 లక్షల హెక్టార్లు మాత్రమే సాగునీటి పారుదల వసతి గల సేద్యపు భూములు వుండేవి. నీటి పారుదల సదుపాయం పెరుగుటవల్ల వివిధ పంటలను సేద్యం చేయు భూముల విస్తీర్ణం పెరిగింది. నీటి పారుదల గల భూముల సంఖ్య 1135 లక్షలకు పెరిగింది. అయినప్పటికీ నీటి పారుదల వసతులను మరింత విస్తరింపజేయవలసిన ఆవశ్యకత చాలా కలదు.

2. నాణ్యమైన వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని పెంపాందించు మూలకాలను అందించుట

i) విత్తనాలు

మన ప్రభుత్వం 1960 మధ్యకాలంలో వ్యవసాయ ఉత్పాదకతను పెంచటానికి అధిక దిగుబడి నిచ్చే విత్తనాలను ప్రవేశపెట్టింది. ఈ విత్తనాలను వ్యవసాయ పరిశోధనా కేంద్రాలు అనేక సంవత్సరాలు పరిశోధన జేసి ఉత్పత్తి చేసినవి. ఇవి నాణ్యమైనవి మరియు వ్యాధులను తట్టుకోగల సామర్థ్యం కలవి. వీటిని స్థానిక శీతోష్ణమీతి పరిస్థితులకు అనుగుణంగా రూపొందించాలి. వ్యవసాయ ఉత్పాదకతను పెంపాందించుటకు అధిక దిగుబడి విత్తనాలను అధిక మొత్తంలో ఉత్పత్తి చేయవలసి వున్నది. దీనిని సాధించుటకు 1963 లో మన కేంద్ర ప్రభుత్వం ‘జాతీయ విత్తన కార్బూరేషన్’ ను ఏర్పాటు జేసినది. వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు విత్తన కార్బూరేషన్లను నెలకొల్పినాయి. వీటి ద్వారా నాణ్యమైన అధిక దిగుబడులను ఇచ్చు విత్తన రకాల ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీ జరుగుతున్నది.

ప్రయోగాత్మకంగా 1960 సంవత్సర మధ్యకాలంలో అధిక దిగుబడి విత్తనాలను (HYV) వ్యవసాయ అధిక దిగుబడులను సాధించుటకు ఉపయోగించారు. వీటికి తోడుగా నిశ్చితమైన నీటి పారుదల సౌక్యర్థాలు వుండటం, ఎరువులు వాడుట వల్ల పంటల ఉత్పత్తి బాగా పెరిగింది. ఈ కార్బూక్మాన్ని 1966-67 నుండి 1970-71 కాలంలో

గోధుమ పంట దిగుబడులను పెంచుటకు కొనసాగించి విజయవంతమైనారు. తదుపరి వరి పంట ఉత్పత్తులను పెంచుటలో సఫలీకృతమైనారు. అయితే చిరుధాన్యాలు అయిన జొన్సు, సజ్జ, రాగి పంటి ధాన్యాల విషయంలో ఈ విధానం సంతృప్తికరమైన ఘలితాన్ని ఇవ్వలేదు. నీటి పారుదల సదుపాయాలు కౌరత మరియు సరియైన ఎరువుల వాడకపోవటం దీనికి కొంత మేరకు కారణంగా చెప్పవచ్చును.

అధిక దిగుబడి విత్తనాల వాడకంలో అధిక పురోగతి సాధించినప్పటికి ఇంకా సాధించవలసింది ఎంతో వుంది. రైతులను అధిక దిగుబడి విత్తనాలు వాడే విధంగా ప్రోత్సహించుట, వారికి కావలసిన వ్యవసాయ పరపతిని అందించుట వల్ల వారు అధిక దిగుబడి విత్తనాలు కొనుగోలు చేయగల్లుతారు.

ii) ఎరువులు

అతి ప్రాచీన కాలం నుండి రైతులు సహజ సిద్ధమైన కంపోస్టు ఎరువులను భూసారంను మెరుగుపర్చుటకు వాడుతున్నారు. కొంతకాలం భూములను ‘బీడు’ గా వుంచడం వల్ల సహజంగా అవి తమ పూర్వ భూసారతను తిరిగి పొందగల్లట జరిగేది. అయితే, అధిక వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను సాధించాలంటే అధిక మోతాదులో రసాయనిక ఎరువుల వాడకం అవసరం. మనదేశంలో రసాయనిక ఎరువుల వాడకం 1960-61 లో కేవలం 2 లక్షల టన్నుల మేర వుండేది. ఇది క్రమంగా 1995-96 నాటికి 139 లక్షల టన్నులకు పెరిగింది.

అధిక దిగుబడి విత్తనాలు వినియోగించి ఘలసాయాన్ని పెంచుకొనుటలో రసాయనిక ఎరువులను వాడుట తప్పనిసరి. తగిన పరిమాణంలో నీటి పారుదల వసతి వున్న భూములలో రసాయనిక ఎరువులు సమర్థవంతంగా పనిచేస్తాయి. కనుక రసాయనిక ఎరువుల వాడకంతో పాటు తగిన నీటి పారుదల సదుపాయాన్ని కల్పించాలి.

మనదేశంలో సైట్రోజన్, ఫాస్చర్స్, పొటాష్ ఎరువుల మిత్రమ నిష్పత్తి 8-5 : 2.5 : 1 గా వుంది. వీటి ఆదర్శమైన నిష్పత్తి క్రమం 4 : 2 : 1 అందువల్ల, రైతులు అధిక మొత్తంలో రసాయనిక ఎరువులను వాడటం కంటే తగిన నిష్పత్తిలో వాడినట్టుయితే మంచి ఘలితాలు పొందగల్లుతారు.

iii) క్రిమి సంహారకాలు

క్రిమి కీటకాల వల్ల మరియు పంట తెగుళ్ళు వల్ల పంటలు దెబ్బతింటాయి. ఈ సమస్యకు రెండు విధాలైన పరిష్కారాలు కలవు.

మొదటి పరిష్కారం - ముందుగానే జాగ్రత్త వహించుట. వ్యవసాయ పరిశోధనా సంస్థల చేత క్రిమి కీటకాలను ఎదుర్కొని నిలువ గల్గిన మరియు రోగ నిరోధక శక్తి గల పంట రకాలను అభివృద్ధి పర్చుట.

రెండవది పురుగుల నివారణకు క్రిమిసంహారకాలను పిచ్చికారి చేయుట. అయితే మనం ఉపయోగించు క్రిమి సంహారక మందులు పంటలకు ఎలాంటి హాని కలుగజేయనివై, మానవుల ఆరోగ్యమునకు భంగం వాటిల్లని రకలై వుండాలి. అవి పర్యావరణమునకు స్నేహపూర్వకమైన రకాలుగా వుండాలి. జీవ సంబంధిత క్రిమి సంహారకాలు వేప మరియు జీవరసాయనిక ఉత్పత్తులను పంట తెగుళ్ళు నివారణకు వినియోగించాలి.

మన దేశంలో సమగ్ర చేపల నివారణ నిర్వహణ కార్బోక్రమం కలదు. అది వివిధ రకాల పంటల తెగుళ్ళను నియంత్రణ మరియు రైతులకు పంటల తెగుళ్ళు నియంత్రణకు కావలసిన శిక్షణను ఇస్తుంది.

3. గ్రామీణ పరపతి నందించుట

స్వాతంత్ర్యసంఘరం మనదేశంలో రైతులకు తక్కువ వడ్డిలకు నులబంగా బుణములను అందించడానికి అనేక విత్త సంస్థలు ఏర్పాటు చేయబడినాయి. సహకార పరపతి సంస్థలు, గ్రామీణ బ్యాంకులు మరియు వాణిజ్య బ్యాంకులు మొదలగునవి ఏర్పాటు అయినవి. జాతీయ వ్యవసాయాభివృద్ధి బ్యాంకు గ్రామీణ రంగానికి కావలసిన పరపతిని పై సంస్థలకు గ్రాంట్లు రూపంలో అందిస్తుంది. నాబార్డు ఒక అత్యస్తున్నత బ్యాంకు.

i) సహకార పరపతి సంస్థలు

గ్రామీణ పరపతిని అందించటంలో వ్యవస్థాగతమైనవి సహకార పరపతి సంస్థలు. ఇవి రైతులకు నేరుగా తక్కువ వడ్డి రేట్లుకు బుణాలను మంజూరు చేస్తాయి.

ii) వాణిజ్య బ్యాంకులు, ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు

వాణిజ్యబ్యాంకులను 1969లో జాతీయికరణ జరిగినప్పటి నుండి వ్యవసాయ పరపతిని సమకూర్చుట వీటి ప్రధానాంశముగా ఉంది. వీటికి తోడుగా వ్యవసాయివృద్ధి బ్యాంకులు, ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు వ్యవసాయ కూలీలకు, చిన్నరైతులకు, సన్నకారు రైతులకు, గ్రామీణ వృత్తి నైపుణ్యంగల వివిధ వృత్తి కారులకు పరపతిని అందిస్తున్నాయి. వ్యవసాయాభివృద్ధి బ్యాంకులు భూముల మెరుగుపర్చుకోవడానికి, బాపులను త్రవ్యదానికి వ్యవసాయ 11, యంత్రాల కొనుగోలు చేయడానికి తగిన మొత్తంలో దీర్ఘకాలిక బుణాలను అందించుచున్నది.

iii) ‘నాబార్డు’ (Nabard)

జాతీయ వ్యవసాయ గ్రామీణ అభివృద్ధి బ్యాంకు (నాబార్డు) 1982 జూలైలో ఏర్పాటు చేసారు. గ్రామీణ పరపతిని సమకూర్చుటంలో ఇది ఒక అత్యస్తున్నతమైనది. ఇది నేరుగా గ్రామీణ ప్రజలకు పరపతిని అందించదు. సహకార బ్యాంకులకు, వాణిజ్య బ్యాంకులకు, ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులకు గ్రాంట్లు రూపంతో ఆర్థిక సహాయాన్ని అందిస్తుంది. గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో పరపతిని అందించే అన్ని రకాల సంస్థలకు పునర్వ్యాప్తి సమకూర్చు పెడుతూ గ్రామీణ పరపతిని అందిస్తుంది.

1950-51 లో వ్యవస్థా గతమైన గ్రామీణ పరపతి కేవలం 7% గా వుండేది 1981 నాటికి దీని శాతం 63 నకు పెరిగింది.

4. ఇతర వసతుల కల్పన

వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను మార్కెటు చేసుకొనుటకు ప్రభుత్వం రెగ్యులేషన్ మార్కెట్లను నెలకొల్పింది. వీటిలో రైతులు పోటీ ధర వడ్డ తమ సరుకులను అమ్ముకోగల్లుతారు. ఈ మార్కెట్లు రైతులు, వ్యాపారులు, స్థానిక సంస్థలు మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు సంయుక్తంగా నిర్వహిస్తాయి. ఈ మార్కెట్ల వల్ల రైతులకు అనేక ప్రయోజనాలు చేకూరుతాయి. మార్కెటుకు సంబంధించిన పూర్తి సహాయాలు మొదలగు ప్రయోజనాలు నేరుగా రైతులకు కల్పతాయి.

కేంద్ర ప్రభుత్వం 1957లో కేంద్రీయ వేర్పాసింగ్ కార్బోరేఫన్ సంస్థను నెలకొల్పింది. ఈ కార్బోరేఫన్ గిడ్డంగులను నెలకొల్పుతాయి. రైతుల పంటలను నిల్వజేయుటకు గిడ్డంగి సౌకర్యాలు అవి కల్పించును. ఇటీవల కాలంలో ఆహార

ధాన్యాల నిల్వ సదుపాయాలు బాగా వృద్ధి చెందాయి. గిడ్డంగి సౌకర్యం వల్ల రైతులు తమ పంటలను కల్లంలో పండిన పంట ప్రాంతంలో తెగనమ్ము కోవలసిన స్థితి తప్పింది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

భూ ఉత్సాహకతను పెంపొందించు అంశాలు

- ◆ కొలుదారులకు తగిన భద్రత కల్పన
- ◆ భూ పరిమితి చట్టాలు, మిగులు భూముల స్క్రమ పంపిణీ
- ◆ చిన్న చిన్న కమతాలను ఏకీకృతం జేయుటం
- ◆ నీటిపారుదల వసతుల కల్పన
- ◆ అధిక దిగుబడి విత్తనాలు, ఎరువులు, క్రమిసంహారకాలను నాణ్యమైనవి ఉపయోగించుట
- ◆ గ్రామీణ పరపతి విస్తరణ
- ◆ తగిన మార్కెట్‌టోప్, గిడ్డంగి మరియు నిల్వ సౌకర్యాల కల్పన

26.4 పార్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది భాషీలను ఇవ్వబడిన పదాలతో పూరించండి

(సేంద్రియ ఎరువు, 1963, 225, ఉపరితలం, సహకారకాలు, గోధుమ, వరి, 1975, 250)

- i) సంఘలు ఏర్పాటుతోనే మనదేశంలో భూకమతాల సమీకరణ జరిగింది.
- ii) నదులు, సరస్సులు, చెరువులు, కుంటలు రకానికి చెందిన నీటి వనరులు.
- iii) 1950-51 నాటికి నీటి పారుదల వసతి గల భూములు లక్ష్ల పోక్కార్డులు.
- iv) జాతీయ విత్తన కార్బోరేపన్ ఏర్పాటు జేయబడిన సంవత్సరం
- v) ప్రాథమికంగా / తొలిసారి అధిక దిగుబడి విత్తనాలను పంటలో వాడారు.
- vi) ఎరువును అతి ప్రాచీన కాలం నుండి భారతీయ వ్యవసాయదారులు వాడుతున్నారు.

నీవేమి నేర్చుకున్నావు? మీరు ఏమి అధ్యయనం చేశారు?

1. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయరంగం అతి ముఖ్యమైనది.
2. పెరుగుతున్న జనాభా అవసరాలను దృష్టి యందు పుంచుకొని వారికి కావలసిన ఆవోరం, ముడిపదార్థాలు, ఎగుమతులు, మొదలగు వాటి కొరకు వ్యవసాయ ఉత్సాహకతను పెంచవలసిన ఆవశ్యకత కలదు.
3. విస్తృత వ్యవసాయం, సాంద్ర వ్యవసాయం అను రెండు విధానాలలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని పెంపొందించ వచ్చును.

4. భూ ఉత్సాదకత ఆ వ్యవసాయ క్లైటంలో పండు పంట లేదా హెక్టారుకు లభించు ఉత్పత్తి.
5. 1950-51 నుండి వివిధ పంటల ఉత్సాదకత క్రమ క్రమంగా వృద్ధి చెందినది. అయితే విదేశాలతో పోల్చితే ఇప్పటికి మనదేశ పంటల ఉత్సాదకత తక్కువగానే ఉంది.
6. భూమి అభివృద్ధి పరచుటకు ప్రోత్సహ లోపం, చిన్న పరిమాణంలో కమతాలు, సంప్రదాయ వ్యవసాయ పద్ధతులపై ఆధారపడి వుండుట, గ్రామీణ పరపతి లబ్యం కాకపోవుటం, తగిన మార్కెటీంగ్ వసతుల లోపం వల్ల, వ్యవసాయ ఉత్సాదకత తక్కువ స్థాయిలో ఉంది.
7. భూ ఉత్సాదకతను మెరుగు పరచుటకు తగిన ప్రయత్నాలు మనదేశంలో కొనసాగుతూ వున్నాయి.

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయరంగం ప్రాధాన్యతను వివరించండి?
2. భూ ఉత్సాదకత అనగానేమి? మనదేశం వివిధ పంటల విషయంలో గల ఉత్సాదకతంలో వచ్చిన మార్పులు ఏవి? ఇతర దేశాల వ్యవసాయ ఉత్సాదకతతో మనదేశ వ్యవసాయ ఉత్సాదకతను పోల్చుండి?
3. భారతదేశంలో వ్యవసాయ ఉత్సాదకత తక్కువగా వుండటానికి గల కారణాలు ఏవి?
4. వ్యవసాయ ఉత్సాదకతను పెంపొందించుటకు ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోవాలో తెల్పుండి?
5. సంకీర్ణ సమాధానాలు ప్రాయండి
 - ఎ. విస్తృత వ్యవసాయం మరియు సాంద్ర వ్యవసాయం
 - బి. భారతదేశ వ్యవసాయ ఉత్సాదకత
 - సి. సంస్కారిక గ్రామీణ పరపతి సంస్కరణ

సమాధానములు

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు - 26.1

1. i) వ్యవసాయం ii) 2/3 iii) పారిత్రామిక iv) ప్రోత్సహం v) ప్రముఖమైన vi) 1/3
2. i) డి ii) ఎ iii) బి iv) సి

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు - 26.2

1. i) విస్తృత ii) సాంద్ర iii) ఉత్పత్తి iv) 20 క్లోటార్లు
2. i) డి ii) ఎ iii) ఇ iv) సి v) బి

పాత్యంశ ప్రశ్నలు - 26.3

- i) కొలుదారు ii) 70% iii) 4 : 2 : 1
- iv) 8.5 : 2.5 : 1 v) నైట్రోజన్ vi) 5% నుండి 10% వరకు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు - 26.4

- i) సహోదరక ii) ఉపరితల iii) 225 iv) 1963 v) గోధుమ vi) కాంఫోస్ట్

1. పాత్యంశర ప్రశ్నలకు - ఆధారాలు :

1. ఆహారం - పశుగ్రాసంకు మూలం
 2. ముడి పదార్థాలు
 3. ప్రధాన జీవనోపాధి
 4. విదేశీమారక ద్రవ్యం
 5. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులకు డిమాండ్
 6. జాతీయాదాయంలో వాటా సమకూర్చుట
2. హెక్టారు పంట దిగుబడిని వ్యవసాయ ఉత్పాదకతగా పేర్కొంటారు. గత 44 సంవత్సరాలలో భారతదేశంలో భూ ఉత్పాదకత పెరిగింది. అయితే, ఇతర దేశాలతో పోల్చితే తక్కువగా ఉంది.
 3. 1. ప్రోత్సాహకాల లేఖి
 2. కమతాల విభజన, విఘుటన
 3. నీటి పారుదల సౌకర్యం లేకపోవుట
 4. ప్రాచీన సంప్రదాయిక వ్యవసాయ పద్ధతులు
 5. అధిక దిగుబడి విత్తనాలు వాడకపోవుట, ఎరువులు, క్రిమిసంహారకాలు వాడకపోవటం
 6. గ్రామీణ బుఱి సౌకర్యం లేకపోవుటం.
 7. గిడ్డంగి, మార్కెట్ సౌకర్యాల లోటు.
 4. వ్యవస్థాగతమైన చర్యలు
 1. మధ్యవర్తుల / దళారుల తొలగింపు
 2. కొలుదారులకు తగిన భద్రత
 3. భూ పరిమాణం పై పరిమితి విధింపు
 4. కమతాల సమీకరణ

- బి. సాంకేతిక పరమైన చర్యలు
1. నీటిపారుదల సదుపాయాలు
 2. మేలైన ముడి పదార్థాలు
 3. గ్రామీణ పరపతి అందించుట
 4. ఇతరములు
- 5.i) విష్టుత వ్యవసాయం అనగా అనేక పంటలు పండించుట. సాంద్ర వ్యవసాయం అంటే ఒకే భూ కమతంలో అధిక పంటలను పండించుట.
- ii) 26.6 లో అంశాలు
- iii) 1. సహికార సంఘాలు
2. వాణిజ్య బ్యాంకులు
 3. ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు
 4. NABARD (నాబార్డ్) 26.8 (3) చదవండి.

27. పరిశ్రమలు

(Industry)

27.1 ఉపోద్ధాతం

ఏ ఆర్థిక వ్యవస్థలోనైనా మూడు ప్రధాన రంగాలు వుంటాయి. అవి : ప్రాథమిక రంగం, ద్వాతీయ రంగం, మరియు తృతీయ రంగం. 26వ పారంలో మనం ప్రాథమిక రంగమైన వ్యవసాయ రంగంను గురించి నేర్చుకున్నాం. ప్రస్తుత పారంలో ద్వాతీయ రంగమైన పరిశ్రమలను గురించి తెలుసుకుండాము.

ఆహారం మన ప్రధాన జీవితావసరం. ఆహారంతో పాటు మనకు అనేక వస్తువులు అవసరమయింటాయి. అవి దుస్తులు, చెప్పులు, సబ్బులు, రవాణా సాధనాలు అయిన సైకిలు, కార్బులు, బస్సులు, ట్రిక్సులు విమానాలు, విద్యుత్పుక్కి, పేపరు, స్టాప్లు, కుట్టుమిషన్లు, రేడియో, టి.వి.లు ప్రైజ్లు మొదలగునవి.

పరిశ్రమలలో గుండుసూది మొదలు విమానం వరకు అన్నిరకాల వస్తు సముదాయాలు ఉత్పత్తి అవుతున్నాయి. ఈ పారంలో మనం భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పారిశ్రామిక రంగం యొక్క పాత్రను అధ్యయనం చేస్తాము. పరిశ్రమల వర్గీకరణ, పారిశ్రామిక పురోగతి, పారిశ్రామిక వృద్ధికి దోషదంచేయు కీలక పరిశ్రమలు మరియు ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక విధానం మో॥ అంశాల గురించి తెలుసుకుండాము.

27.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠ్యాంశము అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకొనేవి.

- ◆ భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పరిశ్రమల పాత్రను వివరించుట.
- ◆ పరిశ్రమల వర్గీకరణ
- ◆ పారిశ్రామిక ప్రగతిని ప్రభావితం చేయు కారణాలను విశ్లేషించుట
- ◆ స్వాతంత్యం సాధించిన కాలంనుండి నేటి వరకు ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక విధానాలను తెల్పుట.

27.3 భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పరిశ్రమల ప్రాముఖ్యత

పరిశ్రమలు మనదేశ ఆర్థికవ్యవస్థలో ఒక ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నాయి.

1. పరిశ్రమలు పలు వినియోగవస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి

పరిశ్రమలలో వినియోగదారుల వివిధ అవసరాలను తీర్చుటకు కావలసిన పలురకాల వినియోగవస్తువుల ఉత్పత్తి జరుగుతుంది. పెన్నులు, కాగితాలు, పెన్నిక్కు, దుస్తులు, చెప్పులు, సబ్బులు, సైకిక్కు, కుట్టుయంత్రము, రేడియోలు, టి.వి. ప్రైజ్లు మొదలగునవి పరిశ్రమలలో తయారుచేయుట ద్వారా ప్రజల కోరికలు తీరుచున్నవి.

2. పరిశ్రమలు ఉత్పత్తి యూనిట్లకు కావలసిన పారిశ్రామిక వస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి.

ఉత్పత్తి యూనిట్లు అయిన కర్మగారాలు, షాపులు, ఆఫీసులు, ఫరమ్స్ మొదలగు వాటికి కావలసిన పారిశ్రామిక వస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి. వీటిని మరికొన్ని వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయుటకు వినియోగిస్తారు.

ఉదా. రైతులకు అధిక పంటలను ఉత్పత్తి చేయుటకు ట్రాక్టర్లు, కోత యంత్రాలు, ఎరువులు, క్రిమిసంహారకాలు, విద్యుత్చుక్కి, డీజిల్ మొమ్ అవసరమవుతాయి. పై ఉత్పత్తులన్నింటిని పరిశ్రమలు ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి. పరిశ్రమలకు కావలసిన యంత్రాలు, ముడి పదార్థాలు, విద్యుత్చుక్కి మొమ్ అనేక మూలధన వస్తువులను పరిశ్రమలు ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి.

3. సేవలు అందించటంలో పరిశ్రమలు ఉపకరిస్తున్నాయి

రవాణా సాధనాలు అయిన బస్సులు, ట్రిక్యులు, రైళ్ళు, మొదలగు వాహనాలను పరిశ్రమలు ఉత్పత్తి చేయకపోతే మనం త్వరిత గతిన ఒక ప్రాంతంనుండి కావలసిన ప్రాంతంనకు చేరుటకు రవాణా సౌకర్యములను పొందలేము.

పరిశ్రమలలో పేపరు, ముద్రణ యంత్రాలు, ఇంకు మొదలగు ఉత్పత్తులు తయారు చేయక పోతే, మనం ఎలాంటి పుస్తకాలు చదువుకొనుటకు దొరకవు. విద్యారంగానికి కావలసిన పుస్తకాలు, చాక్ఫీసులు, అభ్యాసనా సామాగ్రి మొమ్ అనేక ఉత్పత్తులను పరిశ్రమలు తయారు చేస్తున్నాయి.

వైద్యులు ఆరోగ్య పరీక్షలు నిర్వహించుటకు, వైద్య సేవల కొరకు వారికి కావలసిన సైతసోఫ్తు, ధర్మామీటరు, రక్తపరీక్ష చేయు పరికరాలు మరియు ఔషధాలు అన్నియు పరిశ్రమలు సమకూరుస్తున్నాయి.

మనం మన బంధువులు లేదా స్నేహితులతో సమాచారం పంచుకొనుటకు మనకు కావలసిన పోస్టర్ సేవలు (కార్డులు, కవర్లు, స్టోంపులు, మొమ్) సంఖాచించుటకు కావలసిన టెలిఫోన్లు (టెలిఫోన్లు, కబుల్స్ ఇతర సామాగ్రిని) మొమ్. అన్నియు పరిశ్రమలు ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి.

4. పరిశ్రమలు మనకు స్వయం సంమృద్ధిని కల్గిస్తున్నాయి

ఒకవేళ దేశంలో ఎలాంటి పరిశ్రమలు లేకపోయినా లేదా వస్తువుల తయారీ జరుగకపోయినా మనం, ఇతర దేశాలనుండి కావలసిన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవలసి వచ్చేది. దీనివల్ల మనకు పూర్తిగా వస్తువుల కొరత ఏర్పడి ఇతర దేశాలపై ఆధారపడవలసి వచ్చేది. ఇలా ఇతర దేశాలపై ఆధారపడుట అంత శ్రేయస్థరం కాదు. ఒకవేళ యుద్ధం సంభవించి మనకు వస్తువులను సరఫరా చేయు దేశాలు దెబ్బతింటే దిగుమతులు ఫోరంగా పడిపోయి ఆర్థిక అనిశ్చితి ఏర్పడును. మనదేశం ఎక్కువగా తన పెట్రోలియం అవసరాల కోసం అరబ్ దేశాలపై ఆధారపడి వున్నది. గల్వ్ యుద్ధ కాలంలో కువైట్ పెట్రోలియం ఉత్పత్తి మరియు ఎగుమతి చేయు దేశాలు దెబ్బతినుటవల్ల మనదేశంలో తీవ్రమైన పెట్రోలియం కొరత ఏర్పడింది.

పరిశ్రమలు దేశ ప్రజల పలు అవసరాలకు కావలసిన వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసి దేశ స్వయం సంమృద్ధికి దోహదం చేస్తున్నాయి. స్టీలు ఉత్పత్తిలో మనదేశం తొలిరోజులలో ఇతర దేశాలపై ఆధారపడి వుండేది. మనదేశంలో స్టీలు పరిశ్రమ వృద్ధి చెందిన తరువాత స్టీలు ఉత్పత్తిలో మనం స్వయం పోపకత్వం సాధించాము.

5. పరిశ్రమలు ఎగుమతులను పెంపాందిస్తాయి

ఏదేశం కూడా నూరు శాతం స్వయం సంమృద్ధిని సాధించలేదు. అనేక వస్తువులను తయారు చేయుటకు కావలసిన ముడి పదార్థాల లభ్యత కొరత వల్ల ఆయా వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవలసి వస్తుంది. అయితే, మనం వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవాలంటే వాటికి చెల్లించే ధరను విదేశీమారక ద్రవ్యరూపంలో చెల్లించవలసి వస్తుంది. ఈ విదేశీ మారక ద్రవ్య ఆర్జనకు మనం వస్తువులను తప్పనిసరిగా ఎగుమతి చేయవలెను. మన అవసరాల మేరకు వినియోగించు

కొనగా మిగులుగా వున్న ఉత్పత్తులను ఇతర దేశాలకు ఎగుమతి చేసి తగిన విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని పొందగల్గామయి. 1996-97 సం||లో భారత దేశపు పారిశ్రామిక ఎగుమతులు దేశం మొత్తం ఎగుమతులలో 75%పైగా కలవు. లెదర్ ఉత్పత్తులు, బంగారు నగలు, రంగులు, లోహపరికరాలు, రవాణా పరికరాలు, యంత్రాలు, పనిముట్టులు, విద్యుత్ ఉపకరణాలు, ప్రత్యే వస్త్రాలు, రెడిమేడ్ దుస్తులు మరియు హాస్టల్ ఉత్పత్తులు పారిశ్రామిక ఎగుమతులలో ముఖ్యమైనవి.

6. జీవనోపాధికల్పన / ఉద్యోగావకాశాలు

పరిశ్రమలు ఉద్యోగావకాశాలు కల్పిస్తున్నాయి. 1990-91 సం||లో భారతదేశ పారిశ్రామిక రంగంలో 5 కోట్లకుపైగా కార్బూకులు పని చేస్తున్నారు. దేశం మొత్తం శక్తిలో 1/6 వంతు మందికి పరిశ్రమలు ఉపాధిని కల్పిస్తున్నాయి.

వ్యవసాయ రంగంతో పోల్చితే పరిశ్రమలలో ఉద్యోగావకాశాలు చాలా ఎక్కువగా లభిస్తున్నాయి. ఆహార పదార్థాల డిమాండ్ పరిమితంగా ఉండి ప్రజల ఆదాయస్థాయిలు పెరిగేకొలది అహారేతర పదార్థాలు/ఉత్పత్తులపై ఎక్కువ ఖర్చు చేయుటం వల్ల వాటికి డిమాండ్ పెరుగుతుంది. దుస్తులు, చెప్పులు, గృహాలు, రేడియో, టి.వి., కుట్టుమిషన్, వాషింగ్ మిషన్, గ్యాస్పోల్యూ మొగా వస్తువులకు డిమాండ్ అధికంగా కలదు.

ప్రజల సంఖ్య లేదా జనాభా పెరిగేకొద్ది ఉద్యోగాలకు డిమాండ్ పెరుగుతూనే ఉంటుంది. పెరుగుతున్న జనాభాకు తగిన ఉపాధికల్పనను పరిశ్రమలు కల్పించు చుస్తవి.

ఉదాహరణకు సముద్ర గర్భంలో సహజ నూనెలను అన్నేపీంచుటకు అధునాతనమైన యంత్రాలు, కృతిమ ఉపగ్రహాలు మరియు ఇతర పరికరాలు అవసరమౌతాయి. వీటిని పరిశ్రమలు సమకూర్చుచున్నాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ భారత దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పరిశ్రమలు ఒక ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహిస్తున్నాయి.
- ◆ వినియోగదారులకు, ఉత్పత్తి యూనిట్లకు కావలసిన వివిధ ఉత్పత్తులను పరిశ్రమలు తయారు చేస్తున్నాయి.
- ◆ సేవలను అందించటానికి పరిశ్రమలు ఉపకరిస్తున్నాయి.
- ◆ దేశం స్వయం సంవృద్ధి సాధనకు పరిశ్రమలు సహాయపడుతున్నాయి.
- ◆ పరిశ్రమలు ఎగుమతులను ప్రోత్సహిస్తున్నాయి .
- ◆ ప్రజలకు ఉపాధికల్పన చేకూరుస్తున్నాయి.
- ◆ సహజ వనరులను అన్వేషణలోను, వెలికి తీయుటలో పరిశ్రమలు ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహిస్తున్నాయి.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 27.1

1. ఈ క్రింది భాషీలను బ్రాకెట్లలో ఇచ్చిన పదాలతో పూరించండి.
 - i) ప్రాథమిక రంగం యొక్క ప్రధాన కార్బూకలాపం (ఖనిజాలను వెలికి తీయుట, వ్యవసాయం)
 - ii) 1996-97 సం|| భారతదేశ ఎగుమతులలో పారిశ్రామిక ఉత్పత్తుల శాతం (75% , 25%)

iii) 1990-91 సంఅలో పరిశ్రమలలో ఉపాధికల్నివున్న కార్బూకుల సంఖ్య(5 కోట్లు, 4 కోట్లు)

iv) ఆర్ద్రక వ్యవస్థలో పరిశ్రమలు రంగానికి చెందుతాయి. (ప్రాథమిక, ద్వీతీయ)

2. ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు/బప్పులు గుర్తించండి.

(i) కేవలం పరిశ్రమలు మాత్రమే ప్రజల అవసరాలకు కావలసిన వస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి.

(ii) రవాణా, ఆరోగ్యం, సమాచారం మరియు విద్యా సర్వీసులను అందించుటలో పరిశ్రమలు సహకరిస్తున్నాయి.

(iii) భారతదేశం పెట్రోలియం ఉత్పత్తిలో స్వయం పోషకత్వం కల్గివుంది.

(iv) ఎగుమతుల ద్వారా సంపాదించిన ద్రవ్యంను దిగుమతులకు వ్యయ పరిచే లక్ష్యంతో ఎగుమతులు కొనసాగించబడుతున్నవి.

27.4 పరిశ్రమలు వర్గీకరణ

పరిశ్రమలను యాజమాన్యం, ఉత్పత్తి స్థాయి మరియు ఉపయోగిత ఆధారంగా వర్గీకరించటం జరిగింది.

ఎ) యాజమాన్యం

సంస్థలు పూర్తిగా ప్రభుత్వం యాజమాన్యంలో నిర్వహించబడేవి, పూర్తిగా ప్రైవేటు వ్యక్తుల అజమాయిషిలో నిర్వహించబడేవి. కొంతమంది వ్యక్తుల సంయుక్త నిర్వహణలో కొనసాగేవి లేదా ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేటు వ్యక్తుల భాగస్వాములలో నిర్వహించేవిగా ఉంటాయి.

సంస్థల నిర్వహణ, యాజమాన్యం పూర్తిగా ప్రభుత్వం అధినంలో వున్న సంస్థలను ప్రభుత్వరంగ సంస్థలుగా వ్యవహరిస్తారు. ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు కేంద్రప్రభుత్వం, రాష్ట్రప్రభుత్వం మరియు స్థానిక ప్రభుత్వాలు నిర్వహించేవి. భారత దేశంలోని కొన్ని ప్రభుత్వరంగ సంస్థలకు ఉదాహరణ ఇందియన్ ఎయిర్లైన్ కార్బూరేషన్, భారత గోల్డ్ మైన్స్, ఫెర్రైలైజర్ కార్బూరేషన్ ఆఫ్ ఇండియా, ఐఎస్ పాట్ నిగమ్.

కొన్ని సంస్థలు పొక్కికంగా ప్రభుత్వం, పొక్కికంగా ప్రైవేటు యాజమాన్యాలలో నిర్వహించబడును. అట్టి సంస్థలను ఉమ్మడి రంగంలేదా ఉమ్మడి యాజమాన్య సంస్థలుగా పిలుస్తారు. ఇవి రెండు రకాలు.

(i) ప్రభుత్వం మరియు విదేశీ కంపెనీ భాగస్వామ్యం

(ii) ప్రభుత్వం మరియు దేశీయ ప్రైవేటు రంగం

మొదటి రకానికి ఉదాహరణ : మారుతీ ఉద్దేశ్యి లిమిటెడ్. ఇది పొక్కికంగా ప్రభుత్వం మరియు పొక్కికంగా నుజుకి, జపాన్ కంపెనీ ఆధిపత్యంలో కొనసాగుతున్నది.

రెండో రకానికి చెందినవి MTNL (పుష్టిగర్ టెలిఫోన్ నిగమ్ లిమిటెడ్) ONGC (పెట్రోలియం మరియు సహా వాయివులు కార్బూరేషన్), EIL (ఇంజనీర్స్ ఇండియా లిమిటెడ్), ITDC (భారతీయ పర్మాటక అఫీవృద్ధి కార్బూరేషన్).

ఖ) ఉత్పత్తి తరచు

సంస్థ పరిమాణాన్ని తరచుగా వ్యవహరిస్తాం. పెట్టుబడి పరిమాణం లేదా సంస్థలో పనిచేయు కార్బూకుల సంఖ్య ఆధారంగా సంస్థ తరచును నిర్ణయించేదము. తరచును అనుసరించి పరిశ్రమలు రెండు రకాలుగా వర్గీకరించబడేను.

చిన్న తరహా పరిశ్రమలు మరియు పెద్దతరహా పరిశ్రమలు. మనదేశంలో స్థిరమూలధనాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని పరిశ్రమల వర్గీకరణ చేస్తారు. స్థిరమూలధనం లేదా పెట్టబడిలో సంస్థ పెట్టబడి, యంత్రాలు మరియు యంత్ర సామాగ్రి కలిసి వుంటాయి.

ఒక పరిమితికి లోబడి సంస్థ యంత్రాలు, పెట్టబడుల స్థాయి వున్న పరిశ్రమలను చిన్న తరహా పరిశ్రమలుగా వ్యవహరిస్తారు. పెట్టబడి పరిధిని ప్రభుత్వం కాలానుగుణంగా నిర్ణయించటం జరుగుతుంది. 1996-97 లో చిన్న తరహా పరిశ్రమల పెట్టబడి రూ. 3 కోట్లుగా నిర్ణయించటం జరిగింది. సంస్థల పెట్టబడులు రూ. 3 కోట్ల కన్న అధికంగా వున్న పరిశ్రమలను భారీ పరిశ్రమలుగా పిలుస్తారు.

సి) ఉపయోగితాధరిత వర్గీకరణ

వస్తువులు రెండు రకాలు. వినియోగ వస్తువులు, ఉత్పాదక వస్తువులు, సంస్థ ఉత్పత్తి చేయు వస్తువుల రకాన్ని బట్టి మూడోరకం వర్గీకరణ కలదు. దీనిని బట్టి, పరిశ్రమలు వినియోగవస్తు పరిశ్రమలు మరియు ఉత్పాదక వస్తు పరిశ్రమలు.

(i) వినియోగ వస్తు పరిశ్రమలు

వినియోగానికి నేరుగా ఉపయోగపడువస్తువులను తయారు చేయు పరిశ్రమలు ఉదాః దుస్తులు, చెప్పులు, సబ్బులు, పిన్నులు, గడియారాలు, టి.వి., రేడియో, ఫ్రైజ్, వాషింగ్ మిషన్ మొందినవి.

(ii) ఉత్పత్తి దాయక వస్తువులు

వస్తుతప్పతి ప్రక్రియకు ఉపకరించు వస్తువులను ఉత్పత్తి దాయక / ఉత్పాదక వస్తువులుగా పిలుస్తారు. ఉదాః ఎరువులు, ఇనుము మరియు ఉక్కు సిమెంటు, రసాయనికాలు, పరికరాలు, యంత్రాలు మొందినవి.

27.5 పారిశ్రామిక వృద్ధిని ప్రభావితంచేయు కారణాలు

పారిశ్రామిక వృద్ధి అనేక అంశాలపై ఆధారపడి నిర్ణయించబడును.

1. ముడిపదార్థాల లభ్యత

ఉత్పత్తి ప్రక్రియలో ముడిపదార్థాలు అత్యంత కీలకమైన కారకాలు. అవస్థాపనా సాకర్యాలు, పరపతి సదుపాయం, యంత్రాలు మరియు కార్బికులు మొదలగునవి సంవృద్ధిగా లభ్యమైతేనే ఉత్పత్తి జరుగుతుంది.

పరిశ్రమ సంఖ్య పెరిగే కొద్ది ఎక్కువ మొత్తంలో ముడిపదార్థాలు అవసరమౌతాయి. ఒకవేళ ముడిపదార్థాలు తగినంతగా లభ్యంకాకపోతే, పరిశ్రమలు అభివృద్ధి లేదా విస్తరణ కుంటు పడుతుంది.

2. సాంకేతిక పరిజ్ఞానం

పరిశ్రమల వృద్ధిని నిర్ణయించు అంశాలలో ప్రముఖమైనది. సాంకేతిక పరిజ్ఞానం. అత్యస్తుతమైన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అధిక స్థాయిలో లభ్యం అయితే అధికమైతుంలో ఉత్పత్తి జరుగుతుంది. మానవశక్తి వనరులపై ఆధారపడు పరిశ్రమలలో ఉత్పత్తి కన్న యంత్రాల సహాయంతో నడుపబడుతున్నది పరిశ్రమలలో ఉత్పత్తి ఎక్కువగా జరుగుతుంది.

3. అవస్థాపనా సాకర్యాల లభ్యత

రోడ్లు, రైల్సులు, విమానాశ్రయాలు, వంతెనలు, డ్యూమ్సులు, పెలిఫోన్లు, నీటివసతి, విద్యుత్ మొందినవి. అవస్థాపనా సాకర్యాలు పరిశ్రమల నిర్వహణకు, అభివృద్ధికి చాలా అవసరం.

సౌధారణంగా సౌకర్యాలకు పరిశ్రమ ఉత్సత్తికి మధ్య గల సంబంధం ప్రత్యక్షంగా కాక పరోక్షంగా వుంటుంది. పరిశ్రమల ఉత్సత్తి, వాటి విస్తరణ, వృద్ధి ఈ సౌకర్యాలపైనే ఆధారపడి నిర్ణయించబడుతుంది.

విద్యుత్థక్కి లేకపోతే ఏమి జరుగునో ఊహించగలవా? అన్ని కావలసిన ముడి పదార్థాలు వున్నప్పటికి పరిశ్రమలలో ఉత్సత్తి అనేది విద్యుత్థక్కి లేకపోతే కొనసాగదు.

రవాణా సదుపాయాలు లేకపోతే పరిశ్రమలకు కల్గు సమస్యలు ఊహించండి. ఒకవేళ రోడ్లు, రైల్లేలు, లేకపోతే ఎద్దులబండ్లపై వస్తువులను రవాణా చేయవలసి వస్తుంది.

4. మానవ వనరుల లభ్యత / కార్బూకులు

పారిశ్రామిక వృద్ధిని ప్రభావితం చేయు అంశాలలో కార్బూకుల లభ్యత ముఖ్యమైనది. కార్బూకులు రెండు రకాలు ఒకటి నైపుణ్యం గల వారు, రెండు నైపుణ్యం లేని కార్బూకులు. సంస్థ నిర్వహణ జేయు యజమాన్య యంత్రాంగం మొదలుకొని, సంస్థను నడిపించు వ్యవస్థాపకుల వరకు మానవ వనరులలో భాగంగానే పరిగణింపబడతాయి.

5. ఉద్యోగి మరియు యజమాని సంబంధాలు

పరిశ్రమల సక్రమ నిర్వహణకు ఉద్యోగులు యజమాన్యం మధ్య సంబంధాలు ధనాత్మకంగా ఉండాలి. మంచి కార్బూక సంబంధాలు వున్న పరిశ్రమలలో ఉత్సత్తి ప్రక్రియ ఎలాంటి ఇబ్బందులు లేకుండా కొనసాగుతుంది. ఒకవేళ కార్బూక సంబంధాలు సక్రమంగా లేకపోతే అది ప్రైవెట్ మరియు లాక్ అఫ్టర్లకు దారితీసి అంతిమంగా ఉత్సత్తి దెబ్బతింటుంది. అందువల్ల శాంతియతంగా మరియు హృదయ పూర్వకంగా / మర్యాద పూర్వకంగా ఉద్యోగికి మరియు యజమాన్య సంబంధాలు కొనసాగింపు అవసరం.

6. వస్తువులకు తగిన ‘గిరాకి’ వుండాలి

డిమాండ్ వున్న వస్తువులను ఉత్సత్తి చేయాలి. అప్పుడు మాత్రమే వస్తువులకు తగిన మార్కెట్ లభ్యమవుతుంది. పరిశ్రమ స్థాపనకు పూర్వు పెట్టుబడులు పెట్టుబడులకు మార్కెట్లోకి రాబోవు ఉత్పత్తులకు / తయారు చేయబోవు వస్తువులను మార్కెట్ ఎలా ఉండాలనే అంశాన్ని సర్వేజరిపి డిమాండ్ తగినంతగా వున్న వస్తువుల ఉత్సత్తినే ప్రారంభించాలి. ఒకవేళ డిమాండ్ తక్కువగా వున్న లేదా డిమాండ్ లేకపోయిన ఉత్సత్తి ప్రారంభించరు. అంతేకాకుండా, దేశీయ మార్కెట్లులలో తగిన డిమాండ్తో పాటు ఎగుమతులు చేయటకు తగిన అంతర్జాతీయ మార్కెట్లలో డిమాండ్ వుండాలి. ప్రభుత్వం అనేక చర్యల ద్వారా పరిశ్రమలను ప్రోత్సహిస్తు పారిశ్రామిక వృద్ధికి దోహదం చేస్తుంది. పరిశ్రమలకు కావలసిన అవస్థాపనా సౌకర్యాలను ప్రభుత్వాలు అందిస్తున్నాయి. సబ్సిడీలు, పన్నులలో రాయితీలను కల్పించుట ద్వారా నూతన పారిశ్రామిక యూనిట్ల ఏర్పాటుకు ప్రభుత్వాలు ప్రోత్సాహిస్తున్నాయి.

ప్రభుత్వాలు పరిశ్రమ వృద్ధిలో సహయాన్ని అందించే వైభవర్థ ప్రదర్శించుట పరిశ్రమ విషయాలలో అనవసర జోక్కం కల్గించుట కన్నా మేలైనది. తద్వారా ప్రభుత్వాలు ధనాత్మకమైన పొత్తును పోషించుటకు వీలుకల్గుతుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ పరిశ్రమలు యజమాన్యం, తరహా, ఉపయోగిత ప్రాతిపదికన వర్గీకరించబడెను.
- ◆ యజమాన్యం ఆధారంగా పరిశ్రమలు ప్రభుత్వ రంగం, ప్రైవెటురంగం మరియు ఉమ్మడి రంగంగా వర్గీకరించబడెను.

- ◆ తరహాను అనుసరించి పరిశ్రమలు భారీ తరహా మరియు చిన్న తరహా పరిశ్రమలుగా వర్గీకరించారు.
- ◆ ఉపయోగిత ఆధారంగా వినియోగ వస్తువుల మరియు పారిశ్రామిక వస్తువుల తయారీ పరిశ్రమలుగా వర్గీకరించబడెను.
- ◆ ముడి పదార్థాల లభ్యత, సాంకేతిక పరిజ్ఞాన స్థాయి, మానవశక్తి వనరులు గల డిమాండ్ మరియు ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక విధానాలు పరిశ్రమ వృద్ధిని ప్రభావితం చేస్తాయి.

పార్శ్వాంశ ప్రశ్నలు 27.2

1. ఈ క్రింది ఖాళీలను పూరించండి.

- i) ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో నిర్వహించబడుతున్న సంస్థలను రంగ సంస్థలుగా వ్యవహరిస్తారు.
- ii) హిందుస్థాన్ లివర్ లిమిటెడ్ రంగ సంస్థ.
- iii) ప్రభుత్వ మరియు విదేశీ కంపెనీల సంయుక్త యాజమాన్యంలో నిర్వహించబడేవి (మారుతీ ఉద్యోగ్ లిమిటెడ్ MTNL)
- iv) పరిశ్రమ పెట్టుబడి పరిమాణం కన్న తక్కువగా వున్న వాటిని చిన్న తరహా పరిశ్రమలుగా పిలుస్తారు. (3 కోట్లు, 3 లక్షలు)

2. ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు/బప్పులను గుర్తించండి.

- (i) సిమెంటు వినియోగవస్తు పరిశ్రమకు ఒక ఉదాహరణ
- (ii) స్వయం చలాక యంత్రం మానవశక్తి కన్నా ఎక్కువ సంబ్యోలో వస్తూత్వత్తి చేస్తుంది.
- (iii) అవస్థాపన సౌకర్యాలకు టెలిఫోన్ ఒక ఉదాహరణ.
- (iv) సంస్థల సక్రమ నిర్వహణకు కార్బూక, యాజమాన్య సంబంధాలు అవసరంలేదు.

27.6 ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం

పారిశ్రామిక విధానంలో ప్రభుత్వం కాలానుగుణంగా రూపొందించు అన్ని నిబంధనలు మరియు చట్టాలు కలసి వుంటాయి. పారిశ్రామికీకరణ ద్వారా సత్యలితాలను హిందుటకు భారత ప్రభుత్వం కొన్ని పారిశ్రామిక తీర్మానాలు, విధానాలను ప్రవేశపెట్టింది. స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతప్రభుత్వం పారిశ్రామికాభివృద్ధికి మొదటి మొట్టగా ఏప్రిల్ 6, 1948 లో తొలిపారిశ్రామిక విధాన తీర్మానాన్ని ప్రకటించింది. తరువాత 1956 లో దానిని మెరుగుపర్చటం జరిగింది. ఇది పారిశ్రామికాభివృద్ధి స్థానంలో 1991 వరకు మార్గదర్శకంగా నిలిచింది.

ముఖ్యాంశాలు

1956 పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానంలోని ముఖ్యాంశాలు కింది విధంగా ఉన్నాయి.

1956 తీర్మానం పరిశ్రమలను మూడు జాబితాల కింద వర్గీకరించింది.

జాబితా ఎ లో

జాబితా ఎ లో 17 పరిశ్రమలున్నాయి. వీటికి ప్రభుత్వం లేదా ప్రభుత్వరంగం బాధ్యత వహిస్తుంది. అవి ప్రభుత్వ పరిశ్రమలు, ఆయుధాలు, అణుక్కి, ఇనుము, ఉక్క భారీ విద్యుత్ పరికరాలు, రైల్స్లు, విమాన, నోకా నిర్మాణం, టెలిఫోన్లు, విద్యుత్ ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీ మొదలైనవి.

జాబితా బి లో

జాబితా బిలో 12 పరిశ్రమలు కలవు. కొత్త సంస్థలను ప్రభుత్వమే స్థాపిస్తుంది. ప్రభుత్వ భాగస్వామ్యాన్ని పెంచుకుంటుంది. అయితే ప్రైయివేటు రంగం కొత్త సంస్థలను ఏర్పాటు చేయటానికి గాను, పాత సంస్థలను విస్తరించడానికి అవకాశాలు నిరాకరించదు.

యంత్ర పరికరాలు, రసాయనిక పదార్థాలు, ఎరువులు, రోడ్లు మరియు సముద్ర రవాణా మొదలగునవి.

జాబితా సి లో

జాబితా ఎ మరియు బి లో చేర్చని పరిశ్రమలు సి లోనికి వస్తాయి. ఈ పరిశ్రమల అభివృద్ధి ప్రవేటు రంగానికి ఇవ్వబడేను.

పై విధంగా ప్రభుత్వ మరియు ప్రవేటురంగాల మధ్య బాధ్యతలను విభజించటం వల్ల భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ ఒక మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థగా ప్రకటితమైనది. మిశ్రమ విధానంలో ప్రైవేటు, ప్రభుత్వ రంగాలు ఒక దానితో ఒకటి పరస్పర సహకారంతో పురోగతిని సాధిస్తాయి.

దేశంలో పారిశ్రామిక సుస్థిరత స్థాపించి, జాతీయ, అంతర్జాతీయ మార్కెట్ స్థాయిలో పోటీని ఎదుర్కొనే స్థాయికి భారత ఆర్థిక వ్యవస్థను సన్మిద్ధంచేసే ఉద్ధేశ్యంతో “సూతన పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం” 1991 లో ప్రకటించారు.

ఈ విధానంలో ప్రైవేటు రంగానికి అధిక ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చారు. పూర్వం ప్రభుత్వరంగానికి కేటాయించబడిన పరిశ్రమలలో ప్రవేటు రంగానికి ప్రవేశం అనుమతించారు. 1956 పారిశ్రామిక విధానంలో రిజర్వ్ చేయబడిన 17 ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలలో 9 పరిశ్రమలను ప్రవేటు రంగం ప్రవేశించుటకు అవకాశం కల్పించారు. అవి ఇనుము, ఉక్క పరిశ్రమ, విద్యుత్చక్కి, విమానయానం, నోకానిర్మాణం మరియు భారీ యంత్రాలు.

బి) పారిశ్రామిక లైసెన్సీంగ్ విధానం

పారిశ్రామిక లైసెన్సీంగ్ అనగా పరిశ్రమల స్థాపనకు కావలసిన అనుమతులను ప్రభుత్వం నుండి పొందుట. పారిశ్రామిక విధానం అమలు పర్మిట్ పరిశ్రమలను నియంత్రించుట ఇందలి ప్రధాన లక్ష్యం. పారిశ్రామిక లైసెన్సీంగ్ విధానం లోని ముఖ్య లక్ష్యాలు.

1. ప్రభుత్వ విధానాలకు అనుగుణంగా పరిశ్రమలను అభివృద్ధి పరచుట
2. పెద్ద తరఫో పరిశ్రమల విస్తరణను నియంత్రించుతూ ఆర్థిక శక్తి కేంద్రీకృతం కాకుండా పరిరక్షించుట
3. చిన్న తరఫో పరిశ్రమలకు తగిన రక్షణను కల్పిస్తూ, పెద్ద పరిశ్రమలనుండి ఎదురగు పోటీని ప్రోత్సాహించుట
4. సమతల్య ప్రాంతీయాభివృద్ధిని ప్రోత్సాహించుట
5. వనరులను సమర్థవంతంగా సక్రమంగా వినియోగించుట
6. ఉపాధి అవకాశాలను సృష్టించుట.

ఏమైనప్పటికీ లైసెన్సింగ్ విధానం పెద్ద పరిశ్రమలకు తగిన పోటీ నుండి దూరంగా వుంచుతుంది. 1991 పారిశ్రామిక విధానం క్రమక్రమంగా లైసెన్సులు పొందుటకు కావలసిన నిబంధనలను సర్కీర్చుతం చేసింది. ప్రస్తుతం కేవలం 15 పరిశ్రమలు మాత్రమే లైసెన్సింగ్ విధానం క్రిందకు తీసుకొని రాబడేను.

27.7 చిన్నతరహా పరిశ్రమల పాత్ర

భారతదేశంలో చిన్నతరహా పరిశ్రమలు అంటే ఈ పరిశ్రమలలో యంత్ర పరికరాలపై పెట్టుబడి రూ.3 కోట్లు కన్నా తక్కువ. చిన్నతరహా పరిశ్రమలను చిన్న తరహా కుటీర పరిశ్రమలుగా విభజించారు. నామమాత్రపు పెట్టుబడితో కుటుంబ సభ్యులు కలసి శ్రమ సాంద్రత పద్ధతుల ద్వారా, వస్తునేవలను తయారు చేసే పరిశ్రమలను కుటీర పరిశ్రమలు అంటారు.

చిన్న తరహా పరిశ్రమలలో కుటుంబ సభ్యులతో పాటు ఇతర కార్బూకులతో ఉత్సత్తు కొనసాగుతుంది మరియు ఆధునిక ఉత్సత్తు పద్ధతులను పాటిస్తారు.

ఎ) చిన్న తరహా పరిశ్రమ ప్రాముఖ్యత

భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు అత్యంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడినది. దీనికి గల కారణాలు

1. భారీ ఉద్యోగ అవకాశాలు

చిన్న తరహా పరిశ్రమలలో తక్కువ పెట్టుబడితో కూడినవి. మనదేశంలో అధికజన సంఖ్య తక్కువ మూలధనం వున్న పరిస్థితులలో పెరుగుతున్న ఉద్యోగాల కోసం ఎదురు చూస్తున్న ఆసక్తులకు చిన్నతరహా పరిశ్రమలలో తగినన్ని ఉద్యోగాలు లభ్యం అవుతాయి.

2. మారుతున్న డిమాండ్కు తగిన ఉత్సత్తు నమూనాలను ఏర్పాటు చేసే వీలు

చిన్న తరహా పరిశ్రమలు తక్కువస్థాయి ఉత్సత్తు కార్బూకలాపాల వలన వాటిలో మారుతున్న డిమాండ్ పోకడలకు అనుగుణంగా ఉత్సత్తు నమూనాలను మార్కెట్లలుగు వీలు కలదు.

3. స్థానిక నిపుణులను ఉపయోగించుటకు అవకాశం

భారతదేశంలో అన్ని ప్రాంతాలలో వున్న ప్రజలలో నైపుణ్యం గల వారు వుంటారు. వారు సాంప్రదాయిక వస్తు తయారీలో తగిన ప్రాచీనీయం ప్రదర్శింపగలరు. చిన్న పరిశ్రమ నిర్వహకులకు స్థానిక నిపుణులను ఉపయోగించుకోగలుగు అవకాశం ఎక్కువగా ఉంటుంది

4. ఆర్థిక అసమానతలను తగ్గించుటకు సహకరిస్తున్నాయి

భారీ పరిశ్రమలలో ఆదాయాలు మరియు సంపదాలు కొద్దిమంది పారిశ్రామిక వేత్తల వద్ద కేంద్రీకృతం అవుతాయి. చిన్న తరహా పరిశ్రమల వల్ల ఆదాయం అనేకమందికి పంచబడుతుంది. తద్వారా ఆర్థిక అసమానతలను తగ్గించవచ్చును.

5. ప్రాంతీయ సంటులితాభి వృద్ధి

చిన్న తరహా పరిశ్రమలను దేశంలో వివిధ ప్రాంతాలలో నెలకొల్పుటకు అనువైనవి. దేశంలో ప్రతి మారుమాల ప్రాంతాలలో కూడా వీటిని నెలకొల్పగల్లుతాము. అందువల్ల వివిధ ప్రాంతాల మధ్య సమానమైన అభివృద్ధి సాధించుటకు చిన్న తరహా పరిశ్రమల సహకరిస్తాయి.

పై విధంగా చిన్న తరహా పరిశ్రమలు భారత దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఒక ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నాయి. చిన్న తరహా పరిశ్రమలను అభివృద్ధి పర్మాటకు ప్రభుత్వం చేపట్టిన పలు చర్యలను తెలుసుకొండాము.

బ) కుటీర, చిన్న తరహా పరిశ్రమల అభివృద్ధికి ప్రభుత్వ చర్యలు

1. కొన్ని వస్తువుల ఉత్పత్తిని చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు కేటాయించుట

చిన్న తరహా పరిశ్రమలను పెద్ద పరిశ్రమతో పోలిస్తే అవి ఆధునిక సాంకేతిక పరిజ్ఞాన వాడకం మార్కెటింగ్, పరపతి, ముడి పదార్థాల సేకరణ, మొదలగు అనేక వనరులను పొందుటలోను పోటీని ఎదుర్కొనువలసి వస్తుంది. అందువల్ల చిన్న పరిశ్రమలను అసమానమైన పోటీ పరిస్థితులనుండి రక్షించుటకు కొన్ని రకాల వస్తువుల ఉత్పత్తిని చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు కేటాయించుట జరిగింది. ఈ రిజర్వ్ వస్తువులను కేవలం చిన్న తరహా పరిశ్రమలే ఉత్పత్తి చేయవలసి ఉంటుంది.

2. ప్రభుత్వ కొనుగోళ్ళలో ప్రాధాన్యత ఇవ్వటం

చిన్న తరహా పరిశ్రమలు తమ ఉత్పత్తులను మార్కెటింగ్ చేయుటలో అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొంటు వున్నాయి. అయితే ప్రభుత్వం అనేక సహాయక చర్యల ద్వారా వాటి ఉత్పత్తులకు తగిన మార్కెట్లు కల్పిస్తున్నది. ప్రభుత్వ కొనుగోళ్ళలో చిన్నతరహా పరిశ్రమల ఉత్పత్తులకు తగిన ప్రాధాన్యత నిస్తున్నారు.

3. పరపతిని సమకూర్చుటంలో అవకాశం

వాణిజ్య బ్యాంకులనుండి పరపతిని పొందుటలో చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు తగిన ప్రాతినిధ్యం ఇవ్వబడుతుంది. 1990 సంఅంలో చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి బ్యాంకును ఏర్పాటు చేసారు. ఇది చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు కావలసిన పెట్టుబడులను సమకూర్చుస్తుంది.

4. ఆధునికరణ

చిన్న తరహా పరిశ్రమలు పాత సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, పాత యంత్రాలతో కొనసాగుతూ వున్నాయి. అందువలన వీటి ఉత్పత్తి వ్యయం ఎక్కువగా వుంటుంది. అందుచేత వీటి ఉత్పత్తులు తీవ్రమైన పోటీని మార్కెట్లలో ఎదుర్కొనువలసి వస్తుంది. అందువలన ప్రభుత్వం వివిధ పథకాల ద్వారా చిన్న తరహా పరిశ్రమలకు కావలసిన ఆధునిక యంత్రాలను కొనుగోలు చేయుటకు చేయుతనిస్తుంది.

27.8 ప్రభుత్వ సంస్థల రంగం - భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో దాని పాత

భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు ఒక ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నాయి.

1. శీప్రుగతి పారిశ్రామికీకరణ

పెట్టుబడులు పెట్టుటకు అనంతమైన అవకాశాలు వున్న రంగం ప్రభుత్వ రంగం. నష్టానికి సంసిద్ధత కల్గి ప్రభుత్వ విధానాలకు అనుగుణంగా వ్యవహారించగల్లు సమర్థత ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలకు కలదు. అందువల్ల ఇవి శీప్రుగతిన పారిశ్రామికీకరణ సాధించుటలో ఎంతో దోహదపడుతున్నాయి.

2. సంపద / ఆర్థిక శక్తి కేంద్రీకృతం కాకుండా నిరోధించుట

ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు సమాజం చేత నిర్వహించబడేది. ఏకాద్ధిమంది వ్యక్తుల చేతులలో వుండదు. అందువల్లనే,

ప్రభుత్వ రంగంలో పరిశ్రమల స్థాపన వల్ల సమాజంనకు ప్రయోజనం చేకూరుతుంది. దీని ఫలితంగా ఆర్థిక శక్తి సక్తమంగా సమానత ప్రాతిపదికపై సమాజంలోని అన్ని వర్గాలకు పంచబడుతుంది.

3. ప్రవేటు రంగం చేపట్లేని పరిశ్రమల స్థాపన మరియు వృద్ధి

స్టీల్ప్లాంట్లు, డ్యూమ్సలు, రైల్వేలు, నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులు మొదటి భారీ పరిశ్రమలకు అధికమైత్తంలో పెట్టుబడులు అవసరమతుంది మరియు వాటినుండి ప్రతిఫలాలు కోసం దీర్ఘకాలం వేచివుండవలసి వస్తుంది. అలాంటి పరిశ్రమల స్థాపనకు ప్రవేటు వ్యక్తుల ఇష్టత కనిపించదు. కానీ పై పరిశ్రమల వల్ల దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి కీలకమైనది. అందువల్ల ఈ రకం పరిశ్రమలను నెలకొల్పట, వృద్ధిపర్చట ప్రభుత్వ రంగ బాధ్యత.

4. సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి

రోడ్లు, విద్యుత్చ్ఛక్తి, నీటివసతి, రవాణా సదుపాయాలు, విద్యుత్సౌకర్యాలు మొదలగు ప్రాథమిక సౌకర్యాలు అందుబాటులో వున్నప్పుడు మాత్రమే ప్రవేటు పెట్టుబడి దారులు పరిశ్రమలను నెలకొల్పుతారు. వెనుకబాటు గల ప్రాంతాలలో పైన పేరొన్న సౌకర్యాలు వుండవు. అందువల్ల ప్రభుత్వమే తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలల్లో ప్రభుత్వరంగ సంస్థలను ఏర్పాటుచేయుట. ద్వారా సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధిని సాధించగల్లుతుంది.

5. లాభాలు పునఃపెట్టుబడిగా ఉపయోగిస్తారు

ప్రవేటు రంగంలో చాలావరకు సంస్థలు ఆర్జించిన లాభాలు యాజమాన్యంలో పొల్గొన్న సభ్యులు పంచకొంటారు. ప్రభుత్వరంగంలో ఎలాంటి లాభాల పంపకం వుండదు. అందువలన ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు ఆర్జించే లాభాలు తిరిగి పెట్టుబడిగా మారుతుంది. ఫలితంగా పారిశ్రామికీకరణ వేగంగా పుంజుకుంటుంది.

27.9 ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల సమస్యలు

భారతదేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో ఎంతో కీలకమైన పాత్రను ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు నిర్వహిస్తా ఉన్నాయి. అయినప్పటికి అవి అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్నాయి.

స్టీల్ అధారిటీ ఆఫ్ ఇండియా లిమిటెడ్, పెట్రోలియం మరియు సహజ వాయువులు కార్బోరేషన్, భారత్ హెవీ ఎలక్ట్రికల్ లిమిటెడ్ మొదలగు సంస్థలు లాభార్జన జెస్టున్స్ప్యటికీ అధిక సంఖ్యలో వున్న ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు నష్టాలు పొందుతున్నాయి. ఉదాః ఫెర్టిలైజర్ కార్బోరేషన్ ఆఫ్ ఇండియా, రాష్ట్రీయ ఐస్పోట్ నిగమ్, ఇండియా ఎయిర్లైన్స్ కార్బోరేషన్ మొదటి వ్యాపార పరంగా లాభదాయికంగాలేవు. ఇందుకుగల కారణాలు.

1. వ్యాపార దృష్టిలో సంస్థల స్థాపన జరుగకపోవటం

ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలన్నీ వెనుకబడిన ప్రాంతాలలో సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి సాధన లక్ష్యంతో ఏర్పాటు చేయబడినవి. అవి వ్యాపార దృక్పథంలో నెలకొల్పట బడేవికావు.

2. ప్రభుత్వ జోక్యం

ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల నిర్వహణలో మితిమీరిన ప్రభుత్వ జోక్యం వల్ల నిర్ణయాలు రూపొందించుటలో, అమలులో తీవ్రమైన జాప్యం జరుగుతుంది.

3. బాధ్యత రాహిత్యం, తగిన ప్రోత్సాహకాలు లేకపోవట

సమర్థవంతంగా పనిచేసిన ఉద్యోగులకు ఎలాంటి ప్రోత్సాహకాలు లేకపోవటం. ఎవరిని బాధ్యలుగా నిర్దేశించకపోవటం వల్ల వైఫల్యంనకు ఎవరు కారణమో నిర్ణయించలేకపోవటం.

4. ప్రాజెక్టుల వ్యయం చాల ఎక్కువ

సక్రమ ప్రణాళికా లోపం, జాప్యం వల్ల ప్రాజెక్టులు అమలులోపు వాటి వ్యయంతీవ్రంగా పెరిగిపోతున్నాయి.

5. ‘పోటీ’ లేకపోవడం

ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు చాలాకాలంగా ఏకస్వామ్యంగా కొనసాగుతూ ఉండటం, ప్రవేటు వ్యక్తులకు ప్రవేశించుటకు అనుమతించక పోవటం వల్లను వాటికి తగిన పోటీ లేక ఉత్పత్తి వ్యయాలను తగ్గించుకొనుటకు కానీ, నాణ్యతను పెంచుకొనుటకు అవి ఎలాంటి ప్రయత్నం చేయలేదు.

6. అధిక సంఖ్యలో ఉద్యోగులు

ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలలో అధిక సంఖ్యలో ఉద్యోగులు ఉన్నారు. వీరు అవసరం మించి వుండుటవల్ల ఉత్పత్తి వ్యయాలు పెరిగి, రావలసిన లాభాలు తగ్గి పోయినాయి.

27.10 పారిత్రామిక రంగం పనితీరు

పనితీరు అంటే పారిత్రామిక వృధ్ఘిరేటు. పారిత్రామిక ఉత్పత్తి సూచిక (IIP) ఆధారంగా దీనిని కొలుస్తారు.

1. పారిత్రామిక ఉత్పత్తి

దిగువన చూపబడిన పట్టిక 27.1లో IIP 1950-51 నుండి 1995-96 సంగా మధ్యకాలం ఇవ్వబడెను. 1980-81 తోను ప్రామాణిక సంగా (1980-81=100) గా లెక్కింపుచేసారు.

పట్టిక 27.1

సంవత్సరం	IIP (ప్రామాణం 1980-81=100)
1950-51	18.3
1960-61	36.2
1970-71	65.3
1980-81	100
1990-91	180.9
1995-96	283.3

27.1 పట్టికలో ఇవ్వబడి పారిత్రామిక ఉత్పత్తికి పరిశీలించే 1950-51. ఇది 1950-51 నుండి క్రమంగా పెరగుతూనే వుంది. పారిత్రామిక వృధ్ఘి గత 45 సంగాలలో 16 రెట్లు పెరిగింది. వృధ్ఘి రేటు దశాబ్దం నుండి దశాబ్దం మధ్యకాలంలో మార్పులకు లోనైనది. 1980-81 నుండి 1990-91 మధ్యకాలంలో వృధ్ఘిరేటు 81శాతం, ఇది సగటున వార్షిక వృధ్ఘి రేటు 8 శాతంగా కలదు.

2. కొన్ని నిర్ధిష్టమైన ఎంపికచేయబడిన పరిశ్రమల పనితీరు.

కొన్ని ఎంపికచేయబడిన పరిశ్రమ పనితీరును పరిశీలిద్దాం.

పట్టిక 27.2 లో ఈ పరిశ్రమ పనితీరు

పరిశ్రమ	యూనిట్లు	1950-51	1960-61	1970-71	1980-81	1990-91	1995-96
బొగ్గు	లక్షల టన్లు	323	552	763	1190	2251	2920
పెట్రోలియం	॥	3	5	68	105	330	351
యంత్ర							
పరికరాలు	రూ. లక్షలు	30	80	4300	16920	77310	10530
ఆటోమెట్రోల్స్	వేలు	16.5	54.8	87.9	121.1	366.3	676
క్రైస్టీ వ్యాగన్లు	॥	NA	9	11	13	25	19
సైంపులు	వేల టన్లు	9	99	830	2164	6993	8762
సిమెంటు	లక్షల టన్లు	27	80	143	186	480	693
ప్రత్తివస్తూలు	కోట్లు	421	674	760	837	1543	1725

గత నాలుగు దశాబ్దాల కాలంలో పరిశ్రమల సంఖ్య పెరిగింది. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులు అయిన యంత్రాలు, లోహ ఉత్పత్తులు, రసాయనికాలు రవాణా పరికరాలు మరియు సాంకేతిక పరిశ్రమలమైన ఎలక్ట్రానిక్స్ మొగా వృద్ధి చెందినాయి. ఏటి వృద్ధి సాంప్రదాయిక వస్తుపరిశ్రమల కన్న వేగంగా వుంది.

3. చిన్న తరచో పరిశ్రమల పనితీరు

పారిశ్రామిక రంగంలో మొత్తం వ్యాపారంలో చిన్నతరచో పరిశ్రమల వాటా 40% మొత్తం పారిశ్రామిక ఎగుమతులలో ఏటివాటా 45% మరియు మొత్తం భారతదేశ ఎగుమతులలో 34% వాటాను ఇవి కల్గివున్నాయి.

ఉత్పత్తిలో ఈ పరిశ్రమలు 11.4% వృద్ధిరేటును 1995-96 సంగతిలో వున్నాయి. మొత్తం పారిశ్రామిక వృద్ధి రేటుతో పోల్చితే చిన్న తరచో పరిశ్రమ వృద్ధిరేటు ఎక్కువగానే ఉంది.

4. ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల పనితీరు

డిపార్ట్మెంటు ఆఫ్ పబ్లిక్ ఎంటర్ప్రైజర్ వారు వార్డుక్ ప్రభుత్వరంగ సంస్థల పనితీరును లెక్కిస్తారు. 1995-96 సంగతిలో 104 ప్రభుత్వ రంగం సంస్థలలో 51 పరిశ్రమ పనితీరు అద్యంగా 2 పరిశ్రమల పనితీరు అశాజనకంగా లేదు.

ఇటీవల కాలంలో, ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల పనితీరు లాభదాయకంగానే కొనసాగుతుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు.

- ◆ భారతదేశం మిశను ఆర్థిక వ్యవస్థను కల్గివుంది. ప్రభుత్వ మరియు ప్రవేటు రంగాల పాత్రాలను నిర్దేశించబడేను. 1956 పారిశ్రామిక విధానాల ప్రభుత్వ రంగంనకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యతను కల్పించేను. అయితే 1991- పారిశ్రామిక విధానంలో ప్రభుత్వరంగ పాత్ర తగ్గించబడేను.
- ◆ భారతదేశంలో పరిశ్రమలకు లైసెన్సులను జారీ చేయుటలో కొన్ని ముఖ్యాలక్ష్యాలు

- ఎ) ప్రభుత్వ విధానాలను అమలుపరచుట, బి) భారీ పరిశ్రమల విస్తరణలో జరుగు దుబారాను తగ్గించుట సి) పోచేసుండి చిన్న తరహ పరిశ్రమలను రక్షించుట డి) సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధిని సాధించుట ఆ ఉపాధి అవకాశాలను పెంపాందించుట.
- ◆ చిన్న తరహ పరిశ్రమలను భారతదేశంలో నెలకొల్పటంలో ఈ క్రింది అంశాలను పరిగణనలోనికి తీసుకోబడును.
 - ఎ) ఉపాధి కల్పన సామర్థ్యం, పి) స్థానిక సైపుణ్యం గల వానిశక్తి సామర్థ్యాలను ఉపయోగించుట సి) ఆదాయం అసమానతలను తగ్గించుట మరియు డి) సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి
 - ◆ చిన్న తరహ పరిశ్రమలను పరిరక్షించుటలో ప్రభుత్వ చర్యలు:

ఉత్పత్తులకు తగిన రిజర్వేషన్లు అమలుపరుచుట
పరపతి సదుపొయాన్ని కల్పించుట
ఆధునికరణ లో సహాయపడటం

 - ◆ ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు దేశ పారిశ్రామికికరణకు అత్యవసరం. ఆర్థిక శక్తి కొడ్దిమంది బడా పారిశ్రామికవేత్తల చేతులలో కేంద్రీకృతం కాకుండా ఉండుటకు, ప్రవేటు వ్యక్తులు ఏర్పాటు చేయలేని పరిశ్రమలను ప్రభుత్వ రంగం సంస్థలు ద్వారా ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేయుట, సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి మరియు లాభాలను తిరిగి పెట్టుబడులుగా మలచుటకు ప్రభుత్వరంగం అవసరం.
 - ◆ వాణిజ్య ధోరణితో పరిశ్రమల స్థాపన జరుగకపోవటం, అతిగా ప్రభుత్వం జోక్యం తగిన ప్రోత్సాహకాలు లేకపోవటం, ఎవరిపై బాధ్యతను గురిచేయక పోవడం మరియు అధిక సంఖ్యలో ఉద్యోగులు వుండటం వంటి పలు సమస్యలను ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు ఎదుర్కొంటున్నాయి.
 - ◆ భారత దేశ పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులు 1950-51 నుండి 1995-96 మధ్యకాలంలో 16 రేట్లు పెరిగాయి.
- భారతదేశ మొత్తం పారిశ్రామిక ఉత్పత్తిలో 40% చిన్నతరహ పరిశ్రమలు సమకూర్చు తున్నాయి.

27.3 పాత్మాంశ ప్రశ్నలు

- ఈ క్రింది భారీలను భ్రాకెట్లలో ఇవ్వబడిన పదాలలో సరియైన దానిని ఎంచుకొని పూరించండి.
 - 1956 పారిశ్రామిక విధానం పరిశ్రమలను షెడ్యూల్స్‌గా వర్గీకరించెను. (2, 3)
 - 1991 పారిశ్రామిక విధానంలో 17 ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలలో సంస్థలను రిజర్వుడు నుండి తొలగించెను. (9, 10)
 - లైసెన్సింగ్ విధానంలో పరిశ్రమల విస్తరణను నిరోధించుట ప్రధానాంశం. (పెద్దతరహ, చిన్న పరిశ్రమలు)
 - పరిశ్రమలు మినహ ఇతర పరిశ్రమలకు లైసెన్సింగ్ జారీ సులువు. (15, 25)
 - చిన్న తరహ పరిశ్రమలు సాంద్రత కలవి (పెట్టుబడి, శ్రామిక)

పార్యాంతర ప్రశ్నలు

1. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో పరిశ్రమల ప్రాముఖ్యతను వివరింపుము.
2. పారిశ్రామిక వృద్ధిని ప్రభావితం చేయు వివిధ కారణాలు విపులీకరించుము.
3. భారత పారిశ్రామికాభివృద్ధిలో ఎందుకు చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు అధిక ప్రాధాన్యత కల్పించబడనో తెల్పుము.
4. సంజీవ్ సమాధానాలు వ్రాయలు.
 - ఎ) పరిశ్రమల వర్గీకరణ ప్రాతిపదిక ఏది?
 - బి) 1956 పారిశ్రామిక విధానం యొక్క నిర్ణయాలు ఏమి?
5. లైసెన్సింగ్లు జారీచేయుటలో గల ముఖ్య లక్ష్యాలను వేర్కొనడి.
6. చిన్న తరహా పరిశ్రమలను పెంపొందించుటకు ప్రభుత్వం చేపట్టిన చర్యలు ఏమి?
7. భారత ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల పాతను విశ్లేషించుము.
8. ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలు ఏమి?
9. పారిశ్రామిక రంగం నిర్వహిస్తున్న పొత్తుపై నివేదిక రూపొందించండి.

జవాబులు

పార్యాంత ప్రశ్నలు 27.1

1. (i) వ్యవసాయం (ii) 75 (iii) 5 కోట్లు (iv) ద్వితీయ
2. (i) తప్పు (ii) ఒప్పు (iii) తప్పు (iv) తప్పు

పార్యాంత ప్రశ్నలు 27.2

1. (i) ప్రభుత్వ (ii) ప్రవేటు (iii) మారుతీ ఉద్యోగ్ లిమిటెడ్ (iv) 3 కోట్లు
2. (i) తప్పు (ii) ఒప్పు (iii) ఒప్పు (iv) తప్పు

పార్యాంత ప్రశ్నలు 27.3

- (i) 3 (ii) 9 (iii) భారీ (iv) 15 (v) శాఖలు

పార్యాంతర ప్రశ్నలకు ఆధారాలు

1. (i) వినియోగం, ఉత్పత్తి కొరకు కావలసిన వస్తువుల తయారీ
(ii) సేవ రంగపు ఉత్పత్తులు
(iii) స్వయం సంముఖీకరించాలను
(iv) ఎగుమతులను ప్రోత్సాహించుట
(v) జీవనోపాధికి మూలం
(i) సహజ వనరుల అన్వేషణలో సహాయ పడును.
2. (i) ముడి పదార్థాలు లభ్యత

- (ii) సాంకేతిక పరిజ్ఞానం యొక్క లభ్యత
 (iv) యాజమాని మరియు ఉద్యోగి సంబంధాలు
- (iii) మానవ శక్తి వనరుల లభ్యత
 (v) వస్తువులకు డిమాండ్
3. (i) ఆధిక ఉపాధి సామర్థ్యం
 (ii) మారుతున్న డిమాండ్ అనుగుణంగా మార్పి
 (iii) స్థానిక నైపుణ్యంగల వారి సామర్థ్యం ఉపయోగించుకొనుట
 (iv) ఆదాయ అనమానతల తగ్గింపులో సహాయపడుట
 (v) సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి
4. ఎ) మూడు ప్రాతి పదికలు. యాజమాన్యం తరఫో మరియు ఉపయోగిత
 బి) ప్రభుత్వ మరియు ప్రవేటు రంగాలను నిర్వచించుట
5. (i) ప్రభుత్వ విధానాలకు అనుగుణంగా అభివృద్ధి
 (ii) భారీ తరఫో పరిత్రమ వృద్ధి / విస్తరణ నిరోధించుట
 (iii) ‘పోటీ’ నుండి చిన్న తరఫో పరిత్రమలను కాపాడుట
 (iv) సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి
 (v) వనరుల సక్రమ వినియోగం
 (vi) ఉపాధి అవకాశాలను మెరుగుపర్చుట
6. (i) కొన్ని ఉత్పత్తుల రిజర్వేషన్
 (ii) ప్రభుత్వ కొనుగోళ్లులలో ప్రాతినిధ్యం
 (iii) బుణాల మంజూరులో ప్రాధాన్యత
 (i) ఆధునికరణలో సహాయం
7. (i) శీప్రు పారిశ్రామికీకరణ
 (ii) ఆర్థిక శక్తి కేంద్రీకృతం కాకుండా నిరోధించుట
 (iii) ప్రవేటు వ్యక్తులు స్థాపించేని పరిత్రమలనెలకొల్పుట
 (iv) సంతులిత ప్రాంతీయాభివృద్ధి
 (v) లాభాలు తిరిగి పెట్టుబడిగా మార్పుట.
8. (i) వాణిజ్య దృష్టితో పరిత్రమల స్థాపన జరుగకపోవుట
 (ii) మితిమీరిన ప్రభుత్వ జోక్యం
 (iii) ప్రోత్సాహకాలను మరియు బాధ్యత వ్యక్తిగతంగా లేకపోవుట
 (iv) ప్రాజెక్టులు అధిక వ్యయంతో కూడినవి
 (v) పోటీ లేకపోవడం
 (vi) అధిక సంఖ్యలో సిబ్బంది వుండుట
9. 27.10 చదవండి.

28. వ్యవసాయము మరియు పారిత్రామిక

రంగముల పరస్పర ఆధారము

(Interdependence of Agriculture and Industry)

28.1 ఉపోద్ధాతము

వ్యవసాయ-పారిత్రామిక రంగాలు ఆర్థిక వ్యవస్థకు జీవం (lifeline) వంటివి. వ్యవసాయం ప్రజలకు అవసరమైన ఆహార పదార్థములను అందిస్తుంది. పారిత్రామిక రంగం ప్రజలుకోరే ఇతర వస్తువులైన వస్తుం, గృహము, విద్యుత్, బూటులు, పుస్తకాలు, రవాణాసాధనాలు మొదలైన వాటిని అందిస్తుంది. ఆహార, ఆహారేతర వస్తువులు రెండును మానవులు జీవనాన్ని కొనసాగించడానికి అత్యవసరమైనవి. కాబట్టి వ్యవసాయ-పారిత్రామిక రంగములు రెండు ఒక సంఘంలో ఉండి తీరవలసిందే. ప్రజల కోర్కెలను సంతృప్తి పరిచే విషయంలో ఈ రెండూ పరస్పర పూర్కాలు. రెండూ సమక్రమంగా వృద్ధి చెందాలి. వ్యవసాయరంగవృద్ధి సాధించకుండా పారిత్రామికాభివృద్ధిని సాధించలేదు. అదే విధంగా పారిత్రామికాభివృద్ధి లేకుండా వ్యవసాయ రంగవృద్ధిని సాధించలేదు. డిమాండ్ సప్లైలకు సంబంధించి ఈ రెండూ ఒకదానికాకటి ఆధారాలు. వ్యవసాయరంగంపై పనిచేసేవారు పారిత్రామిక వస్తువులను కూడా డిమాండ్ చేస్తారు. పారిత్రామిక రంగంలో పనిచేసేవారు వ్యవసాయక వస్తువులనూ డిమాండ్ చేస్తారు. వ్యవసాయరంగానికి పారిత్రామిక ఉత్పాదితములు అవసరము. పారిత్రామిక రంగానికి వ్యవసాయికరంగము ముడిపదార్థములను అందిస్తుంది. కాబట్టి ఈ రెండూ రంగాల మధ్య పరస్పర సంబంధముండనేది స్పష్టం. ఈ పాల్యాంశ లక్ష్యం ఈ పరస్పర ఆధార సంబంధాన్ని విపులీకరించడం.

28.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాల్యాంశము అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకొనేవి.

- ◆ వ్యవసాయ రంగంపై పారిత్రామిక రంగ ఆధారాన్ని వివరించుట.
- ◆ పారిత్రామిక రంగంపై వ్యవసాయరంగ ఆధారాన్ని వివరించుట.

28.3 వ్యవసాయరంగంపై పారిత్రామిక రంగం ఏవిధంగా ఆధారపడుతుంది?

వ్యవసాయరంగము పారిత్రామిక రంగానికి ఈ క్రింది ఏవిధంగా సహాయపడుతుంది.

1. పారిత్రామిక రంగము వ్యవసాయరంగము నుండి ముడిపదార్థాలను పొందుతుంది.

ఏవిధ పరిత్రమలకు అవసరమైన ముడిపదార్థములను వ్యవసాయరంగం అందిస్తుంది. పట్టిక 28. 1. నందు వ్యవసాయరంగం అందిస్తుంది. పట్టిక 28. 1. నందు వ్యవసాయ రంగము నుంచి కొన్ని పరిత్రమలు ఏవి ముడిపదార్థాలను పొందుతాయో చూడవచ్చు.

పట్టిక 28.1

పరిశ్రమ	ముడిపదార్థము
1. వస్తుపరిశ్రమ	ముడిపత్రి
2. నూనెలపరిశ్రమ	నూనెగింజలు, కొబ్బరి మొమ్మి.
3. పంచదార	చెరుకు
4. జొళ్ళి ఉత్పత్తులు	జొళ్ళి
5. టీ	తేయాకు
6. కాఫీ	కాఫీ గింజలు
7. టైర్లు మరియు టూమ్ములు	నేచురల్ రబ్బరు

కొత్త సంస్థలను (enterprise) స్థాపించేకొలది, ఉన్న సంస్థలు విస్తరింపబడి, ముడి పదార్థములో డిమాండ్ పెరుగుతుంది. ఈ పెరిగిన డిమాండ్ను కేవలం వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు మాత్రమే భర్తీ చేయగలుగుతాయి.

2. వ్యవసాయ రంగంలో ఆధారపడిన జనాభా పారిశ్రామిక వస్తు డిమాండ్ చేస్తారు.

మానవాళి మొత్తానికి ఆహారం ప్రాధమిక అవసరం. ఈ అవసరం తీరిన తరువాత మనం ఇతర వస్తువులైన పాట్లు, బూట్లు, ఇళ్ళు, సైకిళ్ళు, బోరింగుపంపులు, ట్రాక్టర్లు, కుట్టుమిషన్లు, గ్యాస్స్పవ్, రేడియో, ప్రైజ్, టి.వి. వాషింగ్ మిషన్ మొదలగు వాటిని మన కోర్కెలు తీర్చుకోవడానికి ఆశిస్తాము. వీటిన్నింటినీ పారిశ్రామిక రంగం అందింస్తుంది.

భారతదేశంలో దాదాపు 2/3 వంతు జనాభా, దాదాపు 60 కోట్ల మంది ప్రజలు వ్యవసాయ మరియు వ్యవసాయ అనుబంధ వృత్తులలో నిమగ్నమయినారు. వీరికి ఆహారేతర వస్తువుల అవసరం కూడా ఉంటుంది. వీరికి పాట్లు, ఇళ్ళు, బూట్లు, ఫర్మిచరు, విధ్యుత్తీ, వాహనాలు మొదలైనవి కూడా కావలసి ఉంటుంది. వీటిన్నింటినీ పారిశ్రామిక రంగం అందిస్తుంది. దీనిని బట్టి వ్యవసాయ రంగం పై పారిశ్రామిక రంగం ఎంతగా ఆధారపడి ఉన్నదో ఉహించ వచ్చు. వ్యవసాయరంగంలోని వారికి ఆదాయాలు తక్కువగా ఉన్నట్లయితే, వారి పారిశ్రామిక వస్తువుల డిమాండ్ కూడా తక్కువగా ఉంటుంది. కాబట్టి పారిశ్రామికాభివృద్ధి వ్యవసాయరంగాభివృద్ధి పై ఆధారపడి ఉంటుంది. పారిశ్రామిక రంగానికి వ్యవసాయరంగ వృద్ధి అత్యావశ్యకం. పారిశ్రామిక రంగంలో పనిచేసే వారి ఆదాయాలు పెరగలంటే, వ్యవసాయ రంగంలో పనిచేసే వారి ఆదాయాలు కూడా పెరగవలసి ఉంటుంది.

3. పారిశ్రామిక రంగానికి అవసరమైన శ్రామికులను వ్యవసాయ రంగం అందిస్తుంది.

ఈ అల్పాభివృద్ధి చెందిన దేశం ప్రాధమికంగా వ్యవసాయిక దేశం. ఆర్ద్రాభివృద్ధి జరిగే కొలది వ్యవసాయ రంగంలో శ్రామికుల తులనాత్మక అవసరం తగ్గుతుంది. దీనికి ముఖ్యంగా రెండు కారణాలు. మొదటగా ఆదాయం పెరిగినకొలది ఆహారపదార్థముల డిమాండ్ పెరుగుతుంది. కానీ మందగమన రేటులో పెరుగుతుంది. మానవుడు ఆహారాన్ని తక్కువ పరిమాణంలో వినియోగిస్తాడు. ఇతడు ముఖ్యంగా నాణ్యమైన ఆహారాన్ని కోరుకుంటాడు. కాబట్టి ఆహార పదార్థముల డిమాండ్, మందగమన రేటులో పెరుగుతుంది.

రెండవ కారణం, మెరుగైన పరిజ్ఞానం, నాణ్యమైన విత్తనాలు, ఎరువులు, పురుగుమందులు, తాగునేటి పారుదల వసతులు మొదలగు శౌకర్యాలవలన వ్యవసాయరంగంలో హెక్టారు సగటు ఉత్పత్తిదక్త పెరుగుతుంది. కాబట్టి, నియమిత భూ పరిమాణంలో, అదే మొత్తంలో ఉత్పత్తి చేయడానికి, గతంలో కన్నా ఎక్కువ శ్రామికులు అవసరం అవుతారు. క్రింది ఉండాహరణను పరిశీలించాం.

ఈక నియమిత భూ పరిమాణంలో, 10 మంది శ్రామికులు నాగలి వంటి పురాతన ఉత్పత్తి పద్ధతుల సహాయంతో పనిచేస్తున్నారని భావించాం. ఇప్పుడు వీరికి నాగళ్ళ స్థానంలో ట్రాక్టర్ల వంటి అధునిక యంత్రాలను ఇచ్చారని అనుకుందాం. ఇప్పుడు గతంలో వాడిన 10 మందికి బదులు నలుగురు లేదా ఐదుగురు శ్రామికులు అదే భూమిపై సరిపోతారు. కావున మిగిలిన శ్రామికులు మిగులు శ్రామికులు అవుతారు.

మరొక వైపు ఆర్థికాభివృద్ధి సాధింపబడి, ఆదాయాలు వృద్ధి చెంది పారిశ్రామిక వస్తువుల డిమాండ్ వేగంగా పెరుగుతుంది. పరిశ్రమలు పెరగడం వలన అదనపు శ్రామికులు అవసరం అవుతారు. ప్రై ఉండాహరణలోని మిగులు శ్రామికులు ఈ పారిశ్రామిక రంగంలో సర్దుబాటు చేయబడతారు. శ్రామికులకు పెరుగుతున్న డిమాండ్కు కారణం ఆర్థికాభివృద్ధిలో పెరుగుతున్న పారిశ్రామిక రంగం పాత్రి. ఈ విధంగా వ్యవసాయ రంగం పారిశ్రామికరంగానికి అవసరమైన శ్రామికులను అందిస్తుంది.

4. పారిశ్రామిక రంగంలో నిమగ్నమైన వారికి వ్యవసాయరంగం ఆహారపదార్థాలను అందిస్తుంది.

వ్యవసాయ రంగం మానవనికి ప్రాథమిక అవసరమైన ఆహారాన్ని అందిస్తుంది. ఇది కాయధాన్యాలు, పప్పు ధాన్యాలు, కూరగాయలు, పండ్లు, సుగంధ దినుసులు మరియు పానీయాలను అందిస్తుంది. ప్రజలందరి అంటే, పారిశ్రామిక రంగంలో, సేవారంగంలో, వ్యవసాయరంగంలో పనిచేస్తున్న వారందరి, ఆహార డిమాండ్ను వ్యవసాయ రంగం తీరుస్తుంది.

పారిశ్రామిక రంగంలో నిమగ్నమైన వారు ప్రత్యక్షంగా వ్యవసాయ రంగంపై ఆధారపడిఉంటారు. ఆహార పదార్థాల లభ్యత లోని ఇబ్బందులు కొత్త పారిశ్రామిక యూనిట్ల స్థాపనపై ప్రభావం చూపుతాయి. ఆహార లభ్యతలోని లోటును శ్రామికుడు గమనించినట్లయితే అతడు పారిశ్రామికరంగానికి బదిలీ కావడానికి శ్రద్ధచూపడు. పారిశ్రామిక ప్రాంతాలలో సక్రమమైన ఆహారపదార్థాల లభ్యత, పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ప్రాథమిక నిబంధన.

5. పారిశ్రామిక రంగానికి వ్యవసాయరంగం నిధులమార్గం.

గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని ప్రజలు వారి పొదుపులను బ్యాంకులలోనూ, పోస్ట్స్టాఫ్స్ సులలోనూ, ఇతర ద్రవ్యసంస్థల లోనూ జమచేస్తారు. కొన్ని పరిమితుల వలన వీరు వారి పొదుపులను వ్యవసాయరంగంలో పెట్టుబడులు చేయడానికి శ్రద్ధచూపరు. దీనివల్ల ఈ గ్రామీణ పొదుపులు బ్యాంకుల ద్వారా పట్టణ ప్రాంతాలలోని పరిశ్రమలకు పెట్టుబడులుగా మరలతాయి. వ్యవసాయరంగంలోని అధిక ఆదాయము అధిక పొదుపులకు, పారిశ్రామిక రంగంలో అధిక పెట్టుబడులకు దారితీస్తాయి. ఈ కారణంగా పారిశ్రామిక రంగానికి వనరుల లభ్యత పెరుగుతుంది. దీనిని బట్టి కూడా పారిశ్రామికాభివృద్ధి వ్యవసాయక వృద్ధితో ప్రత్యక్ష సంబంధం ఉన్నదని చెప్పవచ్చు.

మనం పైన పేరొన్న అంతాలలో పారిశ్రామిక రంగ అభివృద్ధి వ్యవసాయ రంగ అభివృద్ధిపై ఆధారపడి ఉన్నదని చర్చించాము. అయితే ఇది పరస్పర ఆధారానికి ఒకవైపు మాత్రమే. ఇది రెండువైపులా పరస్పర ఆధారం. వ్యవసాయ రంగ అభివృద్ధి కూడా ఇదే మొత్తంలో పారిశ్రామిక రంగ అభివృద్ధిపై ఆధారపడి ఉంటుందానే విషయాన్ని ఇప్పుడు పరిశీలించాం.

28.4 పారిశ్రామిక రంగంపై వ్యవసాయరంగం ఏ విధంగా ఆధారపడి ఉంటుంది?

వ్యవసాయ రంగం పారిశ్రామిక రంగంపై ఈ క్రింది విధంగా ఆధారపడివుంటుంది:

1. పారిశ్రామిక రంగం వ్యవసాయరంగానికి విత్తనాలు అందిస్తుంది.

మంచి నాణ్యత కలిగిన విత్తనాలు వ్యవసాయరంగానికి అత్యవసరమైన ఉత్పాదితాలు. అధిక దిగుబడిని ఇచ్చే, చీడపీడలను తట్టుకొనగలిగే, స్థానిక పరిస్థితులకు అనువైన (అంటే భూమి, వాతావరణ పరిస్థితులు ఒక ప్రాంతానికి మరొక ప్రాంతానికి మారుతుంటాయి) మేలురకమైన విత్తనాలను రూపొందించడానికి పరిశోధనలు ఎల్లప్పుడూ జరుగుతుంటాయి. ఈ పరిశోధనలకు ఏమి కావాలి? ఈ పరిశోధనలకు అత్యాధునిక పరికరాలు, శీతలీకరణ ఇంకా ఎన్నో నవీన సదుపాయాలు కలిగిన ప్రయోగశాలలు కావాలి. దీనిని బట్టి వ్యవసాయరంగం పారిశ్రామిక రంగంపై ఆధారపడి ఉన్నదని తెలుసుకోవచ్చు.

ఈ పరిశోధనలకు అవసరమైన నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని, నమూనాలనూ, విధానాలనూ, పరికరాలనూ మరియు పరికరణాలనూ అభివృద్ధి పరిచేది పారిశ్రామికరంగమే. ఈ విధంగా పారిశ్రామిక రంగంపై వ్యవసాయ రంగం ఆధారపడిఉంది.

2. రసాయనిక ఎరువులను అందించడం.

భారతదేశంలో రైతులు సాంప్రదాయకంగా మొక్కలు మరియు పశువుల నుండి వచ్చిన వ్యర్థాలను భూసారాన్ని పెంచడానికి ఎరువులుగా వాడుతున్నారు. దీనిలో కలిపే పదార్థాలు అవీ వ్యవసాయిక కార్బూకలాపాల నుండి లభించేవే. దీనికి ప్రత్యామ్నాయంగా వ్యవసాయరంగంలో అధిక ఉత్పాదికతను ఇచ్చే ఎరువుల ఆవ్యక్తత క్రమంగా పెరుగుచుస్తుది. దీనికి ప్రత్యామ్నాయంగా రసాయనిక ఎరువులు కనుగొనబడ్డాయి. ఈ రసాయనిక ఎరువులు మొక్కల పెరుగుదలకు అవసరమైన పోషకాలను అందిస్తాయి. ఈ రసాయనిక ఎరువుల వినియోగం వ్యవసాయరంగంలో గణనీయంగా పెరగడం వలన వ్యవసాయ ఉత్పాదకత పెరిగింది. ఈ ఎరువుల ఉత్పత్తి చేసే బాధ్యత కెమికల్ పరిత్రమలు తీసుకున్నాయి. పై విధంగా వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పాదకత పెరగడానికి పారిశ్రామిక రంగం దోహదపడుతుంది.

3. నీటి పారుదల సౌకర్యాలకు అవసరమైన పరికరాలను పారిశ్రామిక రంగం అందిస్తుంది.

తాగునీరు అండకపోతే మొక్కలు పెరగ్గు. మనదేశంలో ప్రధానమైన నీటివసరు వర్షపొతం. సుమారు 70 శాతం సాగుబడిలో ఉన్నభూమి రుతుపవనాల వలన కలిగే వర్షాధారమైన భూమి. అయితే వర్షాధారం రెండు కారణాల వలన నమ్మదగినదికాదు. మొదటి కారణం, వర్షపొత పరిమాణం. వాసలు ప్రకృతిచే నిర్ధారింపబడతాయే తప్ప మానవని కృషివలన కాదు. కొన్ని సందర్భాలలో వర్షపొతం ఉండదు. మరికొన్ని సందర్భాలలో చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. దీని వలన వ్యవసాయ ఉత్పాదకతలలో గణనీయమైన తగ్గుదల కన్నీస్తుంది. మరొకవైపు అధిక వర్షపొతం పంటలపై దుష్పభావాన్ని కల్గిస్తాయి. రెండవకారణం వర్షపొతం నమోదయ్యే కాలం. ఒక్కక్రూసారి పంటలకు అవసరమైనకాలంలో వర్షాలు కురవవు. సరియైన కాలంలో వర్షాలు లేకపోతే పంటలు నాశనం అవుతాయి. కాబట్టి మనదేశంలో నీటిపారుదలా సౌకర్యాలను గణనీయంగా విస్తరించవలసిన అవసరం ఉంది.

నీటిపారుదల సౌకర్యాల కల్పనకు విరివిగా బావులు, చెరువులు, కాలువలు, డ్యామ్లు, రిజర్వ్యాయర్లు, గొట్టపుబావులు, చేతిపంపులు మరియు పంపుసెట్లను ఏర్పాటుచేయాలి. వీటి నిర్మాణానికి ప్రాథమికంగా

ఇటుకలు, సిమెంట్, ఇనుము మొదలగునవి అవసరం అవుతాయి. ఇవి ఎక్కడనుండి మనం పొందవచ్చు? ఇవన్నీ పారిశ్రామికరంగంలో ఉత్పత్తి చేయబడతాయి. అదేవిధంగా పంపుసెట్లు వంటి యంత్రాలు కూడా పరిశ్రమలలోనే ఉత్పత్తి అవుతాయి. పారిశ్రామిక రంగం విద్యుత్పక్కిని కూడా ఉత్పత్తి చేస్తుంది. దీనిని యంత్రాలను ఆడించడానికి వాడి, వ్యవసాయరంగానికి అవసరమైన పనిముట్లను తయారుచేస్తారు.

పారిశ్రామిక రంగంలేని పరిస్థితిని ఊహించండి - ఏ విధమైన మెటల్స్ గానీ; నిర్మాణవస్తువులైన సిమెంట్, ఇటుకలు గానీ, విద్యుత్పక్కి గానీ, యంత్రాలు - యంత్రపరికరాలు గానీ ఉండవు. ఫలితంగా వ్యవసాయరంగం కేవలం వర్షాధార రంగంగా మాత్రమే మిగిలిపోతుంది. ఏ ఇతర నీటి పారుదల సౌకర్యాల అభివృద్ధి ఉండదు.

4. పురుగుమందులను పారిశ్రామిక రంగం తయారుచేస్తుంది.

క్రిమికీటకాలవలన మరియు ఇతర చీడలవలన వ్యవసాయ ఉత్పత్తిలో 5-10 శాతం నాశనం అవుతున్నది. మొక్కలను ఈ క్రిమికీటకాల నుండి, చీడలనుండి రక్షించడానికి పురుగుమందులు ఎంతో అవసరం. మానవునికి, మొక్కలకు హోని కల్పించని పురుగుమందుల అవశ్యకత మనదేశంలో ఎంతో ఉన్నది. వీటిని పారిశ్రామికరంగం రూపొందించవలసి ఉంది. పురుగుమందులను అందించడం వ్యవసాయ రంగానికి పారిశ్రామిక రంగం ఇచ్చే గొప్ప బహుమతిగా మనం పేర్కొనవచ్చు. దీనివల్ల వ్యవసాయిక ఉత్పాదకత గణనీయంగా పెరిగినది.

5. పారిశ్రామికరంగం అధునిక పరికరాలను తయారుచేస్తుంది.

భారతదేశంలో రైతులు సాంప్రదాయక పనిముట్లయిన, నాగళ్ళు, చేతిపనిముట్లు, ఎద్దులు, ఎద్దులబళ్ళు వంటి వాటిని వ్యవసాయరంగంలో ఉపయోగించి ఉత్పత్తులు చేస్తున్నారు. వీటి వల్ల వ్యవసాయరంగంలో ఉత్పాదకతలు చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి. ప్రస్తుతం పారిశ్రామికరంగం వీటికి ప్రత్యామ్నాయములైన అధునిక పనిముట్లను తయారుచేస్తున్నది. ట్రాక్టర్ వంటి అధునిక యంత్రాలు వ్యవసాయరంగంలో మానవశక్తి వినియోగాన్ని గణనీయంగా తగ్గించాయి. మరొక వైపు వ్యవసాయ ఉత్పాదకతలు కూడా వృద్ధి చెందాయి.

6. వ్యవసాయమార్కెటింగ్, గిడ్డంగులకు అవసరమైన వసరులను ఏర్పాటు చేస్తాయి.

పక్కా రోడ్డునిర్మాణానికి అవసరమైన పరిజ్ఞానాన్ని, యంత్రాలను, మెటీరియల్స్ ను అందించేది పారిశ్రామికరంగం. మనుకగల రోడ్డు రైతులు తమ ఉత్పత్తులను సులభంగా మార్కెట్ ప్రాంతానికి సకాలంలో రవాణా చేయడానికి అవసరం. రైతులు తమ వస్తువులకు తగు మార్కెట్ ధర లభించేవరకు దాచుకోవడానికి కావలసిన గిడ్డంగుల నిర్మాణానికి అవసరమైన వస్తువులన్నింటినీ పారిశ్రామికరంగం ఉత్పత్తి చేస్తుంది. తగు గిడ్డంగి సదుపాయాలు లేనట్లయితే తమ సరుకు పాడైపోతుందనే భయంతో రైతులు మార్కెట్లో అమలులో ఉన్న ధరవద్దనే అమ్మకోవలసిన అవసరం ఉంది. అయితే తగు గిడ్డంగి సదుపాయాలు ఉన్నప్పుడు ఈ అవసరం ఉండదు. కాబట్టి గిడ్డంగులు రైతులకు మంచిధర వచ్చేందుకు దోహద పడతాయి.

7. వ్యవసాయ రంగంలో నిమగ్నమయినవారికి ఉత్పాదక వస్తువులు పారిశ్రామిక రంగం ఉత్పత్తి చేస్తుంది.

ప్రజలకు ఆహారపదార్థాలేకాక, ఇతర వస్తువులైన వప్రాలు, జిళ్ళు, రవాణాసాధనాలు, విద్యుత్పక్కి, టీ.వి.ప్రింట్, వాపింగ్ మెషిన్ మొదలగు పారిశ్రామిక వస్తువులు కూడా అవసరం. వీటినన్నింటినీ పారిశ్రామిక రంగమే ఉత్పత్తి చేస్తుంది. వ్యవసాయరంగంలో పనిచేసేవారికి కూడా ఇవి అవసరమే. వీరికి ఈ వస్తువులను పారిశ్రామిక రంగం అందించి వారి అవసరాలను తీరుస్తుంది.

8. వ్యవసాయరంగానికి నిధులను కల్పిస్తుంది.

వ్యవసాయరంగంలో పనిచేసే వారితో పోలిస్టే పారిశ్రామికరంగంలో పనిచేసేవారి పొదుపురేటు ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఈ పారిశ్రామికరంగంలో పనిచేసే వారుకూడా వారి పొదుపులను బ్యాంకులు ఇతర ద్రవ్యసంస్థలలో దాచుకుంటారు. ప్రస్తుతం భారతదేశంలో అత్యధికశాతం బ్యాంకులు గ్రామీణ ప్రాంతాలలో తమ శాఖలను కలిగిఉన్నాయి. ఇవి ప్రాథాన్యత రంగంగా వ్యవసాయానికి అధికరుణాలను మంజూరు చేస్తాయి. సాధారణంగా వ్యవసాయరంగం తక్కువ పొదుపురేటును కలిగివుంటుంది కాబట్టి నిధుల అవసరం ఎక్కువగా ఉంటుంది. పారిశ్రామిక రంగం నుంచి సమీకరించిన పొదుపులను వ్యవసాయరుణాలుగా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో బ్యాంకులు ఇస్తున్నాయి. ఈ విధంగా వ్యవసాయరంగానికి అవసరమైన నిధులను పారిశ్రామిక రంగం అందిస్తుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు.

వ్యవసాయరంగం పారిశ్రామిక రంగానికి ఈ విధంగా సహాయపడుతుంది.

- ◆ ఇది పరిశ్రమలకు అవసరమైన ముడిసరకులు అందిస్తుంది.
- ◆ ఇది ఉత్సాహక వస్తువులకు మార్కెట్ కల్పిస్తుంది.
- ◆ ఇది పారిశ్రామిక రంగానికి శ్రామికులను అందిస్తుంది.
- ◆ ఇది పరిశ్రమలో పనిచేసేవారికి ఆహారాన్ని అందిస్తుంది.
- ◆ ఇది పారిశ్రామిక రంగానికి నిధులను కల్పిస్తుంది.
- ◆ పరిశ్రమలు వ్యవసాయరంగానికి ఈ క్రింది విధంగా సహాయపడతాయి.
- ◆ పరిశ్రమలు అధికనాణ్యత గల విత్తనాలు అందిస్తాయి.
- ◆ పరిశ్రమలు రసాయనిక ఎరువులు అందిస్తాయి.
- ◆ ఇవి నీటిపారుదలా సౌకర్యాల కల్పనకు సహాయపడతాయి.
- ◆ ఇవి క్రిమిసంహార మందులను అందిస్తాయి.
- ◆ ట్ర్యాక్టర్ వంటి అధునిక ఉపకరణాలను అందిస్తాయి.
- ◆ మార్కెటీంగ్ మరియు గిడ్డంగి సౌకర్యాల కల్పనల అభివృద్ధికి సహాయపడతాయి.
- ◆ వ్యవసాయరంగంలో పనిచేసే శ్రామికులను ఉత్సాహక వస్తువులను అందిస్తాయి.
- ◆ వ్యవసాయ రంగానికి నిధుల సమీకరణకు దోహదపడుతుంది.

28.1 పాల్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది ఖాళీలను బ్రాకెట్లలో ఇచ్చిన పదాలతో పూరించండి.

(సేంద్రీయ ఎరువు, ఆహారం, 70%, 66%, సహజరబ్బరు, రసాయనిక ఎరువు)

1. టైర్ పరిశ్రమకు వ్యవసాయరంగం అందించే ముడిపదార్థము
2. మానవజాతికి ప్రాథమిక అవసరం.

3. భారతదేశంలో శాతం మంది ప్రజలు వ్యవసాయరంగంలో నిమగ్నమైనారు.
4. సాంప్రదాయంగా, భారతదేశంలో రైతులు ఎరువును ఉపయోగిస్తున్నారు.
5. మొత్తం సాగుబడిలో ఉన్న భూమిలో శాతం భూమి నీటికోసం బుతుపవనాలపై ఆధారపడివుంది.

నీవేమి నేర్చుకున్నావు

1. వ్యవసాయ రంగం మరియు పారిశ్రామికరంగం పరస్పర ఆధారితాలు. అంటే ఒకదాని కొకటి సహాయపడతాయి. ఒకటి అభివృద్ధి కాకుండా రెండవది అభివృద్ధి చెందదు.
2. వ్యవసాయ రంగం వివిధ పరిశ్రమలకు ముడిపదార్థాలను శ్రామికులను, మార్కెట్‌ను, పారిశ్రామిక రంగంలో పనిచేసే వారికి ఆహారాన్ని అందిస్తుంది. పారిశ్రామికరంగానికి ఇది ఒక నిధుల మార్గం.
3. పారిశ్రామికరంగం వ్యవసాయరంగానికి మేలైన విత్తనాలను ఎరువులను, పురుగుమందులను అందించడం ద్వారా, నీటిపారుదల సౌకర్యాలను, మార్కెట్‌స్టాంగ్ మరియు గిడ్డంగి సౌకర్యాలను కల్పించడం ద్వారా వ్యవసాయ రంగంలోని పనివారికి ఉత్సాహక వస్తువులను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా అభివృద్ధికి సహాయపడుతుంది. ఇది వ్యవసాయరంగానికి నిధులమార్గం కూడా.

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. వ్యవసాయరంగంపై పారిశ్రామిక రంగం ఏవిధంగా ఆధారపడుతుంది?
2. వ్యవసాయాభివృద్ధి పారిశ్రామికరంగం దోషాదం చేసే మార్గాలు ఏమిటి?
3. ఈ క్రిందివానిని క్లూప్టంగా ఏవరించుము.
 - i) పారిశ్రామిక రంగానికి వ్యవసాయరంగం అందించే ముడిపదార్థాలు.
 - ii) నీటిపారుదల సౌకర్యాలను పారిశ్రామికరంగం ఏవిధంగా కల్పిస్తుంది.

సమాధానములు

పాత్యాంత ప్రశ్నలు

1. సహజరబ్బరు 2. ఆహారం 3. 66% 4. సేంద్రియ ఎరువు 5. 70%.

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. i) వ్యవసాయ రంగం నుంచి ముడిపదార్థాలు పొందుతుంది.
ii) వ్యవసాయరంగంలో ఆధారపడిన జనాభా ఉత్సాహక వస్తువులను డిమాండ్ చేస్తారు.
iii) శ్రామికుల లభ్యత.
iv) ఆహారపదార్థాల లభ్యత.
v) వనరుల మార్గము.

(సెక్షన్ 28.3 ను చదువుము)

2. i) నాయైతతో కూడిన విత్తనాలు అందిస్తుంది.
- ii) రసాయనిక ఎరువులు అందిస్తుంది.
- iii) నీటిపారుదలకు కావలసిన పరికరాలు కల్పిస్తుంది.
- iv) పురుగుమందులు తయారుచేస్తుంది.
- v) నవీన పరికరాలు కల్పిస్తుంది.
- vi) ఊపకరణాలను, మార్కెట్‌టింగ్ మరియు గిడ్డంగి సదుపాయాలను కల్పిస్తుంది.
- vii) వనరుల మార్గము

(సెక్షన్ 28.4 ను చదవండి)

3. i) సెక్షన్ 28.3ను చదవండి.
- ii) సెక్షన్ 28.4 ను చదవండి.

29. రవాణా మరియు కమ్యూనికేషన్లు

(Transport and Communication)

29.1 ఉపోద్ధాతము

నీ పరిసర ప్రాంతాలలో నీవు ఎడ్డబండ్లు, రైళ్ళు, బస్సులు, పదవలు, ఓడలు, విమానాలు, మొదలగునవి చూసే ఉంటావు. ఎడ్డబండ్లు, బస్సులు, లారీలు మొదలగునవి రోడ్స్ మీద; రైళ్ళు రైలుపట్టాల మీద; పదవలు, ఓడలు నీటిమార్గాల లోనూ; విమానాలు ఆకాశంలోనూ ప్రయాణం చేస్తాయి.

రోడ్డు మార్గాలు, రైలు మార్గాలు, జలమార్గాలు మరియు వాయు మార్గాల నిర్మాణం, నిర్వహణ, సంబంధిత వాహనాల కల్పన మొదలగు అంశాలన్నీ రవాణా క్రిందకు వస్తాయి. ఎడ్డబండ్లు, రైళ్ళు, విమానాలు ఇవన్నీ రవాణా సాధనాలు. ఈ రవాణా సాధనాలు ప్రయాణీకులను మరియు వస్తువులను ఒక ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికి రవాణా చేస్తాయి.

అదేవిధంగా మనం సమాచారాన్ని ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి సులువుగా, తొందరగా పంపవచ్చు. వీటిని సమాచార సాధనాలు అంటారు. పోస్టు, టెలిఫోన్, టెలిగ్రాఫ్, ఫాక్స్, శాటిలైట్ మొదలైన వాటిని సమాచార సాధనాలుగా చెప్పవచ్చు.

ఈ పాఠ్యాంశంలో మీరు ఈ రెండు సాధనాలైన రవాణా మరియు సమాచార సాధనాల గూర్చి చదువుతారు.

29.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠ్యాంశ అధ్యయనం తరువాత మీరు తెలుసుకొనే విషయాలు

- ◆ ఆర్థిక అవస్థాపన అర్థం వివరించుట.
- ◆ భారతదేశంలోని వివిధ రవాణా సాధనములు తెల్పి, వివరించుట.
- ◆ వివిధ సమాచార సాధనాలను వివరించుట.
- ◆ రవాణా సాధనాల ప్రాముఖ్యతను తెల్పుట.
- ◆ సమాచార సాధనాల ప్రాధాన్యతను వివరించుట.

29.3 ఆర్థిక అవస్థాపన - అర్థం

కనీస సదుపాయాలైన శక్తి, నీరు, రవాణా, సమాచారం, బ్యాంకింగ్, తదితర అంశాలు లేకుండా ఈ నాటి ప్రపంచం మనుగడ సాధించలేదు. వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, సేవారంగాలలో ఆధిక రేటులో వృద్ధిని సాధించాలంటే ఈ సదుపాయాల అభివృద్ధి ఎంతో అవసరం. వీటిన్నింటినీ అవస్థాపనా సాకర్యాలు అంటారు. ఈ సాకర్యాలు సార్వజనిక ఉత్పాదికతముల లక్ష్యాన్ని కలిగి ఉంటాయి. అంటే వీటిని అన్ని వస్తు యూనిట్ల ఉత్పత్తికీ వినియోగించ వచ్చు. ఈ సదుపాయాలు వినియోగదారునికి దాని ఉత్పత్తి దారునికి; ఉత్పత్తిదారునికి మరొక ఉత్పత్తి దారునికి సంబంధాన్ని కలుపుతుంది. వివిధ

రూపాలలో ఉన్న శక్తి, అన్ని రకాల వస్తుఊత్పత్తికి దోహదపడుతుంది. రవాణా ఉత్పత్తిదారుని నుంచి ఉత్పత్తిదారునికి, ఉత్పత్తిదారుని నుంచి వినియోగదారునికి వస్తు లభ్యతను అందిస్తుంది.

ఒక సంస్థ స్థాపనకు అవసరమైన యంత్రాలను రవాణా అందిస్తుంది. ఇది జనాలను మరియు సామాగ్రిని ఒక ప్రాంతం నుంచి మరొక ప్రాంతానికి చేరవేస్తాయి. అదే విధంగా అంతిమ వస్తువులను ఉత్పత్తి ప్రదేశం నుండి వినియోగ ప్రాంతాలకు రవాణా చేస్తాయి.

ఉదాహరణకు టీ మరియు ఉప్పు మన నిత్య జీవితంలో వినియోగిస్తాము. మనం వాడే టీ పొడిని మనకు అమ్మే అమృకందారుడు తయారుచేయడు. ఈ టీపొడి అస్సాం మరియు తమిళనాడులోని టీ తోటలలో సాగుచేయబడి, టీ ఘ్యాక్రెలకు రవాణా చేసి, వివిధ దశలలో టీ పొడి తయారు చేసి మార్కెట్కు చేరుస్తారు. మనం వినియోగించే ఉప్పు మనం నివసించే ప్రదేశాలలో తయారుకాదు. ఇది వేరే చోట ఉత్పత్తి అవుతుంది. దీనిని వినియోగ ప్రాంతాలకు చేరవేయలేక పోయినట్లయితే అమృకందారులు ఈ ఉప్పును అమృలేరు.

రవాణా సదుపాయాలే కాక, వ్యవసాయరంగం మరియు పారిశ్రామిక రంగాలు, అవస్థాపనా సౌకర్యాలైన శక్తి, నీరు, కమ్యూనికేషన్లు, బ్యాంకింగ్ సౌకర్యాలు, మొదలైనవి కూడా వారి దినవారి చర్యలలో వాడతారు. స్టీలు పరిశ్రమను ఉదాహరణగా తీసుకుండాం. ఈ పరిశ్రమ ప్రత్యక్ష ఉత్సాధికాలైన ముడిఇనుము, వంటబోగ్గు, మొదలైన వాటితోపాటు, అవస్థాపనా సదుపాయాలైన రోడ్లు మరియు రైల్స్‌లను ముడిసరుకులను, అంతిమ వస్తువులను రవాణా చేయడానికి, ఆర్దర్లను పొందడానికి, సమాచారాన్ని అందించడానికి కమ్యూనికేషన్లను; యంత్రాలను నడపటానికి శక్తిని ; పెట్టుబడి రుణాలకోసం బ్యాంకింగ్ సేవలను కూడా కోరుతాయి.

కాబట్టి అవస్థాపనా సౌకర్యాలు లేక ఏదీ ఏ విధమైన ఆర్థిక కార్బూకలాపం జరగదు. ప్రథానంగా అవస్థాపనా సౌకర్యాలను క్రింది విధంగా వర్గీకరింపవచ్చు.

అ.	రవాణా	:	రోడ్లు, రైలు, జల మరియు వాయు రవాణా.
ఆ.	కమ్యూనికేషన్లు	:	పోస్టు మరియు పెలిగ్రాఫ్, పెలీఫోన్, పెలికమ్యూనికేషన్లు మొదలైనవి.
ఇ.	శక్తి	:	బోగ్గు, విద్యుచ్ఛక్తి, నూనెలు మరియు పూయుల్ వంటి సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరులు.
ఈ.	నీరు	:	ద్వార్మలు, కాలువలు, గొట్టపుబావులు మొదలుగున్నవి.
ఉ.	బుఱసదుపాయాలు	:	వాటిజ్య బ్యాంకులు, ద్రవ్యసంస్థలు.

భారతదేశంలో లభ్యమవుతున్న అవస్థాపనా సౌకర్యాల వివరాలను పట్టిక 29.1 నందు చూడవచ్చు. ఈ అవస్థాపనా సౌకర్యాల లభ్యతలో పెరుగుదల క్రింది పట్టిక నందు గమనింపవచ్చు.

పట్టిక 29.1
భారతదేశంలో లభ్యమయ్యే అవస్థాపనా సౌకర్యాలు

	యూనిట్లు	1950-51	1994-95	
శక్తి వసరులు				
1.	బోగ్గు	లక్షల టన్నులు	320	2538
2.	విద్యుత్చక్కి ఉత్పత్తి	100 కోట్ల (KWH)	5	351
3.	పెట్రోలియమ్-క్రూడ్ ఆయల్ ఉత్పత్తి	లక్షల టన్నులు	3	322
రవాణా				
1.	సరుకు రవాణా ద్వారా రైల్స్‌ల ఆదాయం	లక్షల టన్నులు	730	3650
2.	నొకార్శయాలలో రవాణా చేసిన సరుకు	లక్షల టన్నులు	190	1973
పెలి కమ్యూనికేషన్స్				
3.	కొత్తగా అందించిన పెలిఫోన్లు	వేలలో	NA	1770

అధారం : ఆర్థిక సర్వే, 1996-97.

పై దత్తాంశాలను బట్టి స్వాతంత్ర్యానవంతర కాలంలో భారత దేశంలో అవస్థాపనా సౌకర్యాలు గణనీయంగా పెరిగాయని చెప్పువచ్చు. 1950-51 మరియు 1994-95 మధ్య కాలంలో బోగ్గు ఉత్పత్తి సుమారు ఎనిమిది రెట్లు పెరగగా, విద్యుత్చక్కి ఉత్పత్తి సామర్థ్యం దాదాపు 70 రెట్లు పెరిగింది. రైల్స్ సరుకు రవాణా ఐదు రెట్లు, నొకార్శయాలలో సరుకు రవాణా సామర్థ్యం దాదాపు 10 రెట్లు వృద్ధి సాధించినట్లు తెలుస్తోంది. ఈ అవస్థాపనా సౌకర్యాల వృద్ధి రెట్లు, పారిశ్రామిక మరియు వ్యవసాయ రంగాలలో అధిక వృద్ధిని సాధించడానికి దోహదపడ్డాయి. ఆర్థిక వ్యవస్థ భవిష్యత్ శీఘ్ర అభివృద్ధి కూడా ఈ అవస్థాపనా సౌకర్యాల పైనే ఆధారపడి ఉంది. శక్తి కొరత వలన పారిశ్రామికాభివృద్ధి కుంటుపడుతుందనేది అందరికీ తెలిసినదే. అదే విధంగా రవాణా సదుపాయాల మరియు కమ్యూనికేషన్స్ సౌకర్యాల అల్పాలభ్యత ఆర్థిక వృద్ధికి ఆటంకాలుగా పనిచేస్తాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ రవాణా, కమ్యూనికేషన్లు, శక్తి, నీరు మొదలైన సౌకర్యాలు అవస్థాపనా సౌకర్యాలు.
- ◆ ఈ సౌకర్యాలు లేకపోతే ఏ ఆర్థిక కార్యకలాపం సాధ్యంకాదు.
- ◆ నాలుగు ప్రధాన రవాణా సాధనాలు కలవు. అవి - రోడ్లు, రైల్లు, జల మరియు వాయుమార్గాలు.
- ◆ పారిశ్రామిక మరియు వ్యవసాయ రంగాల భవిష్యత్ అభివృద్ధి అవస్థాపనా సౌకర్యాలు లేకుండా సాధ్యం కాదు.

పాఠ్యం శ ప్రశ్నలు : 29.1

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) రైల్స్లు, రోడ్లు, బ్యాంకింగ్ మొదలైనవి అవస్థాపనా సౌకర్యాలకు ఉదహరణలు.

- ii) బ్రీఫ్‌కేన్, టూర్‌పేస్టు, పేవింగ్ క్రీమ్ మొదలైనవి అవస్థాపనా సౌకర్యాలకు ఉదాహరణలు.
- iii) అవస్థాపనా సౌకర్యాలు పరిత్రమలకు మాత్రమే అవసరం, వ్యవసాయరంగానికి అవసరం లేదు.
- iv) పోస్టు, పెలీఫోన్, ఫాక్స్, శాబిలైట్ మొదలైనవి వివిధ సమాచార సాధనాలు.

29.4 రవాణా సాధనాలు (Transport)

మనం ఇప్పుడు అవస్థాపనా సాధనంగా రవాణాను చర్చిద్దాం. రవాణా సరకులను, ప్రయాణికులను ఒకచోట నుండి మరొక చోటికి చేరుస్తాయి. వస్తువుల మార్కెట్‌ను విస్పృశం చేస్తాయి. వ్యవసాయ రంగంలో రవాణా లేనట్లయితే ఉత్సవాదితాలు లభ్యం కావు. కారణం ఎరువులు, పురుగుమందులు, విత్తనాలు వేరేచోట ఉత్పత్తి అయి, రవాణా మార్గాల ద్వారా రైతులను చేరతాయి. అదే విధంగా వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను మార్కెట్‌కు చేరవేయడానికి ఉపయోగపడతాయి. పారిత్రామిక రంగంలోకూడా రవాణా సౌకర్యాల ఆవశ్యకత ఎంతో ఉంది. ఉదాహరణకు పంచదార పరిత్రమను తీసుకుండాం. పంచదార ఉత్పత్తికి చెరకుగడ అవసరం. ఇది కమతాలలో పండుతుంది. అక్కడనుండి తిరిగి మార్కెట్‌ను చేరవేయాలి. ఈ కార్బూకలాపాలన్నింటిని, వివిధ దశలలో, వివిధ రూపాలలో రవాణా సౌకర్యాలు ఉన్నపుడు మాత్రమే సాధ్యమవుతాయి. దీనిని బట్టి ఉత్పత్తిదారులను, ఇతర ఉత్పత్తి దారులతో సంబంధం కల్పించడంలో రవాణా సౌకర్యాలు సహాయపడతాయని చెప్పవచ్చు.

రవాణా సౌకర్యాలలో అభివృద్ధితో పారిత్రామికాభివృద్ధి ప్రత్యక్ష సంబంధం కలిగి ఉంది. భారీవాహనాలు, మోటారు వాహనాలు, ఓడలు మొదలగువాటి డిమాండ్ కొన్ని ప్రత్యేక వస్తువుల ఉత్పత్తి చేసే పరిత్రమల స్థాపనకు దోహదపడుతుంది.

భారతదేశంలో ముఖ్యంగా నాలుగు రకాలైన రవాణా సౌకర్యాలు కలవు.

1. రోడ్ రవాణా	2. రైలు రవాణా
3. జల రవాణా	4. వాయు రవాణా

పై నాలుగింటిలో మొదటి మూడు, అనగా రోడ్ రవాణా, రైలు, జల, రవాణా మార్గాలను ఉపరితల రవాణా సాధనాలని, వాయురవాణాని ఆకాశ రవాణా మార్గమని పిలుస్తారు. ఈ భూ ఉపరితల మార్గాలు అవి ప్రయాణం చేయడానికి అవసరమైన సదుపాయాలపై ఆధారపడి ఉంటాయి. రోడ్ రవాణా నిమిత్తం రోడ్ అవసరం. కాబట్టి రోడ్ రవాణాకు రోడ్ నిర్మాణం తప్పనిసరి. రోడ్ విస్తరణ, అనుసంధానం మాత్రమే ఈ రవాణా విస్తరణకు దోహద పడుతుంది. ఈ రవాణా అభివృద్ధికి, వీటి పై రవాణా చేసే వాహనాల సంఖ్యలో పెరుగుదల కూడా అవసరం.

అదే విధంగా రైల్స్‌ల అభివృద్ధికి రైలు లైన్ నిర్మాణం అవసరం. రైలు రవాణా వృద్ధి చెందినట్లయితే, లైన్ నిర్మాణంలో వాటా, సరుకును మరియు ప్రయాణికులను చేరవేయుటకు అధిక రైళ్ళు కూడా అవసరం. జల మార్గాలకు కాలువలు, నదులు మరియు సముద్రాలు అవసరం. ఈ రవాణా మార్గాలపై పడవలు నోకలో సరుకులను, ప్రయాణికులను గమ్యంకు చేరుస్తారు. కాబట్టి రవాణా అభివృద్ధికి సాధనాలను మరియు సౌకర్యాలను రెండింటినీ కల్పించవలసిన అవసరం ఉంది. ఉదాహరణకు రైల్స్‌ల ద్వారా సరుకు రవాణా చేయడానికి తగు వ్యాగస్టు, రైలు పట్టాలు లేనట్లయితే ప్రయాణం ఇబ్బందికరం.

29.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) అంతిమ వస్తువుల మార్కెట్ విస్తరణకు రవాణా వ్యవస్థ దోహదపడుతుంది.
- ii) రవాణా సదుపాయాలలో విస్తరణ దానంత అదే పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ప్రత్యేకంగా సహాయపడుతుంది.
- iii) భారతదేశంలో ఐదు రకాలైన రవాణా సౌకర్యాలు కలవు.
- iv) ప్రయాణీకులను మరియు సరుకులను ఒకబోట నుండి మరొకబోటికి చేర్చడానికి రవాణా సదుపాయాలు ఆవసరం.
- v) రోడ్స్ రవాణా వ్యవస్థలో వాహనాలు ఆవ్యక్తమైన విభాగం కాదు.

29.5 రోడ్స్ రవాణా (Road Transport)

అ. రోడ్స్

భారతదేశంలో రోడ్స్ ను నాలుగు రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు.

1. జాతీయ రహదారులు

జాతీయ స్థాయిలో ప్రాధాన్యత కలిగిన రాష్ట్ర రాజధానులను, ముఖ్య ప్రాంతాలను ఈ రోడ్స్ కలుపుతాయి. వీటిలో కొన్ని రోడ్స్ భారతదేశాన్ని ప్రక్క దేశాలైన బంగార్ దేశాల్, నేపాల్ మరియు బర్మాలను కలుపుతాయి. ప్రస్తుతం భారత దేశంలో 24 జాతీయ రహదారులు కలవు. ఇవి మొత్తం సుమారు 34,000 కిమీ॥ పొడుగు కలవు. ఈ రోడ్స్ నిర్వహణ బాధ్యతను కేంద్ర ప్రభుత్వం తీసుకుంది.

2. రాష్ట్ర రహదారులు

రాష్ట్రస్థాయిలో ప్రాధాన్యత గల ఈ రోడ్స్ ప్రధానవాటిజ్య కేంద్రాలను జాతీయ రహదారులతో అనుసంధానం చేస్తాయి. వీటి నిర్వహణ బాధ్యత రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలది . ఇవి మొత్తం సుమారు 11,250 వేల కిలోమీటర్లలో విస్తరించి ఉన్నాయి.

3. జిల్లా రహదారులు

ఇవి జిల్లా స్థాయిలో ప్రధానరోడ్స్. ఇవి జిల్లా స్థాయిలో ముఖ్య రోడ్స్ ను రాష్ట్రాల రహదారులతో అనుసంధానం చేస్తాయి. వీటి నిర్వహణ బాధ్యత జిల్లా పాలనాధికారులది.

4. గ్రామీణ రహదారులు

ఈ గ్రామీణ రహదారులు వివిధ గ్రామాలలోని రహదారులను జిల్లా రహదారులతో అనుసంధానం చేస్తాయి. వీటి నిర్వహణ బాధ్యత జిల్లా పరిషత్ మరియు పంచాయితీ సమితిలు నిర్వహిస్తాయి.

1950-51 లో కేవలం 39 శాతం రోడ్స్ మాత్రమే పక్కారోడ్స్. ఇది 46.7 శాతానికి పెరిగినది. (జాతీయ రహదారులతో సహ). అయితే ఎక్కువశాతం పక్కారోడ్స్ పట్టణ ప్రాంతాలలోనే ఉన్నాయి. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో అధిక శాతం రోడ్స్ కచ్చారోడ్స్.

పెరుగుతున్న వాహన వినియోగంతో అనుగుణంగా రోడ్డు విస్తీర్ణం కూడా పెరగవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. దీని వల్లనే కొన్ని రోడ్డు నిర్మాణం మరియు నిర్వహణ బాధ్యతను ప్రైవేటు రంగానికి అప్పుచెప్పారు.

తక్కువ మరియు మధ్య దూర ప్రాంతాలకు రోడ్డు రవాణా ఉత్తమమైనది. దీని వల్ల అనేక ప్రయోజనాలు కలవు. అవి: లభ్యత సులువు మరియు కార్బూకలాపాల మార్పునకు అవకాశం, వ్యక్తిగత అవసరాలకు అనుగుణంగా మార్పువచ్చు. ప్రతి గృహానికి లభ్యత మరియు నమ్మిక ఉంటుంది. అదే విధంగా రైల్స్‌లు సేవలు అందించలేని కొండప్రాంతాలు, గ్రామీణ ప్రాంతాలు వంటి ప్రాంతాలకు ఇని ప్రథాన యాంత్రిక వాహన సదుపాయాలను అందిస్తాయి.

ఆ. వాహనాలు

మనదేశంలో 1951 - 1990 మధ్య కాలంలో, మొత్తం రవాణా సాధనాలలో రోడ్డు రవాణా గణనీయమైన ప్రాధాన్యతను సాధించినది. మొటారు వాహనాల సంఖ్య 1950-51 లో 3 లక్షల నుంచి 1989 -90 నాటికి 192 లక్షలకు చేరింది. (పట్టిక 29.2ను చూడము)

వర్తమానకాలంలో అధికవేగంతో, సామర్థ్యంతో మరియు కాలుష్యరహిత వాహనాల ఆవశ్యకత ఉంది.

పట్టిక 29.2

రిజిష్టర్ చేయబడిన మొటారు వాహనాలు

	మార్చి 1951	మార్చి 1990	వేల సంఖ్యలలో
1. సరుకు రవాణా వాహనాలు	82	1,289	
2. బస్సులు	34	312	
3. కారు, జీపు, టాక్సీ	159	2,733	
4. ద్విచక్త వాహనాలు	27	12,525	
5. ఇతర వాహనాలు	4	2,314	
(టాక్టర్లు, టైలర్లు, ఇతర త్రిచక్తవాహనాలు మరియు ఇతర వాహనాలు)			
మొత్తం	306	19173	

ఆధారం : 8 వ ప్రణాళిక, 5 రీ. 2.

ఇ. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో రోడ్డు ప్రాధాన్యత

భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో రోడ్డు ఈ క్రింది కారణముల వల్ల అధిక ప్రాధాన్యతను కలిగి ఉన్నాయి.

1. సౌకర్యము (Convenience)

స్వల్ప మరియు మధ్య దూరాలకు రోడ్డు రవాణా సౌకర్యవంతంగా ఉండి, తొందరగా గమ్యాన్ని చేరుస్తుంటాయి. ప్రతి గృహానికి లభ్యత మరియు చేరవేత రోడ్డు రవాణా ద్వారా మాత్రమే సాధ్యం. ఈ రవాణాలో మార్గాలు స్థిరంగా ఉంటాయి. మార్పులు ఉండవు.

2. బహుఉపయోగ సేవలు (Multipurpose Service)

రోడ్సును వివిధ రవాణా సాధనాలు వినియోగించుకుంటాయి. ఉదాః ప్రుక్కలు, బస్సులు, ఎఫ్సులు, బండ్లు, కార్లు, స్కూటర్లు, సైకిల్లు మొదలైనవి. వివిధ ఉపయోగాలకు వివిధ సాధనాలను వినియోగింపవచ్చు.

3. మారుమూల ప్రాంతాలకు రవాణా సౌకర్యం ఇదొక్కటే

కొండప్రాంతాల వంటి ప్రాంతాలకు రైలు రవాణా సాధ్యం కాదు. లేదు ఆచరణీయం కాదు. ఈ ప్రాంతాలకు ఉన్న ఒకే ఒక్క ప్రత్యామ్నాయ మార్గం రోడ్లు రవాణా మీద ఆధారపడటం.

4. గ్రామాల అభివృద్ధి

రైల్వేలకు పూరకంగా రోడ్ల అభివృద్ధి అత్యావశ్యకము. రైల్వేలు భారతదేశంలో పట్టణాలను మాత్రమే కల్పుచున్నాయి. కానీ భారత దేశం ఒక గ్రామాల దేశం. రోడ్లు మాత్రమే వివిధ గ్రామీణ ప్రాంతాలను సమీప పట్టణాలకు నగరాలలో అనుసంధానం చేస్తున్నాయి.

5. తక్కువ వ్యయం

రైల్వేలతో పోలిస్తే రోడ్ మీద వెచ్చించే మూలధనం మన దేశంలో చాలా తక్కువ. కాబట్టి వ్యయం తక్కువగా అయ్యే రోడ్ల నిర్మాణం మనదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు అవసరం.

29.3 పాల్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) అధికదూరం ప్రయాణాలకు రోడ్లు మార్గం ఆదర్శపంతమైనది.
- ii) భారతదేశంలో ఒకే ఒక్క జాతీయ రహదారి ఉన్నది.
- iii) లోపలికి ఉన్న ముఖ్యంగా కొండ ప్రాంతాలకు రోడ్లు రవాణా ప్రధాన రవాణా సాధనం.
- iv) జాతీయ రహదారుల నిర్వాహణ బాధ్యత కేంద్ర ప్రభుత్వానిది.

29.6. రైలు రవాణా

రైలు రవాణా రెండు ప్రధాన విభాగాలను కల్గి ఉంటుంది. అవి (ఎ) రైలు పట్టాలు (బి) రైలు వ్యాగస్లు / ఇంజను. రైలు ప్రయాణం చేయాలంటే ఈ రెండూ తప్పనిసరి. ఒకదాని కొరత రెండవ దాని సామర్థ్యంపై ప్రభావం చూపుతుంది.

ఒకే మేనేజ్మెంటు క్రింద ఉన్న ప్రపంచంలో కెల్లా అతి పెద్ద వ్యవస్థ భారత రైల్వే వ్యవస్థ. ఇది విభిన్న గేంజ్ పద్ధతులలో ఉంది. గేంజ్లు ప్రధానంగా మూడు రకాలు.

1. బ్రాడ్‌గేంజ్ (BG) - మొత్తం రూటులో 56% వాటాను కల్గి ఉంది.
2. మీటర్ గేంజ్ (MG) - మొత్తం రూటులో 38 % వాటాను కల్గి ఉంది.
3. నారోగేంజ్ (NG) - మొత్తం రూటులో 6 % వాటాను కల్గి ఉంది.

బ్రాడ్ గేంజ్ రైల్వే ట్రాకులో పట్టాల మధ్యదూరం 160 సెం.మీ. ఉంటుంది. మీటర్‌గేంజులో 100 సెం.మీ. దూరం, నారోగేంజులో 76 సెం.మీ. పట్టాల మధ్య దూరం ఉంటుంది.

మార్చి 1990 నాటికి, రైల్ నెట్వర్క్ / సుమారు 63,000 కిలోమీటర్లు దూరం విస్తరించి ఉంది. పట్టిక 29.3, ఆ సంవత్సరంలో రైలు ప్రయాణికుల మరియు రవాణా చేసిన సరుకు వివరాలను, గేజ్లల పోలికటో తెల్పుతుంది. ఈ మూడు గేజ్లలలోకి బ్రాడ్‌గేజ్లలో వేగం ఎక్కువ. కాబట్టి మీటర్‌గేజ్, నారోగేజ్లను బ్రాడ్‌గేజ్లలుగా మారుస్తున్నారు.

రైల్ నెట్వర్క్‌ను మరింత సమర్థ వంతం చేయుటకు గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా ఇంజన్ల రకాలను మారుస్తున్నారు. గతంలో మనకు ఆవిరి యంత్రాలు ఉండేవి. వాటిని డీజిల్ ఇంజన్లగా, ప్రస్తుతం కరెంటు ఇంజన్లగా మార్చుచేస్తున్నారు. ఈ కరెంటు ఇంజన్ల కాలుష్య రహితమైనవి మరియు వేగవంతమైనవి. రాజధాని, శతాబ్ది వంటి అత్యంత వేగంతో, ఇంధన సమర్థ వినియోగంతో ప్రయాణించే రైళ్ళను భారతీయ రైల్స్ నడుపుచున్నది.

పట్టిక - 29.3

ప్రయాణికులు మరియు వస్తువుల రవాణా - గేజ్ల ఆధారంగా (శాతం)

గేజ్	రవాణా చేసిన సరుకులు	ప్రయాణికులు
బ్రాడ్‌గేజ్	90.5	83
మీటర్‌గేజ్	9.4	16.4
నారోగేజ్	0.1	0.6
మొత్తం	100.0	100.0

రైల్స్‌లు మొత్తం 8590 లోకామోటివ్లను, 38000 బోగీలను మరియు 3.5 లక్షల వేలల్లో మొత్తం 7076 రైల్స్ స్టేషన్లలో కలిగి ఉన్నాయి.

(ఎ) రైలు రవాణా ఆవశ్యకత

మనం ఇప్పుడు రైల్స్‌లు మనదేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి ఏ విధంగా తోడ్పుడుతున్నాయో పరిశీలిద్దాం. క్రింద ఆయా అంశాలు వివరించాము.

1. భారత వ్యవసాయాభివృద్ధికి తోడ్పాటు

రైల్స్‌లు మనదేశ వ్యవసాయాభివృద్ధికి దోహదపడుతున్నాయి. రైల్స్‌ల నిర్మాణం భారతదేశంలో జరగక పూర్వం రైతులు తమ సరుకులను కేవలం స్థానిక మార్కెట్లలో మాత్రమే అమ్మేవారు. రైల్స్‌లు వ్యవసాయ మార్కెట్‌ను విస్తృతం చేశాయి. ఇప్పుడు వారు సరుకులను ఏ మార్కెట్ కైనా రవాణా చేయచుట్టు.

2. వాణిజ్య విస్తరణ

రైల్స్‌లు వ్యాపార వాణిజ్య విస్తరణలో, ముఖ్యంగా నశ్వర వస్తువుల మార్కెట్లలో బాగా సహాయపడుతున్నాయి. చేపలు, పొలు, గ్రుడ్లు, పండ్లు మరియు కూరగాయలు వంటి నశ్వరవస్తువుల వాణిజ్యం ఎక్కువగా పెరగడానికి కారణం రైల్స్‌లు వాటిపై వసూలు చేసే తక్కువ సుంకాలే.

3. పరిశ్రమల స్థాపన

ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి యంత్రాలను, ముడిసరకులను రవాణా చేయడానికి రైల్స్‌లు ఎంతగానో సహాయపడుతున్నాయి.

4. శ్రామికుల గమనశీలత

ఉద్యోగార్థమై వ్యక్తులు ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి సులువుగా వెళ్ళడానికి రైల్స్‌లు ఉపయోగపడు తున్నాయి. కాబట్టి రైల్స్‌లు శ్రామిక గమనశీలతకు తద్వారా ఉత్పత్తి పెరుగుదలకు దోహదపడుతున్నాయి.

(బి) రైలు - రోడ్స్ సంధానం (Coordination)

రైలు - రోడ్స్ సౌకర్యాల మధ్య సహాయ సహకారములు ఎంతో అవశ్యకం. రోడ్స్ రవాణాలో ముఖ్యమైన త్రైం బేబుల్ను మార్చువచ్చు. రైల్స్‌లలో ఇది సాధ్యంకాదు. రైల్స్‌లు లోడోంగ్ కుగానీ, అన్లోడోంగ్ కు కానీ స్థిర ప్రదేశాలను (fixed places) మాత్రమే కలిగి ఉంటాయి. అంతే గాక శ్రామికుల పనిగంటలు నియమబద్ధంగా ఉండటం, త్రైం బేబుల్ మార్చులేక పోవడం వలన రైల్స్ తన కార్బూకలాపాలను అవసరానుణంగా మార్చులేవు. ఏది ఏమయి నష్టటికీ, చెక్కబోగ్గు, ఉక్క వంటి వస్తువులు రైలు మార్గాలద్వారా రవాణా చేయడమే సులభం. సుదూర ప్రయాణానికి, రాత్రి ప్రయాణాలకి రైల్స్‌లు ఉపయోగకరం మరియు చోక. కేవలం స్వల్పదూరాలకు మాత్రమే రోడ్స్ రవాణా వాంఘనీయము.

29.4 పాల్యాంశ పశ్చలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) రైల్స్‌ల అభివృద్ధివలన శ్రామిక గమనశీలత వృద్ధి చెందింది.
- ii) భారతీయ రైల్స్‌లు ఒక గేజ్ వ్యవస్థను మాత్రమే కలిగి ఉంది.
- iii) బ్రాంగేజ్ కంటే మీటర్‌గేజ్ అధిక సరకు రవాణా చేస్తోంది.
- iv) రైల్ రవాణాకు వ్యాగస్ఫూ మరియు ఇంజన్లు అవి ముఖ్య అంతర్భాగాలు.

29.7 జల రవాణా

జల రవాణా భారతదేశంలో ప్రాచీన రవాణా వ్యవస్థ. బస్సుసౌకర్యాలు, రైలు సౌకర్యాలు లేని కాలంలో ఇది ఎంతో ప్రాధాన్యతను కలిగి ఉండేది. నీటిలో ప్రయాణం చేసే అన్ని వాహనాలు (వడవలు, ఓడలు మొదలగునవి) జలరవాణా మార్గాలలోనే ప్రయాణిస్తాయి. భారతదేశంలో జలరవాణా రెండు రకాలుగా ఉంది. అవి.

- (ఎ) ఇన్ల్యాండ్ జలమార్గాలు
- (బి) పిప్పింగ్ మరియు పోర్టులు
- (ఎ) ఇన్ల్యాండ్ జలమార్గాలు : - (అంతర్గత జలమార్గాలు)

స్వల్ప మరియు సుదూర ప్రాంతాలకు ఇన్ల్యాండ్ జలరవాణా మార్గం అతి చౌక్కన మార్గంగా చెప్పవచ్చు. ప్రకృతి సిద్ధంగా ఈ జలమార్గాలు స్వయంసిద్ధంగా లభించాయి.

భారతదేశంలో అనేక నగరాలలో కొన్ని పరిశ్రమల అభివృద్ధికి, ఉదాహరణకు అస్సాంలో టీ పరిశ్రమ, బీహార్లో ఇండిగో పరిశ్రమల అభివృద్ధికి ఇన్ల్యాండ్ జలరవాణా మార్గాలే కారణం.

ఇది అతి పురాతన రవాణామార్గం. అయితే రైల్స్‌ల, రోడ్స్ మార్గాల అభివృద్ధితో ఏటి ప్రాధాన్యత తగ్గింది. స్వాతంత్ర్యానంతరము ఇన్ల్యాండ్ జలరవాణా మార్గాల అభివృద్ధికి ప్రభుత్వం ఎంతగానో కృషి చేసింది.

ప్రస్తుతం దేశంలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో ఈ ఇన్‌ల్యాండ్ జలరవాణా ప్రాముఖ్యత అధికంగా ఉంది. ఉదాహరణకు, బ్రహ్మపుత్ర నది పరీషాక ప్రాంతంలోని తూర్పుదక్షిణ ప్రాంతము; గంగానది తూర్పు ప్రాంతము; కృష్ణ మరియు గోదావరి పరీషాక ప్రాంతము, కేరళ మరియు గోవాలలో బ్యాక్‌వాటర్ మొదలైనవి.

(బి) పిప్పింగ్ మరియు పోర్పులు

పిప్పింగ్ ద్వారా మనం సులువుగా వస్తువుల ఎగుమతి - దిగుమతులు చేసుకొనవచ్చు. ఈ పిప్పింగ్ వలన విదేశాలలో మంచి సంబంధాలు పెంచుకోవచ్చు. ముఖ్యంగా విరిగేపోయే అద్దాలు, ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల వంటి వాటిని రవాణా చేయడానికి ఇది అత్యంత రక్షణాత్మకమైన మార్గం. వీటి రవాణాను గతుకులు లేని, అతి జాగ్రత్తగా చేరవేయగలగే మార్గం అవసరం. అదే విధంగా బరువైన, పెద్దవిగా ఉన్న వస్తువులైన చెక్క, బోగ్గు, పెద్దయంత్రాలు మొదలైనవి కూడా ఈ మార్గం ద్వారా రవాణా చేయడం క్రేయోస్కరం.

భారతదేశంలో జలవాహనాలు దాదాపు 29% సముద్ర వస్తు రవాణాను 1994-95లో కల్గి ఉన్నాయి. స్వాతంత్యానంతర కాలంలోనే భారత నోకామార్గం వేగత్వరణంలో కూడిన వుధిని సాధించి, ఓడల సంఖ్య 1950 లో 94 నుండి 1994 లో 438 కి చేరింది.

జలరవాణా అవస్థాపనా సోకర్యాలలో నోకాశ్రయాలు కూడా కీలకమైనవి. ఓడల సంఖ్యతో పాటు నోకాశ్రయాల సంఖ్య కూడా పెరగాలి. ప్రస్తుతం మన దేశంలో 10 పెద్ద పోర్పుర్లు ఉన్నాయి. ఇవి ఎక్కువగా అంతర్జాతీయ మార్గాలలో ఓడలను పర్యవేక్షిస్తాయి. వీటిలో కొన్ని నోకాశ్రయాలు.

1. ముంబాయి	2. కలకత్తా	3. కొచ్చిన్	4. కాండ్ల	5. చెన్నె
6. మార్గాగోవా	7. పారాదీప్	8. మంగుళూరు	9. విశాఖపట్నం	10. టూటుకోర్న్

ఈ పోర్పులు అంతర్జాతీయ మార్గాల రవాణాను చేస్తాయి, కొన్ని ముఖ్య వస్తువులైన కొబ్బరి, కోప్రా, కాయర్ యార్న్, సుగంధద్రవ్యాలు, దినుసులు, ఆయల్కీక్, వేరుశెనగ, చెక్క మొదలగు వాటి ఎగుమతికి సహాయపడుతున్నాయి.

వాటిజ్య అవసరాల నిమిత్తం నోకాశ్రయాలకు అవసరమైన లోడింగ్ మరియు అన్లోడింగ్ సామర్థ్యాలను కల్పించాలి. అంతేగాక అవి తగు ప్రమాణాలలో ఉండాలి. ఉదాహరణకు వాతావరణం అనుకూలంగా లేనట్లయితే నోకాశ్రయాలలో సరుకులను దింపలేము. అదే విధంగా మనం సరుకును దింపినప్పటికీ తగు గిడ్డంగి సదుపొయాలు లేనట్లయితే అవి వృధా అవుతాయి.

భారతదేశంలో పెద్ద నోకాశ్రయాల సామర్థ్యం 1984-85 వ సంవత్సరంలో 133 మిలియన్ టన్నుల నుంచి 1991-92 నాటికి 168 మిలియన్ టన్నులకు చేరింది.

వస్తువు యొక్క సామర్థ్యాన్ని క్రింది పట్టిక 29.4 లో చూపాము.

పట్టిక 29.4 - పెద్దనోకార్శయాల వస్తువుల సామర్థ్యం

(లక్షల టన్నులలో)

వస్తువు	1984-85	1989-90	1991-92
పెట్రోల్, ఆయల్ మరియు లాబ్రికెంట్లు	552	720	770
ముడి ఇనుము	415	415	425
బొగ్గు	60	65	65
కంటైనర్లు	34	58	65
సాధారణ కార్బోన్	220	280	287
మొత్తం	1281	1538	1612

ఆధారం : 8వ ప్రయాళిక, వాల్యూం 2, పేజి 242.

స్వాతంత్ర్యానంతర కాలంలో భారతదేశంలో నోకారంగం ఎంతో అభివృద్ధి సాధించిన విషయం వాత్సవమే అయినప్పటికీ, లభించే సదుపాయాలు ఇంత పెద్ద భారతదేశంలో పోలిస్తే చాలా తక్కువ.

(సి) భారతదేశంలో జిల రవాణా ప్రాముఖ్యం

1. అతి చౌక్కన మార్గము

ఇది అన్ని రవాణా మార్గాలలోనే అతి చౌక్కన రవాణా మార్గం . కారణం ఇది ప్రకృతి పరంగా సహజ సిద్ధంగా లభిస్తుంది.

2. అధిక సామర్థ్యం

అనేక రైలు బోగీల అనేక ట్రిక్కుల కన్నా ఒక్క ఓడ సామర్థ్యం చాలా ఎక్కువ.

3. విదేశీ వ్యాపారం

విదేశాలలో వ్యాపార సంబంధాన్ని బలోపేతం చేయాలంటే జిలమార్గం అతి ముఖ్యం ఎందుకంటే పెద్ద మొత్తాలలో సరుకును ఒక దేశం నుంచి వేరొక దేశాలకు ఓడలు మాత్రమే చేరవేయగలవు.

4. పర్యావరణ దుష్పరిషాలు ఉండవు

ఈ రవాణా మార్గం కాలుష్య రహితం కాబట్టి ఏ విధమైన పర్యావరణ దుష్పరిషాలు ఉండవు.

29.5 పాల్యాంశ ప్రత్యులు

1. ఈ క్రింది భాళీలను తగు పదాలలో పూరించుము.

- i) జిలరవాణాలు ముఖ్య రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చా.
- ii) ఇన్సెల్యూండ్ జిలమార్గాలు దేశం పనిచేస్తాయి.
- iii) అన్ని రవాణా మార్గాలలోకీ, జిల రవాణా మార్గము

2. ఈ క్రింది వాటిలో తప్ప / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) భారతదేశంలో పోర్ట్ సౌకర్యాలు చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి.
- ii) జల మార్గాలపై ప్రయాణించే అన్ని వాహనాలు జలరవాణాలో చేరతాయి.
- iii) భారతదేశం నుంచి ఇతరదేశాలకు, ఇతర దేశాలనుండి భారత దేశానికి సరుకులు ముఖ్యంగా జలమార్గాల ద్వారా రవాణా అవుతాయి.

29.8 వాయు రవాణా

విమానాల సహాయంతో అన్ని రకాలైన రవాణా సేవలను వాయురవాణాగా చెప్పవచ్చు. ఇది అత్యాధునికమైన, వేగవంతమైన మరియు ఖర్చుతో కూడుకున్న రవాణా మార్గం. అత్యంత వేగంగా ప్రయాణం చేయడం దీని ప్రథాన ప్రయోజనం. ఇది దేశంలోని యాజమాన్య, సాంకేతిక మరియు పరిపాలనా సంబంధిత వ్యక్తులకు ప్రయోజనకారిగా ఉంటుంది. రైల్స్‌లు రెండురోజులపాటు ప్రయాణించే దూరాన్ని, విమానాలు కొన్ని గంటలలోనే చేరగలవు. అయితే ధర చాలా అధికము.

సివిల్ ఏవియేషన్ కార్బూకలాపాలను మూడు ముఖ్యరకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు. అవి కార్బూకలాపాల విభాగం, అవస్థాపనా విభాగం మరియు నియంత్రణ మరియు అభివృద్ధి విభాగం. కార్బూకలాపాల విభాగంలో, ఇండియన్ ఎయిర్ లైన్స్ మరియు ప్రైవేట్ ఎయిర్ లైన్ (7) ఉదాహరణకు జెట్ ఎయిర్వేస్, యోడిలప్పు, ఈస్ట్ వెస్ట్ ఎయిర్లైన్స్ మొదలగునవి, దేశీయ విమానయాన సేవలను అందిస్తున్నాయి. ఎయిర్జిండియా అంతర్జాతీయ విమాన సేవలను అందించుచున్నది. ఎయిర్జిండియా చుట్టూప్రక్కల దేశాలకు కూడా సేవలను అందిస్తుంది. పవన్ హెన్స్ హెలిక్రాప్టర్స్ లిమిటెడ్ వారు హెలిక్రాప్టర్ సేవలను అందిస్తున్నారు.

దేశంలో విమాన అవస్థాపనా సౌకర్యాలను ఎయిర్పోర్ట్స్ అధారిటీ అఫ్ ఇండియా (AAI) అందిస్తుంది. నియంత్రణ, మరియు అభివృద్ధి కార్బూకలాపాలను సివిల్ ఏవియేషన్ మంత్రిత్వ శాఖ మరియు డైరెక్టరేట్ ఆఫ్ సివిల్ ఏవియేషన్ వారు పర్యవేక్షిస్తారు.

గత రెండు దశాబ్దాలుగా దేశీయ మరియు అంతర్జాతీయ విమాన సేవల వినియోగం మరియు ప్రయాణికుల సంఖ్య రెండూ పెరిగాయి. ఉదాహరణకు గత 25 సంవత్సరాలలో, దేశీయ విమాన ప్రయాణాల వృద్ధి 10 శాతం సాంవత్సరిక వృద్ధి రేటును సాధించగలం. ఎయిర్ ఇండియా ప్రయాణ సేవలు 12 శాతం సాంవత్సరిక వృద్ధి రేటును సాధించాయి.

ప్రస్తుతం దేశంలో 85 విమానశ్రయాలు గలవు. వీటిలో అంతర్జాతీయ విమానశ్రయాలు ఈ క్రింద ఇవ్వబడ్డాయి.

1. శాంతాక్రజ్జ (ముంబాయి)
2. డమ్మడమ్ (కలకత్తా)
3. ఇందిరాగాంధీ అంతర్జాతీయ విమానశ్రయం (ధిల్స్)
4. కామరాజ్ అంతర్జాతీయ విమానశ్రయం (చెన్నై)
5. తిరువనంతపురం (కేరళ)

దేశంలో టూరిజం అభివృద్ధికి వాయు రవాణా ఎంతగానో తోడ్పుడుతోంది. వివిధ పర్యాటక ప్రాంతాలలో అనేక విమానాశ్రయాలను స్థాపించడం వల్ల విదేశీ పర్యాటనకు అనేక సౌకర్యాలు కూడా కల్పింపబడుతున్నాయి.

వాయురవాణా ప్రాముఖ్యత

1. వ్యాపార విస్తరణ

నశ్వర, విలువైన మరియు అలంకరణ వస్తువులను విదేశాల నుంచి త్వరితగతిన దిగుమతి చేసుకోవడానికి, ఎగుమతి చేయడానికి అవకాశాలు ఎక్కువ.

2. వ్యవసాయ రంగ అభివృద్ధికి సహాయకారిగా ఉంటుంది

కొన్ని సందర్భాలలో, విమానరంగం వ్యవసాయ రంగానికి మందులు చల్లడంలో, పంటకు దుష్పలితాలు చూపే క్రిమికిటకాలను నాశనం చేయడంలోను సహాయపడుతుంది.

3. రక్షణ రంగానికి సహాయకారి

దేశ రక్షణ రంగానికి కూడా విమానరంగం ఎంతో ప్రాముఖ్యతను కల్గి వుంటుంది. విదేశీ దాడుల నుండి రక్షణించుకోవడానికి సహాయపడతాయి.

4. ప్రకృతి విపులు నుండి రక్షణ

వరదలు, భూకంపాలు, తూఫాన్ ప్రభావిత ప్రాంతాలలో ఆహార పదార్థాలు, మందుల పంపిణీలో విమాన సేవలు ఎంతో ఉపయోగపడతాయి.

5. పర్యాటక రంగ అభివృద్ధి

పర్యాటక రంగ అభివృద్ధిలో కూడా కీలక భూమిక విమానరంగం పాటిస్తుంది. అనేక విమానాశ్రయాలు పర్యాటక ప్రాంతాలకు సమీపంగా స్థాపింపబడ్డాయి. పర్యాటకులకు విమాన సేవలు విస్తృతంగా అందిస్తున్నాయి.

29.6 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) సివిల్ ఏవియేషన్సుకు అవసరమైన అవస్థాపనా సౌకర్యాలను ఇండియన్ ఎయిర్లైన్స్ కల్పిస్తుంది.
- ii) దేశీయ రూట్లలో ఎయిర్ ఇండియా సేవలందిస్తుంది.
- iii) ప్రస్తుతం భారతదేశంలో 85 విమానాశ్రయాలు కలవు.
- iv) పర్యాటక రంగ అభివృద్ధిలో విమానరంగం విజయవంత్మైనది.
- v) వాయురవాణా ద్వారా నశ్వర వస్తువులను వేగంగా ఒక ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికి చేరవేయవచ్చు.

29.9 కమ్యూనికేషన్సు (Communications)

నీవు ఎప్పుడైనా రేడియోలు విని, వార్తా పత్రికలు చదివి అవి ఎక్కడో జరిగే విషయాన్ని వెనువెంటనే మనకు ఎలా చేరవేస్తున్నాయనే విషయాన్ని గురించి ఆశ్చర్యపడ్డావా! వైర్లైన్ ద్వారా ప్రపంచంలో ఎక్కడనుండైనా ఎక్కడకైనా సందేశాన్ని

క్షణాల్లో మనం చేర్చవచ్చు. కాబట్టి వార్తాప్తికలలో ఎక్కడెక్కడి వార్తలు ఉదివి ఆశ్చర్యపోవసరం లేదు. వర్తమానప్రపంచంలో ఎంత దూరం నుండి కూడా మనం ఇక్కడికి సమాచారాన్ని వెంటనే తెప్పించుకోవచ్చు.

ఒక ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికి సమాచారాన్ని లేదా సందేశాన్ని పంపడమే కమ్యూనికేషన్. దీనిని వివిధ మార్గాల ద్వారా పంపవచ్చు. ఉదా. కు పోస్టు, టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోన్, ఫోన్స్, న్యూస్ పేపర్లు, టెలివిజన్, శాటీలైట్, ఇంటర్నెట్ మొదలగున్నవి. ఈ సమాచార మార్గాల సహాయంతో ఒక వ్యాపారస్థాను తన వ్యాపార నిర్ణయాలకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని పొందవచ్చు. అదే విధంగా ఒక వ్యవసాయదారుడు రాసున్న సీజన్లో వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు ఎంత మొత్తంలో చేయాలి, వాటి ధరలు ఎలా పొందవచ్చు అనే సమాచారాన్ని పొందవచ్చు.

సమాచార మార్గాలు

కమ్యూనికేషన్లు ప్రధానంగా రెండు రకాలు: (ఎ) పోస్టు మరియు (బి) టెలికమ్యూనికేషన్లు.

(ఎ) పోస్టు (Post)

స్వాతంత్ర్యానంతర కాలంలో దేశంలో పోస్టర్ సేవలు బాగా విస్తరించాయి. స్వాతంత్ర్య సమయానికి దేశంలో 23 వేల పోస్టాఫీసులు మాత్రమే ఉండగా, ప్రస్తుతానికి ఇవి దాదాపు 150 వేలుగా ఉన్నాయి. వీటిలో 17 వేలు పట్టణ ప్రాంతాలలోనూ, 133 వేలు గ్రామీణ ప్రాంతాలలోనూ ఉన్నాయి.

ఒకొక్క పోస్టాఫీసు సగటున 6000 మంది ప్రజల సగటున 21.4 కిలోమీటర్ల విస్తరణలో సేవచేస్తోంది. నూతన వేగవంతమైన వ్యవస్థలో తపాలా వ్యవస్థ కూడా తన అభివృద్ధి గమనాన్ని మార్చుకుంటోంది. పోస్టర్ ఇండెక్స్ నెంబర్ (PIN) ను మనదేశంలో 1972 వ సంవత్సరంలో మరింత తొందరగా బట్టుడా చేయడానికి ప్రవేశపెట్టారు.

స్పీడ్పోస్టు సౌకర్యాన్ని ఆగష్టు, 1, 1988 వ సంవత్సరంలో ప్రవేశపెట్టారు. ఈ సేవలో, ఉత్తరాలు స్పీడ్పంగా ఉదహరించిన కాలానికిల్లా చేరతాయి. ఒకవేళ చేరక పోతే పోస్టేజీ ఖర్చులన్నీ తిరిగి ఇవ్వబడతాయి. ఈ నెట్వర్క్ దేశంలోని 67 ప్రధాన నగరాలలో కలదు.

తపాలా వ్యవస్థలో నాలుగు రకాలైన పోస్టాఫీసులు కలవు. అవి హెడ్ పోస్టాఫీసు, సబ్ పోస్టాఫీసు, ఆదనపు డిపార్ట్మెంటల్ సబ్ పోస్టాఫీసు మరియు అదనపు డిపార్ట్మెంటల్ బ్రాంచిపోస్టాఫీసు. దేశంలో అక్కరాస్వతలో వ్యధి, పారిక్రామికీకరణ, జనాభా పెరుగుదల కారణాల వలన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాల సంభ్య గణనీయంగా పెరిగింది. దేశంలో అన్ని ప్రాంతాలలో విస్తరించి ఉన్న తపాలా వ్యవస్థ, టెలిఫోన్లు గానీ, ఇతర కమ్యూనికేషన్ మార్గాలు గానీ చేరలేని మారుమూల ప్రాంతాలకు కూడా సమాచారాన్ని చేరవేయగలుగుతున్నాయి.

(బి) టెలికమ్యూనికేషన్లు (Tele Communications)

తపాలా వ్యవస్థ అవసరమైన సమాచారాన్ని చేరవేయుటకు ఎంతో సహాయపడుతుంది. అయితే తంత్రి వ్యవస్థ సమాచారాన్ని మరింత వేగంగా, మరింత నైపుణ్యంలో చేరవేస్తుంది. ఉదాహరణకు బెంగుళూరులో జరుగుతున్న ఒక క్రికెట్ మ్యాచ్, మ్యాచ్ ఫలితాన్ని నీవు బెంగుళూరులో ఉన్న నీ మిత్రుని వద్ద నుండి ఒక ఉత్తరం ద్వారా పొందితే, దాని వల్ల నీకు అంతగా ఆశ్చర్యానందాలు కలగవు. అదే నీవు ప్రత్యుత్తంగా (లైవ్) ఆ మ్యాచ్ ను టెలివిజన్లో చూస్తే క్షణక్షణం మ్యాచ్ జరుగుతున్నంత నేపూ అనందిస్తారు. అదే విధంగా, నీవు మీ నాన్నగారి నుండి అశ్చర్యానికి డబ్బు తెప్పించుకోవాలంటే, తపాలా ద్వారా రెండు లేదా మూడు రోజులు పడుతుంది. అదే టెలిఫోన్లో వెంటనే చెప్పవచ్చు.

ఏది ఏమయినప్పటికీ, టెలికమ్యూనికేషన్లు వర్తమాన కాలంలో కేవలం వినోద కార్బూకమాలకు లేదా అత్యవసరాలకు మాత్రమే వాడడం లేదు. ప్రస్తుత కాలంలో ఇవి అన్ని రకాలైన వ్యాపార, వర్తక మరియు వాణిజ్య కార్బూకలాపాలకు అత్యంత ఆవశ్యకాలు. ఉదాహరణకు ధీలీలోని ఒక దీలర్, లండన్ లోని మరొక అమృతకం దారునికి కొన్ని వస్తువులు ఎగుమతి చేయాలి. అయితే, లండన్ లోని వ్యక్తికి వస్తువు లక్షణాలకు సంబంధించిన సమాచారం కావాలి. దానిని ఉత్తరం ద్వారా పంపిణీ కనీసం ఒక వారం పడుతుంది. కాలయాపన వల్ల ధీలీ అమృతకందారుని నుండి అతడు సరుకును కొనక పోవచ్చు. అటువంటి సమయంలో ఫ్యాక్సు ద్వారా వెనువెంటనే సమాచారాన్ని పంపవచ్చు. ఫ్యాక్సుమిషన్ కేవలం కొన్ని క్షణాల్లో సమాచారాన్ని పంపగలదు. కాబట్టి అధునిక కాలంలో సమాచార మార్గాలు ఎంతో వేగంగా పనిచేస్తున్నాయి.

వివిధ రకాల టెలికమ్యూనికేషన్ సేవలు క్రింద ఇవ్వబడ్డాయి :

1. టెలిఫోన్ (Telephone)

టెలిఫోన్ వినియోగం రోజులోజుకీ పెరుగుతుస్తుది. ఇది 22 శాతం సంవత్సరిక వృద్ధిరేటులో పెరుగుతుంది. మూడు రకాలైన టెలిఫోన్ కాల్స్ కలవు. అవి లోకల్, (STD) మరియు (ISD), STD అనగా సబ్ ప్రైబర్ ట్రంక్ డయలింగ్. దీని నిగ్రాఫ అర్థం. ‘నీ అంతట నీవే దయల్ చేయి’. దీని ద్వారా వినియోగదారుడు దేశంలోని ఏ ప్రాంతానికైనా తన ఫోనులో నుండి కాల్సు చేయవచ్చు. ISD అంటే ఇంటర్న్యూఫనల్ సబ్సైబర్ డయలింగ్. ఇది వినియోగదారుడు విదేశాలలో ఎక్కడికైనా కాల్స్ చేయవచ్చు. దేశంలో టెలిఫోన్లు సంఖ్య క్రమంగా పెరుగుతోంది. నేపసల్ టెలికాం పాలసి వారి ప్రకారం (NTP) 1994 విలేజ్ పబ్లిక్ టెలిఫోన్లు (VPT) సాకర్యాన్ని దేశంలోని గ్రామాలన్నింటికి 1997 నాటికి అందించాలి. దీనిని సవరించి తొమ్మిదవ ప్రణాళికా కాలానికి సమకూర్చలని లక్ష్యం చేశారు.

2. రేడియో మరియు టి.వి. ప్రసారాలు (ఆకాశవాణి మరియు దూరదర్శన్)

ఏడవ ప్రణాళికా కాలంలో ఆల్జిండియా రేడియో (AIR) సిగ్నల్ భౌగోళిక పరంగా మరియు జనాభా పరంగా దేశమంతటా విస్తరించారు.

దాదాపు 93 శాతం ప్రజలకు AIR అందుబాటులోకి నచ్చింది. ప్రసార కేంద్రాల సంఖ్య 134 కు పెరిగింది.

దూరదర్శన్ కవరేజి 53 శాతం ప్రజలకు, స్వాదియోల సంఖ్య 31 కు ఇదేకాలంలో పెరిగింది. దాదాపు ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ ఒక దూరదర్శన్ కేంద్రం కలదు. ప్రాంతీయ భాషలలో కూడా కార్బూకమాలు అందిస్తున్నారు.

3. షైర్కెన్ ప్రణాళిక

శాస్త్ర సాంకేతిక పరిజ్ఞానాలలో ఆధునికీకరణ కమ్యూనికేషన్ అవకాశాలను వృద్ధి చేసింది. ప్రస్తుత దృష్టి వేగవంతమైన చౌకైన సమాచార అవకాశాల కల్పన. దేశంలోని మారుమూల ప్రాంతాలకు సమాచారాన్ని మరింత ఉత్తమ మార్గాల ద్వారా (AIR మరియు TV లు రెండూ) ఉపగ్రహ మరియు యాంటినా సహాయంతో అందిస్తున్నారు. ఉపగ్రహ ఛానల్ వలన దేశవిదేశాల నుండి సమాచారాన్ని వెంటనే తెప్పించుకొని, అంతే వేగంగా దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలకు పంపిణీ చేయవచ్చు.

ఆర్ధిక వ్యవస్థలో ఇంకా అనేక కొత్త సమాచార సేవలు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. ఉదాహరణకు: -

- (ఎ) పేజర్ సేవలు : - పీటిద్వారా రాయబడిన సమాచారాన్ని పేజర్ అనే పరికరం సహాయంతో సంబంధిత వ్యక్తులకు పంపవచ్చు.

- (బి) సెల్యూలార్ మొబైల్ ఫోన్ : - ఇది సాధారణ పెలిఫోన్‌తో పోల్చితే కొద్ది భేధాన్ని కలిగి ఉంది. ఈ పరికరం ద్వారా వ్యక్తులు సమాచారాన్ని ప్రయాణంలో కూడా నడుస్తా లేదా కారులో లేదా బస్సులో పొందవచ్చు.
- (సి) ఇంటర్వెట్ సేవలు : - ఇది కంప్యూటర్ నుండి కంప్యూటర్కు సమాచారాన్ని పంపుతుంది. ఈ సమాచారాన్ని టైప్ చేసి నిర్ణిత కంప్యూటర్కు పంపాలి. ఇంటర్వెట్ విలువైన సమాచారాన్ని, ఉదాహరణకు విద్యారంగం, రీసెర్చ్ మరియు వ్యాపార సంబంధిత సమాచారాన్ని అందిస్తుంది. ఉదాహరణకు చైనాలో ఒక డాక్టరు చేసిన ఆపరేషన్ దశలను అమెరికాలోని మరొక డాక్టరు టి.వి.లో చూడవచ్చు.

4. సమాచార మీడియా

వార్తాపత్రికలు, మ్యాగజిన్లు మొదలైనవి సమాచార మీడియా అంతర్భుగాలు. ఇవి అనునిత్యం జరిగే విషయాలను అందించడమే గాక, పారిశ్రామిక మరియు వ్యాపార రంగాలకు అవసరమైన విలువైన సమాచారాన్ని కూడా ప్రచురిస్తాయి.

29.7 పాత్మాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- పెలిఫోను సౌకర్యాల పెరుగుదల వలన ఉత్తరాల వినియోగం తగ్గింది
- భారతదేశంలో దాదాపు 10 వేల పోస్ట్‌ఫీసులు కలవు.
- స్వాతంత్యం వచ్చిన వెంటనే స్పీడ్ పోస్ట్ ప్రారంభించబడింది.
- ఉత్తరాలను త్వరగా బట్టుడా చేయడంలో pin సహాయపడదు.
- పెలికమ్యానికేషన్ వ్యవస్థ కేవలం ఎంటర్టైన్మెంట్స్కు మాత్రమే ఉపకరిస్తుంది.
- వ్యాపార మరియు పారిశ్రామిక సమాచారాన్ని కూడా వార్తాపత్రికలు అందిస్తాయి.
- నీవు వాహనంలో ప్రయాణిస్తూ కూడా సెల్ఫోన్ ద్వారా సమాచారాన్ని పొందవచ్చు.
- భారతదేశంలో ఇంటర్వెట్ సేవలు అందుబాటులో లేవు.

నీవు ఈ పాఠంలో ఏమి నేర్చుకున్నావు

- రవాణా, కమ్యూనికేషన్, శక్తి మొదలగు సదుపాయాలు ఆర్థికవ్యవస్థ అవస్థాపనా సౌకర్యాలలో భాగాలు.
- భారతదేశంలో నాలుగురకాలైన రవాణా సౌకర్యాలు కలవు - రైలు, రోడ్సు, జల మరియు వాయు రవాణా సౌకర్యాలు.
- భారతదేశంలో నాలుగు రకాలైన రహదారులు కలవు - జాతీయరహదారులు, రాష్ట్రరహదారులు, జిల్లా మరియు గ్రామీణ రహదారులు.
- భారతదేశంలో రైలు నెట్వర్క్ మూడు రకాలు: బ్రాడ్‌గెస్ట్, మీటర్‌గెస్ట్, నారోగెస్ట్. ఈ మూడింటిలోకి బ్రాడ్ గెస్ట్ వేగవంతమైనది.
- జలరవాణా అతి చౌకైన మరియు కాలుష్య రహిత రవాణా మార్గము.

6. ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి సమాచారాన్ని పంపడమే సమాచారము.
7. తంతి, తపాల రెండూ అతి ముఖ్యమైన సమాచార సాధనాలు.
8. టెలీకమ్యూనికేషన్లు లేని ప్రాంతాలకు కూడా తపాలా సహాయంతో సమాచారాన్ని పంపవచ్చు.

పాఠ్యంతర ప్రశ్నలు

1. భారత రవాణా వ్యవస్థలోని వివిధ అంతరాగాలు ఏమిటి?
2. భారతదేశంలో ఎన్ని రకాల రహదారులు కలవు?
3. రైలు - రోడ్సు సహకార ఆవశ్యకత ఏమిటో వివరించండి?
4. జల రవాణాను నిర్వచింపుము. దీనిని ఎన్ని రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు.
5. భారతదేశంలోని 10 ముఖ్యమైన నౌకాశ్రయాల పేర్లు ప్రాయండి.
6. ‘భారత ఆర్థిక వ్యవస్థకు వాయు రవాణా ముఖ్యమైనది’ విపులీకరింపుము.
7. కమ్యూనికేషన్లో పోస్ట్ లెట్సర్స్ ఎందుకు కీలకమైనది?
8. అవస్థాపన అనే పదాన్ని సీవు ఏ విధంగా అర్థం చేసుకున్నావు.

సమాధానాలు

పాఠ్యంశప్రశ్నలు 29.1

1. ఒప్పు
2. తప్పు
3. తప్పు
4. ఒప్పు

పాఠ్యంశప్రశ్నలు 29.2

1. ఒప్పు
2. ఒప్పు
3. తప్పు
4. ఒప్పు
5. తప్పు

పాఠ్యంశ ప్రశ్నలు 29.3

1. ఒప్పు
2. తప్పు
3. ఒప్పు
4. ఒప్పు

పాఠ్యంశ ప్రశ్నలు 29.4

1. ఒప్పు
2. తప్పు
3. తప్పు
4. ఒప్పు

పాఠ్యంశ ప్రశ్నలు 29.5

1. i) రెండు ii) లోపల iii) చౌక్కన
2. i) తప్పు ii) ఒప్పు iii) ఒప్పు

పాఠ్యంశ ప్రశ్నలు 29.6

1. i) ఒప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు iv) ఒప్పు v) ఒప్పు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 29.7

- i) ఒప్పు ii) ఒప్పు iii) తప్పు iv) తప్పు v) తప్పు vi) ఒప్పు vii) ఒప్పు viii) తప్పు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. 29.4 ను చదువుము.
2. 29.5 (ఎ) ను చదువుము.
3. 29.6 (బి) ను చదువుము.
4. 29.7 ను చదువుము.
5. 29.7 (బి) ను చదువుము.
6. 29.8 ను చదువుము.
7. 29.9 ను చదువుము.
8. 29.3 ను చదువుము.

30. శక్తి రంగం

(Energy)

30.1 ఉపోదాతుం

పదార్థాలను వేడి చేయుటకు, లైటింగ్‌కు, మనుషులను, యంత్రాలను ఒకచోటి నుండి మరొక చోటికి చేర వేయుటకు శక్తి అవసరం. ఏ విధమైన వేడిచేసే అవకాశం లేకుండా ఒక ఇంటిని నీవు ఊహించగలవా! మన ఇంట్ల వందుకునే అన్ని పదార్థాలకు వేడి అవసరం. అదే విధంగా చీకటిని పారద్రోలడానికి కాంతి అవసరం. ఈ కార్బూకలాపాలకు శక్తి అవసరం అవుతుంది. శక్తి వివిధ మార్గాల ద్వారా లభిస్తుంది, వివిధ అవసరాలకు వాడబడుతుంది. ఉదాహరణకు విద్యుత్థక్తి వెలుగును ఇస్తుంది. అదే విధంగా వేడి చేయడానికి సహాయపడుతుంది.

ఫ్యాక్టరీలు, ఇంజనీరులు, హాస్పిటాల్లు, పొలాలు, స్కూళ్ళు ఇవన్నీ శక్తిని వివిధ రూపాలలో వివిధ అవసరాలకు వాడుకుంటాయి. ఫ్యాక్టరీలు, విద్యుత్థక్తిని యంత్రాలను పని చేయించడానికి వాడతాయి. ఇక్కడ శక్తి వనరులేని కార్బూకలాపాలు ఊహించలేము. చివరికి సూర్యరశ్మి పొందే వ్యక్తి చలినుండి తనను రక్కించుకోవడానికి వేడిశక్తిని సూర్యని నుంచి ప్రత్యక్షంగా పొందుతాడు.

శక్తి వినియోగం సంఘానికి కొత్త కాదు. పురాతన కాలం నుండి సమాజం శక్తిపై ఆధారపడి ఉంది. శక్తి మానవుని అవసరాలను ప్రత్యక్షంగా తీర్చడమే కాక పరోక్షంగా వస్తు సేవల ఉత్పత్తికి కూడా దోహదపడుతుంది. ఈ పారంలో మీరు శక్తి వనరుల ఆవశ్యకతను మరియు వివిధ శక్తి మార్గాలను తెలుసుకుంటారు.

30.2 లక్ష్మీలు

ఈ పారం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ వివిధ రంగాలకు శక్తి వనరు ఆవశ్యకతను వివరించుట.
- ◆ భారతదేశంలోని వివిధ శక్తి మార్గాలను క్రమంలో ప్రాయిడం.
- ◆ శక్తి వనరులను పునరావృతమయ్యే మరియు పునరావృతం కాని మార్గాలుగా విభజించడం.
- ◆ భారతదేశంలోని వివిధ శక్తి మార్గాలు లభ్యమయ్యే స్థాయిని తెలుగుకుంటారు.
- ◆ భారతదేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో శక్తి ఆవశ్యకత.
- ◆ శక్తి రంగము యొక్క ముఖ్య సమస్యలు.
- ◆ శక్తి సమస్యలను అధిగ మించడానికి తీసుకున్న / తీసుకోవాల్సిన చర్యలు.

30.3 వివిధ రంగాలకు శక్తి ఆవశ్యకత

శక్తి వనరు అన్ని రంగాలు వ్యవసాయ, పరిశ్రమ, రవాణా, గృహ మరియు సేవా రంగాలు విరివిగా ఉపయోగించే కీలక అవస్థాపనా సౌకర్యాలలో ఒకటి.

1. గృహరంగం (House Hold)

గృహరంగంలో దైనందిక కార్బూకలాపాల నిర్వాహణకు శక్తిని ప్రత్యక్షంగా ఉపయోగిస్తారు. ఈ రంగంలో ప్రధానంగా శక్తిని ఉడికించడానికి వాడతారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వ్యవసాయ వృధాలు, పీడ మొదలగు వాటి ద్వారా శక్తి ఉత్పత్తి చేస్తారు. పట్టణ ప్రాంతాలలో గ్యాసు, విద్యుత్థక్కి, కిరోసిన్ అయిల్ వంటి వాటిని ఉపయోగించి గృహ కార్బూకలాపాలను నిర్వహిస్తారు. కేవలం ఉడికించే అవసరాల నిమిత్తమే కాక శక్తిని, కాంతిని పొందడానికి కూడా వాడతారు.

2. వ్యవసాయం (Agriculture)

పూర్వకాలంలో వ్యవసాయ కార్బూకలాపాలు మానవ శత్రు సహాయంతోనే సాగేవి. భూములను దున్నడానికి పశువులను ఉపయోగించేవారు. కాలక్రమేణా పశువుల స్థానంలో ట్రాక్టర్ వినియోగం పెరిగింది. ట్రాక్టర్ డీజిల్ ద్వారా శక్తి సమకూర్చుకొని పనిచేస్తాయి. బుతు పవనాల అనిశ్చితి వలన నీటి సౌకర్యాన్ని గొట్టపుఱావులు, పంపునెట్ల ద్వారా సమకూర్చువలసి వచ్చింది. ఈ యాంత్రిక ఉపకరణాల వినియోగం ఉత్పాదకతను, అంటే ఒక పోక్కారు భూమి నుండి వచ్చే తలసరి ఉత్పత్తి, పెంచింది. శక్తి సహాయం లేకుండా ఈ సాధనాలను వ్యవసాయ రంగం ఉపయోగించలేదు.

3. పరిశ్రమలు (Industry)

వస్తువుల ఉత్పత్తికి పరిశ్రమలు వివిధ యంత్రాలను వినియోగిస్తాయి. ఈ యంత్రాలు ఉత్పత్తిని పెంచడమే కాక, కాలాన్ని మిగులుస్తాయి. పరిశ్రమలతో యంత్రాలు పని చేయటకు శక్తి దోహదపడుతుంది. వివిధ వేడిచేసే కార్బూకలాపాలలో, వివిధ రూపాలలో శక్తి వినియోగం జరుగుతుంది. నీవు ఇనుప వస్తువులు తయారు చేసే వ్యక్తిని చూసేంటావు. అతడు వస్తువును తయారు చేయడానికి ముందుగా ఇనుమును వేడి చేస్తాడు. తర్వాత దానికి రూపాన్ని ఇస్తాడు. పరిశ్రమ కూడా ఇలాగే బొగ్గును, ఫినిజ సూనెలను విద్యుత్థక్కిని వాడి చిమ్మీల సహాయంతో వేడిని ఉత్పత్తి చేసి వస్తు తయారీ చేస్తాయి. బైండింగ్, రోలింగ్ వంటి కార్బూకలాపాలలో కూడా వేడి అవసరం ఎంతో ఉంది. అదే విధంగా కాంతి పొందడానికి కూడా శక్తి ఎంతో అవసరం.

4. రవాణా మరియు కమ్యూనికేషన్లు (Transport and Communication)

శక్తిని విరివిగా వాడే మరొక రంగం రవాణా రంగం. రోడ్స్ రవాణా రంగానికి పెట్రోలు, డీజీలు అవసరం. రైలు రవాణా ప్రారంభంలో ఆపిరి యంత్రాలను వినియోగించినపుటికీ, అధునిక కాలంలో రైళ్ళు పెట్రోలు, డీజీలును విరివిగా శక్తి మార్గంగా వాడుతున్నాయి. సమాచార మార్గాలను రేడియో, బెలివిజన్ మొదలగునవి కూడా విద్యుత్థక్కి వంటి శక్తి వనరుపైనే ఆధారపడతాయి.

30.4 శక్తిమార్గాలు

శక్తిని సాధారణంగా పనిచేయగలిగే సామర్థ్యంగా నిర్వచించవచ్చు. అనేక రకాలైన శక్తి మార్గాలు ఉన్నాయి. గతంలో సంఘంలో పశుశక్తిని శక్తివనరుగా విరివిగా వాడేవారు. ఇప్పటికీ గ్రామాలలో ఈ వనరును వాడుతున్నారు. అయితే మానవుడు ఎప్పుడూ కొత్త శక్తి మార్గం కోసం ప్రయత్నం చేస్తూనే ఉన్నాడు. యూరప్ విషపంలో బొగ్గు ప్రాధాన్యత అందరికీ తెలిసిందే. అధునిక సంఘాలు వివిధ రూపాలైన శక్తిని ఉపయోగిస్తున్నాయి.

- ◆ బొగ్గు
- ◆ ఖనిజ నూనెలు మరియు సహజవాయువు
- ◆ విద్యుత్థక్కి - అఱు, ధర్మల్ మరియు ప్రాణ్డో ఎలక్ట్రిక్
- ◆ మండేచెక్కు, వ్యవసాయ వృధాలు, పిడకలు మరియు బయోగ్యాస్
- ◆ సౌరశక్తి, వాయుశక్తి, టైడల్సశక్తి

30.5 శక్తివనరుల వర్గీకరణ

ఈ శక్తి వనరులను వివిధ రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చ). వాటిలో ఒక ముఖ్యమైన వర్గీకరణ పునరావృతమయ్యే మరియు పునరావృతం కాని వనరులు.

1. పునరావృతమయ్యే మరియు పునరావృతం కాని వనరులు

ఎ) పునరావృతమయ్యే వనరులు

ఈ విధమైన వర్గీకరణ శక్తివనరు హరించుకుపోయిందా లేదా! అనే అంశాన్ని బట్టి జరిగింది. తిరిగి పొందగలిగే వనరులలో ప్రాణ్డో-ఎలక్ట్రిక్ శక్తి, పిడకలు, వ్యవసాయ వృధాలు, సౌరశక్తి, గాలిశక్తి, టైడల్సశక్తి మొదలగునవి ముఖ్యమైనవి.

బి) పునరావృతం కాని వనరులు

బొగ్గు, ఖనిజ నూనెలు మొదలగునవి తిరిగి పొందలేని లేదా పునరావృతం కాని వనరులు. ఈ వనరులు కొరతగా ఉంటాయి. ఈ పునరావృతం కాని వనరులు మనదేశం దీర్ఘకాలిక శక్తి అవసరాలను తీర్చలేవు. అంతేగాక మన దేశంలో వీటి లభ్యత కూడా తక్కువ.

ఈ పునరావృతం కాని కొరత వలన (బొగ్గు, ఖనిజ నూనెలు, సహజ వాయువు మొదలగునవి) పునరావృతం అయ్యే సహజవనరులను విరివిగా వాడవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడింది. బొగ్గు, ఖనిజ నూనెలు, వాయువులు వంటి తిరిగి పొందలేని సహజవనరుల మరొక సమస్య ఇవి విస్మృతంగా లభ్యం కాకపోవడం. వీటి తరలింపు ఖర్చుతో కూడుకున్నదే కాని రక్షణాత్మకమైనది కాదు. నీవు ఈ సహజవాయువులు రోడ్స్ మార్గంలో ట్యూంకర్ల ద్వారా రవాణా చేయడం చూసే ఉంటావు. ఈ ట్యూంకర్ల సహజవాయువును ఉత్పత్తి ప్రదేశం నుండి వినియోగ ప్రాంతానికి రవాణా చేస్తుంటాయి.

సి) పునరావృతం అయ్యే వనరులకు అనుకూల వాదనలు

పునరావృతం అయ్యే వనరులకు మూడు అనుకూల వాదనలు కలవు. మొదటగా, సుదూర ప్రాంతాలకు తిరిగి పొందలేని వనరులను తరలించడం కష్టమైకాక, ఖర్చుతో కూడుకున్నది. స్థానికంగా లభ్యమయ్యే పునరావృతమైన వనరులైన సౌర, వాయు, బయోగ్యాస్ శక్తి వాంఘనీయము. రెండవది, ఇవి హరించుకు పోవు. మూడవది, వీటి వినియోగం తక్కువ కాలుష్యాన్ని మాత్రమే కలుగజేస్తుంది.

భారత ప్రభుత్వం హరించుకుపోసి / పునరావృతం అయ్యే వనరుల ఆవశ్యకతను గుర్తించి, ఈ వనరుల వినియోగాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నది. ది ఇండియన్ రెన్యువర్ల ఎనర్జీ డెవలప్మెంట్ ఎజెస్సీ లిమిటెడ్ (IREDA) ను మార్చి 1987లో ప్రభుత్వం రంగంలో, వీటి అభివృద్ధి మరియు ద్రవ్య అవసరాలను కల్పించడానికి స్వీం అండ్ రెన్యువబుల్ సోర్స్ ఆఫ్ ఎనర్జీ టెక్నాలజీస్ (NRSE) ఏర్పాటు చేశారు.

సాంప్రదాయ మరియు సాంప్రదాయేతర వనరులు

శక్తి వనరుల పై వర్గీకరణ తర్వాత వీటిని సాంప్రదాయ మరియు సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరులుగా వర్గీకరించవచ్చు. బొగ్గు, విద్యుత్థక్తి, నూనె, వాయువులు, పిడకలు, కర్పుల్లలు మొదలగు వాటిని గతంలో ఉపయోగించే వారు. కాబట్టే వీటిని సాంప్రదాయ ఇంధనవనరులు. సౌరశక్తి, గాలి మరియు టైడల్ శక్తి వనరులను సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరులంటారు. కారణం వీటిని ఈ మధ్యకాలంలో వినియోగించడం మొదలుపెట్టారు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ ఆర్థిక వ్యవస్థలోని అన్ని రంగాలకూ శక్తి అవసరం.
- ◆ పనిచేయగలిగే సామర్థ్యాన్ని శక్తి వనరుగా నిర్వచించవచ్చు.
- ◆ శక్తి మార్గాలను రెండు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు. తిరిగి పొందగలిగే మరియు తిరిగి పొందలేని వనరులు.
- ◆ బొగ్గు, నూనెలు మరియు వాయువులు మొదలగునవి తిరిగి పొందలేని శక్తి వనరులు.
- ◆ సౌరశక్తి, గాలి మరియు టైడల్ శక్తి వనరులు తిరిగి పొందగలిగే వనరులు

30.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) శక్తి వనరులను కేవలం గృహ అవసరాల కోసం మాత్రమే ఉపయోగిస్తారే తప్ప పారిశ్రామిక, వ్యవసాయిక అవసరాలకోసం వాడరు.
- ii) బొగ్గు, నూనెలు మరియు వాయువులు తిరిగి పొందగలిగే శక్తి వనరులు
- iii) సౌరశక్తి, గాలి మరియు టైడల్ శక్తి మొదలైనవి తిరిగి పొందలేని శక్తి వనరులు.
- iv) మనదేశంలో సౌరశక్తి తగు మొత్తంలో అందుబాటులో లేకపోవడం వల్ల ప్రభుత్వం దాని వినియోగాన్ని నిరుత్సాహ పరుస్తోంది.

30.6 భారతదేశంలో లభ్యమయ్యే వివిధ శక్తి వనరులు

ఎ. బొగ్గు (Coal)

గృహ అవసరాలైన ఉడికించడం మరియు ఆఫోరం వండటం వంటి కార్బూకలాపాలకు సాధారణంగా వినియోగించే కారకం బొగ్గు. ఇది ఉత్తమమైన మండే శక్తి వనరు. ఇది పునరూపుతం కాని సహజ వనరు. మనదేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో కీలక పాత్ర వహించిన, వహించే సామర్థ్యం గల వనరు ఇది. 1970 వ దశకంలో జాతీయాకరణ చేసే వరకు బొగ్గు పరిశ్రమ ప్రైవేటు ఆధినంలో ఉంది. తర్వాత దీనిని కోల్ ఇండియా లిమిటెడ్ (CIL) గా మార్చారు. బొగ్గు గనుల నిర్వాహకుల దుశ్శర్యల నుండి రక్కించేందుకు ఈ మార్పిడి చేశారు. అయితే పోటీ తత్త్వాన్ని పెంచుకొనేందుకు, నిధుల కొరతను అధిగమించేందుకు 1990 వ దశకంలో ప్రైవేటు పెట్టుబడులను బొగ్గుగనుల చట్టం (కోల్మైన్ ఆక్షు) ద్వారా ప్రోత్సహించారు.

ఇప్పటికీ బొగ్గును విరివిగా వినియోగించే రంగం శక్తి రంగం. ఇతర ప్రధాన వినియోగదారులు : స్టీల్, సిమెంట్, రైల్వేలు, ఫైర్లైజెన్స్ మరియు గృహ రంగం. బీహర్, పశ్చిమ బెంగాల్, మధ్యప్రదేశ్ వంటి అధికంగా బొగ్గు ఉత్పత్తి చేసే రాష్ట్రాలేకాక, అస్సాం, బరిస్సా, మహారాష్ట్రలు కూడా బొగ్గు అవసరాలను తీర్చడానికి సహకరిస్తున్నాయి.

బొగ్గు వసరులు

1992 వ సంవత్సర ఆరంభానికి మనదేశంలో బొగ్గు నిల్వలు 196 బిలియన్ టన్లు. అయితే 196.02 బిలియన్ టన్లులలో, కేవలం 144 బిలియన్ టన్లులను మాత్రమే వెలికితీయ గలిగేవి. కారణం సాంకేతిక పరమైన సమస్యలు. వర్తమాన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం సహాయంతో 70 బిలియన్ టన్లులను మాత్రమే వెలికితీయదం ఆర్థికంగా లాభధాయకం, అంటే తక్కువ వ్యయంతో వెలికి తీయగలం.

బొగ్గు పరిశ్రమ సమస్యలు

1. ఉత్పత్తి సరిపోదు

1950-51 వ సంవత్సరంలో మూడు కోట్ల 23 లక్షల టన్లులుగా ఉన్న మొత్తం బొగ్గు ఉత్పత్తి, 1995-96 నాటికి 27 కోట్ల ఒక లక్ష టన్లులకు చేరింది. అయితే బొగ్గు డిమాండ్ మరింత గణనీయంగా పెరిగి, కొన్ని సందర్భాలలో దిగుమతులు చేసుకోవలసి వచ్చింది. ఎనిమిదవ ప్రణాళికాంతానికి బొగ్గు డిమాండ్ మరియు ఉత్పత్తులు వరుసగా 31 కోట్ల ఒక్క లక్ష టన్లుల వద్ద స్థిర పడ్డాయి. కాబట్టి ఉత్పత్తి అవసరాలకు అనుగుణంగా లేదు.

2. తక్కువ నాణ్యత

భారతదేశ బొగ్గు నాణ్యత తక్కువ. ఈ బొగ్గులో బూడిద శాతం (వృధాభాగం) ఎక్కువ, తక్కువ కెలోరిఫిక్ (Calorific Value) విలువ (శక్తి భాగం), బూడిద శాతం 25 నుండి 40 శాతం వరకు, కొన్ని సందర్భాలలో 40 కన్నా ఎక్కువ శాతం ఉంటుంది. దీని వల్ల ధర్మల్ కర్యాగారాలలో ఎక్కువ సామర్థ్యానికి, ఎక్కువ వాయు కాలుప్యానికి దారితీస్తుంది. ఈ నాణ్యతా అవసరాలను తీర్చుకోవడానికి స్టీలు పరిశ్రమ ఎక్కువ పరిమాణంలో దిగుమతులపై ఆధారపడటం వలన దేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్యవనరులపై భారం పడుతోంది.

3. తక్కువ ఉత్పాదకత

అభివృద్ధి చెందిన దేశాలతో పోలిస్టే, భారతదేశంలో బొగ్గు పరిశ్రమ తక్కువ ఉత్పాదకతా స్థాయి ఇబ్బందులను ఎదుర్కొంటోంది. బొగ్గు పరిశ్రమ ఏడు లక్షల మందికి ఉపాధిని కల్పిస్తోంది. వీరి ఉత్పాదకతా స్థాయి ముఖ్యంగా భూగృహ గనులలో చాలా తక్కువగా ఉంది. ఈ భూగృహ గనులు 80 శాతం మందికి ఉద్యోగిత కల్పించి, కేవలం 30 శాతం మాత్రమే మొత్తం ఉత్పత్తికి అందిస్తుంది.

బి. నూనెలు మరియు సహజ వాయువు

18 మరియు 19 వ శతాబ్దాలలో పారిత్రామికంగా అభివృద్ధి చెందిన అనేక దేశాలలో బొగ్గు ప్రధాన శక్తి వనరు. 19వ శతాబ్ద తర్వాతి కాలంలో, మినరల్ ఆయల్ వినియోగం బొగ్గును ప్రతిస్థాపన చేసి, ప్రధానశక్తి వనరుగా రూపొందింది. స్యాతంత్ర్యానంతరం భారతదేశం కూడా పెద్ద పరిమాణాలలో, ఆర్థికాభివృద్ధిని వేగవంతం చేయడానికి, ఈ మినరల్ నూనెలను దిగుమతి చేసింది.

ఉత్పత్తి (Production)

బాంబేహైవే, మహానది డెల్టా, అస్సాం, అంకలేశ్వర్ మరియు కాంబే (గుజరాత్), అరుణాచలప్రదేశ్, త్రిపుర మొదలైనవి సహజ వాయి నిక్షేపాలలో ప్రసిద్ధిగాంచాయి. 1950 వ దశకంలో మనదేశంలో 2.5 లక్షల టన్నుల సగటు ఉత్పత్తి నుండి 1962 వ సంవత్సరానికి 10 లక్షల టన్నుల సగటు ఉత్పత్తికి చేరింది. గుజరాత్లోని అంకలేశ్వర్ ప్రాంతం, అస్సాం నిక్షేపాలు అభివృద్ధి చేసిన తర్వాత ఈ ఉత్పత్తి సామర్థ్యం పెరిగింది. పశ్చిమ సముద్రతీరంలో బాంబే నిక్షేపాలు 1974లో కనిపెట్టి, అభివృద్ధి చేసిన తర్వాత 1977 నాటికి ఉత్పత్తి సామర్థ్యం 100 లక్షల టన్నులకు చేరింది. బాంబే హైవే మరియు పశ్చిమ సముద్రతీరప్రాంత అభివృద్ధితో పాటు ఇతర నిక్షేప ప్రాంతాల అభివృద్ధి 1989-90 నాటికి భారత క్రూడ్ ఉత్పత్తి 341 లక్షల టన్నుల అత్యధిక స్థాయికి చేరింది. అయితే 1989-90 తర్వాత క్రూడ్ ఉత్పత్తి కొంత మేర క్లీసించింది. 1995-96 నాటికి ఉత్పత్తి 351 లక్షల టన్నులకు చేరింది.

భారతదేశంలో నూనెలు మరియు సహజ వాయివుల లభ్యత ఆశించినంత మేరా దీర్ఘకాలిక అవసరాలను తీర్చిపు. కాబట్టి ప్రణాళికా రూపకర్తలు కూడా ఎల్లపుడూ ఈ రంగ అభివృద్ధి పైనే దృష్టి కేంద్రీకరించారు.

ఆయల్ మరియు నేచురల్ గ్యాస్ కార్బోరేషన్ లిమిటెడ్ (ONGC), 1995-96 వ సంవత్సరంలో దేశంలో మొత్తం ఉత్పత్తి అయ్యే క్రూడ్ ఆయల్లో 90 శాతం ఉత్పత్తి వాటాను కల్గి ఉంది. మిగిలిన 10 శాతం వాటాను ఆయల్ ఇండియా లిమిటెడ్ మరియు ఇతర భాగస్వామ్య వెంచర్లు కల్గి ఉన్నాయి. వాస్తవానికి సాంప్రదాయంగా దేశంలో ఆయల్ ఉత్పత్తి, శుద్ధి, మార్కెటీంగ్లు ప్రభుత్వరంగ సంస్థలైన ONGC, OIL, HPCL, GAIL మొదలైనవి చేసినప్పటికీ, ప్రభుత్వం ఆయల్ వెలికితీత, ఆయల్ మరియు గ్యాస్ రంగాల అభివృద్ధి, శుద్ధి, మార్కెటీంగ్ మొదలగు రంగాలలోకి ప్రవేటు పెట్టుబడులకు తలుపులు తీసింది.

క్రూడ్ ఆయల్ ఉత్పత్తి 1950-51 లో 2.5 లక్షల టన్నుల నుంచి, 1995-96 నాటికి 351 లక్షల టన్నులకు పెరిగినప్పటికీ, ఈ పెరుగుదల పెరుగుతున్న డిమాండ్ అవసరాలను తీర్చిపు. 1995-96లో పెట్రోలియం ఉత్పత్తుల వినియోగం 747 లక్షల టన్నులు.

దేశంలో పెట్రోలు ఉత్పత్తుల డిమాండ్ మరియు సఫల్యల మధ్య అంతరం పెరగడంతో, భారత ప్రభుత్వ పెట్రోలు ఉత్పత్తుల దిగుమతి బిల్లు గణనీయంగా పెరిగి విదేశీమారక ద్రవ్యం పెద్ద మొత్తాలలో వెచ్చించవలసి వచ్చింది. అదే కాలంలో అంతర్జాతీయ మార్కెట్లో వీటి ధరలు విపరీతంగా పెరిగాయి. దీంతో మన దిగుమతి బిల్లు మరింత పెరిగింది.

దేశంలో పెట్రో ఉత్పత్తుల వినియోగాన్ని తగ్గించడానికి ఎన్నో చర్యలు తీసుకున్నారు. అయినప్పటికీ, వీటి వినియోగ ప్రవృత్తి పెరుగుతున్న లూట్రికింట్ల వాటా 21 శాతం కన్నా ఎక్కువగా ఉంది. ఒక ప్రక్క వీటి ధరలు పెరగడం, మరోప్రక్క వీటి వినియోగం పెరగడంతో దిగుమతులలో POL (పెట్రోలియం ఆయల్ లూట్రికింట్) విలువ హెచ్చింది. ఇదే పరిస్థితి రానున్న కాలంలో కూడా దేశీయ వినియోగంలో క్రమంగా పెరిగే అవకాశాలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి.

దేశంలోని పెట్రోలియం ఉత్పత్తుల ధరలను ప్రభుత్వం నిర్దిశ్యస్తుంది. సమాజంలోని బలహీన వర్గాలను పరి రక్షించేందుకు వారు నిత్యం వాడే వస్తువులైన కిరోసిన్, లికిడ్, పెట్రోలియం, గ్యాస్ వంటి వాటిపై సబ్సిడీని అందిస్తుంది.

సి. శక్తి (Power)

వర్తమాన కాలంలో విద్యుత్పక్తి అతి ప్రధానమైన శక్తి వనరు. ఈ తరహ శక్తిని సహజ వనరులైన బొగ్గు, డీజిల్, నూనెలు, నీళ్ళు మొదలగు వాటి సహాయంతో ఉత్పత్తి చేస్తారు.

భారతదేశంలో విద్యుత్ఖక్కి డిమాండ్ అధికంగానూ, క్రమంగానూ పెరుగుతోంది దేశంలోని అన్ని రంగాలలోనూ విద్యుత్ఖక్కి వినియోగం రోజురోజుకీ పెరుగుతోంది. అయితే, దేశంలోని వ్యవసాయ రంగంలో ఈ వినియోగంలో అత్యధిక వృద్ధి శాతం పెరుగుదల కనబడుతుంది (పట్టిక 29.1 చూడుము). గ్రామీణ విద్యుదీకరణ, లిఫ్ట్ ఇరిగేషన్ డిమాండ్, పంపుసెట్లు, వినియోగం వంటి కార్బూక్టమాలు ఈ మధ్యకాలంలో గణనీయంగా పెరగడం దీనికి కారణం.

పట్టిక 29.1

AP రంగాల ఆధారంగా విద్యుత్ఖక్కి వినియోగం (శాతం పంపిణి)

రంగం	1950-51	1970-71	1993-94
పరిశ్రమలు	63	68	40
వ్యవసాయం	04	10	30
రైల్వే విద్యుత్ తీగలు	07	03	02
పబ్లిక్ లైటీంగ్	13	10	10
గృహ వినియోగం	13	09	18
మొత్తం	100	100	100

వివిధ మార్గాల ద్వారా ఉత్పత్తి అయ్యే విద్యుత్ఖక్కి వివిధ రకాలుగా క్రింది విధంగా వర్గీకరింపవచ్చు.

1. థర్మల్ విద్యుత్ఖక్కి (Thermal Electricity)

థర్మల్ విద్యుత్ఖక్కిని ఉత్పత్తి చేయడానికి బోగ్గు, ఇతర ముడి పదార్థాలను కాలరీస్ నుండి, మైన్ నుండి సేకరిస్తారు. కాబట్టి థర్మల్ విద్యుదుత్తప్తి కర్మాగారాలను బోగ్గు గనుల సమాపంలో నిర్మిస్తారు. థర్మల్ శక్తిని డీజిల్సు వినియోగించి కూడా ఉత్పత్తి చేస్తారు. బోగ్గు, డీజిల్ ఆయిల్లు పునరుత్పత్తి చెందని వనరులు కాబట్టి వీటిపై దీర్ఘకాలం ఆధారపడటం కషాయం.

మనదేశంలో అనేక ప్రాంతాలలో తాగు నీరు కూడా కొరతగా ఉంది. తాగు నీరు లభ్యం అయినట్లయితే దానిని ఇరిగేషన్కు వాడవచ్చు. కాబట్టి విద్యుత్ఖక్కిని ఉత్పత్తి చేయడానికి నీటిని వాడటం మనదేశంలో సాధ్యం కాదు. ఇటువంటి ప్రాంతాలలో థర్మల్ విద్యుదుత్తప్తి ఉపయోగకరం.

ఉత్తర భారతదేశంలో థర్మల్ మరియు హైడ్రో విద్యుదుత్తప్తి వాటాలు సమానం. తూర్పు మరియు పశ్చిమ భారతదేశాలలో అధిక శాతం వాటాను థర్మల్ విద్యుత్ఖక్కి కలిగి ఉంది. బోగ్గును ఉత్సవితంగా అధికంగా వినియోగిస్తున్నారు. అందువల్లనే పెద్ద అల్యామినియం మరియు ఉక్కు పరిశ్రమలు తమ సొంత థర్మల్ శక్తి కేంద్రాలను తమ అవసరాలను తీర్చుడానికి స్థాపించుకుంటున్నారు. దేశంలో మొత్తం విద్యుత్లలో థర్మల్ వాటా 55 శాతంగా ఉంది.

2. జల విద్యుత్ఖక్కి (Hydro - Electricity)

విద్యుత్ను ఉత్పత్తి చేసే వివిధ మార్గాలలో, జలవిద్యుత్ పునరుద్ధరింప గలిగే సహజవనరు. డ్యూములను నిర్మించి, నదీజలాలు పెద్ద టర్బైన్లోకి పంపుతారు. ఈ విధంగా నీటి సహాయంతో ఉత్పత్తి చేసిన విద్యుత్ను జల విద్యుత్ఖక్కి అంటారు.

ఈ కేంద్రాల స్థాపన అధిక వ్యయంతోనూ, కాలంతోనూ కూడుకుని ఉంది. అయినప్పటికీ ఇది చౌకైన శక్తి ఉత్పత్తి వనరు.

భూఉపరి ఆవరణము తక్కువ ఎత్తులో ఉండటం వలన అధిక శాతం జలవిద్యుత్త దక్కిం భారతదేశంలో ఉత్పత్తి అవుతోంది. హిమాలయాల తూర్పు ఉత్తర ప్రాంతంలో అధిక నీటి వనరుల లభ్యత ఉన్నప్పటికీ వాటిని తగు విధంగా వినియోగించడం లేదు. ఈ జలవిద్యుత్తను అధికంగా హిమాలయాలకు పడమటి ప్రాంతాలైన ఎగువ పంజాబ్లో వినియోగిస్తున్నారు.

స్వాతంత్ర్యానంతరం మనదేశంలో వివిధ రివర్స్‌వ్యారీ ప్రాజెక్టులు ప్రారంభించారు. ఈ ప్రాజెక్టుల ప్రధాన ఉద్దేశ్యం జల విద్యుదుత్పత్తి కాలువల నుంచి, నదుల నుంచి, సరస్వతి నుంచి నీటిని వినియోగించి అధిక జలవిద్యుత్తను ఉత్పత్తి చేసే అవకాశం ఉంది.

3. అణు విద్యుత్ (Atomic Electricity)

ఇది అత్యధికంగా లభ్యమయ్యే, క్రమంగా ప్రధాన వనరుగా మారుతున్న శక్తి వనరు. దీనిని యురేనియం మరియు థోరియం ద్వారా ఉత్పత్తి చేస్తారు. భారతదేశంలో సుమారు 2000 టన్నుల యురేనియం నిల్వలు ఉన్నట్లు గుర్తించారు, ఇది చాలా స్వల్పం. అయితే ప్రపంచవ్యాప్తంగా థోరియం నిల్వలు గణనీయంగా 5,00,000 టన్నుల వరకు ఉన్నాయి. ఇతర శక్తి వనరులతో పోల్చినప్పుడు అణుశక్తి అధిక ఉత్పాదక సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉంది. సుమారు 10 నుండి 11 టన్నుల బొగ్గుతో చేసే విద్యుదుత్పత్తిని కేవలం ఒక టన్ను యురేనియం ద్వారా చేయవచ్చు అనే దానిని బట్టి మనం గుర్తింపవచ్చు. అంతేగాక, థర్మల్ విద్యుదుత్పత్తి అధిక వ్యయ ప్రయుసలతో కూడుకుని ఉంది. అణు వనరుల ద్వారా విద్యుదుత్పత్తి చేసి దీనిని మనం అధిగమించవచ్చు.

ధారాపూర్, కల్పకం, కోటా మొదలైనవి అణు విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రాలకు ఉదాహరణలు.

ప్రస్తుతం మొత్తం విద్యుత్లో అణు విద్యుత్ వాటా చాలా స్వల్పం. తొమ్మిదవ ప్రణాళికా కాలంలో దేశంలో 2225 మిలియన్ వాట్ల సామర్థ్యం గల కేంద్ర స్థాపన చేసే ప్రయత్నం చేశారు.

మనదేశంలో యురేనియం నిల్వలు తక్కువగా ఉన్నప్పటికీ, అణువిద్యుత్ ఉత్పత్తిని, ముఖ్యంగా థోరియంను బ్రీడర్ రియాక్టర్లలో వేగవంతంగా పంపడం ద్వారా, ప్రోత్సహించడానికి అవకాశాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి.

శక్తి సప్లై కన్సూడిమాండ్ వేగంగా పెరుగుతుందనే వాస్తవం మనం గుర్తుంచుకోవాలి. విద్యుత్ శక్తి వినియోగంలో పారిశ్రామిక, వ్యవసాయ, గృహ రంగాలలో విద్యుత్ వినియోగం గణనీయంగా పెరుగుతోంది.

పెరుగుతున్న అవసరాలకు అనుగుణంగా, వనరుల కొరత కారణంగా, విద్యుత్ ఉత్పత్తిని మనం పెంచలేదు. కాబట్టి గతంలో కేవలం ప్రభుత్వరంగలో కేంద్రీకృతమైన విద్యుదుత్పత్తికి ప్రైవేటు, విదేశీ పెట్టుబడులకు అవకాశాలు కల్పించారు.

డి. సౌర, వాయు మరియు టైడల్ శక్తి

సౌర మరియు వాయు శక్తి వనరులు సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరులు. ఈ వనరులను అందిపుచ్చుకోవడానికి ప్రస్తుతం ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. ఈ వనరులు వినియోగించడానికి ముఖ్య కారణం, సంప్రదాయ వనరులు కొరతగానూ,

కాలుప్యంతోనూ ఉంటాయి. సాంప్రదాయ వనరులు కాలుప్యరహితంగానూ, పునరుత్సృతి చేయగలిగే లక్షణాన్ని కలిగి ఉంటాయి.

1. సౌరశక్తి (Solar Energy)

సౌరశక్తి విరివిగా లభ్యమయ్యే వనరు అయినప్పటికీ, దీనిని చొకగా ఉత్పత్తి చేయగలిగే సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని అందిపుచ్చుకోవాలి. సోలార్ కుక్కర్లు, వీధి దీపాలు, గృహవిద్యుత్ అవసరాలు, చిన్ శక్తిప్లాంట్లు మొదలైనవి సౌరశక్తికి ఉదాహరణలు. 1995-96 వ సంవత్సరంలో 680 వీధి దీపాల పరికరాలు, 7470 గృహ కాంతి పరికరాలు, 44938 సోలార్ లాంతర్లు రూపొందించారు. ఇదే కాలంలో 89 KWP సమిష్టి ఉత్పాదకత శక్తి ఉత్పత్తి చేయబడింది. సౌరశక్తి పరికరాల వినియోగాన్ని సబ్జెక్టి అందించడం ద్వారా ప్రోత్సహిస్తున్నారు.

2. వాయుశక్తి (Wind Energy)

కొండ ప్రాంతాలలోనూ, కోస్తా ప్రాంతాలలోనూ వాయుశక్తి విరివిగా లభ్యమవుతోంది. అయితే వాయువులను ఉపయోగితా శక్తిగా రూపొందించగలిగే సాంకేతిక ఆర్థిక లభ్యత ఆవశ్యకం. దేశంలో వీటి లభ్యత 10,000 మిలియన్ వాట్లు కన్నా ఎక్కువగా ఉంది. గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా మనదేశంలో వాయుశక్తి వినియోగం గణనీయంగా పెంచడంలో కృతకృత్యమయ్యింది. 1995-96 నాటికి 732 మిలియన్ వాట్లు మొత్తం సామర్థ్యంతో ఉత్పత్తి జరిగింది. దీనిలో 684 మిలియన్ వాట్లు సామర్థ్యాన్ని ప్రైవేటు రంగం కలిగి ఉంది. ఎనిమిదవ ప్రణాళికాంతానికి 1000 మిలియన్ వాట్లు సామర్థ్యాన్ని సాధించి, అమెరికా తర్వాత రెండవ స్థానానికి మనదేశం చేరుకుంటుంది.

3. టైడల్ శక్తి (Tidal Energy)

విస్తృతంగా కోస్తా ప్రాంతం ఉండటం వల్ల మనకు టైడల్ శక్తి కూడా ప్రధానమైన శక్తి మార్గం. ఈ శక్తి కేంద్రాల స్థాపన తక్కువ ఖర్చుతో కూడుకున్నది, వ్యయాలు అత్యంత స్వల్పంగా ఉంటాయి. అయితే స్థాపిత సామర్థ్యాలు ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడే ఇది సాధ్యం

4. బయోమాస్ (Bio-Mass)

వంటచెరకు, పశువుల పేడ, పంటలో వృధాలు మొదలైనవి శక్తికి బయోలాజికల్ మార్గాలు, వీటి ద్వారా లభించే శక్తి బయోమాస్. అనేక గ్రామిణ ప్రాంతాలలో వంట చెరకు ప్రధాన శక్తి వనరు. కొన్ని పట్టణ కుటుంబాలలో కూడా దీన్ని వినియోగిస్తారు. గృహ నిర్మాణాలకి, పరిశ్రమకి, కుటుంబ వినియోగానికి చెక్కు ఆవశ్యకత పెరగటంతో అడవులలో చెట్ల సంఖ్య క్రమంగా తగ్గి పర్యావరణం పై దుప్రేభావాన్ని చూపుతున్నాయి. గ్రామిణ ప్రాంతాలలో వంట చెరకుకు బదులుగా పశు విసర్జకాలను, పంట వృధాలను ఉపయోగించి గృహశక్తి అవసరాలను తీర్చుకుంటున్నారు. దేశంలో సుమారు 100 కోట్ల టన్నుల పేడ సంవత్సరానికి లభ్యమవుతోంది. సంవత్సరానికి శక్తి అవసరాలను తీర్చగలిగే పంట వృధా ఐదు కోట్ల టన్నులు లభ్యమవుతోంది.

గ్రామిణ ప్రాంతాలలో సామాజిక అడవుల పెంపకం స్థానిక బయో మాస్ అవసరాలను తీర్చలేకపోతోంది. దాదాపు త్వరితంగా పెరిగే 70 రకాలైన చెట్లను దేశవ్యాప్తంగా పెంచుతున్నారు. అంతేగాక, బయోమాస్ ను శక్తిగా మార్చే పరికరాల సామర్థ్యత ఇంకా పెంచాల్సిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉంది.

ఎఫ్. బయో - గ్యాస్ (Bio-Gas)

బయోగ్యాస్ ప్లాంట్ పశు, మానవ విసర్జకాలను ఆర్గానిక్ ఎరువుగా మారుస్తుంది. ఈ ప్రక్రియలో ఏర్పడే శక్తిని ఇళ్ళలో వంటకు, లైటింగ్ కు వాడవచ్చు. చిన్న సామాన్ధ్యం గల వ్యవసాయ కార్బూకలాపాలు కూడా దీని సహాయంతో చేయవచ్చు. 1970 వ దశకంలో వచ్చిన ఆయుర్ లబ్యూతలో లోటు ఈ బయోగ్యాస్ ప్లాంట్ల స్థాపనను ప్రోత్సహించింది. గ్రామిణ ప్రాంతాలలో వీటి ఏర్పాటుకు ప్రభుత్వం వివిధ సభ్విడీలు, బ్యాంకులోన్న ప్రకటించింది.

దేశవ్యాప్తంగా 1981-82 వ సంవత్సరంలో బయోగ్యాస్ అభివృద్ధి జాతులను ప్రాజెక్టును ప్రభుత్వ రంగంలో ప్రారంభించారు. దేశవ్యాప్తంగా 120 లక్షల గృహాలలో బయోగ్యాస్ ప్లాంట్లు స్థాపించే అవకాశాలకు గానూ, 1995-96 నాటికి 23.59 లక్షల బయోగ్యాస్ ప్లాంట్లను స్థాపించారు. ఈ కుటుంబ స్థాయి బయోగ్యాస్ ప్లాంట్లే గాక, సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరుల మంత్రిత్వ శాఖ సామాజిక మరియు సంస్థాపరమైన బయోగ్యాస్ ప్లాంట్ల స్థాపనను దేశ వ్యాప్తంగా ప్రోత్సహిస్తుంది.

30.2 పార్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) భారతదేశంలో లభించే బొగ్గు తక్కువ బూడిద భాగంతో, అధిక నాణ్యతతో ఉంటుంది.
- ii) దేశంలోని అన్ని బొగ్గు నిల్వలు పంజాబ్, హర్యానా, జమ్ము&కాశ్మీర్లలోనే కేంద్రీకృతం అయ్యాయి.
- iii) బొగ్గును అధికంగా వినియోగించేది ఉక్క పరిప్రమ
- iv) భారతదేశంలో లభించే ఆయుర్ మరియు నాచురల్ గ్యాస్ లబ్యూత సంతృప్తి కరంగా లేదు.
- v) దేశంలో పెట్రోలు ఉత్పత్తుల ధరలను మార్కెట్ డిమాండ్ నిర్ణయిస్తుంది.
- vi) మొత్తం విద్యుత్స్క్రి ఉత్పత్తిలో ధర్మల్ విద్యుత్స్క్రి వాటా అధికం
- vii) భారతదేశం తక్కువ ధోరియం నిల్వలను, ఎక్కువ యురేనియం నిల్వలను కల్గి ఉంది.
- viii) మనం సౌరశక్తి ద్వారా శక్తిని ఉత్పత్తి చేయలేం.
- ix) బయోగ్యాస్ ప్లాంట్లు ఎరువును, గ్యాస్ను రెండింటినీ ఉత్పత్తి చేస్తాయి.

30.7 భారతదేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో శక్తి ప్రాధాన్యత

బొగ్గు, నూనెలు, సహజ వాయువులు, నీరు వంటి శక్తివనరులు దేశంలో ఆర్థికాభివృద్ధికి మొదటి నుండి కృషి చేస్తున్నాయి. ఈ శక్తి వనరులను వినియోగించకపోతే పశ్చిమ దేశాలు అభివృద్ధిని సాధించేవి కావు. మనదేశంలో కూడా స్వాతంత్ర్యానంతర కాలంలో ఈ శక్తి వనరులు ఆర్థికాభివృద్ధికి ఎంతగానో కృషి చేశాయి. ఆర్థికాభివృద్ధిలో వీటి అవశ్యకతను గుర్తించిన ప్రణాళికా కర్తులు, దీనికి అత్యంత ప్రాధాన్యతను ఇచ్చారు. మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో 19.7%గా ఉన్న కేటాయింపులు, ఏడవ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలానికి 28.2% కి చేరాయి.

శక్తిరంగం ఏవీ రంగాల అభివృద్ధికి తోడ్పడిందో క్రింద చూపడం జరిగింది.

1. జీవన నాణ్యతలో పెరుగుదల

మానవ జీవన నాణ్యతను శక్తి ఎంతగానో వృద్ధి చేసింది. వంటకు, వెలుతురుకు, రవాణాకు, వేడి ఉత్పత్తికి, చల్లదనాన్ని కల్పించడానికి, యాంత్రికీకరణకు శక్తి వినియోగిస్తారు. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో అధిక జీవన నాణ్యతకు శక్తి ఆధారం. ఈ శక్తి భౌతిక జీవన నాణ్యతను పెంచడమే గాక, గ్రామిణ ప్రాంతాలలో సాంఘిక ఆర్థికాభివృద్ధికి కూడా దోహదపడుతుంది. ఉదాహరణకు తక్కువ అంతస్తు గల గ్రామిణ మహిళకు ఇళ్ళలో వంట ఇంధనాన్ని, నీటి పంపులను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా గృహ పనిని తగ్గించి, వారికి వివిధ ఉద్యోగావకాశాలు కల్పించవచ్చు.

2. వివిధ రంగాలలో ఉత్పాదక సామర్థ్యాలు పెంపుదల

వ్యవసాయరంగ అభివృద్ధిలో శక్తి ప్రాధాన్యత అందరికీ తెలిసిందే. పంపునెట్లు, ట్రాక్టర్లు, కొత్త యంత్రాలు వంటి శక్తి సహాయంతో పనిచేసే యంత్రాలు వ్యవసాయరంగంలో పప్పు ధాన్యాలు, వాణిజ్యపంటలు, కూరగాయలు, పండ్లు, ఇతర వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల దిగుబడులు పెంచాయి. ఈ అధిక ఉత్పాదకత వల్ల వ్యవసాయదారుల ఆదాయాలు పెరిగాయి.

శక్తి వినియోగంలో పెరుగుదల ఆర్థికాభివృద్ధికి సూచిక. వాస్తవానికి అధిక శక్తి తలసరి వినియోగానికి, అధిక తలసరి ఆదాయానికి మధ్య గొప్ప ధనాత్మక సంబంధం ఉంది. జపాన్, USA, UK మొదలగు దేశాలతో పోల్చితే మనదేశంలో శక్తి తలసరి వినియోగం చాలా తక్కువ. అయితే ఆర్థికాభివృద్ధి గమనంతో పాటు శక్తి వినియోగం కూడా క్రమంగా పెరుగుతోంది. పెరుగుతున్న శక్తి అవసరాలను తీర్చడానికి, దేశంలో సుమారు 27.1 కోట్ల టన్నుల బొగ్గు 1995 - 96 సంవత్సరంలో ఉత్పత్తి అయింది. 1950-51 సంవత్సరంలో ఇది కేవలం 3.23 కోట్ల టన్నులుగా మాత్రమే ఉంది. అదే విధంగా 1995-91లో విద్యుత్థక్కి ఉత్పత్తి 415.2 బిలియన్ KWH 1950-51 మధ్య కాలంలో ఇది కేవలం 6.6 బిలియన్ KWH మాత్రమే. ఇతర మార్గాలను సూచించాలని, పెత్రోలియం ఉత్పత్తులు, సహజవాయువు మొదలైనవి కూడా వృద్ధి గమనాన్ని సూచించాయి.

ప్రస్తుతం పరిశ్రమలకు వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయడానికి శక్తి ఎంతో అవసరం. దాదాపు వాణిజ్య శక్తిలో సగం వంతు పారిశ్రామిక రంగం వినియోగిస్తోంది. అయితే, శక్తి వనరుల లభ్యత లేకపోవడం, పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ఒక ప్రధాన ఆటంకంగా చెప్పువచ్చు. శక్తి వినియోగం పారిశ్రామికాభివృద్ధికి కీలకం, ఆ శక్తి లభ్యత తక్కుపగా ఉండటం వలన వినియోగ సామర్థ్యాలు తగ్గుతున్నాయి.

3. ఉద్యోగితా కల్పన

శక్తి వినియోగం పెరుగుదల దేశంలో ఉద్యోగ కల్పన పెంచింది. అంతేగాక శక్తి రంగంలో కూడా ఉద్యోగ అవకాశాలు పెరిగాయి. కేవలం బొగ్గు పరిశ్రమ ఏడు లక్షల మందికి ఉద్యోగపకాశాలు కల్పిస్తోంది. దీనితో పాటు శక్తి ఉత్పత్తి మరియు వినియోగ అభివృద్ధికి సంబంధించిన అనేక ప్రభుత్వరంగ సంస్థలు, కార్యాలయాలు ఉద్యోగపకాశాలు కల్పిస్తున్నాయి. ఈ కార్యాలయాలు మిలియన్ ఉద్యోగాలను ఇచ్చాయి. సరళీకృత ఆర్థిక విధానాల నేపథ్యంలో ప్రైవేటు రంగంలో శక్తి వనరుల అభివృద్ధి ప్రోత్సహింపబడి, అనేక ఉద్యోగావకాశాలు ఈ రంగంలో కల్పించారు.

30.8 శక్తి రంగ ప్రధాన సమస్యలు

1. ఉత్పత్తి అసమగ్రం

శక్తి సమస్యకు దేశంలో డిమాండ్ మరియు ఉత్పత్తుల మధ్య ఆసమతోల్యం మాత్రమే కాదు. ఈ డిమాండ్ - సఫలమీల మధ్య తేడా అనేక రకాలైన వాణిజ్య ఇంధనాలలోనూ ఉంది. కానీ ఏ వాణిజ్య వనరు ఉత్పత్తి అవసరం మేరా పెరగడం లేదు. శక్తి ఉత్పత్తి వృద్ధి రేటు, క్రూడ్ ఆయల్ ఉత్పత్తుల వృద్ధి రేటులు లక్ష్యాల కన్నా చాలా వెనుకబడి ఉన్నాయి.

2. గ్రహయనరుల కొరత

శక్తి వనరులు వేగంగా పెంచాలంటే, అధిక మొత్తాలలో పెట్టుబడులు అవసరం. అంత మొత్తాలను బడ్డెబ్లో కేటాయించే వెలుసుబాటు లేదు.

3. అధిక అసమతోల్యాలు

మొదటగా, దేశం తక్కువ మొత్తంలో ఆయల్ మరియు గ్యాస్ నిల్వలను కన్ని ఉంది. అయితే వినియోగ స్థాయి అధికంగా ఉంది.

రెండవది, వాణిజ్యశక్తిలో దాదాపు 80 శాతం పట్టణాలలో వినియోగిస్తున్నారు. కానీ మొత్తం జనాభాలో వీరి వాటా చాలా తక్కువ. మూడవది, సౌర, వాయు శక్తి వంటి పునరుత్పత్తి చేయగలిగే వనరుల అభివృద్ధి చాలా అల్పంగా ఉంది.

4. అసమర్థతలు

ఈ క్రింద వివరించిన విధంగా, భారతదేశంలో శక్తిరంగం అనేక తీవ్రమైన అసమర్థతలను కలిగి ఉంది.

మొదటిది : శక్తి అభిలఘణియ వినియోగం జరిగే పరికరాలు, వస్తువుల వినియోగం జరగడం లేదు.

రెండవది : శక్తి పంపిణీ, ఉత్పత్తిలోని నష్టాలు

మూడవది : శక్తి ఉత్పత్తి కేంద్రాల, బొగ్గుగనుల, ఆయల్ నిక్షేపాల నిర్వహణలో అసమర్థతలు.

30.9 సమస్యల నిర్మాలనకు తీసుకోవల్సిన / తీసుకున్న చర్యలు

శక్తి వనరులకు అవసరమైన అవస్థాపనా నిర్మాణాల బాధ్యత సాధారణంగా ప్రభుత్వం తీసుకుంటుంది. అయితే విరివిగా అవసరమైన పెట్టుబడులను చేయడానికి అవసరమైన వనరుల సమాకరణ తగు సాంఘిక - ఆర్థికాభీవృద్ధి జరగకుండా కల్పించడం ప్రభుత్వానికి సాధ్యం కాదు. కాబట్టి ప్రస్తుతం ప్రభుత్వాలు శక్తిరంగంలో ప్రైవేటు పెట్టుబడులను ప్రోత్సహిస్తోంది. దీని నిమిత్తం అనేక పన్ను మినహాయింపులను ప్రకటించి ఆదాయ వనరులను పెంచుతోంది. అంతేగాక శక్తి స్థాయిని పెంచడానికి ఈ క్రింది చర్యలను తీసుకోవచ్చు :

1. ఆయల్ వెలికింత పై దృష్టి కేంద్రీకరించి, ఆధునిక క్రూడ్ ఆయల్ ఉత్పత్తిని ప్రారంభించాలి.
2. ఇంధన పొదువు చేసే పరికరణాలను ప్రోత్సహించాలి.
3. విద్యుత్ పంపిణీలో లోపాలు తొలగించాలి.

4. పెట్రోలియం ఇంధనాలపై రిసర్వ్ మరియు పెట్టుబడులు పెంచాలి.
5. తిరిగి పొందగలిగే వనరుల ఉత్పత్తిని, వినియోగాన్ని పెంచాలి.
6. విద్యుత్చక్కి వినియోగానికి, సమర్థత పెంపుదలకు సంబంధించిన అంశాలపై ప్రజలకు అవగాహన కల్పించాలి.
7. తిరిగి పొందలేని వనరుల వినియోగాన్ని తగ్గించడానికి తగు సబ్జెక్టులు, రుణ సదుపాయాలు కల్పించాలి.
8. సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరులను విరివిగా వాడాలి.
9. విద్యుత్చక్కి ఉత్పత్తిలో ప్రైవేటు మరియు విదేశీ పెట్టుబడులను అంగీకరించాలి.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 30.3

క్రింది భాషీలను బ్రాకెట్లలో ఇచ్చిన పదాలలో సరియైన పదాన్ని ఎన్నుకొని పూరించండి.

- i) అధిక తలసరి ఆదాయం గల దేశాలు సాధారణంగా శక్తి వినియోగస్థాయి కల్గి ఉంటాయి.
(అధిక, అల్ప, శున్య)
- ii) విద్యుత్చక్కి, ఆయిల్ మరియు బొగ్గు వినియోగం, గత కొన్ని సంవత్సరాల నుండి క్రమంగా
(పెరుగుతోంది, తగ్గుతోంది, స్థిరంగా ఉంది)
- iii) గ్రామిణ ప్రాంతాల కంటే పట్టణ ప్రాంతాలు మొత్తం వాణిజ్య శక్తి వినియోగంలో శాతంను వాడుతున్నాయి. (తక్కువ, ఎక్కువ, సమాన)
- iv) మొత్తం వాణిజ్య శక్తిలో సుమారు శాతం వాటాను పరిశ్రమ కల్గి ఉంది. (50%, 20%, 75%)
- v) మొదటి ప్రణాళిక నుండి ప్రణాళికా కేటాయింపుల వాటాలలో శక్తిరంగ వాటాశాతం
(పెరుగుతోంది, తగ్గుతోంది, స్థిరంగా ఉంది)

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ వంట కార్బూకలాపాల కోసం, యంత్రాలను నడిపించడానికి, లైటింగ్, నీటి పంపులు, వేడిచేయుట, చల్లబరచుట, వస్తువులను తరలించుట వంటి కార్బూకమాల కోసం ఆర్థిక వ్యవస్థలో శక్తి వినియోగం జరుగుతుంది.
- ◆ వివిధ శక్తి రూపాలను ఈ క్రింది ప్రధాన రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు.
 - ఎ. తిరిగి పొందగలిగే / తిరిగి పొందలేని బి. వాణిజ్యపరమైన / వాణిజ్యపరం కాని సి. సాంప్రదాయ / సాంప్రదాయేతర ఇంధనవనరులు
- ◆ మనదేశంలో బొగ్గు, ఆయిల్ మరియు సహజవాయు నిల్వలు తక్కువ
- ◆ ప్రభుత్వం తిరిగి పొందగలిగే వనరుల వినియోగాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది.
- ◆ విద్యుత్చక్కి ప్రధానంగా మూడు రకాలు అవి : థర్మల్, ప్లాంట్ మరియు స్వీక్షియర్.

- ◆ హైద్రాబాద్ శక్తి ఉత్పత్తిని ప్రోత్సహించాలి. కారణం అది తిరిగి పొందగలిగే శక్తి వనరు.
- ◆ భారతదేశంలో విద్యుత్థక్తి ఉత్పత్తిలోనూ, పంపిణిలోనూ నష్టాలు ఎక్కువ.
- ◆ సార, వాయు మరియు టైడల్ ద్వారా శక్తి ఉత్పత్తికి అవకాశాలు ఉన్నాయి.
- ◆ వంటచెరకు, పంట వృధాలు మరియు పేడ వంటివి సాధారణంగా గ్రామిణ ప్రాంతాలలో శక్తి అవసరాలు తీరుస్తాయి.
- ◆ వేగవంతమైన ఆర్థిక వృద్ధి సాధించాలంటే శక్తి వనరుల అభివృద్ధి అత్యంత ఆవశ్యకం.
- ◆ మన దేశంలో శక్తి రంగం డిమాండ్ - సప్లైల అసమతౌల్య సమస్యలో ఉంది. ద్రవ్యవనరుల లభ్యత, శక్తి వినియోగంలో అసమానతలు, వివిధ అసమర్థతలు ఇతర సమస్యలు.
- ◆ ఈ సమస్యలను అధిగమించడానికి ప్రేపేటు రంగాన్ని ప్రోత్సహించుట, ఇంధన వెలికితీత మరియు ప్రత్యామ్నాయ అవకాశాలు, ఇంధన పొదువు ఉపకరణాల వినియోగం, సాంప్రదాయేతర ఇంధన వనరుల వినియోగాన్ని పెంచడం, పంపిణిలో నష్టాలను పరిశీలించడం వంటి చర్యలు తీసుకున్నారు.

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. వివిధ శక్తి మార్గాలను తెల్పుము. తగు ఉదాహరణలను ఇస్తా, ఏది రకాలుగా వాటిని వర్గీకరింపవచ్చే తెలియజేయము.
2. తిరిగి పొందగలిగే శక్తి వనరులను వాడటం వల్ల కలిగే ప్రయోజనాలు చర్చింపుము.
3. భారతదేశంలో బోగ్గు మరియు నూనెల లభ్యతను వివరింపుము.
4. భారతదేశంలో విద్యుత్థక్తి లభ్యత స్థాయిని వివరింపుము. శక్తిరంగం ఎదుర్కొంటున్న ప్రధాన సమస్యలను సమీక్షింపుము.
5. భారతదేశ ఆర్థికాభివృద్ధి శక్తిరంగం పాత్రమను వివరింపుము.
6. గ్రామిణ భారతదేశంలో వినియోగించే వివిధ శక్తి అవకాశాలను వివరింపుము.
7. భారతదేశంలో శక్తిరంగం ఎదుర్కొంటున్న వివిధ సమస్యలు తెల్పుము. ఈ సమస్యల సాధనకు తీసుకున్న చర్యలు ఏమిటి?

సమాధానాలు

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు 30.1

- i) తప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు iv) తప్పు

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు 30.2

i) తప్పు	ii) తప్పు	iii) తప్పు	iv) ఒప్పు	v) తప్పు	vi) ఒప్పు
vii) తప్పు	viii) ఒప్పు	ix) ఒప్పు			

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 30.3

i) ఎక్కువ ii) పెరుగుతోంది iii) ఎక్కువ iv) 50% v) పెరుగుతోంది.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. 30.3 & 30.5 భాగాలను చదువుము.
2. 30.5 (d) భాగాన్ని చదువుము.
3. 30.6 A&B భాగాలను చదువుము.
4. 30.6 C భాగాన్ని చదువుము.
5. 30.7 భాగాన్ని చదువుము.
6. 30.6 భాగాన్ని చదువుము.
7. 30.8 & 30.9 భాగాలను చదువుము.

31. విత్తసంస్థలు

(Financial Institutions)

31.1. ఉపోద్ధాతము

విస్తుత అర్థంలో విత్తం అంటే ఉత్పత్తి కార్బూకలాపాలను నిర్వహించడానికి అవసరమైన నిధులు. రోజువారీ వ్యయాలు లేదా ప్రస్తుత వ్యయాలు, మూలధన వస్తువులను కొనుగోలు చేయడానికి ఈ నిధులు అవసరమవుతాయి. ఒక వ్యాపార సంస్థ లేదా ఫోక్స్‌రీల్ లేదా వర్క్‌షైప్‌కు వేతనాలు లేదా జీతాలు చెల్లించడానికి లేదా ముదిపదార్థాల కొనుగోలు చేయడానికి నిధులు కావాలి. ఈ నిధులను లేదా విత్తాన్ని అందించే సంస్థలు విత్త సంస్థలు.

ఈ పారం నందు మీరు విత్త అవకాశాలు, అవశ్యకతలను ముఖ్యంగా విత్త సంస్థలను దృష్టిలో ఉంచుకొని తెలుసుకుంటారు. అదే విధంగా విత్త సంస్థలు అందించే వివిధ విత్తమార్గాలను కూడా చదువుతారు.

31.2 లక్ష్మీలు

ఈ పార్యాంశము అధ్యయనం చేసిన తరువాత మీరు తెలుసుకొనే అంశాలు

- ◆ విత్తం అర్థం మరియు ఆవశ్యకతను వివరించుట.
- ◆ సంస్థాపరమైన మరియు సంస్థాపరం కాని విత్తమార్గాలను విభేదించుట.
- ◆ భారతదేశంలో వ్యవసాయరంగానికి గల సంస్థాపరమైన విత్తమార్గాలు వివరించుట.
- ◆ భారతదేశంలో పారిశ్రామికరంగానికి గల విత్తమార్గాలను తెలియజేయుట.
- ◆ కొన్ని ప్రత్యేక విత్త సంస్థలను వివరించుట.

31.3 విత్తం - అర్థం

ఏదేని ఒక అవసరాన్ని తీర్చుకోవడానికి ద్రవ్యాన్ని ఏర్పాటు చేయడమే విత్తం. ద్రవ్యం ఉచితంగా రాదనే విషయాన్ని మనసులో పెట్టుకోవాలి. ఇది ప్రతిఫలాన్ని (ధరను) ఆశిస్తుంది. ద్రవ్యాన్ని పొందడానికి చెల్లించే ధరను వడ్డి అంటారు. నీవు ఒక ఉత్పత్తి కార్బూకలాపాన్ని ప్రారంభించినప్పుడు నీకు ఈ నిధులు అవసరం అవుతాయి. నీవు కొంత మొత్తం నిధులను మాత్రమే సమకూర్చుగలవు. మిగిలిన వాటిని ఇతర మార్గాల నుండి పొందవలసి ఉంటుంది. ఈ విధంగా ద్రవ్యాన్ని సమకూర్చుడాన్నే విత్తసహాయం లేదా షైనాన్సింగ్ అంటారు.

31.4 విత్తసహాయం - ఆవశ్యకత

మనం ఇంతకు ముందు తెలుసుకున్నట్లు - వ్యవసాయరంగం, పారిశ్రామికరంగం, సేవారంగాలు మూడింటికీ ద్రవ్యసహరుల అవసరం ఉంది. చిన్న వ్యాపార సంస్థ కూడా విత్త వనరులు లేకుండా మనగడ సాధించలేవు.

ఈ విత్త వనరులు తమ సౌంతనిధుల నుండి గానీ లేదా రుణమార్గాల నుండి గానీ సేకరించాలి. ఇతర మార్గాల

ద్వారా సేకరించిన నిధులను విత్త సహాయం అంటారు. సాంతనిధుల ద్వారా ద్రవ్యాన్ని సేకరించలేనప్పుడు ఈ విత్త సహాయ సంస్థల నుండి పొందవలసి ఉంటుంది.

(అ) విత్త అవశ్యకత మరియు కాలవ్యవధి

కాలవ్యవధి ఆధారంగా విత్త మార్గాలను మూడురకములుగా వర్గీకరించవచ్చు. ఇవి తీసుకొన్న అవసరాన్ని బట్టి వర్గీకరిస్తారు.

i) స్వల్పకాలిక అవసరాలు. ii) మధ్యకాలిక అవసరాలు iii) దీర్ఘకాలిక అవసరాలు.

i) స్వల్పకాలిక ద్రవ్య అవసరాలు

దినవారీ భర్యులను ఎదుర్కొనడానికి నుమారు 15 నెలలకన్నా తక్కువ కాలవ్యవధి గల నిధుల అవసరాలను స్వల్ప కాలిక మార్గాలుగా చెప్పవచ్చు. ఉదాహరణకు, ముడి పదార్థాల కొనుగోలుకు లేదా క్రామికులకు వేతనాలు చెల్లించడానికి లేదా రోజువారీ భర్యులను చెల్లించడానికి పొందే ద్రవ్యపనరులను స్వల్పకాలిక మార్గాలుగా చెప్పవచ్చు.

ii) మధ్యకాలిక ద్రవ్యాలవసరాలు

15 నెలల నుండి 5 సంవత్సరాల కాల వ్యవధి గల నిధుల అవసరాలను మధ్యకాలిక నిధుల అవసరాలుగా చెబుతారు. భూమి, ప్లాంట్లు, పరికరాల కొనుగోలు మొదలగు వాటికి దీనిని ఉపయోగిస్తారు. ఇవి స్వల్పకాలిక అవసరాల కన్నా ఎక్కువ, దీర్ఘకాలిక అవసరాల కన్నా తక్కువ కాలపరిమితి కలిగి ఉంటాయి.

iii) దీర్ఘకాలిక ద్రవ్య అవసరాలు

ఇవి సాధారణంగా 5 సంగాల కన్నా ఎక్కువ కాలవ్యవధిని కలిగి ఉంటాయి. వీటిని భూమి, ఫౌక్షరీ బిల్డింగు కొనుగోలుకు, భూమిపై శాశ్వత అభివృద్ధి కార్యకలాపాలకు, పాత రుణముల చెల్లింపులకు, అధికధర గల యంత్రాల కొనుగోలుకు వ్యయం చేస్తారు.

(అ) ద్రవ్యమార్కెట్ Vs మూలధనమార్కెట్

స్వల్పకాలిక నిధుల అవసరాన్ని తీర్చే మార్కెట్సు ద్రవ్యమార్కెట్సు అంటారు. మధ్యకాలిక, దీర్ఘకాలిక విత్తాన్ని అందించే మార్కెట్లను మూలధన మార్కెట్ అంటారు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ ఉత్పత్తి, కార్యకలాపాన్ని ప్రారంభించడానికి పరికరాలు, భవనాలు, వస్తువులు కొనుగోలు చేయడానికి ద్రవ్యం అవసరం.
- ◆ ద్రవ్యపనరుల అవశ్యకతను కాలాన్ని బట్టి 1. స్వల్పకాలికద్రవ్యం, 2. మధ్యకాలిక ద్రవ్యం 3. దీర్ఘ కాలిక ద్రవ్యంగా వర్గీకరింపవచ్చు.
- ◆ ద్రవ్యాన్ని పొందడానికి చెల్లించే ప్రతిఫలాన్ని వధీరేటు అంటారు.
- ◆ స్వల్పకాలిక ద్రవ్య అవసరాలను ద్రవ్యమార్కెట్లు; మధ్య, దీర్ఘకాలిక అవసరాలను మూలధనమార్కెట్లు తీరుస్తాయి.

31.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

క్రింది భాషీలను సరియైన పదాలతో పూరింపుము

1. ఏదేని ఒక ఉత్పత్తి కార్బూకలాపాన్ని ప్రారంభించడానికి అవసరమైన డబ్బును అంటారు.
2. ద్రవ్యాన్ని అందించడానికి గల సంఘలను అంటారు.
3. ద్రవ్యాన్ని పొందడానికి చెల్లించే ప్రతిఫలాన్ని అంటారు.
4. స్వల్పకాలిక పరపతి నెలల కాలవ్యవధిని కల్గి ఉంటుంది.

31.5 పరపతి మార్గాలు

వివిధ ఉత్పత్తి కార్బూకలాపాల నిర్వహణకు మనకు పరపతి ఎంతో అవసరం దీని నిమిత్తం మనం రుణాలను సేకరించవలసి ఉంటుంది. అయితే ఇవి ఎక్కడ లభ్యమవుతాయి? అనే ప్రశ్న ఉత్పన్నమవుతుంది. మనం పరపతిని స్నేహితులు, బుణాతలు, మహోజనులు, బంధువులు లేక కొన్ని ప్రత్యేక ఏజెన్సీలైన బ్యాంకులు, సహకార సంఘాలు, షైమాన్స్ కార్బోరేషన్లు, యూనిట్ ట్రిస్ట్ ఆఫ్ ఇండియా (UTI), జీవిత భీమా సంఘ (LIC) మొదలగు వాటి నుంచి పొందవచ్చు. ఈ మొత్తం పరపతి అవకాశాలను రెండు ప్రధాన రకాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు.

- i) సంస్థాపరం కాని పరపతి అవకాశాలు మరియు
- ii) సంస్థాపరమైన పరపతి అవకాశాలు.

i) సంస్థాపరం కాని పరపతి అవకాశాలు

వ్యక్తుల నుండి పొందే పరపతి ఉదాహరణకు, బుణాతల నుండి, మహోజనుల నుండి, స్నేహితుల నుండి, బంధువుల నుండి పొందే పరపతిని సంస్థాపరం కాని పరపతి అవకాశాలుగా చెప్పవచ్చు.

ii) సంస్థాపరమైన పరపతి అవకాశాలు

పరపతిని అందించడానికి ప్రత్యేకంగా ఏర్పాటు చేసిన సంఘలు లేదా ఆర్గానిజేషన్లను సంస్థాపరమైన పరపతి అవకాశాలుగా చెప్పారు. ఇవి పరపతిని అందించే లక్ష్యంతో ఏర్పడ్డాయి. ఈ సంఘలను ద్రవ్యసంఘలని కూడా పిలుస్తారు. ఈ సంస్థాపరమైన పరపతిని అందించే సంఘలకు ఉదాహరణలు, బ్యాంకులు, సహకార సంఘాలు, భీమాసంఘలు, UTI, షైమాన్స్ కార్బోరేషన్, అభివృద్ధి బ్యాంకులు మొదలగున్నవి.

31.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి

- i) ఆర్థిక వ్యవస్థలో కొన్ని కార్బూకలాపాలకు మాత్రమే మనకు పరపతి అవసరం.
- ii) బంధువులు, స్నేహితులు, రుణాతలు మొదలైనవి ప్రత్యేక ద్రవ్య సంఘలు.
- iii) పరపతి అవకాశాలను సంస్థాపరమైన మరియు సంస్థాపరం కాని పరపతి అవకాశాలుగా వర్గీకరింపవచ్చు.
- iv) ఒక వ్యక్తి దగ్గరనుంచి పరపతిని పొందినట్లయితే దానిని సంస్థాపరం కాని పరపతిగా చెప్పవచ్చు.

31.6 వ్యవసాయ పరపతికి సంస్థాపరమైన మార్గాలు

ఆ. ఆవశ్యకత

వ్యవసాయ పరపతికి ప్రారంభంలో సంస్థాపరమైన పరపతి అవకాశాలు లేవు. అందువల్ల సంస్థాపరంకాని పరపతి మార్గాలపై ఎక్కువగా ఆధారపడేవారు. ఇవి తొందరగా లభ్యమవుతాయి. అయితే కొన్ని చెడ్డ విధానాల వల్ల అధిక ధర ఉంటుంది. అవి : మొదటగా, బుణిదాతలు అధికంగా వడ్డిరేటు వసూలు చేస్తారు. రెండు, బుణిగ్రహీత (రైతు) మొత్తం రుణాన్ని తిరిగి చెల్లించినప్పటికీ తప్పుడు రికార్డులను నిర్వహించి అధికంగా వసూలు చేస్తారు. బుణిదాతల మోసపూరిత కార్బూకలాపాల వల్ల రైతు ఎప్పటికీ రుణాన్ని తీర్చలేకపోతాడు.

సంస్థాపరం కాని పరపతిలో ఉన్న ఈ దోషించిని నివారించడానికి వ్యవసాయరంగంలో సంస్థాపరమైన పరపతి మార్గాలు కల్పింపబడ్డాయి.

ఆ. సంస్థాపరమైన మార్గాలు

ప్రభుత్వం మరియు భారత రిజర్వ్ బ్యాంకు (RBI) రెండూ, సంస్థాపరమైన పరపతిని గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కల్పించడానికి ఎంతో కృషి చేశాయి. వాణిజ్య బ్యాంకులు, సహకారసంఘాలు, ప్రాంతీయ గ్రామీణబ్యాంకులు (RRB's), నాట్కు (నేషనల్ బ్యాంక్ ఫర్ అగ్రికల్చర్ అండ్ రూరల్ డెవలప్మెంట్) మొదలగునవి వీటిలో ముఖ్యమైనవి.

ఈ ఏజన్సీల గురించి ఇప్పుడు మనం చర్చిద్దాం.

1. వాణిజ్య బ్యాంకులు (Commercial Banks)

1969 లో వాణిజ్య బ్యాంకుల జాతీయాకరణ తర్వాత వ్యవసాయరంగానికి పరపతిని అందించడంలో వాణిజ్య బ్యాంకుల పొత్త పెరిగింది. జాతీయాకరణకు పూర్వం ఈ బ్యాంకులు వ్యవసాయరంగానికి ప్రాధాన్యత ఇవ్వలేదు. 1969 నాటికి కేవలం 5200 బ్రాంచీలు మాత్రమే గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కలవు. 1996 నాటికి ఈ సంఖ్య 39000 లకు పెరిగింది.

వాణిజ్య బ్యాంకులు వివిధ కాలాలకు పరపతిని అందిస్తాయి. వీటిలో ఎక్కువ వాటా స్వల్పకాలిక రుణాలు కలిగి ఉంటాయి. హంపసెట్లు, ట్రాక్టర్లు, వ్యవసాయ పనిముట్లు, బావులు మరియు గొట్టపు బావుల నిర్మాణానికి, భూమి అభివృద్ధికి, నాగళ్ళు, పశువుల కొనుగోలుకు మధ్య కాలిక పరపతిని అందిస్తాయి. డైరీల నిర్వహణ, కోళ్ళపెంపకం, పందుల పెంపకం, తేనెటీగల పెంపకం, చేపల చెరువులు మొదలగు వాటికి కూడా వాణిజ్య బ్యాంకులు పరపతి సాకర్యాన్ని అందిస్తాయి.

గ్రామీణ ప్రాంతాలకు మెరుగైన సేవలను అందించడానికి 1988వ సంవత్సరిలో వాణిజ్య బ్యాంకులు లీడ్ బ్యాంక్ పథకాన్ని ప్రారంభించాయి. ఈ పథకం క్రింద ప్రతి గ్రామీణ లేదా సెమి అర్పన్ వాణిజ్యబ్యాంకు తన సేవా ప్రాంతంలో కొన్ని గ్రామాల సమూహాన్ని స్వీకరించాలి. ఈ సేవా ప్రాంతంలో ప్రతి బ్యాంకు రుణ పంపిణిపై ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపాలి. అదే విధంగా రైతులు కూడా ఈ లీడ్ బ్యాంకును సంప్రదిస్తారు.

2. సహకార సంఘాలు

భారతదేశంలో సహకార ఉద్యమం రెండు కారణాల వలన వచ్చింది. మొదటికారణం, రైతులకు వ్యవసాయ

కార్యకలాపాలకు తక్కువ వడ్డీరేట్లకు పరపతిని అందించడం. రెండవ కారణం, బుణదాతల కబంధహస్తాల నుండి రైతును రళ్ళించడం.

ఈ సహకార సంఘాలు మూడు అంచెల వ్యవస్థలో ఉంటాయి. గ్రామీణ స్థాయిలో ప్రాథమిక సహకార సంఘాలు (PACS) ఉంటాయి. ఈ సంఘాలను 10 లేదా అంతకంటే ఎక్కువమంది, సాధారణంగా అదే గ్రామస్థలు, కలిసి ప్రారంభించవచ్చు. సభ్యుని వాటా విలువ చాలా స్వల్పంగా ఉంటుంది. కారణం, గ్రామాలలోని నిరుపేదలు కూడా దీనిలో సభ్యులు కావచ్చు. రెండవ స్థాయిలో జిల్లా కేంద్ర సహకార బ్యాంకు(DCCB) ని ప్రాథమిక సహకార సంఘాల సహకారంతో ఏర్పాటు చేస్తారు. తృతీయ స్థాయిలో రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకు. జిల్లా కేంద్ర సహకార బ్యాంకుల సహకారంతో దీనిని స్థాపిస్తారు. భారత రిజర్వ్ బ్యాంకు ముందుగా నిధులను రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకులకు అందిస్తుంది. వాటిని జిల్లా సహకార బ్యాంకులకు; అక్కడనుంచి ప్రాథమిక సహకార సంఘాలకు తరలిస్తారు. ఈ ప్రాథమిక సహకార సంఘాలు రైతులకు పరపతిని అందిస్తాయి.

3. భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకు (LDBS)

వ్యవసాయ దారులకు దీర్ఘకాలిక పరపతి సహకారాన్ని తక్కువ వడ్డీరేట్లకు అందించడానికి 1929వ సంవత్సరంలో మొదటగా ఈ భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకులు ఏర్పడ్డాయి. వ్యవసాయ ఆస్తులను తనభా పెట్టుకొని బుణాన్ని మంజూరు చేయడం ఈ భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకు ప్రధానవిధి.

ఈ భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకులు రెండు అంచెలలో ఉంటాయి. పై భాగంలో కేంద్ర భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకు (సాధారణంగా రాష్ట్రానికి ఒకటి) ఉంటుంది. దిగువ క్రమంలో ప్రాథమిక భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకులు ఉంటాయి.

4. ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు (RRBs)

ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు(RRBs) 1975వ సంవత్సరంలో చిన్న సన్నకారు రైతులకు, వ్యవసాయ కూలీలకు, గ్రామీణ చేతి వృత్తుల పనివారలకు, చిన్న సంస్థలకు బుఱ సౌకర్యాన్ని అందించుట మరియు డిపాజిట్ సేవల కల్పన అనే ప్రధాన ఉచ్చేశ్యంతో ఏర్పాటు చేసారు. వీటి ప్రధాన బాధ్యత వ్యవసాయ రంగాన్ని అభివృద్ధి చేయడం అనుబంధ వృత్తులకు అవసరమైన ద్రవ్య అవసరాలను సమకూర్చడం మరియు ఇతర గ్రామీణ అభివృద్ధి కార్యకలాపాలను రూపొందించడం వంటివి. ప్రతి ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకు ఒక జిల్లా కేంద్రంగా పనిచేస్తుంది. ప్రస్తుతం మొత్తం 196 ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు, 23 రాష్ట్రాలలో దాదాపు 15,000 బ్రాంచీలలో పనిచేస్తున్నాయి.

5. నాబార్డ్ (National Bank for Agricultural and Rural Development - NABARD)

1982వ సంవత్సరంలో గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వ్యవస్థా పూర్వక పరపతి మార్గాల ద్వారా పరపతి సప్లైని బలిపేతం చేయడానికి నాబార్డ్ ఏర్పడింది.

ఇది స్వల్పకాలిక, మధ్యకాలిక మరియు దీర్ఘకాలిక రుణాలను రాష్ట్ర సహకార సంఘాలకు, ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులకు, రిజర్వ్బ్యాంకు గుర్తింపు పొందిన ఇతర ద్రవ్యసంస్థలకు అందిస్తుంది.

కేవలం వ్యవసాయ రంగానికి కాక వ్యవసాయ సంబంధిత వృత్తులకు కూడా నాబార్డ్ పరపతి సౌకర్యాన్ని కల్పిస్తుంది. అంతేకాక వ్యవసాయ మరియు గ్రామీణ అభివృద్ధికి సంబంధించిన పరిశోధనలను ప్రోత్సహిస్తుంది.

గుర్తుంచుకోదగిన అంశాలు

- ◆ వ్యవసాయ రంగంలో ప్రాథమికంగా సంస్థాపూర్వకం కాని పరపతి అవకాశాల ప్రాముఖ్యత ఎక్కువ.
- ◆ సంస్థాపూర్వకం కాని పరపతిలో దోషిడి ఎక్కువగా ఉన్నందున ప్రభుత్వం మరియు రిజర్వ్ బ్యాంకులు సంస్థా పూర్వకమైన పరపతిని అందించడానికి వివిధ సంస్థలను ఏర్పాటు చేసాయి.
- ◆ వాణిజ్య బ్యాంకులు, ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులు, భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకులు సహకార సంఘాలు, నాబాద్ద మొదలైనవి సంస్థాపూర్వక పరపతిని అందించే కొన్ని సంస్థలు.
గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పరపతిని అందించే ఆన్ని సంస్థలకు నాబాద్ద శిఖరాగ్రసంస్థ.

31.3 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

క్రింది భాషీలను పూరింపుము.

1. బుణిదాతల నుండి పొందిన పరపతి ఈ పరపతి మార్గము.
2. వాణిజ్యబ్యాంకులను సంవత్సరంలో జాతీయం చేశారు.
3. స్వల్పకాలిక రుణాలనే కాక వాణిజ్యబ్యాంకులు రుణాలను కూడా అందిస్తాయి.
4. ప్రాంతీయ గ్రామీణ బ్యాంకులను సంవత్సరంలో స్థాపించారు.
5. సహకార పరపతి సంఘాలు అంచెల వ్యవస్థను కల్గి ఉన్నాయి.

31.7 పారిశ్రామిక పరపతి మార్గాలు

అ. ఆవశ్యకత

పరిశ్రమలకు రెండు రకములైన పరపతి అవసరం. మొదటిది భూములు, భవనాలు, యంత్రాలు, పరికరాలు మొదలగు స్థిర మూలధన వస్తువుల కొనుగోలు నిమిత్తం; రెండవది, నిర్వహణా మూలధన అవసరాలైన ముడిపదార్థాల కొనుగోలు, వేతనాలు, జీతాల చెల్లింపు మరియు రోజువారి ఖర్చులను ఎదుర్కొనుట వంటి వాటికి పరపతి అవసరం. స్థిర మూలధన వ్యయాన్ని ఎదుర్కొనడానికి స్వల్ప కాలిక పరపతి అవసరమవుతుంది.

వ్యవస్థాపకుడు లేదా పారిశ్రామిక వేత్త తన సొంత నిధులతో సంస్థను ప్రారంభించగలగాలి. బహిర్గత మార్గాల నుంచి నిధులను సేకరించగలగాలి. అంతేగాక, వ్యవసాయ యూనిట్ కంటే పారిశ్రామిక యూనిట్కు అధిక పరపతి ఆవశ్యకత ఉంటుంది.

పారిశ్రామిక సంస్థలు పట్టణాలకు సమీపంలో కేంద్రీకృతమై ఉంటాయి. బంధువులు, స్నేహితులు, బుణిదాతలు ఉత్సత్తి కేంద్రాలకు అవసరమైనంత మొత్తంలో నిధులను అందించలేదు. కాబట్టి వ్యవస్థాపూర్వకం కాని పరపతి మార్గాలు పారిశ్రామిక విత్త సహాయంలో తక్కువ పాత్రము కల్గి ఉంటాయి.

ఆ. పరపతి మార్గాలు

మనదేశంలో పారిశ్రామిక పరపతి ముఖ్యమార్గాలు:

1. పబ్లిక్ ఇమ్యూ (వాటాలు లేదా డిబెంచర్లు)	2. పబ్లిక్ డిపాజిట్లు
3. వాణిజ్య బ్యాంకుల నుంచి రుణాలు.	4. పారిశ్రామిక బ్యాంకులు.

1. పబ్లిక్ ఇమ్యూ (వాటాలు లేదా డిబెంచర్లు) (Public Issues)

ఈ పారిశ్రామిక సంస్థ తన సంస్థలో ద్రవ్యాన్ని పెట్టుబడి పెట్టవలసిందిగా సాధారణ ప్రజలకు బహిరంగ ఆహారం ఇవ్వడం. ఈ ఆహారం ప్రకటన కొన్ని చట్టసంబంధమైన విధానాలకు మరియు సూత్రాలకు లోబడి ఉంటుంది. సంబంధిత ప్రభుత్వ శాఖ నుంచి అనుమతి పొందిన తర్వాత ఈ ప్రకటనను విడుదల చేయాలి. దీని విడుదలకు కొన్ని నియమాలను పాటించాలి.

ఈ పబ్లిక్ ఇమ్యూ ద్వారా పెట్టుబడులను సమీకరించడానికి వాటాలను లేదా డిబెంచర్లను జారీ చేయాలి. వీటిధర ముందుగానే నిర్ణయింపబడుతుంది. దీనిలో వాటాలు పొందిన వ్యక్తులు లేదా సంస్థలు ఆయా కంపెనీలలో యజమానులుగా పరిగణింపబడతారు. ఈ విధంగా ఒక కంపెనీ వేల లేదా లక్షల వాటాదారులను కల్గి ఉండవచ్చు. అయితే డిబెంచర్లు పొందినవారికి కంపెనీ యజమాన్యంలో లేదా నిర్వహణలో ఏ విధమైన బాధ్యత ఉండదు. వారికి కేవలం ముందుగా నిర్ణయించిన మొత్తంలో వడ్డి చెల్లింపబడుతుంది.

దీర్ఘకాలిక పరపతికి ఆవసరాలను తీర్చుకోవడానికి పారిశ్రామిక కేంద్రాలు ఈ వాటాలను లేదా డిబెంచర్లను విడుదల చేస్తాయి. ఎవరైనా, వ్యక్తులుగానీ, సంస్థలుగానీ, బ్యాంకులు గానీ ఏ యితర వ్యవస్థలయినా ఈ వాటాలను లేదా డిబెంచర్లను కొనుగోలు చేయవచ్చు. అందువల్లనే వీటిని పబ్లిక్ ఇమ్యూలు అని పిలుస్తారు.

ఎంతమొత్తంలో ప్రజలు ఈ పబ్లిక్ ఇమ్యూలలో పెట్టుబడులు పెడతారనేది వ్యాపార పర్యావరణాన్ని బట్టి, మూలధన మార్కెట్టపై ప్రజల దృక్పథాన్ని బట్టి ఉంటుంది. వ్యాపార పరిస్థితులు, మూలధన మార్కెట్ పరిస్థితులు ఆశావహంగా లేనట్లయితే, ప్రజలు పెట్టుబడులు పెట్టడం ఆకాశానికి నిచ్చేనలు వేయడం అవుతుంది. ఈ మధ్య కాలంలో మూలధన మార్కెట్ అనిశ్చితి వలన పారిశ్రామిక సంస్థలు ఈ పబ్లిక్ ఇమ్యూ ద్వారా వనరులను సమీకరించడం ఇబ్బందిగా మారింది.

2. పబ్లిక్ డిపాజిట్లు (Public Deposits)

సాధారణ ప్రజలనుంచి బుఱాలు పొందడానికి ఈ పద్ధతి వాడతారు. కంపెనీలు సాధారణ ప్రజల నుంచి డిపాజిట్లను ఆహారాన్ని నియమిస్తారు. ఈ డిపాజిట్లపై స్థిరమొత్తంలో కంపెనీలు వడ్డిరేటును చెల్లిస్తాయి. ఈ డిపాజిట్లు కొన్ని నియమ నిబంధనలకు లోబడి ఉంటాయి. దీనికి సంబంధించిన నియమాలను మనదేశంలో రిజర్వుబ్యాంకు రూపొందిస్తుంది. కంపెనీలు తప్పనిసరిగా వీటిని పాటించవలసి ఉంటుంది. ఎంతమొత్తంలో ఈ మార్గం ద్వారా ఒక కంపెనీ నిధుల సేకరిస్తుండనేది, ఆ కంపెనీపై ప్రజలకును విశ్వాసాన్ని బట్టి ఉంటుంది. సాధారణంగా, పేరున్న కంపెనీలు అభిలషణీయ వడ్డిరేటుతో ఈ మార్గంద్వారా నిధులను పొందతాయి. కారణం ఆయా కంపెనీలపై ప్రజలకున్న నమ్మకం. నమ్మకం సన్మగిలినప్పుడు ప్రజలు డిపాజిట్లను ఇవ్వడానికి వెనకడుగు వేస్తారు. సాధారణంగా అన్ని పారిశ్రామిక సంస్థలు ఈ మార్గం ద్వారా నిధుల సమీకరణకు ప్రయత్నం చేయరు. కేవలం కొన్ని పేరున్న ప్రభ్యాత కంపెనీలు మాత్రమే ఈ మార్గాన్ని ఆశ్రయిస్తాయి.

3. వాణిజ్యబ్యాంకులు (Commerical Banks)

వాణిజ్యబ్యాంకులు పారిశ్రామిక యూనిట్లకు బుఱాలను అందిస్తాయి. అయితే స్వల్పకాలిక అవసరాలను తీర్చుకోవడానికి కావలసిన నిర్వాహణ మూలధనాన్ని మాత్రమే అందిస్తాయి. వాణిజ్య బ్యాంకులు సాధారణంగా దీర్ఘకాలిక పరపతిని అందించవు. అదేవిధంగా సాధారణంగా వాటాలు మరియు డిబెంచర్లు అధిక సష్టభయాన్ని కలిగి ఉంటాయి. కాబట్టి వాటిని కూడా కొనుగోలు చేయవు. వాటిపై పెట్టుబడులు నష్టాన్ని కలిగించే అవకాశం ఉంది. వాణిజ్య బ్యాంకులకు అనునిత్యం ద్రవ్య అవసరాలు ఉంటాయి. కాబట్టి వాణిజ్యబ్యాంకులు దీర్ఘకాలిక పరపతిపై కేంద్రీకృతం చేయవు.

4. పారిశ్రామిక బ్యాంకులు (Industrial Banks)

పైన మనం తెలుసుకున్న దాని ప్రకారం వాణిజ్య బ్యాంకులు పారిశ్రామిక దీర్ఘకాలిక ద్రవ్య అవసరాలపై దృష్టి కేంద్రీకృతం చేయవు. ఈ లోటును పారిశ్రామిక బ్యాంకులు భర్తీ చేస్తాయి. ఈ బ్యాంకులు స్వాతంత్యానంతర కాలంలో స్థాపించారు.

పారిశ్రామిక దీర్ఘకాలిక ద్రవ్య అవసరాలను తీర్చుదానికి ఈ పారిశ్రామిక బ్యాంకులను ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసింది. కాబట్టి వీటిని వాణిజ్యబ్యాంకులకు పూర్కాలుగా చెప్పవచ్చు. కారణం వాణిజ్య బ్యాంకులు కేవలం స్వల్పకాలిక పరపతి మార్గాల పైనే ఆధారపడతాయి.

ఈ విధమైన కొన్ని ప్రత్యేక పారిశ్రామిక ద్రవ్య సహాయ సంస్థలను ప్రారంభించారు.

1. భారత పారిశ్రామిక అభివృద్ధి బ్యాంకు (IDBI)
2. భారత పారిశ్రామిక విత్త సంస్థ (IFCI)
3. భారత పారిశ్రామిక పరపతి పెట్టుబడి సంస్థ (ICICI)
4. భారత పారిశ్రామిక పునఃనిర్మాణ సంస్థ (IRCI)
5. యూనిట్ ట్రస్ట్ ఇఫ్ ఇండియా (UTI)
6. జాతీయ చిన్న పరిశ్రమల సంస్థ (NSIC)
7. రాష్ట్ర విత్తసహాయ కార్బోరేషన్లు (SFCs)
8. రాష్ట్ర పారిశ్రామిక అభివృద్ధి సంస్థలు (SIDEs)
9. రాష్ట్ర పారిశ్రామిక పెట్టుబడి సంస్థలు (SII Cs)
10. ఎగుమతి - దిగుమతి బ్యాంకు (EXIM Bank)

ఇవి కేవలం కొన్ని ఉదాహరణలు మాత్రమే. ఇంకా ఎన్నో ఉన్నాయి. ఈ సంస్థలు కేవలం పారిశ్రామిక సంస్థలకు ద్రవ్యసహాయం అందించడమే గాక, సాంకేతిక సహకారం, మార్కెట్ సమాచారం, ప్రాజెక్టు సమీక్ష నిర్వహించడం వంటి సేవలు కూడా చేస్తాయి.

(ఇ) పారిశ్రామిక బ్యాంకులు Vs వాణిజ్య బ్యాంకులు.

1. పారిశ్రామిక బ్యాంకులు వాణిజ్యబ్యాంకులతో పోలిస్టే క్రింది భేదాలను కలిగి ఉన్నాయి.

2. ఈ బ్యాంకులు మధ్యకాలిక, దీర్ఘకాలిక పరపతిని అందిస్తాయి. అయితే వాణిజ్య బ్యాంకులు స్వల్ప కాలిక పరపతిని మాత్రమే అందిస్తాయి.
3. ఈ బ్యాంకులు ద్రవ్యసహాయమే కాక, సాంకేతిక సలహాలను మరియు మార్కెట్ సమాచారాన్ని అందిస్తాయి. అయితే వాణిజ్య బ్యాంకులు కేవలం రుణాలనే అందిస్తాయి.

31.8 కొన్ని ప్రత్యేక ద్రవ్య సంస్థలు

పైన మనం కొన్ని ముఖ్యమైన ప్రత్యేక ద్రవ్య సంస్థల పేర్లను ఇచ్చినాము. ఇప్పుడు వాటిలో కొన్నింటిని గూర్చి సవిపరంగా తెలుసుకుందాం.

1. భారత పారిశ్రామిక విత్త సంస్థ (IFCI)

భారత ప్రభుత్వంచే 1948 వ సంవత్సరంలో అప్పటి వరకు అమలులో ఉన్న సంస్థల క్రమములో ఈ (IFCI) సంస్థను ఏర్పాటు చేసింది. ఇది పరిశ్రమలకు స్వల్పకాలిక, దీర్ఘకాలిక బుఱ సౌకర్యాన్ని అందిస్తుంది.

ఈ సంస్థ క్రింద పేర్కొన్న ముఖ్యమైన మూడు విధులను నిర్వహిస్తుంది:

1. రుణాలను మరియు అద్యాన్నిలను పారిశ్రామిక సంస్థలకు అందించడమే కాక, అవి జారీ చేసిన డిబెంచర్లను కొనుగోలు చేస్తుంది.
2. పారిశ్రామిక సంస్థలు మూలధన మార్కెట్ నుండి స్వీకరించిన రుణాలకు హామీనిస్తుంది.
3. పారిశ్రామిక సంస్థలు విడుదలచేసిన వాటాలు, బాండు, స్టాకులు మరియు డిబెంచర్లను అండర్టైట్ చేస్తుంది. ఇది ఉత్సాధక, మైనింగ్, పిప్పింగ్ పరిశ్రమలకు శక్తి ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీలకు సంబంధించిన పరిశ్రమలకు మధ్య దీర్ఘకాలిక పరపతిని అందిస్తుంది.

ఏ పరిశ్రమకైనసూ ఒక కోటిరూపాయల గరిష్ట రుణపరపతిని, 25 సంాల గరిష్ట కాలపరపతికి అందిస్తుంది.

2. భారత పారిశ్రామిక అభివృద్ధి బ్యాంకు (IDBI)

భారత పారిశ్రామిక అభివృద్ధి బ్యాంకు 1964 వ సంవత్సరంలో అమలులోకి వచ్చింది. ఇది కాలపరపతిని అందించుటలో ప్రస్తుతం శిఖరాగ్ర సంస్థ. IDBI యొక్క ముఖ్యవిధి. ఉత్సాధక మైనింగ్, ప్రొసెసింగ్, పిప్పింగ్ మరియు రవాణా పరిశ్రమలకు హాటోటల్ పరిశ్రమకు అవసరమైన పారిశ్రామిక సహాయాన్ని అందించడం.

ఇది ప్రాజెక్టు రుణాలను, అండర్ లైటింగ్స్ ను, ప్రత్యక్ష చెల్లింపులను పారిశ్రామిక సెక్యూరిటీలను అందించటం ద్వారా పరిశ్రమలకు ప్రత్యక్ష సహకారాన్ని అందిస్తుంది.

ఇతర సంస్థలు అందించిన పారిశ్రామిక సమ కాలీన రుణాలను రీ పైనాన్స్ చేస్తుంది.

3. భారత పారిశ్రామిక పరపతి పెట్టుబడి సంస్థ (ICICI)

జనవరి 1955 లో ICICI స్థాపించారు. ప్రైవేట్ రంగంలో చిన్న మరియు మధ్య కాలిక సంస్థలను ఆభివృద్ధి చేసే ఉద్దేశ్యంతో ప్రారంభించారు. ICICI లక్ష్యం కొత్త పరిశ్రమల స్థాపనను ప్రోత్సహించడం, ప్రస్తుతం ఉన్న పరిశ్రమల విస్తరణకు మరియు అధ్యనికీకరణకు సహకరిస్తుంది. అంతేకాక ఇందుకు అవసరమైన సాంకేతిక, యాజమాన్య పరమైన సలహాలను అందించటం. ఈ సంస్థ క్రిందివాటిని కేటాయిస్తుంది.

1. దీర్ఘకాలిక లేదా మధ్యకాలిక పరపతి కల్పన.
2. ఇతర ప్రైవేటు మార్గాల రుణాలకు హామీ జప్పటం.
3. ఈక్విటీ మూలధనంలో పాల్గొనుట మరియు కొత్తవాటాలు, డిబెంచర్ల జారీకి అండర్ రైటింగ్ చేయుట.

ICICI ప్రస్తుతానికి పేపరు ఉత్పత్తి, కెమికల్స్ మందులు, ఎలక్ట్రికల్ వస్తువులు, టెక్నాలజీల్, పంచదార, ముడిభినజం, సున్నపురాయి, సిమెంట్ మరియు గ్లోబల్ ఉత్పాదక పరిశ్రమలకు సహాయం అందిస్తున్నది. ఈ ICICI, ప్రభుత్వ రంగం, ప్రైవేట్ రంగం, జాయింట్ రంగం సహకార రంగంలో ఉన్న అన్ని పరిశ్రమలకు సహాయాన్ని చేస్తోంది. అయితే ఎక్కువ ప్రతిఫలాన్ని పొందింది మాత్రం ప్రైవేట్ రంగమే.

4. భారత చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి బ్యాంకు (SIDBI)

ఈ చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి బ్యాంకు 1990 వ సంవత్సరంలో స్థాపించారు. ఇది IDBI క్రింద పనిచేసే IDBI సాంత బ్యాంకు.

భారతదేశంలోని చిన్న పరిశ్రమలన్నింటి అభివృద్ధికి అవసరమైన ద్రవ్య సహాయాన్ని అందించే ప్రాథమిక సంస్థ. ఇది దేశంలో వివిధ ప్రదేశాలలో నెలకొని ఉన్న చిన్న యూనిట్లకు ఆర్థిక సహకారాన్ని విస్తరింప జేసింది.

5. ఎగుమతి - దిగుమతి బ్యాంకు (EXIM BANK)

దేశంలో ఎగుమతులను విస్తరించడానికి 1982 లో ఈ ఎక్సిమ్ బ్యాంకును ఏర్పాటు చేశారు. దీని ముఖ్య లక్ష్యం, ఎగుమతి దారుల సమస్యలను తీర్చుట, మూలధన వస్తువుల ఎగుమతిపై మరియు సాంకేతిక సేవల దిగుమతిపై ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించుట.

6. యూనిట్ ట్రస్ట్ ఆఫ్ ఇండియా (UTI)

రిజర్వ్ బ్యాంకు సంకల్పంలో 1964 వ సంవత్సరంలో దీనిని ఏర్పాటు చేశారు. ఇది IDBI సబ్సిడీలుగా 50 శాతము, మిగిలిన 50 శాతము వాటాను LIC, స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా, ఇతర పెద్దాల్డ్ బ్యాంకులు. IFCI, ICICI లు కలిగించాయి.

వివిధ పథకాల ద్వారా చిన్న యూనిట్లను ప్రజలకు అమ్మడం ద్వారా ఇది ద్రవ్య వనరులను ఎక్కువగా పొందుతుంది. ఈ యూనిట్లలను అమ్మడం వలన ప్రజలలో పొదువు చేయాలనే ఆసక్తి పెరుగుతుంది. దీనివల్ల పెట్టుబడులు పెరుగుతాయి. ఈ ప్రోత్సాహిక కార్బోకలాపమే గాక UII, కొత్త డిబెంచర్ల మరియు పేర్ల నమోదుకు అండర్ రైటింగ్ చేస్తుంది.

గుర్తుంచుకోదగిన అంశాలు

- ◆ పారిశ్రామిక పరపతికి ముఖ్యమార్గాలు: పేర్లు మరియు డిబెంచర్లు, వాణిజ్యబ్యాంకులందించే రుణాలు, సాధారణ ప్రజల నుండి డిపాజిట్లు స్వీకరించటం.
- ◆ పారిశ్రామిక బ్యాంకులు పరపతిని అందించడమే గాక, పరిశ్రమల అభివృద్ధికి కూడా పాటుపడే ప్రత్యేక సంస్థలు.
- ◆ కొన్ని ముఖ్యమైన పారిశ్రామిక బ్యాంకులు : IDBI, IFCI, ICICI, SIDBI, EXIM బ్యాంకు మొదలైనవి.

31.4 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి

- i) వాణిజ్య బ్యాంకుల వలె UTI సాధారణ ప్రజల నుండి డిపాజిట్లు స్వీకరిస్తుంది.
- ii) IFCI మధ్యకాలిక, దీర్ఘకాలిక రుణాలను అందిస్తుంది.
- iii) పారిశ్రామిక బ్యాంకుల క్రమంలో ముందుగా IFCI ని ఏర్పాటు చేశారు.
- iv) భారత ప్రభుత్వ సంకల్పంతో UTI ని స్థాపించారు.

31.9 ఫలిష్యత్త్ ఉద్దేశ్యం (Future Perspective)

ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధి చెందే కొలదీ, వ్యవసాయ పారిశ్రామిక సేవా అవస్థాపనా రంగాలన్నింటికి ఆర్థిక అవసరాలు పెరుగుతాయి. కాబట్టి వ్యవస్థాపరమైన పరపతి అవకాశాలు కూడా పెరగాలి. ఉన్న పారిశ్రామిక సంస్థలను బలోపేతం చేసి పెంచడమే కాక, కొత్త సంస్థలను కూడా ప్రారంభించాలి. పారిశ్రామిక ఆర్థిక సహాయసంస్థల అభివృద్ధి దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ వృద్ధికి అత్యావశ్యకము.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. విత్తనస్వీకారించాలన్నిటిను అనగానేమి? విత్త సహాయం అవశ్యకత ఏమిటి?
2. కాలాన్ని బట్టి విత్త సహాయ అవశ్యకతను వివరింపుము. ఈ సందర్భంలో ద్రవ్య మార్కెట్లను, మూలధన మార్కెట్లను విభేదింపుము?
3. సంస్థాపరమైన మరియు సంస్థాపరంకాని పరపతి మార్గాలను విభేదింపుము?
4. వ్యవసాయరంగానికి సంస్థాపరమైన పరపతి తెల్పుము. వీటిలో ఏదైనా ఒక దానిని వివరింపుము?
5. భారతదేశంలో పారిశ్రామిక పరపతి అవశ్యకతను తెల్పుము?
6. పారిశ్రామిక పరపతి మార్గంగా పబ్లిక్ ఇమ్ప్యూని గూర్చి ఒక సమీక్ష ప్రాయము?
7. భారతదేశంలో ముఖ్యమైన పారిశ్రామిక పరపతి మార్గాలు ఏమిటి? వీటిలో ఏదైనా ఒక దానిని గూర్చి కూలంకషంగా వివరింపుము?
8. పారిశ్రామిక బ్యాంకులు ఏ విధంగా వాణిజ్య బ్యాంకులతో విభేదిస్తాయి?
9. పరిశ్రమలకు ద్రవ్యస్వీకారించాన్ని అందించే ఏదైని ఐదు ద్రవ్య సంస్థల పేర్లను తెల్పుము. వీటిలో ఏదో ఒక దానిని గురించి క్లూప్టంగా చర్చింపుము?

సమాధానములు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 31.1

1. విత్తము
2. విత్త సంస్థలు
3. వడ్డిరేటు
4. 15 నెలలు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 31.2

1. తప్పు
2. తప్పు
3. ఒప్పు
4. ఒప్పు.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 31.3

1. వ్యవస్థాపూర్వకం కాని
2. 1969
3. మధ్యకాలిక
4. 1975
5. మూడు.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 31.4

1. ఒప్పు
2. తప్పు
3. ఒప్పు
4. తప్పు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. 31.3 మరియు 31.4 చూడుము.
2. 31.4 (ఆ) మరియు (ఆ) లు చూడుము.
3. 31.5 చూడుము.
4. 31.6 చూడుము.
5. 31.7 (ఎ) చూడుము.
6. 31.7 (బి) చూడుము.
7. 31.7 (బి) చూడుము.
8. 31.7 (సి) చూడుము.
9. 31.8 చూడుము.

32. సాంఘిక అవస్థాపన గృహ ఆరోగ్య మరియు విద్య సౌకర్యాలు

(Social Infrastructure - Housing, Health and Education)

32.1 ఉపోద్ధాతము

ఈ దేశంలోని మానవులు ఆదేశానికి అతి ముఖ్యమైన వనరు. దీనిని మానవ వనరులు అంటారు. దేశంలోని ప్రజలు విద్యావంతులై, నైపుణ్యాలను మరియు ఆరోగ్యాలను కలిగి ఉన్నట్లయితే, వారు నాణ్యమైన మానవవనరులై ఆర్థికాభివృద్ధికి పాటుపడతారు. ప్రభుత్వాలు చేసే అన్ని అభివృద్ధి ప్రయత్నాలు మానవ శైయస్సుకు అంటే వారి జీవన ప్రమాణస్థాయిని, జీవన నాణ్యతను పెంపొందించడానికి! ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలోని మానవ వనరుల నాణ్యతను, విద్య, వైద్య సదుపాయాలను మరియు ఇతర సౌకర్యాలైన గృహం, పారిశుద్ధం మొదలైనవి కల్పించడం ద్వారా పెంపొందించవచ్చు. ఈ పారంలో మనం వివిధ అంశాలైన గృహం, విద్య, ఆరోగ్యం సదుపాయాలు మానవ జీవన నాణ్యతను ఎలా పెంపొందిస్తాయో వివరించాం.

32.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠ్యాంశం అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకునేవి.

- ◆ సాంఘిక అవస్థాపన అర్థం తెలుసుకోవడం
- ◆ గృహ వసతి ఆవశ్యకతను, ప్రాధాన్యతను అర్థంచేసుకోవడం
- ◆ భారతదేశంలోని గృహ కల్పనా పథకాలను చర్చించడం
- ◆ భారతదేశంలో గృహ వసతి కల్పనలో సమస్యలకు వెనుక గల కారణాలను వివరించడం
- ◆ ప్రస్తుతం భారతదేశంలో ఉన్న ఆరోగ్య సదుపాయాలను తెలుసుకోవడం
- ◆ భారతదేశంలో జీవన ప్రమాణ స్థాయి పోకడలు తెలియజేయడం
- ◆ గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని వైద్య సదుపాయాలు విపులీకరించడం
- ◆ విద్య ప్రాధాన్యతను తెలుసుకోవడం
- ◆ భారతదేశంలోని వర్తమాన విద్య పరిస్థితులపై దృష్టి కేంద్రీకరించడం
- ◆ భారతదేశంలో విద్య వ్యవస్థలో లోపాలు తొలగించడానికి తీసుకున్న చర్యలను వివరించడం.

32.3 సాంఘిక అవస్థాపన

దేశం యొక్క ఉత్సాధకతా నాణ్యతను పెంచడానికి ఆర్థిక అవస్థాపన సౌకర్యాలు ఎంతో ఆవశ్యకం. అయితే మానవ వనరుల నాణ్యతను పెంపొందించే అవస్థాపన కూడా అంతే అవసరం. మరి ఇది ఏంటి? ఇది విద్య, వైద్య

సదుపాయాలు, పారిశుద్ధు, గృహ వసతి, రక్షిత మంచినీరు మొదలైనవన్నీ ఈ తరహ సేవలు. వీటన్నింటినీ కలిపి, ఆర్థిక వ్యవస్థయొక్క సాంఘిక అవస్థాపనా సౌకర్యాలు అంటారు. ఇది ఆర్థిక వ్యవస్థలోని మానవ వనరుల నాణ్యతను పెంపొందింపజేయడానికి దోహదపత్తాయి.

32.4 గృహ వసతి

ఇల్ల వసతిని కల్పిస్తుంది. సాకర్యవంతమైన, వత్తిడులు లేని జీవనం కోసం మంచి వసతి అవసరం. నీవు ఊహించు రోజంతా కష్టపడి సాయంత్రం విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి ఒక వసతి లేకపోతే ఎలా ఉంటుందో. నీ జీవితం ఇబ్బంది మయం అవుతుంది. ఇల్ల అంటే నాలుగు గోడలు, ఒక పైకప్పు మాత్రమే కాదు. ఇది ఉన్నంతలో విశాలంగానూ, సాకర్యవంతంగానూ, గాలి వెలుతురుతోనూ ఉండాలి. నీకు ఇల్ల సూర్యరథి, వాన, వేడి, చలి వంటి వాటినుండి రక్షణ కల్పిస్తుంది. ఇది ఒక వ్యక్తికి స్థిరత్వాన్ని ఇస్తుంది. ఇది ఒక మానవుడు కుటుంబాన్ని ఏర్పాటుచేసుకోవడానికి, సాంఘిక జీవనాన్ని గడపటానికి ప్రేరిపిస్తుంది. ఇది ఒకవ్యక్తి మానసిక ప్రశాంతతత్త్వ, ఆనందానికి దారితీసి అతని ఉత్సాధకతను పెంచుతుంది. అయితే మురికి వాడల జీవనంలో నాణ్యత, తగునదుపాయాలలో ఉన్న వారి జీవనంతో పోల్చితే తక్కువగా ఉంటుంది. ఒకవ్యక్తి నివశించే వసతి అనువగా లేనట్లయితే అతని భౌతిక సామర్యం బుణాత్మకంగా ఉంటుంది.

ఈ మధ్యకాలంలో తమ ఉద్యోగులకు మంచి వసతి కల్పించే ప్రాధాన్యతను యాజమాన్యాలు కూడా గుర్తించాయి. దీని ప్రాధాన్యతను గుర్తించిన ప్రభుత్వం కూడా అనేకమంది ప్రభుత్వోద్యోగులకు గృహ వసతికల్పించే కృషిచేస్తోంది. ప్రభుత్వాలు దీని నిమిత్తం గృహ సముదాయాలు నిర్మిస్తున్నాయి. ప్రైవేటు రంగంలో కూడా తను ఉద్యోగులకు గృహవసతిని కల్పిస్తున్నారు. అనేక ప్రైవేటు పరిశ్రమలు ఈ ప్రయత్నంలోనే ఉన్నాయి.

మంచినీరు, పారిశుద్ధం, మురుగు నీటిపారుదల సదుపాయాలు, విద్యుత్థక్కి మొదలగు సదుపాయాల కల్పన కూడా మంచి గృహ వసతిలో అంతర్భాగాలు. తగు రవాణా సదుపాయాలు లేని, దగ్గరలో నిత్యావసర వస్తువులు లభించే మార్కెట్ లేని ప్రాంతాలలో నివసించడం ఎంతోకష్టం. గృహవసతి నాణ్యతకు, మానవ వనరుల సామర్థ్యానికి మధ్య ప్రత్యుత్క సంబంధం ఉంది.

ప్రాథమికంగా అనేక మంది గృహ నిర్వాహకులకు గృహవసతి ఒక స్వయం సహాయక కార్య కలాపం. అయితే జనాభా పెరుగుదల అధికంగా ఉండటం వలన పేద వర్గాల ప్రజలకు గృహ వసతి లభ్యత ముఖ్యంగా మారింది. దీని వల్ల ప్రభుత్వాలు పేద ప్రజలకు గృహవసతిని అందించాలిన ఆవశ్యకత వచ్చింది.

మనదేశంలో గృహ నిర్మాణ కార్బూక్షమాల రూపకల్పన, అమలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల భాద్యత. అయితే కేంద్ర ప్రభుత్వం కార్బూక్షమాలకు కొంత సహాయాన్ని అందిసుంది.

ఎ) గ్రామీణ గృహ నిర్మాణ పద్ధతులు

గ్రామీణ ప్రాంతాలలో గృహ వనతి సమస్యను తీర్చడానికి ప్రభుత్వం ఎన్నో పథకాలను ప్రారంభించింది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని బలహీన వర్గాలకు, భూమిలేని పనివారలకు కనీస అవసరాల కార్యక్రమం క్రింది భూమి పట్టాలను ఇచ్చి, గృహనిర్మాణానికి సహకారం అందించింది. ఈ పథకం 1971 వ సంవత్సరంలో ప్రారంభింపబడింది.

ಇಂದಿರಾ ಆವಾನ್ ಯೋಜನ್ (IAY)ನು 1985-86 ಲ್ಯಾ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಲಲ್ಲಿನಿ ಪೆಡ್ಯಾಲ್ ಕುಲಾಲು, ಪೆಡ್ಯಾಲ್

తెగలకు చెందిన నిరుపేదలకు వెట్టి చాకిరీచేసే శ్రావికుల నిమిత్తం ప్రవేశపెట్టారు. ఈ పథకం క్రింది గృహాలను సమాహోలుగా నిర్మించి, ప్రతి సమాహోనికి అవసరమైన సౌకర్యాలు కల్పించారు.

హోసింగ్ అండ్ అర్ఘ్యన్ డెవలప్ మెంట్ కార్పొరేషన్ (HUDCO) వివిధ గ్రామీణ గృహ నిర్మాణ పథకాలకు ద్రవ్య సహాయం అందించడానికి, దాని మొత్తం నిధులలో 15 శాతం ఆయా పథకాలకు కేటాయిస్తున్నది.

బి) పట్టణ గృహనిర్మాణ పథకాలు

పట్టణ ప్రాంతాలలో ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టిన గృహనిర్మాణ పథకాలు క్రింది విధంగా ఉన్నాయి.

i) HUDCO, LIC మరియు ఇతర ద్రవ్య సంస్థలు బుఱాములతో, రాష్ట్ర మరియు నగర స్థాయి ఏజన్సీల ఆర్థిక సహాయం తో వివిధ ఆదాయ వర్గాల వారికి సాంఖ్యిక గృహ నిర్మాణ పథకం.

ii) 1989 వ సంవత్సరములో ఒక లక్ష్మనుండి 20 లక్షలు వరకు జనాభా గల నగరాలలో నెప్రూ రోజ్గార్ యోజన (NRY) లో భాగంగా గృహ నిర్మాణ మరియు వసతి సదుపాయాభివృద్ధి పథకం (Housing and Shelter Upgradation Scheme) ప్రారంభించారు.

iii) కాలిబాటులపై నివశించే వారికి రాత్రి వసతి పథకం (Foot path Dwellers Night shelter Scheme) ను 1988-89 వ సంవత్సరంలో వారికి వసతి కల్పించే నిమిత్తం ప్రారంభించారు. ఆ తర్వాత ఈ పథకాన్ని పట్టణాలలో రోడ్ల పక్క నివసించే వారికి కూడా విస్తరించారు.

iv) LIC, HUDCO, వాణిజ్య బ్యాంకుల ఆర్థిక సహకారంతో సహకార గృహసముదాయాలను వివిధ ఆదాయ వర్గాల వారికి అందించాడు.

v) వివిధ ఇతర పథకాలైన కేంద్ర ప్రభుత్వోద్యోగులకు గృహ యాజమాన్య పథకం (OWnership Housing Scheme), పట్టణ మురికి వాడల పర్యావరణ అభివృద్ధి మరియు ఇళ్ళ మెరుగు పథకం (Enviornmental Improvement of Urban Slums and House Imporovement Scheme), ప్రభుత్వరంగ సంస్థలలో పనిచేసే ఉద్యోగుల నిమిత్తం అధ్యే ఇళ్ళ పథకం (Rental Housing Scheme) మొదలైన వాటిని వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ప్రవేశపెట్టాయి.

సి) గృహ వసతి సమస్యలకు కారణాలు

పైన పేరొన్న వివిధ పథకాలను ప్రవేశ పెట్టినపుటికీ, గృహ వసతి కల్పన ఇప్పటికీ సమస్యగానే ఉంది. దీనికి కారణాలు

i) జనాభా పెరుగుదల

దేశంలో జనాభా గణాంశీయంగా పెరుగుతుంది. దీనివల్ల గృహాల డిమాండ్ కూడా ఎక్కువగా పెరిగింది.

ii) పట్టణాన్ని కరణ

గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి ప్రజలు పట్టణ ప్రాంతాలకు తరలడం వల్ల పట్టణ ప్రాంతాలలో వసతి డిమాండ్ పెరిగింది.

iii) వనరుల కొరత

ప్రజలందరికీ గృహోల కల్పన అవసరాలను తీర్చుడానికి ప్రభుత్వం దగ్గర ఉన్న వనరులు సరిపోవడం లేదు. ఫలితంగా మురికి వాడలు పెరుగుతున్నాయి.

గుర్తుంచుకోదగిన అంశాలు

- ◆ గృహ వసతి, ఆరోగ్య, విద్య, పారిశుద్ధిం, రక్షిత మంచినీరు లభ్యత వంటి సేవలను సాంఘిక అవస్థాపన అంటారు.
- ◆ సౌకర్య వంతమైన మరియు వత్తిడి రహిత జీవనం సాగించాలంటే తగు గృహ వసతి ఎంతో అవసరం.
- ◆ కేవలం భౌతిక జీవన ప్రదేశాన్ని మాత్రమే గృహ వసతిగా పేర్కొనుం. దానితోపాటు కనీస సదుపాయాలైన త్రాగునీరు, పారిశుద్ధిం, మురుగునీటి పారుదల, విద్యుత్ఖక్కి వంటి సదుపాయాలు కూడా అవసరం.
- ◆ గ్రామీణ ప్రాంతాలలో గృహ వసతి కల్పనకు ప్రభుత్వం ఎన్నో ప్రత్యేక పథకాలు ప్రారంభించింది.
- ◆ పట్టణ ప్రాంతాల గృహ వసతి కల్పనకు ఉద్దేశించి కూడా ఎన్నో ప్రత్యేక పథకాలు ప్రవేశ పెట్టింది ప్రభుత్వం.

32.1 పార్శ్వాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- (i) రవాణా, కమ్యూనికేపస్సు, శక్తి, నీరు ఒక ఆర్థిక వ్యవస్థలో సాంఘిక అవస్థాపనలో కలసి ఉంటాయి.
- (ii) జీవన నాణ్యతను పెంపొందించాలంటే విద్య, ఆరోగ్య, గృహ, త్రాగునీటి సరఫరా వంటి వాటిని మెరుగుపరచాలి.
- (iii) సమాజంలోని బలహీన వర్గాలకు గృహ వసతి కల్పించేందుకు ఇందిరా ఆవాస్ యోజన ప్రవేశ పెట్టబడింది.
- (iv) వ్యాసింగ్ మరియు పెల్లర్ అవ్గ్రేడేషన్ పథకాన్ని 50 లక్షల కన్నా ఎక్కువ జనాభా ఉన్న నగరాలలోని పేదల కోసం ప్రవేశ పెట్టారు.

30.5 ఆరోగ్యం (Health)

ఆరోగ్యం-ఆవశ్యకత

‘ఆరోగ్యమే మహాభాగ్యం’ అనేది పాతనానుడి ఒక వ్యక్తి ఆరోగ్య ఆవశ్యకతను ఇది తెలియజేస్తుంది. ఆరోగ్యం శారీరక మరియు మానసిక త్రేప్పతను సూచిస్తుంది. మంచి ఆరోగ్యం లేకుండా మనం జీవితంలోని మంచి వాటిని అనుభవించలేం. అంతేగాక మంచి ఆరోగ్యం లేకుండా జీవనం సాఫీగా సాగదానికి అవసరమైన వాటిని సంపాదించలేం.

సాధారణంగా మంచి ఆరోగ్యం ఉన్న జనాభా సంఘంలో ఉన్నప్పుడు అత్యున్నత మరియు అధిక ఉత్సాహకతకే దారితీస్తుంది. మంచి ఆరోగ్యానికి ఆర్థికాభివృద్ధికి మధ్య ప్రత్యేక సంబంధం ఉంది.

స్వాతంత్ర్య సమయంలో పరిస్థితి

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం తగు వైద్య ఆరోగ్యసదుపాయాలులేకపోవడం వల్ల మరణాల రేటు, శిశుమరణాల రేటు చాలా అధికంగా ఉండేది. అప్పుడు భారతదేశంలో ఆరోగ్య పరిస్థితి ఆశాజనకంగాలేదు. దురదృష్టికరమైన విషయం ఏంటుంటే భారతదేశం అంటువ్యాధులు, చికెన్ ఫాక్స్, కలరా, మలేరియా, టైఫాయిడ్, క్షూరు మరియు అనేక అంటువ్యాధులకు కేంద్రంగా ఉండేది. దీనికి తక్కువ జీవన నాణ్యత, తక్కువ ఆరోగ్య సదుపాయాలు, పేదరికము మరియు అజ్ఞానం తోడయ్యాయి. 1951లో శిశుమరణాల రేటు వెయ్యికి 219 గానూ, సగటు జీవన ప్రమాణం 32 సంవత్సరాలుగానూ ఉండేది.

ప్రస్తుత పరిస్థితి

ప్రణాళికా యుతమైన అభివృద్ధి ఆరోగ్య సదుపాయాలను గణనీయంగా పెంచింది. దీనిని కింది దత్తాంశాల సహాయంతో వివరింపవచ్చు.

- i) దేశంలో వైద్యుల, ఆస్పత్రుల సంఖ్య మూడు కన్నా ఎక్కువ రెట్లు, నర్సుల సంఖ్య ఎనిమిది రెట్లు పెరిగింది.
- ii) వైద్య విద్యాలయాల సంఖ్య మొదటి ప్రణాళిక ప్రారంభానికి పూర్వం 28 నుంచి ప్రస్తుతం 106 కు పెరిగింది.
- iii) మసూచి పూర్తిగా అరికట్టబడింది. ఏప్రిల్ 1977 లో మనదేశం మసూచి రహిత దేశంగా ప్రకటించారు.
- iv) వైద్య ఆరోగ్య సదుపాయాల లభ్యతలోని గణణీయమైన పెరుగుదల వల్ల 1951 వ సంవత్సరంలో వెయ్యికి 27.4 గా ఉన్న మరణాల రేటు 1992-93 నాటికి 60.8 సంవత్సరాలుగా ఉంది.
- v) సరాసరి జీవిత ప్రమాణం కూడా పెరిగింది. 1981 లో ఇది 54 సంవత్సరాలు, మరియు 1992-93 లో 60.8 సంవత్సరాలుగా ఉంది.
- vi) సంఘంలో స్ట్రీల పట్ల దృష్టధాలలో మార్పులు వచ్చాయి. మహిళా సంరక్షణను అధిక ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం వల్ల దేశంలో వారిలో సరాసరి జీవిత వయస్సు పురుషుల కన్నా ఎక్కువగా ఉంది.

భారతదేశంలో సగటు జీవన రేటు

దేశంలో సగటు జీవన ప్రమాణం అత్యల్పంగా ఉండడానికి పేదరికం మూలకారణం. అంటువ్యాధులైన ప్లేగు, కలరా, ఇన్ఫుంజా లేదా మసూచి మొదలగువాటిని అరికట్టడానికి ఉత్తమ మందులను కనిపెట్టడం; దాక్షర్లు, నర్సులు మందులు మొదలైనవన్నీ రోగాల నివారణకు దోషాద పడ్డాయి. అయినప్పటికీ ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాలలో పోలిస్టే మనదేశంలో జీవన ప్రమాణం ఆశాజనకంగా లేదు.

పట్టిక 32.1 భారతదేశంలో సరాసరి జీవిత వయస్సు

కాలము	పురుషులు	స్త్రీలు	మొత్తం
1950-51	32.4	31.7	32.1
1970-71	46.4	44.7	45.6
1990-91	58.6	59.0	58.7

సరాసరి జీవిత వయస్సు పెంచడానికి దేశంలో తీసుకొన్న చర్యలు

ప్రభుత్వం తీసుకొన్న క్రిందిముఖ్య కార్బూక్టరుల వల్ల మనదేశంలో సగటు జీవన వయస్సు వృద్ధిచెందింది.

- i) మసూచి, మలేరియా, క్షీరు, కుష్టి, అంధత్వం మొదలగు వాటి నివారణకు జాతీయ కార్బూక్టరులను ప్రవేశ పెట్టింది.
- ii) ధీప్తిరియా, కోరింత దగ్గు, పోలియో వంటి వ్యాధుల నివారణకు పర్యావరణ పరిశుద్ధత మరియు టీకాల కార్బూక్టరులు చేపట్టింది.
- iii) ప్రజా అవగాహనా కార్బూక్టరులు

వార్తా పత్రికలు, మాగజైన్లు, హోర్టింగులు, రేడియా, టెలివిజన్ మొదలైన సాధనాల ద్వారా జాతీయ ఆరోగ్య విద్యాబ్యార్థ ప్రజలకు ముందు జాగ్రత్త చర్యలు, టీకాలు, చుక్కల మందులు వంటి వాటి ఆవశ్యకతను తెల్పింది. అంతేగాక సమీపంలోని ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాల ద్వారా కూడా వివరించింది. నీవు కూడా వివిధ సాధనాల ద్వారా ప్రభుత్వం చిన్న పిల్లలకు చుక్కలమందు, సమీకృత ఆహార ఆవశ్యకతలపై ఇచ్చే కార్బూక్టరులను చూసే ఉంటావు.

గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వైద్యసదుపాయాలు

గ్రామీణ ఆరోగ్య వ్యవస్థ మూడంచెల వ్యవస్థ. సబ్సెంటర్లు, ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు (PHC) మరియు కమ్యూనిటీ ఆరోగ్య కేంద్రాలు (CHC) దేశంలో ప్రస్తుతం సుమారు 22,000 ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు, 1.5 లక్షల సబ్ సెంటర్లు మరియు 2400 కమ్యూనిటీ ఆరోగ్య కేంద్రాలు, 6.5 లక్షల మంది ఆరోగ్య సేవకులు, 4.2 లక్షల మంది గ్రామీణ ఆరోగ్య సహాయకులతో పాటు అనేక గ్రామీణ ఆరోగ్య కేంద్రాలు కలవు.

ఈ సదుపాయాలను మరింత విస్తరించేందుకు దశలవారీ ప్రణాళికలు రూపొందించాలి. ప్రతి 30,000 మంది జనాభాకు (కొండ మరియు తైబల్ ప్రాంతాలలో ప్రతి 20,000 మంది జనాభాకు) ఒక ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రం; ప్రతి 50,000 మందికి (3000 మంది కొండ మరియు తైబల్ ప్రాంతాలలో) ఒక సబ్ సెంటరు, ప్రతి ఒక్క లక్షమందికి ఒక కమ్యూనిటీ ఆరోగ్య కేంద్రం 2000 సంవత్సరం నాటికి ఏర్పాటు చేస్తారు.

అయితే భవనాల కొరత, మానవశక్తి కొరత, తగు మొత్తంలో మందుల లభ్యత లేకపోవడం, పరికరాల కొరత వంటివి ఈ లక్ష్యసాధనకు ఆటంకాలు.

ఈ సమస్యలను తీర్చుడానికి ఎనిమిదవ ప్రణాళికాముసాయిదాలో విస్తరణ కన్న ఉన్న వాటిని మెరుగు పరచడంపై దృష్టి పెట్టారు.

ఆదేవిధంగా గ్రామీణ వైద్య సేవల యంత్రాంగాన్ని అభివృద్ధిచేసి, వారిలో సేవాతత్వరతను పెంచి గ్రామీణ ప్రజలకు ఉత్తమమైన సేవలందించాలని పేర్కొన్నారు. ఈ ఆరోగ్య కార్బూక్టరులలో ప్రజలను భాగస్వాములను చేయడంలో పంచాయితీ రాజ్ వ్యవస్థ ఉత్తమ వ్యవస్థగా అవతరిస్తుంది.

పట్టణ ఆరోగ్య కార్బూక్టరు

దేశంలో నాల్గవ వంతు కన్నా ఎక్కువ మంది ప్రజలు పట్టణ ప్రాంతాలలో నివశిస్తున్నారు. నగరాలలో పట్టణాలలో నివసిస్తున్న వారిలో సుమారు 40% మంది మరికి వాడలలో ఉన్నారు. వీరి ఆరోగ్య స్థితి గ్రామీణ ప్రాంతాల వారి కన్నా

తక్కువ గానూ, కొన్ని సందర్భాలలో దుర్భరంగానూ ఉంది. కానీ ఈ పట్టణ ప్రాంతాలలో అవస్థాపనా సౌకర్యాల కొరతతో సత్తమతమవుతున్నారు.

ఉత్తమ వైద్య సేవలందించే కొన్ని పెద్ద ఆసుపత్రులు కలవు. కానీ ప్రభుత్వ సదుపాయాలు కొరతగా ఉన్నాయి. ఎక్కువమంది డాక్టర్లు ప్రైవేటు ఆస్పత్రులలో పనిచేస్తున్నారు. వైద్యులపై మనం చేయవలసిన ఖర్చు అధికంగా ఉంది. కానీ వైద్య సదుపాయాల లభ్యత ఉంది. ప్రభుత్వ ఆస్పత్రులలో వైద్యం ఉచితంగా లభ్యమవుతున్నప్పటికీ, వైద్య నాణ్యతపై అనుమానాలు ఉన్నాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ మంచి ఆరోగ్యం వ్యక్తుల సామర్థ్యాలను, ఉత్సాహాదకతను నిర్ణయిస్తుంది.
- ◆ స్వాతంత్య సమయానికి భారతదేశంలో ఆరోగ్య పరిస్థితి ఆశాజనకంగా లేదు. అనేక మంది మసూచి, మలేరియా, కుష్టి, అంధత్యము మరియ ఇతర వ్యాధుల బారినపడ్డారు. దీనికి కారణం వైద్య సదుపాయాలు లేకపోవడమే.
- ◆ స్వాతంత్యానంతరం, ఈ వ్యాధుల నివారణకు, నిరూపనకు వివిధ కార్బూకమాలు చేపట్టారు. ఇతర వ్యాధులైన కలరా, కోరింత దగ్గు, టెటన్స్, పోలియో మొదలైన వాటిని తగు కార్బూకలాపాల ద్వారా నిరూపించారు.
- ◆ గ్రామీణ ఆరోగ్యాన్ని పుష్టి చేయడానికి, మూడంచెల వ్యవస్థ, కమ్యూనిటీ ఆరోగ్య కేంద్రాలు, ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు, సబ్సెంటర్లు ఏర్పడ్డాయి.

32.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- (i) దేశంలో ప్రజల ఉత్సాహాదక సామర్థ్యాన్ని పెంచడానికి మంచి ఆరోగ్యం అవసరం
- (ii) దేశంలో మసూచి పూర్తిగా నిరూపింపబడింది.
- (iii) ప్రజలందరికి వైద్య సదుపాయాలందించాలనే లక్ష్యం సాధింపబడింది.
- (iv) 1980-81 లో సగటు జీవన ప్రమాణం 58.7 సంవత్సరాలు

32.6 విద్య (Education)

ఎ) విద్య అవశ్యకత

1. విద్య ప్రజల నాణ్యతను పెంచుతుంది.

విద్య కలిగిన ప్రజలు దేశానికి ఆస్తివంటివారు. విద్య నైపుణ్యాలను, సామర్థ్యాలను పెంచి ఆధునికీకరణను పెంచుతుంది-సాంకేతిక భావాలను తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాసను విద్య పెంచుతుంది. దీనివల్ల నవీన సాంకేతిక ప్రపంచంలో పోకడలు తెలుస్తాయి.

2. జీవితంపై దృక్ప్రధాలలో మార్పుతెస్తుంది.

విద్య మానవుని సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వ వికాసానికి, అన్ని విధాలైన అభివృద్ధికి దోహద పడుతుంది. చదువుకున్న వ్యక్తి ఆధునిక ఆలోచనలను వేగవంతంగా చేయగలడు. ఇది పనిపట్ల ప్రజల దృక్ప్రధాలలో మార్పునే తెస్తుంది. గుడ్డి నమ్మకాలను, ఇబ్బంది కరమైన ఆచార వ్యవహారాలనూ దూరం చేస్తుంది.

3. స్ట్రీల పట్ల దృక్ప్రధంలో మార్పు

విద్య స్ట్రీలు, బాలికల పట్ల దృక్ప్రధాలలో మార్పుతేవదానికి సహాయపడుతుంది. ప్రజలు నిదానంగా ఆడపిల్లలు - మగ పిల్లలు మధ్య విచక్షణను తగ్గిస్తున్నారు. అంతేగాక మహిళలకు భవిష్య ఉపాధి అవకాశాలను విద్య పెంచుతుంది. మగ పిల్లవాని విద్యతోబాటు ఆడపిల్లల విద్య కూడా ఈనాడు ఎంతో అవసరం. దీనివల్ల బాల్య వివాహాలు అంతరించి పోతున్నాయి.

4. మహిళ స్థాయిలో మార్పు

గ్రామీణ మహిళలు వారి ప్రాంతాలలో పోషించే పాత్రలో మార్పులు వచ్చాయి. వారు నియత విద్యను కలిగి ఉండనప్పటికీ, వారికి అనియత విద్యను ప్రసార మాధ్యమాల - టి.వి. రేడియో - మొదలైన వాటి ద్వారా అందించారు. ఘలితంగా వారు తమ హక్కుల పట్ల అవగాహనకు వచ్చారు. వర్తమాన కాలంలో మహిళలు సర్వంచ పదవికి కూడా పోటీచేయవచ్చు.

5. పనిపట్ల మహిళా దృక్ప్రధంలో మార్పు

విద్య పనిపట్ల మహిళల దృక్ప్రధాలలో కూడా మార్పులు తెస్తుంది. ప్రస్తుత కాలంలో ఏరు తమ భవిష్య ఉపాధి పట్ల జాగరూకతతో వ్యవహరిస్తున్నారు. అన్ని రంగాలలోను మహిళలు పనిచేస్తున్నారు. డాక్టర్లుగా, చార్టేర్డ్ ఎకోంటెంట్లుగా, మేనేజర్లుగా, IAS ఆఫీసర్లుగా, సైంటిస్టులుగా, ఇంజనీర్లుగా, టీచర్లుగా, లెక్చరర్లుగా, ఇంకా అనేక రంగాలలో మహిళలను మీరు చూడవచ్చు. దీనివల్ల సాంఖ్యిక నిర్మాణాలలోనూ, సాంఖ్యిక సంబంధాలలోనూ మార్పులు వచ్చి వారి జీవన నాయకతో మెరుగుదల వచ్చింది.

6. ఆధునిక పరిజ్ఞాన వినియోగ అవశ్యకత

ఇంతకు ముందే తెలుసుకున్నట్లు చదువుకున్న వ్యక్తి ఆధునిక ఆలోచనలను తనంతట తాను తొందరగా అవగతం చేసుకొంటాడు. మన పరిశ్రమలలో పనిచేయడానికి, ఆధునిక వ్యవసాయ కార్యకలాపాల నిర్వహణకు అవసరమైన నైపుణ్యం గల శ్రావికులు సాంకేతిక విద్య ద్వారా లభిస్తారు.

7. జనాభా నియంత్రణకు సహాయకారి

విద్య ద్వారా వ్యక్తులు, అధిక జనాభా వలన దేశంలో ఏర్పడే దుష్పలితాలను తెలుసుకొని, చిన్న కుటుంబ భావనకు మొగ్గ చూపుతారు. వారు తమ జీవన స్థాయిని పెంచుకోవాలంటే కుటుంబ పరిమాణాన్ని తగ్గించాలనే వాస్తవాన్ని గ్రహిస్తారు. ఏరు వివిధ కుటుంబ నియంత్రణా సాధనాలను వినియోగించటం పట్ల ఆసక్తి చూపుతారు.

8. గుడ్డినమ్మకాలను రూపుమాపుతుంది.

ఆక్షరాస్యలు వివిధ వ్యాధులు రాకుండా జాగ్రత్తలు తీసుకుంటారు. వారు అనవసరమైన నమ్మకాలకు పోకుండా, ముందు జాగ్రత్తలు తీసుకొని వ్యాధులు ప్రబలకుండా చూస్తారు.

విద్య - ప్రస్తుత పరిస్థితి

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం

స్వాతంత్ర్య కాలంనాటికి మనదేశంలో విద్యాస్థాయి ఆశాజనకంగా లేదు. అనాడు అధిక నిరక్షరాస్యతతో బాటు 15 కన్నా తక్కువ శాతం అక్షరాస్యతా స్థాయింది. స్వాలు భవనాలు, లేబరేటరీలు, లైభరీలు, ఆటస్టలాలు మొదలైన సౌకర్యాలు తగువిధంగా లేవు. కామర్సు, మేనేజ్మెంట్, ఆర్మ్యూట్కూర్, టొన్ ప్లానింగ్, అగ్రికల్చర్, ఫిజికల్ ఎడ్యుకేషన్ వంటి ప్రోఫెషనల్ కోర్సుల సౌకర్యాలు చాలా పరిమితంగా ఉండేవి. అతి తక్కువ వైద్య కళాశాలలు కలవు. 1951 వ సంగ్లో 28 వైద్యకళాశాలలో సుమారు 2700 మంది వైద్య విద్యార్థులు మాత్రమే కలరు.

స్వాతంత్ర్యానంతరం

స్వాతంత్ర్యానంతర కాలంలో విద్యాస్థాయిని పెంచడానికి దేశంలో సంబంధిత ప్రణాళికలు రూపొందించారు. విద్యకు ఆర్థికాభివృద్ధికి మధ్య ధనాత్మక సంబంధం ఉంటుంది. ఉదాహరణకు, సాంకేతిక మరియు ఫోఫెషనల్ విద్య ద్వారా నైపుణ్యం గల శ్రావికులను పొందవచ్చు. పైన వివరించిన విధంగా, విద్యను పెంచుకోవడం ద్వారా జీవన నాణ్యతను వృధ్యిచేసుకోవచ్చు.

1950-51 లో 2.10 లక్షలుగా ఉన్న ప్రాథమిక విద్యాలయాలు, 1994-95 నాటికి 5.81 లక్షలకుచేరాయి. ఇదేకాలంలో ప్రాథమికోస్తుత విద్యాలయాలు 0.13 లక్షలనుండి 1.6 లక్షలకు పెరిగాయి. దీని ఫలితంగా, భారతదేశ ప్రాథమిక విద్యావ్యవస్థ డ్రపంచంలోకిల్ల అతి పెద్ద వ్యవస్థగా రూపొందింది.

భారత రాజ్యంగ అమలు ప్రారంభించినప్పుడు 6 నుండి 14 సంవత్సరాల మధ్య వయస్సు విద్యను 10 సంవత్సరాలలో అందించాలని నిర్దేశిస్తుంది. అయితే అది ఇప్పటి వరకూ అమలు జరగలేదు.

మనదేశంలో అల్ప అక్షరాస్యతా రేటుకు ముఖ్య కారణం బడి మానివేస్తున్న పిల్లలు (ముఖ్యంగా ఆడపిల్లలు). ప్రాథమిక స్థాయిలో పిల్లలు బడికి హజరుకాకపోవడం, బడిమానివేయటం (డ్రాపవుట్) ముఖ్యకారణాలుగా చెప్పవచ్చు.

- i) అల్ప విద్యాలయ సౌకర్యాలు
- ii) అనుగుణంగా లేని కరిక్యులమ్
- iii) బోధనా పద్ధతులలో కొరత
- iv) పేదరికం

ఉన్నత విద్యాపై అధిక ఒత్తిడి మంచిది కాదు. సీనియర్ సెకండరీ విద్య పూర్తిచేసిన వారందరూ దాదాపు ఉన్నత విద్యలకు వెళ్లాలని కోరుకుంటారు. ఉన్నత విద్య విధానం కేవలం పట్టబద్రులను బయటకు పంపుతోంది. వీరందరూ వైట్కాలర్ ఉద్యోగాలు ఆశిస్తారు. అయితే ఈ ఉద్యోగాల సప్లై మనదేశంలో తక్కువగా ఉండటం వలన చదువుకున్న వారిలో నిరుద్యోగిత దేశంలో పెరుగుతోంది.

మరొక ముఖ్యమైన సమస్య మేధోవలన. మనదేశ సైంటిస్టులు, ఇంజనీర్లు ఉన్నత అవకాశాల కోసం విదేశాలను వలన వెళ్ళడం వలన మన వనరులు వృధా అవుతున్నాయి. వీరిని వెనుకకు తెప్పించే విధంగా ప్రోత్సాహకాలు చేస్తే అది మన ఆర్థికాభివృద్ధికి సహాయ పడుతుంది.

బ) విద్యా వ్యవస్థలోని లోపాలు సరిదిద్దే చర్యలు

1. విద్యా వ్యవస్థ పునర్ నిర్మాణం

జాతీయ విద్యావిధానం (NPE) ను, 1986 దేశంలో విద్యావ్యవస్థ పునర్నిర్మాణం పై దృష్టిపెట్టి, వివిధ దశలలో విద్యావిధాన నాణ్యత పెంపునకు, శాస్త్రసాంకేతిక రంగాల అభివృద్ధికి విద్యారంగంలో అవకాశాలను విస్తృతం చేయడానికి రూపొందించారు.

2. అక్షరాస్యతను పెంచుట

అక్షరాస్యతను పెంచడానికి ఆరవ ప్రణాళికా కాలంలో ప్రాథమిక విద్యా (నియత మరియు అనియత) కార్యక్రమాల ద్వారా ఎక్కువ మందికి విద్యనందించారు. ఏడవ ప్రణాళిక కూడా 15-35 సం॥ల మధ్య వయస్సులలో నిరక్షరాస్యతను 1990 నాటికి అనియత విద్యా విధానం ద్వారా నిర్మాలించడం పై దృష్టికేంద్రీకరించింది. అయితే ఈ లక్ష్యాలు సాధింపబడలేదు. కానీ కొంత ప్రగతి కన్పడింది.

ఎనిమిదవ ప్రణాళికా కాలానికి 15-35 సం॥ మధ్య వయస్సులలో 10 కోట్లమందిని అక్షరాస్యలుగా తప్పనిసరిగా చేయాలని జాతీయ లిటర్సీ మిషన్ (NLM) తీర్మానించింది. దేశ వ్యాప్తంగా నిరక్షరాస్యతను నిర్మాలించడానికి NLM సంపూర్ణ అక్షరాస్యతా కార్యక్రమాన్ని ప్రాథమిక కార్యకలాపంగా తీసుకుంది.

3. ప్రాథమిక విద్యను మెరుగుపరచుట

అధికంగా ఉన్న డ్రాప్ అవట్స్ ను తగ్గించడానికి నూతన జాతీయ విద్యావిధానం దేశ వ్యాప్తంగా ప్రాథమిక పాఠశాలలను అభివృద్ధి చేయాలని పిలుపునిచ్చింది. ఈ పథకాన్ని ఆపరేషన్ బ్లక్ బోర్డుగా వ్యవహరిస్తారు.

ఆగష్ట 15, 1995న ఉచిత మధ్యాహ్న భోజన పథకాన్ని సార్వజనిక విద్యను, నమోదులను పెంచడానికి, మానివేసే వారిని తగ్గించడానికి ప్రవేశ పెట్టారు.

4. సాంకేతిక విద్య

ఉన్నత విద్య మరియు సాంకేతిక విద్యలకు సంబంధించి ప్రధాన ఉధేశ్యం నాణ్యతను మరియు ప్రమాణాలను పెంచడం.

చర్యలపై సమీక్ష

పై చర్యలు విద్యావిధాన స్థాయిలో కొంత మెరుగుదలను తెచ్చాయి. గత దశాబ్ద కాలంలో అక్షరాస్యత శాతం మొత్తంగా పెరిగింది. ఇది 1981లో 44% నుంచి 1991 నాటికి 52% కు పెరిగింది. (పట్టిక 32.2 చూడుము) వురుములలో అక్షరాస్యత 56% నుండి 64% నకు మరియు స్ట్రీలలో అక్షరాస్యత 30%నుంచి 39%నకు ఈ కాలంలో పెరిగింది.

పట్టిక 32.2

భారతదేశంలో అక్షరాస్యతారేటు

సంవత్సరం	మొత్తం	పురుషులు	స్త్రీలు
1951	18	27	9
1971	35	46	22
1981	44	56	30
1991	52	64	39

ఎంతో సాధించినప్పటికీ, ఇంకా సాధించాల్సింది ఎంతో ఉంది. రానున్న దశాబ్దాలలో కూడా ఇదే విధంగా దేశంలో వృద్ధిరేటు సాధించినప్పుడే నిరక్కరాస్యతా నిర్మాలన ఆలస్యం కాకుండా చేయవచ్చు. స్త్రీ అక్షరాస్యత విషయంలో పరిస్థితి ఆశాజనకంగాలేదు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ మానవ వనరుల అభివృద్ధి ప్రజల నాణ్యతకు సంబంధించినది. దీనిని విద్యను పెంచడం ద్వారా సాధించవచ్చు.
- ◆ విద్య ప్రత్యుక్కంగా ప్రజల నాణ్యతను సామర్థ్యాలు మరియు ఉత్సాదతలను పెంచడం ద్వారా వృద్ధి చేస్తుంది.
- ◆ స్వాతంత్ర్య కాలంనాటికి అక్షరాస్యతా శాతం 25% ఇది ప్రస్తుతం 52%కు పెరిగింది.
- ◆ అక్షరాస్యతా శాతం పెరగడానికి ముఖ్యకారణం, ప్రణాళికలలోనూ, వయోజన విద్య, 6-14 సం॥ వారికి ఉచిత నిర్భంద విద్య, ఆపరేషన్ బ్లాక్ బోర్డ్ మొదలగు ఇతర పథకాల ద్వారా అధిక వ్యయాన్ని చేయడం.

32.3 పార్యాంశ ప్రశ్నలు

క్రింది భాషీలను బ్రాకెట్లలో ఇప్పుడిన పదముల సహాయంతో పూరింపుము.

(తేలికగా, నాణ్యత, ఆర్థికాభివృద్ధి, 42, సామర్థ్యము, 52)

- (i) విద్య ప్రత్యుక్కంగా ప్రజల ను ఉత్సాదకత మరియు లు పెంచుట ద్వారా వృద్ధి చేస్తుంది.
- (ii) చదువుకున్న వ్యక్తి సూతన ఆలోచనలను చేస్తాడు.
- (iii) విద్యకు కు మధ్య ప్రత్యుక్క సంబంధం ఉంది.
- (iv) 1991 వ సం॥లో మొత్తం అక్షరాస్యత శాతం.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. హసింగ్ అనగానేమి? దాని ప్రాధాన్యత ఏమిటి?
2. గ్రామీణ మరియు పట్టణ గృహా ప్రణాళికలపై ఒక వ్యాసం ప్రాయము?
3. పట్టణ ప్రాంతాలలో హసింగ్ సమస్యలకు కారణాలు ఏమిటి?
4. మంచి ఆరోగ్య ఆవశ్యకత ఏమిటి? స్వాతంత్య కాలానికి మనదేశంలో ఆరోగ్య పరిస్థితి తెల్పుము?
5. భారతదేశంలో ప్రస్తుతం ఆరోగ్య సదుపాయాల స్థితిని తెల్పుము?
6. స్వాతంత్యానంతర కాలంలో జీవన ప్రమాణ రేటులో ఏవిధమైన మార్పులు సంభవించాయి? భారతదేశంలో జీవన ప్రమాణాన్ని పెంచడానికి ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్యలు ఏమిటి?
7. గ్రామీణ భారతదేశంలో వైద్య సదుపాయాలపై ఒక వ్యాసం ప్రాయము?
8. విద్య ఆవశ్యకతను మరియు ప్రాముఖ్యతను వివరింపుము?
9. స్వాతంత్య సమయానికి భారతదేశంలో విద్యా స్థితిగతులపై ఒక వ్యాసం ప్రాయము?
10. భారతదేశంలో విద్యా వ్యవస్థ లోపాలను తొలగించడానికి ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్యలు ఏమిటి?

సమాధానాలు

పాత్యం ప్రశ్నలు 32.1

- (i) తప్పు (ii) ఒప్పు (iii) ఒప్పు (iv) తప్పు

పాత్యం ప్రశ్నలు 32.2

- (i) ఒప్పు (ii) ఒప్పు (iii) తప్పు (iv) తప్పు

పాత్యం ప్రశ్నలు 32.3

- (i) నాణ్యత, సామర్థ్యము (ii) తేలికగా (iii) ఆర్థికాభివృద్ధి (iv) 52

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. సెక్షన్ 32.4 చదువుము.
2. సెక్షన్ 32.4 (ఎ) మరియు (బి) చదువుము.
3. సెక్షన్ 32.4 (సి) చదువుము.
4. సెక్షన్ 32.5 చదువుము.
5. సెక్షన్ 32.5 చదువుము.
6. సెక్షన్ 32.5 చదువుము.
7. సెక్షన్ 32.5 చదువుము.
8. సెక్షన్ 32.6 చదువుము.
9. సెక్షన్ 32.6 చదువుము.
10. సెక్షన్ 32.6 (బి) చదువుము.

నేషనల్ ఓపెన్ స్కూల్

సీనియర్ సెకండరీ విద్య

స్కూడంట్స్ అసైన్మెంట్ - 6

ఎడమ భాగంలోని భాశీలను విద్యార్థులు పూరించండి.

ఎనరోల్ మెంట్ నెం. పొందిన మార్కులు

విద్యార్థి పేరు పంపిన తేది

పేపరు - అర్థశాస్త్రం అధ్యాపకుని పేరు

సమర్పించిన తేది : సంతకము

అధ్యాపకుని అభిప్రాయ నివేదిక

సూచనలు

- ◆ అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానములు వేరే పేజీలపై వ్రాయండి.
- ◆ నీవు అసైన్మెంట్లను సంబంధిత స్టడీ సెంటర్లోని ట్యూటర్లతో గానీ, ఉపాధ్యాయునితోగానీ దిద్దించుకొనుము. దీని వల్ల నీ ఫెరఫార్మెన్సుపై నీకు పాజటివ్ ఫీడబ్యూక్ వస్తుంది.

దీనిని స్టేట్ ఓపెన్ స్కూలుకు పంపవద్దు.

గమనిక : ప్రతి ప్రశ్నకు 5 మార్కులు

1. శక్తి అధిక స్థాయిలో అందించే రెండు ప్రథాన అంశాలను వివరింపుము.
2. అవస్థాపన అర్థాన్ని వివరింపుము. నాలుగు అవస్థాపనా శోకర్యాల పేర్లు ప్రాయుము.
3. ఏ విధంగానో క్లప్పంగా వివరింపుము.
 - i) వ్యవసాయం పరిశ్రమకు సహాయపడుతుంది.
 - ii) పరిశ్రమ వ్యవసాయానికి సహాయ పడుతుంది.
4. క్రింది వాటిలో, రెండు అంశాలను వివరింపుము.
 - i) భారత వ్యవసాయ రంగంలో అల్పొత్తాదకతకు కారణాలు
 - ii) భారతదేశంలో పబ్లిక్ సంస్థల సమస్యలకు మూల కారణాలు
5. అర్థాలను తెల్పుము.
 - i) సాంఘిక అవస్థాపన
 - ii) స్వల్ప తేలిక పరపతి
 - iii) సమీకృత సాగు
 - iv) భూమి ఉత్సాదకత
 - v) ఐఎస్‌ఎండ్ నీటిమార్గాలు
6. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయ రంగం పాత్ర ఏమిటి? 5 పాయింట్లు తెల్పుము.
7. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో చిన్న తరఫో సంస్థల ప్రాధాన్యతలో రెండు పాయింట్లు తెల్పుము.
8. ఏవైనా రెండు టెలీకమ్యూనికేషన్ మార్గాలు వివరింపుము.
9. భారతదేశంలో ప్రభుత్వ విత్తానికి గల ఏవేని రెండు సంస్థలను వివరించుము.
10. భారత విద్యా విధానంలో లోపాలను తొలగించడానికి తీసుకున్న ఏవైనా రెండు చర్యలను వివరింపుము.

33. భారతదేశ విదేశీ వ్యాపారం - దిశ మరియు కూర్చు (Direction and Composition of India's Foreign Trade)

33.1 ఉపోధ్వతం

ప్రజల అవసరాలు తీర్పుదానికి అన్ని దేశాలకూ వస్తు సేవలు అవసరం. వస్తు సేవల ఉత్పత్తికి వనరులు కావాలి. నీవు పారం - 1 లో చదివినట్లు, ప్రతిదేశానికి వనరులు పరిమితంగా మాత్రమే ఉంటాయి. ఏ దేశమూ తనకు కావాలిన వస్తు సేవలన్నింటినీ ఉత్పత్తి చేయలేదు. ఈ దేశాలు తన వద్ద లభ్యం కానీ లేదా అవసరాని కన్నా తక్కువగా లభ్యమయ్యే వాటిని ఇతర దేశాల నుండి కొనాలి. అదే విధంగా తన వద్ద అధిక పరిమాణాలలో ఉత్పత్తి అయ్యే వస్తువులను ఇతర దేశాలకు అమ్మాలి. భారతదేశం కూడా అనేక వస్తు సేవల కొనుగోలు - అమ్మకాల లావాదేవీలను ఇతర దేశాలతో చేస్తుంది. ఈ పారంలో నీవు భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార స్వభావాన్ని, ఏవిధమైన వస్తు సేవల కొనుగోలు - అమ్మకాలు చేస్తుంది; ఏవ దేశాల నుండి కొనుగోలు చేసి, ఏవ దేశాలకు అమ్మకాలు చేస్తుంది వంటి అంశాలు చదువుతావు.

33.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠ్యాంశం అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకునేవి.

- ◆ విదేశీ వ్యాపారము అర్థాన్ని వివరించుట.
- ◆ దేశాల మధ్య వ్యాపారం ఎందుకు జరుగుతుందో తెలుసుకొనుట.
- ◆ భారతదేశానికి గల అంతర్జాతీయ వ్యాపార ప్రాముఖ్యత తెల్పుట.
- ◆ భారత విదేశీ వ్యాపార కూర్చును వివరించుట. అనగా భారతదేశ ఎగుమతి, దిగుమతుల కూర్చు వివరించుట.
- ◆ భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార దిశను తెల్పుము. అది కాల ప్రవాహంలో ఎలా మార్చులు చెందింది.
- ◆ ప్రపంచ వాణిజ్యంలో భారతదేశ వాటాను వివరించుట.

33.3 విదేశీ వ్యాపారము - అర్థం

ప్రతిదేశము ప్రజలకు వస్తు సేవల లభ్యతను పెంచడానికి ఇతర దేశాల నుండి కొనుగోలు చేస్తుంది. అదే విధంగా తన వద్ద అదనంగా ఉన్న ఉత్పత్తులను ఇతర దేశాలకు అమ్మే ప్రయత్నం చేస్తుంది. ఇతర దేశాల నుండి వస్తువులను కొనుగోలు చేయడాన్ని దిగుమతులనీ; ఇతర దేశాలకు వస్తువులను అమ్మడాన్ని ఎగుమతులని అంటారు. ఎగుమతులు, దిగుమతులు రెండు విదేశీ వ్యాపారంలో ఉంటాయి. కాబట్టి రెండు దేశాల మధ్య జరిగే వ్యాపారాన్ని విదేశీ వ్యాపారం అంటారు. అయితే విదేశీ వ్యాపారంలో కేవలం వస్తువుల కొనుగోలు అమ్మకాలే గాక సేవలను పిపింగ్, ఇన్స్ట్రుమెంట్, బ్యాంకింగ్, కన్సల్టెన్సీ సేవలు మొదలగు సేవల అమ్మకాలు కొనుగోళ్ళు కూడా జరుగుతాయి.

విదేశీ వ్యాపార ప్రత్యేక లక్ష్ణాలు

ప్రతి దేశమూ తన దేశంలో మాత్రమే వినిమయ మాంధ్యంగా అంగీకరింపబడే ద్రవ్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది ఇతర దేశాల నుండి దిగుమతులు చేసుకున్నప్పుడు, ఆ దిగుమతులకు చెల్లింపులు మనం చేయవలసి ఉంటుంది. మనదేశ

కరెన్సీని ఆయా దేశాలు అంగీకరింపక పోవచ్చు. వారు చెల్లింపులను తమ దేశ కరెన్సీ రూపంలో గానీ లేదా ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వినిమయ మాధ్యమంగా అంగీకరింపబడే కరెన్సీ రూపంలో మాత్రమే అంగీకరిస్తారు. యు.ఎస్. డాలరు, పొండు స్పెల్లింగ్ మొదలైనవి ఈ కోపకు చెందుతాయి. కాబట్టి దిగుమతి చేసుకున్న దేశం ఆయా దిగుమతులకు చెల్లింపులు ఎలా చేయాలి. వీటికి తప్పనిసరిగా, ఆయా దేశాల కరెన్సీలను కానీ, అంతర్జాతీయంగా ఆమోదింపబడే కరెన్సీలను సంపాదించాలి. కాబట్టి ఈ కరెన్సీలను ఇతర దేశాలకు వస్తువులను అమ్మడం ద్వారా అంటే ఎగుమతులు చేయడం ద్వారా పొండవచ్చు. ఇతర దేశాలకు చేసే చెల్లింపులు రాబడుల కన్నా ఎక్కువైతే, దాని వల్ల విదేశీ మారక ద్రవ్య సమస్య ఏర్పడుతుంది. దీనిని బట్టి నీవు సులభంగా దిగుమతులకు చెల్లింపులు చేయడానికి ఎగుమతుల ప్రాధాన్యతను అర్థం చేసుకోవచ్చు. విదేశీ మారకద్రవ్యాన్ని గురించిన మరింత అవగాహన మీకు పాఠం 38 లో కలుగుతుంది.

గుర్తుంచుకోదగిన అంశాలు

- ◆ విదేశాలకు వస్తువులను అమ్మడాన్ని ఎగుమతులనీ, విదేశాల నుండి వస్తువులను కొనుగోలు చేయడాన్ని దిగుమతులందురు.
- ◆ ఇన్స్యారెన్సు, బ్యాంకింగ్, పిప్పింగ్ మొదలైన సేవలను కూడా ఎగుమతులు, దిగుమతులు చేస్తారు.
- ◆ వివిధ దేశాలలో వివిధ కరెన్సీలు ఉండటం వల్ల విదేశీ మారకద్రవ్య సమస్యలు ఏర్పడతాయి.

పాత్యాంశ ప్రత్యుత్తమ 33.1

ఈ క్రింది వాటిలో ‘తప్ప’ ‘ఒప్పు’ లను గుర్తించండి.

- i) విదేశీ వ్యాపారంలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు రెండూ ఉంటాయి.
- ii) ఇతర దేశాల నుండి వస్తువులను కొనుగోలు చేయడాన్ని ఎగుమతులంటారు.
- iii) వివిధ దేశాలలో వివిధ కరెన్సీలు ఉండటం వల్ల విదేశీ వ్యాపారంలో ఏ ఇబ్బందులు ఉండవు.

33.4 విదేశీ వ్యాపార ప్రాధాన్యత

విదేశీ వ్యాపారంలో ఎగుమతులు, దిగుమతులు రెండూ ఉంటాయి. ఒక దేశానికి ఎగుమతులు, దిగుమతులు ఎంతో ప్రాముఖ్యతను కల్గి ఉంటాయి. అవి ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి.

ఎ. దిగుమతుల ప్రాధాన్యత

ఎగుమతులు యొక్క ప్రాధాన్యత ఏ దేశంలోనైనా ఈ క్రింది విధంగా కలిగి ఉంటాయి.

- i) ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధిలో సహాయకారి

పారిశ్రామికాభివృద్ధికి మూలధన వస్తువులైన యంత్రాలు, యంత్ర పరికరాలు అవసరం. అవస్థాపనా సౌకర్యాలైన శక్తి, రవాణా వంటి వాటిపై కూడా పారిశ్రామికాభివృద్ధి ఆధారపడి ఉంటుంది. ట్రాక్టర్లు, హోర్స్‌ప్రోపర్లు వంటి యంత్రాలు వ్యవసాయ రంగం వేగంగా అభివృద్ధి చెందడానికి కావాలి. ఎరువులు, పురుగు మందులు మొదలైనవి వ్యవసాయాభివృద్ధిలో కీలకపాత్ర వహిస్తాయి. ఒక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం ఈ వస్తువులను తయారుచేసే పరిజ్ఞానం కల్గి ఉండదు లేదా

వీటిని ఉత్సత్తి చేయలేదు. లేదా వీటిని అవసరమైన మేరా ఉత్సత్తి చేసే సామర్జ్యాన్ని కల్గి ఉండడు. ఈ లోటును దిగుమతుల ద్వారా పూడ్చువచ్చు. కాబట్టి దిగుమతులు దేశం యొక్క ఉత్సాధకతా శక్తిని పెంచుతాయి.

ii) కొరతలను పూడ్చుట

ఆహారం, వంట నూనెల వంటి నిత్యావసర వస్తువుల దేశీయ డిమాండ్‌కు, దేశీయ సప్లైకు మధ్య ఉన్న లోటును దిగుమతులు పూడ్చుతాయి. ఉదాహరణకు, స్వాతంత్యం లభించిన తొలినాళ్లలో ఆహార పదార్థాల కొరత తీవ్రంగా ఉండేది. కాబట్టి పెద్ద మొత్తాలలో ఆహార వస్తువులైన గోధుమ, బియ్యం దిగుమతి చేసుకోవలసి వచ్చింది. ఇప్పటికే వెజిటబిల్ నూనెలను మనం అవసరం మేరా ఉత్సత్తి చేయలేక పోతున్నాము. కాబట్టి అని దిగుమతి చేయబడుతున్నాయి.

iii) మెరుగైన జీవన స్థాయికి దిగుమతులు

విలాస వస్తువులు, పాక్షిక విలాస వస్తువుల వంటి అత్యవసరం కాని వస్తువులను అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఉత్సత్తి చేయలేవు. ఉదాహరణకు తెలివిజన్, కార్బు, వాషింగ్ మిషన్లు మొదలైనవి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పెరుగుతున్న ఆదాయాలు వీటి డిమాండ్‌ను పెంచుతాయి. ఈ వస్తువులను ఒక దేశం ఇతర దేశాల నుండి పొందవచ్చు.

iv) ఉత్సత్తి నాణ్యతను పెంచవచ్చు

దేశీయ ఉత్సత్తుల నాణ్యతను పెంచడానికి దిగుమతులు సహాయపడతాయి. విదేశీ వస్తువులతో పోటీ పడినప్పుడు, దేశీయ ఉత్సత్తి దారులు తమ ఉత్సత్తుల నాణ్యతను పెంచే ప్రయత్నం చేస్తారు. ఈ విధంగా చేయడం వల్ల, వారు విదేశీ ఉత్సత్తిదారులలో మరింత సమర్థతతో పోటీ పడతారు. ఉదాహరణకు, భారతదేశంలోకి ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల దిగుమతి మనదేశంలోని ఆయా వస్తువుల నాణ్యత పెరగడానికి ఎంతగానో దోహదపడ్డాయి.

ఖ. ఎగుమతుల ప్రాధాన్యత

ఎగుమతులు ఈ క్రింది విధంగా ప్రాధాన్యతను కలిగి ఉన్నాయి.

i) ఆర్థిక వృద్ధికి సహాయకారి

ఆర్థిక వృద్ధికి ఎగుమతుల క్రింది రూపాలలో సహాయకారిగా ఉంటాయి.

ఎగుమతులు ఉత్సత్తి పెరగడానికి తోడ్పడతాయి

ఎగుమతులు మిగులు ఉత్సత్తుని అమ్ముకోవడానికి ఉపయోగపడతాయి. ఉదాహరణకు, భారతదేశంలో తేయాకు ఉత్సత్తి చేయగలిగే సామర్జ్యం దాని డిమాండ్ కంటే ఎక్కువ. ఒకవేళ మనం తేయాకును ఎగుమతి చేయకపోయినట్లయితే, దాని మొత్తం ఉత్సత్తి తక్కువగా ఉంటుంది. తేయాకును యూరప్ దేశాలకు ఎగుమతి చేయడం వల్ల దాని ఉత్సత్తి విస్తుతం అయింది.

ఎగుమతులు ఆదాయ, ఉద్యోగితలు పెరగడానికి దోహదపడతాయి

ఎగుమతులు మార్కెట్ పరిమాణాన్ని విస్తరించి ఉత్సత్తుల పెరుగుదలను ప్రోత్సహిస్తాయి. భారీ స్థాయిలో ఉత్సత్తులు

అధిక మానవ శక్తిని వినియోగిస్తాయి. కాబట్టి ఎక్కువ మందికి ఉద్యోగాలు లభించి అధిక ఉద్యోగిత మరియు ఆదాయాలు పెరుగుతాయి.

సంబంధిత పరిశ్రమలు విస్తరిస్తాయి

ఒక పరిశ్రమ విస్తృతి మరో పరిశ్రమ విస్తరణకు దారితీస్తుంది. ఉదాహరణకు, ఎగుమతులు ఒక పరిశ్రమ విస్తరణకు కారణమైతే, దీని వల్ల ప్యాకింగ్, రవాణా వంటి వాటి డిమాండ్ పెరిగి, ఈ రంగాల అభివృద్ధికి దారి తీస్తుంది.

ఇతర వస్తువుల డిమాండ్లో పెరుగుదల

ఎగుమతులు ఆర్థిక వ్యవస్థలో అధిక ఆదాయ, ఉద్యోగితలకు దారితీస్తాయి. ఆదాయాలలోని పెరుగుదల ప్రజల కొనుగోలు శక్తికి దారితీస్తుంది, ఘలితంగా వీరు తిరిగి వ్యవస్థలో ఉత్పత్తి అయిన వస్తువులపై తమ వ్యయాలు పెంచుతారు. ఈ వస్తువుల డిమాండ్లోని పెరుగుదల ఉత్పత్తి, ఆదాయాలు, ఉద్యోగితలలో పెరుగుదలకు కారణమవుతాయి. ఈ విధంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలో వృద్ధి ప్రారంభమవుతుంది.

అనుపయుక్తమైన వనరుల వినియోగం

ఎగుమతులు ఉత్పత్తి తరఫోను పెంచి, నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞాన వినియోగానికి దోహదపడతాయి. ఇది వనరుల అనుపయుక్త వినియోగానికి దారితీసి, అధిక ఉత్పత్తిని అవే వనరులలో, తక్కువ ఉత్పత్తి వ్యయంతో సాధిస్తాయి. నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం వస్తు నాణ్యతను పెంచడానికి కూడా సహాయపడుతుంది.

ii) విదేశీ మారకద్రవ్య సముపార్జన

విదేశీ మారక ద్రవ్య సముపార్జనలో (అనగా విదేశీ ద్రవ్యము) ఎగుమతులు అధిక ప్రాధాన్యతను కల్గి ఉన్నాయి. ఏ దేశాన్నికైనా తన దిగుమతులకు చెల్లింపులు చేయడానికి విదేశీ మారకద్రవ్యం అవసరం. ఈ విదేశీ ద్రవ్యాన్ని సంపాదించడానికి ఎగుమతులు ఒక మార్గం.

33.5 విదేశీ వ్యాపారంలో ఎవరెవరు నిమగ్నమౌతారు

భారతదేశంలో ప్రభుత్వ ప్రైవేటు రంగాలు రెండూ విదేశీ వ్యాపారంలో నిమగ్నమవుతారు. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం భారతదేశంలో, విదేశీవ్యాపారం ప్రధానంగా ప్రైవేటు రంగం మాత్రమే నిర్వహించేది. అయితే స్వాతంత్ర్యాననంతరం భారత ప్రభుత్వం విదేశీ వ్యాపారానికి సంబంధించి వివిధ ఆర్గానేజేషన్లను నియమించింది.

ప్రభుత్వ ఆర్గానేజేషన్లు

ప్రభుత్వ ఆర్గానేజేషన్లు ముఖ్యంగా అధికభాగం ఆపోర ధాన్యాలు, ఇనుము భిన్నిజం, మిసరల్స్ మరియు మెటల్స్ వంటి వస్తువులపై ఉపాధి కేంద్రీకరిస్తున్నాయి. STC (స్టేట్ ట్రేడింగ్ కార్బోరేషన్) MMTC (మిసరల్ మరియు మెటల్ ట్రేడింగ్ కార్బోరేషన్) మొదలైనవి ప్రభుత్వ ఏజన్సీలకు ఉదాహరణలుగా చెప్పవచ్చు. ఈ ఏజన్సీల ఏర్పాటుకు ముఖ్యకారణం ప్రభుత్వం దేశ విదేశీ వ్యాపారంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించాలని కోరుకోవడం.

ప్రైవేటు రంగం

ప్రైవేటు రంగం కూడా విదేశీవ్యాపారంలో నిమగ్నమవుతుంది. రెడిమేడ్ దుస్తులు, వజ్రాలు మరియు నగలు, హస్తకళా వస్తువులు, తేయాకు, కాఫి వంటివి ప్రథానంగా ఈ రంగం ఎగుమతి చేసే వస్తువులు. ఈ రంగం మూలధన వస్తువులు, వినియోగ వస్తువులు వంటి వాటిని దిగుమతి చేసుకుంటుంది.

ఏది విమయినప్పటికీ, సంస్కరణల ఫలితంగా ప్రభుత్వ ఏజన్సీల వాటా విదేశీ వ్యాపారంలో తగ్గి, ప్రైవేటు రంగం పాత్ర గణనీయంగా పెరుగుతోంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ ఈ క్రింది కారణాల వలన దిగుమతులు ముఖ్యమైనవి
అవి దేశ ఉత్పాదకతా శక్తిని పెంచుతాయి. కొరతగా ఉన్న అవసరమైన వస్తువులను పొందడానికి సహాయపడతాయి. ప్రజల జీవన ప్రమాణస్థాయిని, వస్తు నాణ్యతను పెంచడానికి దోహదపడతాయి.
- ◆ ఈ క్రింది కారణాల వలన ఎగుమతులు ముఖ్యమైనవి.
ఎగుమతులు ఉత్పత్తిని, ఉద్యోగితను, ఆదాయాలను వృద్ధి చేస్తాయి. పరిశ్రమల విస్తరణకు కారణమవుతాయి. వనరుల అనుపయుక్త వినియోగం. విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని పొదుపు చేస్తాయి.
- ◆ భారతదేశంలో ప్రభుత్వ ప్రైవేటు రంగాలు రెండూ విదేశీ వ్యాపారంలో పోల్గాంటాయి. స్టేట్ ట్రేడింగ్ కార్పొరేషన్, మినరల్స్ మరియు మెటల్స్ ట్రేడింగ్ కార్పొరేషన్లు ప్రభుత్వ రంగ ఆర్గానేజేషన్లకు ఉదాహరణలు. ప్రైవేటు రంగం రెడిమేడ్ దుస్తులు, రంగురాళ్ళు, నగలు, హస్తకళా వస్తువులు వంటివి ఎగుమతి చేయబడతాయి. వివిధ మూలధన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటాయి.

వాటాంశ ప్రశ్నలు 33.2

క్రింది భాషీలను పూరింపుము

- i) దేశీయ సప్లైకి మరియు మధ్య ఉన్న లోటును దిగుమతులు పూడ్చుతాయి.
- ii) దేశీయ ఉత్పత్తి నాణ్యతను చేయడానికి ఎగుమతులు సహాయపడతాయి.
- iii) ఎగుమతులు మరియు లను పెంచుతాయి.
- iv) ఎగుమతులు సంపాదించడానికి ముఖ్య మార్గం.
- v) భారతదేశంలో మరియు రంగాలు రెండూ విదేశీ వ్యాపారంలో నిమగ్నమైనాయి.

33.6 విదేశీ వ్యాపార కూర్చు

విదేశీ వ్యాపార కూర్చు మనం ఏం ఎగుమతి చేస్తాం, ఏం దిగుమతి చేసుకుంటామో తెల్పుతుంది.

ఎ. దిగుమతుల కూర్పు

మనం ఇతర దేశాల నుండి కొనుగోలు చేసే వస్తువులను దిగుమతి కూర్పు అంటారు. స్వాతంత్యం లభించే నాటికి మన దేశం ప్రాథమికంగా వ్యవసాయిక దేశం. పారిప్రామిక రంగం అంతగా అభివృద్ధి చెందలేదు. దేశ విభజన, ఆహార కొరతకు దారితీసింది. కారణం అధిక గోధుమ పండించే ప్రాంతాలు పాకిస్తాన్‌లో కలిసాయి. ఫలితంగా ఇతర దేశాల నుండి ఆహార ధాన్యాలు ఇతర వస్తువులు పెద్ద మొత్తాలలో దిగుమతి చేసుకోవలసి వచ్చింది. పత్తి, జనహనార పండించే ప్రాంతాలు కూడా ఎక్కువగా పాకిస్తాన్‌లో విలీనం చేయబడ్డాయి. దీని వల్ల ముడి పత్తి, ముడి జనుములను కూడా దిగుమతి చేసుకున్నాము.

గత కొన్ని సంవత్సరాల అభివృద్ధి వల్ల దేశంలో దిగుమతుల కూర్పులో గణనీయమైన మార్పు వచ్చింది. ఆర్థికాభివృద్ధి సాధించాలంటే, మిషనరీ, రవాణా సాధనాలు, ముడిపదార్థాలు, కెమికల్స్ మరయు ఫైర్లైజర్లు, పెట్రోలియం వస్తువులు వంటి మూలధన వస్తువులు దిగుమతి చేసుకున్నాము. దీని వల్ల ఆహార ధాన్యాల దేశీయ ఉత్పత్తులు గణనీయంగా పెరిగి, దిగుమతులు తగ్గాయి. ప్రస్తుతం ఆహార పదార్థాల ఉత్పత్తిలో మనం స్వయం పోషకత్వాన్ని సాధించాం. ప్రస్తుతం ఎక్కువగా మూలధన వస్తువులు, మొటల్ మరియు మినరల్స్, కెమికల్స్ మరియు ఫైర్లైజర్లు, పెట్రోలియం, సూనెలు మరియు లూబ్రికెంట్లు (POL) మొదలైనవి. మన ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధి అవసరాలను తీర్చుకోవడానికి దిగుమతి చేసుకుంటున్నాం.

వస్తువుల గ్రూపు వారీ కూర్పు - భారతదేశ దిగుమతులు

పట్టిక 33.1 మనదేశ దిగుమతుల కూర్పు, 1995-96 సంవత్సరానికి సంబంధించిన వివరాలు తెలుగుతుంది.

పట్టిక 33.1 భారతదేశ దిగుమతుల కూర్పు (శాతం వాటా)

వస్తు గ్రూపు	సంవత్సరం 1995-96
1. ఆహార మరియు అనుబంధ ఉత్పత్తులు	3.6
2. పూర్యాల్, అందులో POL (20.5)	23.0
3. ఫైర్లైజెర్లు	4.6
4. పేపరు బోర్డు, మ్యాన్యఫోక్చర్లు, స్మాన్ ప్రింట్	1.3
5. మూలధన వస్తువులు	27.8
6. ఇతరులు, వీటిలో	23.5
- కెమికల్స్ (9.9)	
- ఇనుము మరియు ఉక్క (3.7)	
- ముత్యాలు, విలువైన రాళ్ళు (5.7)	
7. అవర్డీక్యూషన్ వస్తువులు	16.2
మొత్తం	100.0

1. ఆహార మరియు అనుబంధ ఉత్పత్తులు

కాయధాన్యాలు, పప్పుధాన్యాలు, జీడిపప్పు, వంట నూనెలు మొదలగు వస్తువులు దీనిలో ఉంటాయి. 1995-96 వ సంవత్సరంలో ఈ సమూహం మొత్తం ఎగుమతులలో 3.6 శాతం వాటాను కల్గి ఉంది.

2. పూర్వాయిల్

బొగ్గు మరియు పి.ఓ.ఎల్ (పెట్రోలియం, ఆయిల్ మరియు లూప్రైకెంట్లు) మొదలైనవి ప్రథానమైన శక్తి మార్గాలు. స్వాతంత్ర్యానసంతరం పారిశ్రామిక మరియు వ్యాపార వృద్ధి వల్ల ఈ పి.ఓ.ఎల్ అవసరం వేగంగా పెరిగింది. మన దేశియ ఉత్పత్తి సరిపోదు. ప్రస్తుతం మనదేశం ఈ పెట్రోలియం వస్తువులను పెద్ద మొత్తాలలో దిగుమతి చేసుకుంటుంది. మొత్తం దిగుమతులలో ఇది ఐదింట ఒక వంతు కన్నా ఎక్కువ వాటాను కల్గి ఉంది. 1995-96 వ సంవత్సరంలో బొగ్గు మరియు పి.ఓ.ఎల్ కలిపి మొత్తం దిగుమతులలో 23 శాతం వాటాను కల్గి ఉన్నాయి.

3. ఎరువులు

వ్యవసాయ రంగానికి అతి ముఖ్యమైన ఉత్పాదితము ఎరువులు. మనదేశియ ఎరువుల ఉత్పత్తి మన డిమాండ్ కన్నా తక్కువగా ఉంది. ఈ వస్తు సమూహం మొత్తం దిగుమతులలో 4.6% వాటాను కల్గి ఉంది.

4. పేపర్ బోర్డు ఉత్పత్తులు మరియు న్యూస్ ప్రింట్

1995-96 సంవత్సరంలో వీటి వాటా మొత్తం దిగుమతులలో 1.3% గా ఉంది.

5. మూలధన వస్తువులు

మూలధన వస్తువులందు యంత్రాలు, రవాణా ఉపకరణాలు, ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు మొదలగునవి ఉంటాయి. వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో పెరుగుతున్న వీటి అవసరాన్ని తీర్చడానికి, మూలధన వస్తువుల దిగుమతి వాటా మొత్తం దిగుమతులలో పెరుగుతూనే ఉంది. 1995-96 వ సంవత్సరంలో, మొత్తం దిగుమతులలో నాల్గింట ఒకే వంతు కన్నా ఎక్కువగా, 27.8 శాతం వాటాను ఇవి కల్గి ఉన్నాయి.

6. ఇతర వస్తువులు

ఈ వస్తు సమూహంలో కెమికల్స్, ముత్యాలు మరియు అమూల్యమైన రాళ్ళు, ఇనుము మరియు టక్కు నాన్-ఫెర్సెన్ మెటల్ మొదలైనవి ఉంటాయి. 1995-96 లో మొత్తంలో వీటి వాటా 23.5 శాతం.

7. అవర్డీక్షత వస్తువులు

పైన వర్డీకరించిన క్యాటగిరీలలోకి రాని అనేక వస్తువులు కూడా దిగుమతులలో ఇమిడి ఉంటాయి. మొత్తం దిగుమతులలో 1995-96 వ సంవత్సరంలో వీటి వాటా 16.2 శాతం.

ఓ. ఎగుమతుల కూర్చు

మనదేశం ఇతర దేశాలకు అమ్మే వస్తువులను ఎగుమతుల కూర్చు అంటారు. స్వాతంత్ర్య కాలం నాటికి, మన ఎగుమతులలో ప్రథానంగా వ్యవసాయ ఉత్పత్తులైన, తేయాకు, సుగంధిద్రవ్యాలు, పొగాకు, ఇతర ముఢిపదార్థాలు

ఉండేవి. పెద్ద మొత్తాలలో నూలు వస్తాలు మరియు జనపనార ఉత్పత్తులను కూడా మనం ఎగుమతి చేసే వారం. ఆర్థిక వ్యవస్థ పారిత్రామికీకరణ చెందడంతో మన ఎగుమతుల కూర్చులో మార్పులు సంభవించాయి. గతంలో మనం ఎగుమతి చేసిన అనేక ముడి పదార్థాలను ప్రస్తుతం మన దేశంలో నూతనంగా స్థాపించిన పరిశ్రమలలో వాడుతున్నాం. కాబట్టి, ఎగుమతులలో ముడి పదార్థాల వాటా తగ్గి, తయారైన వస్తువుల వాటా పెరిగింది. మన ఎగుమతుల విస్తరణకు, మరియు ఇతర వస్తువుల ఎగుమతులకి అనేక చర్యలు తీసుకున్నారు. మన ఎగుమతులు పెరుగుతున్నాయి. కాబట్టి ఇది అనివార్యమైంది. ఫలితంగా, కాలానుగణంగా మన ఎగుమతులలో అనేక కొత్త వస్తువులు చేరాయి. మనం పెద్ద మొత్తాలలో యంత్రాలు, రవాణా ఉపకరణాలు, కెమికల్స్, సంబంధిక ఉత్పత్తులు, హండీక్రాష్ట్, చేపలు మరియు సముద్ర ఉత్పత్తులు ఎగుమతి చేస్తున్నాము. అంతేగాక కాటన్ ఫ్యాబ్రిక్, తేయాకు, జనపనార ఉత్పత్తులు, సుగంధ ద్రవ్యాలు మొదలైనవి కూడా ఎగుమతి చేస్తునే ఉన్నాయి.

వస్తు సమూహం వారీ / భారత ఎగుమతుల కూర్చు

పట్టిక 33.2 తో మన ఎగుమతుల కూర్చు 1995-96 కు సంబంధించిన వివరాలు పొందుపరచబడ్డాయి.

పట్టిక 33.2 భారతదేశ ఎగుమతుల కూర్చు (శాతం వాటా)

వస్తు సమూహం	సంవత్సరం 1995-96
1. వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ ఉత్పత్తులు	19.2
2. లోపలు మరియు భనిజాలు	3.7
3. ఉత్పత్తి చేసిన వస్తువులు, అందులో	75.4
- వడ్జాలు మరియు సగలు (16.6)	
- నూలు, ఫ్యాబ్రిక్ తయారీలు (8.1)	
- రెడీమేడ్ గార్డ్యూట్లు (11.6)	
- హండీక్రాష్ట్ (3.5)	
4. క్రూడు మరియు పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు	1.4
5. ఇతరాలు మరియు వర్క్‌కృత వస్తువులు	0.3
మొత్తం	100

1. వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ ఉత్పత్తులు

ఈ వస్తు సమూహంలో తేయాకు, కాఫీ, కాయధాన్యాలు, సుగంధ ద్రవ్యాలు, పొగాకు, జీడిపప్పు, నూనెలు, పళ్ళు, కూరగాయలు, సముద్ర ఉత్పత్తులు, ముడిపత్తి మొదలైనవి ఉంటాయి. 1995-96 వ సంవత్సరపు మొత్తం ఎగుమతులలో ఈ వస్తువులన్నీ 19% వాటాను కల్గి ఉంది.

2. లోహలు మరియు ఖనిజాలు

ఈ వస్తు సమూహంలో ముడి ఇనుము, శుద్ధి చేయబడిన ఖనిజాలు, ఇతర లోహలు, మైకొ మొదలైనవి ఉంటాయి. మొత్తం మన ఎగుమతులలో 3.7 శాతం వాటాను 1995- 96 వ సంవత్సరంలో ఇవి కల్గి ఉన్నాయి.

3. ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువులు

తోళ్ళ మరియు తోళ్ళ ఉత్పత్తులు, వజ్రాలు మరియు నగలు, యంత్రాలు, రవాణా పరికరాలు, ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు, మందులు, ఫార్మాసిటీకల్స్, కాటన్ యారన్ మరియు ఫ్యాబ్రిక్స్, రెడీమేడ్ దుస్తులు, హండీక్రాష్ట్లు మొదలైనవి. వీటిలో ఉండును. 1995-96 వ సంవత్సరంలో ఈ గ్రూపు 75.4% (దాదాపు 3/4 వ వంతు) ను కల్గి ఉంది. ఈ గ్రూపులో అత్యధిక వాటా వజ్రాలు మరియు నగలు, రెడీమేడ్ దుస్తులు కల్గి ఉన్నాయి. వీటి వాటాలు 16.6% మరియు 11.6% వరుసగా మొత్తం ఎగుమతులలో కల్గి ఉన్నాయి.

4. క్రూడు మరియు పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు

మొత్తం భారతదేశ ఎగుమతులలో ఒకప్పుడు ఈ గ్రూపు ప్రధానమైనది. అయితే దేశంలో కొత్తగా ఆయిల్ రిఫైనరీలు నిర్మించడంతో, వాటి ఎగుమతుల ప్రాముఖ్యత తగ్గింది. 1995-96 లో వీటి మొత్తం వాటా 1.4%గా ఉన్నది.

5. ఇతర అవగ్గికృత వస్తువులు

పైన ఇవ్వబడిన సమూహములలో కలుపని వస్తువులను ఈ సమూహంలో చేర్చారు. మొత్తం ఎగుమతులలో వీటి వాటా చాలా స్వల్పంగా, కేవలం 0.3% వాటాను మాత్రమే 1995-96 వ సంవత్సరంలో ఇది కల్గి ఉంది.

కొన్ని అంశాలను బట్టి భారతదేశ ఎగుమతుల కూర్చు విధం వెనుకబడిన దేశాల లక్షణంగా కన్నడుతుంది. ఒక వెనుకబడిన దేశం, ప్రాథమికంగా వ్యవసాయ రంగం మీద అధికంగా ఆధారపడి, తక్కువ పారిశ్రామికాభివృద్ధితోనూ; సాధారణంగా వ్యవసాయక వస్తువులను ఎగుమతి చేస్తూ, ఉత్పత్తి చేసిన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటూ ఉంటుంది. గతంలో భారతదేశం కూడా, ప్రాథమిక ఉత్పత్తులను ఎగుమతి చేస్తూ, పారిశ్రామిక వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొనేది. అయితే భారత పారిశ్రామికాభివృద్ధి వేగంగా జరగడంతో, మన ఎగుమతుల, దిగుమతుల కూర్చులో మార్పులు జరిగాయి. తేయాకు, కాఫీ, బియ్యం, సుగంధిద్రవ్యాలు వంటి వాటి ఎగుమతులు ఇప్పటికీ పెరుగుతున్నప్పటికీ, మొత్తం ఎగుమతులలో వాటి వాటా క్రమంగా తగ్గుతోంది. ప్రస్తుతానికి భారత ఎగుమతులలో ఇంజనీరింగ్ వస్తువులు, చిన్సపాటి పరికరాలు, రెడీమేడ్ దుస్తులు హండీక్రాష్ట్లో పాటు ముత్తాలు, వజ్రాలు, నగలు, కెమికల్స్ మొదలైనవి కలవు. మన దిగుమతుల లిస్టులో అధిక వాటాను మూలధన వస్తువులు, మెషనరీ, పెట్రోలియం మరియు పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, ఇనుము మరియు ఉక్కు కెమికల్స్ తదితరములు కలవు. ఇవి ఆర్థికాభివృద్ధికి ఆపేక్షితాలు ఈ ఎగుమతుల - దిగుమతుల కూర్చులోని మార్పులు మన ఆర్థిక వ్యవస్థ నిర్మాణంలోని మార్పులను ప్రతిచించిస్తాయి - అంటే ఆర్థిక వ్యవస్థ వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతోంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ విదేశీ వ్యాపార కూర్చు ఎగుమతుల - దిగుమతుల కూర్చును సూచిస్తుంది.
- ◆ ఆర్థికాభివృద్ధి కారణంగా మన ఎగుమతుల - దిగుమతుల కూర్చులో మార్పులు సంభవించాయి.
- ◆ మన దిగుమతులలో అధిక వాటాను పూర్యాయల్, మూలధన వస్తువులు, కెమికల్స్ మొదలైనవి కలిగియున్నాయి. దిగుమతులలో అధిక భాగం ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువులు కళ్లి ఉన్నాయి.
- ◆ ప్రస్తుతానికి, భారతదేశం ఇంజనీరింగ్ వస్తువులు, తేలికపాటి యంత్రాలు, రెడీమేడ్ దుస్తులు, హండ్ క్రాష్ట్స్, వజ్రాలు, నగలు మొదలైన వాటిని ఎగుమతి చేస్తోంది.
- ◆ ఎగుమతులు - దిగుమతులలోని మార్పులు ఆర్థిక వ్యవస్థ నిర్మాణంలోని మార్పులను సూచిస్తాయి.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 33.3

- i) 1995-96 లో మొత్తం దిగుమతులలో పెట్రోలియం ఉత్పత్తుల వాటా
- ii) 1995-96లో మొత్తం దిగుమతులలో మూలధన వస్తువుల వాటా
- iii) స్వాతంత్య కాలం నాటికి భారతదేశం ప్రధానంగా వస్తువుల ఎగుమతి చేసేది.
- iv) భారతదేశంలో ముఖ్యమైన ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువు
- v) 1995-96లో మొత్తం ఎగుమతులలో ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువుల వాటా శాతం

33.7 విదేశీ వ్యాపార దిశ

భారతదేశం ఏవి దేశాలకు వస్తుసేవలు ఎగుమతి చేస్తుంది? ఏవి దేశాల నుండి వస్తుసేవలు దిగుమతి చేసుకుంటుందో విదేశీ వ్యాపార దిశ వివరిస్తుంది. దిశ అంటే మన ఎగుమతులు ఎక్కడికి చేరుతున్నాయి, ఎక్కడ నుండి మనకు దిగుమతులు వస్తున్నాయో తెలిపేది. స్వాతంత్యానికి పూర్వం, అసగా బ్రిటీష్ పరిపాలనా కాలంలో, మన వ్యాపారం అధిక శాతం బ్రిటిష్‌నే జరిగేది. కాబట్టి సింహ భాగం విదేశీ వ్యాపార వాటా యు.కె (U.K) కళ్లి ఉండేది. అయితే స్వాతంత్యా ననంతరం కొత్త వాటిజ్య సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. ఇప్పుడు మనకు అత్యధిక వ్యాపార వాటా గల దేశంగా అమెరికా అవతరించింది. తర్వాతి స్థానాల్లో జర్మనీ, జపాన్, యు.కెలు గలవు. మనం ఇతర దేశాలతో కూడా వాటిజ్య సంబంధాలు పెంచుకొనే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాము. మనం ఇప్పుడు భారతదేశ ఎగుమతుల మరియు దిగుమతుల దిశను విపులంగా చదువుదాం.

ఎ. భారతదేశ దిగుమతుల దిశ

దిగుమతుల దిశ అసగా ఏవి దేశాల నుండి మనం దిగుమతులు చేస్తున్నాయో తెలిపేది. స్వాతంత్యానికి పూర్వం మనకు ప్రధాన ఎగుమతిదారు బ్రిటిష్. స్వాతంత్యానంతరం, ఇప్పుడు మనం ఇతర దేశాలైన USA, జర్మనీ, ప్రాస్టు, జపాన్ ల నుండి దిగుమతులు చేసుకుంటున్నాము.

పట్టిక 33.3 మన దిగుమతుల మార్గాలు; 1995-96 కు సంబంధించిన వివరాలు తెల్పుతుంది.

పట్టిక 33.3

భారతదేశ దిగుమతుల దిశ (వాటా శాతము)

దేశము	సంవత్సరం (1995-96)
1. యు.కె	5.29
2. జర్మనీ	8.63
3. ఇతర యూరోపియన్ దేశాలు	12.20
4. యు.ఎస్.ఎ	10.53
5. జపాన్	6.63
6. రష్యా	2.35
7. ఇతర తూర్పు యూరోప్	1.06
8. OPEC	20.99
9. ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు	18.32
10. ఇతరులు	13.30
మొత్తం	100.00

ఒకేట దేశంగా, భారతదేశానికి ప్రధానమైన దిగుమతిదారు USA దీని వాటా 1995-96 సంవత్సరంలో 10.5%గా ఉంది. ఇతర ప్రధాన దిగుమతి అవకాశాలు, ఇతర యూరోపియన్ దేశాలు, జర్మనీ, U.K జపాన్ మొదలైనవి.

ఆసియా ఖండంలో, మనకు ప్రధాన దిగుమతులందించే దేశం జపాన్. 1995-96 వ సంవత్సరంలో మొత్తం దిగుమతులలో ఈ దేశపు వాటా 6.6% ఒకానొకప్పుడు భారతదేశానికి ప్రధాన దిగుమతి దారు దేశంగా ఉన్న రష్యా, క్రమక్రమంగా దీని వాటా తగ్గి, మొత్తం భారత దిగుమతులలో 2.3% వాటాకు 1995-96లో చేరింది. ఇతర తూర్పు యూరోప్ దేశాలైన రుమేనియా, పోలెండ్, హంగెరి మొదలగున్నవి 1.06% వాటాను మన మొత్తం దిగుమతులలో కల్గి ఉన్నాయి.

పెరుగుతున్న POL అవసరాలు, OPEC దేశాల నుండి పెద్ద మొత్తాలలో ఎగుమతులకు కారణమయ్యాయి. OPEC (ఆర్గానిజేషన్ అఫ్ పెట్రోలియం ఎన్సెప్షెర్జుంగ్ కంట్రీస్) లో సాది అరేబియా, కువాయి, ఇరాన్ మొదలగు దేశాలుంటాయి. మనదేశ మొత్తం దిగుమతులలో వీటి వాటా 1995-96 వ సంవత్సరంలో 20.9%.

ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు (LDC) లో ఆసియా, ఆఫ్రికా ఉత్తర అమెరికాలలోని అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో మనం వ్యాపార సంబంధాన్ని విస్తృతం చేసున్నాము. ఈ దేశాలు 18.3% వాటాను మన మొత్తం దిగుమతులలో 1995-96 వ సంవత్సరంలో కల్గి ఉన్నాయి.

బి. భారతదేశ ఎగుమతుల దిశ

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం మన ఎగుమతులలో అధిక శాతం బ్రిటన్కు పంపబడేవి. అయితే స్వాతంత్ర్యాననంతరం మొత్తం వ్యాపారంలో బ్రిటన్ వాటా తగ్గి, USA అత్యధిక వాటా కలిగిన ఏకైక కొనుగోలు దారు దేశంగా అవతరించింది.

1995-96 వ సంవత్సరానికి సంబంధించిన మన ఎగుమతుల గమ్యాలను పట్టిక 33.4 తెలియజేస్తుంది.

పట్టిక 33.4

భారతదేశ ఎగుమతుల దిశ (వాటా శాతము)

దేశం	సంవత్సరం (1995-96)
1. యు.కె	6.31
2. జర్మనీ	6.23
3. ఇతర యూరోపియన్ దేశాలు	13.89
4. యు.ఎన్.ఎ	17.34
5. జపాన్	6.96
6. రష్యా	3.3
7. ఇతర తూర్పు యూరోప్	0.56
8. OPEC	9.64
9. ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు	25.90
10. ఇతరులు	9.87
మొత్తం	100.00

USA 17.3% ఎగుమతి వాటాలో మన వస్తువులను అధికంగా కొనుగోలు చేసే దేశం. జపాన్, U.K మరియు జర్మనీ దేశాల వాటాలు సుమారు వరుసగా 7%, 6% మరియు 6% గా ఉన్నాయి. ఒకప్పుడు మన ఎగుమతుల ప్రధాన కొనుగోలుదారు దేశంగా ఉన్న రష్యా, మొత్తం వ్యాపారంలో తన స్థానాన్ని తగ్గించుకుంటూ 33% వాటాకు చేరింది. మన ఎగుమతులలో సుమారు పావు వంతు (25%) అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు (OPEC మినహ) చేరుతున్నాయి. 1995-96 సంవత్సరంలో OPEC దేశాలు 9.7% వాటాను మన ఎగుమతులలో కల్గి ఉన్నాయి.

33.8 ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ వాటా

ప్రపంచ వ్యాపారంలో 1950 నుండి భారతదేశ వాటా (శాతంలో) వివరాలను పట్టిక 33.5 తెలుపుతోంది. పట్టికలోని మొదటి వరుస క్రమ సంఖ్య మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారత ఎగుమతులు వాటాను చూపుతుంది. రెండవ వరుసక్రమ సంఖ్య ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారత ఎగుమతుల వాటా శాతాన్ని వివరిస్తుంది. ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారత వ్యాపార వాటాను వరుస సంఖ్య మూడులో చూపబడింది. మూడవ వరుసలో ఉన్న అంకెలు, ప్రతి సంవత్సరంలోని మొదటి రెండువ వరుసలకు సగటులు.

పట్టిక 33.5

ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ వాటా (శాతంలో)

సంవత్సరం	ఎగుమతులు	దిగుమతులు	వ్యాపారం
	(1)	(2)	(3)
1950	1.85	1.71	1.78
1960	1.03	1.69	1.36
1970	0.64	0.65	0.65
1980	0.42	0.72	0.57
1990	0.52	0.66	0.59
1994	0.60	0.63	0.61

పట్టిక 33.5 ఈ క్రింది వివరాలు తెల్పుతుంది.

- i) ప్రపంచ ఎగుమతులలో భారత ఎగుమతుల వాటా 1950 వ సంవత్సరంలో 1.85 శాతం. ఇది క్రమంగా 1980 వ సంవత్సరం వరకు క్రమంగానే కీటించింది. అయితే ఈ కాలంలో భారత ఎగుమతులు తగ్గాయనేది దీని అర్థం కాదు. ఈ మధ్యకాలంలో భారతదేశ ఎగుమతులలో వృద్ధిరేటు కన్నా ప్రపంచ ఎగుమతులలోని వృద్ధిరేటు ఎక్కువగా ఉండని ఇది వివరిస్తుంది. 1980 వ సంవత్సరం తర్వాత ప్రపంచ ఎగుమతులలో భారతదేశ వాటా క్రమంగా పెరుగుతోంది.
- ii) మొత్తం ప్రపంచ దిగుమతులలో భారతదేశ వాటా క్రమంగా, ఒక 1980 వ సంవత్సరంలో తప్ప, కీటిస్తూనే ఉంది. ఇక్కడ కూడా మన దిగుమతులు తగ్గుతున్నాయనే భావన కాదు. ఇది కేవలం ప్రపంచ దిగుమతుల వృద్ధిరేటు కన్నా భారతదేశ దిగుమతుల వృద్ధి రేటు తక్కువగా ఉన్నాయని సూచిస్తుంది.
- iii) పట్టిక 33.5 లోని వరస 3 లో చూపిన విధంగా మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ వాటా 1980 వ సంవత్సరం వరకు కీటిస్తోంది. ఇది కేవలం మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారం వృద్ధి రేటు కన్నా, భారత విదేశీ వ్యాపార వృద్ధిరేటు తక్కువగా ఉన్నాయని వివరిస్తుంది. 1980 వ సంవత్సరం నుండి ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ వ్యాపార వాటా క్రమంగా వృద్ధి చెందుతోంది.
- iv) మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ దిగుమతుల వాటా కన్నా దిగుమతుల వాటా అధికంగా ఉంది.

ప్రపంచ వ్యాపారం మొత్తంలో మనదేశం వాటా చాలా స్వల్పం (కేవలం 0.61 శాతం). దీనిని బట్టి మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంలో మనదేశ వాటాను విస్తరించుకొనే అవకాశాలు ఎక్కువని ఇది సూచిస్తుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ విదేశీ వ్యాపార దిశ అనగా మనం ఏది దేశాలకు వస్తువులను ఎగుమతి చేస్తాము, ఏది దేశాల నుండి వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటాయో వివరించేది. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం మనం ఎక్కువ వ్యాపారం బ్రిటన్‌తో చేసేవారము. తర్వాతి కాలంలో ఈ పరిస్థితిలో మార్పు వచ్చింది. ప్రస్తుతం మన వ్యాపారంలో అధిక శాతం అమెరికాతో చేస్తున్నాము.

- ◆ 1995-96 లో మన దిగుమతులలో అమెరికా నుండి 10.5% వచ్చాయి. ఇవి జర్నని నుండి 8.6 శాతం కలవు. ఒపెక్ దేశాల నుండి 21% దిగుమతులు జరిగాయి. రష్యానుండి దిగుమతులు తగ్గుతున్నాయి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల నుండి దిగుమతులు పెరుగుతున్నాయి.
- ◆ మన ప్రధానంగా అమెరికాకు ఎగుమతులు చేస్తాము. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు మన ఎగుమతులు పెరుగుతున్నాయి. రష్యాకు ఎగుమతులు తగ్గుతున్నాయి. 1995-96 అమెరికాకు చేసిన ఎగుమతులు 17% కాగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు చేసిన ఎగుమతుల వాటా 26 శాతం.
- ◆ 1994 వ సంవత్సరంలో ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారతదేశ వ్యాపార వాటా 0.61%. దిగుమతుల వాటా అధికంగా ఉంది.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 33.4

క్రింది భాఖీలను పూరింపుము

- i) స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం అధిక వ్యాపారం దేశంలో జరిగేది.
- ii) మొత్తం ఎగుమతులలో మనం అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు శాతంను ఎగుమతి చేస్తాం.
- iii) 1994వ సంవత్సరంలో మొత్తం ప్రపంచ ఎగుమతులలో భారత ఎగుమతుల వాటా శాతం.
- iv) 1994వ సంవత్సరంలో మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంలో భారత వ్యాపార వాటా శాతం.

నీవేమి నేర్చుకున్నావు

ఇతర దేశాలకు వస్తువులని అమృదానికి ఎగుమతులనీ, ఇతర దేశాల నుండి వస్తువులను కొనుగోలు చేయడాన్ని దిగుమతులని అంటారు. ఎగుమతులు, దిగుమతులు రెండూ విదేశీ వ్యాపారంలో కలసి ఉంటాయి. ప్రభుత్వ ప్రైవేటు ఎజస్టీలు రెండూ విదేశీ వ్యాపారంలో పాల్గొంటాయి.

ఈక దేశానికి విదేశీ వ్యాపారం ఎంతో ఆవ్యక్తము. వస్తునేవల దిగుమతి ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధికి దోహదపడుతుంది. ఇది దేశంలోని ప్రజలకు వస్తు లభ్యతను పెంచుతుంది. ఇది ప్రజలు వివిధ రకములైన వస్తువుల వినియోగానికి తోడ్పడుతుంది. వారి జీవన ప్రమాణ స్థాయిని వృద్ధి చేస్తుంది. అంతేగాక, దేశీయంగా తయారైన వస్తువును నాణ్యతను పెంచడానికి సహాయపడి, పోటీ తీవ్రతను వృద్ధి చేస్తుంది. ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధికి కూడా ఎగుమతులు ఎంతో ఆవసరం. ఇది ఉత్సుక్తి, ఉద్యోగిత మరియు ఆదాయాల పెరుగుదలకు, వనరుల ఉత్తమ వినియోగానికి దోహదపడుతుంది. విదేశీమారక ద్రవ్య సంపాదనకు కూడా ఇది ఎంతో ఆవ్యక్తము.

భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార తీరుతెన్నులలో గత కొంతకాలంగా గణనీయమైన మార్పులకు గురైంది. గతంలో భారతదేశం ప్రాథమిక వస్తువులను ఎగుమతి చేసి, పారిశ్రామిక వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొనేది. ఆర్థికాభివృద్ధి గణనీయంగా జరగడంతో, ఎగుమతులు - దిగుమతులు వాటాలలో మార్పులు సంభవించాయి. ప్రస్తుతానికి భారతదేశం, ఇంజనీరింగ్ వస్తువులు, ముత్యాలు, వజ్రాలు, నగలు, రెడిమేడ్ దుస్తులు, మొదలైన వాటిని కూడా ఎగుమతి చేస్తోంది.

ఈక దిగుమతులలో ప్రధానమైనవి మిషనరి, పెట్రోలియం మరియు పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, ఇనుము మరియు ఉక్క కెమికల్స్ మొదలైన మూలధన వస్తువులు కలవు. ఈ వ్యాపారంలోని కడలికలు భారత పొరిశ్రామికాఫీవృద్ధి ఊర్ధ్వ గమనాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

భారతదేశ విదేశీ వ్యాపారం దివలో పేర్కొనడగ్గ మార్పులకు గురైంది. గతంలో మొత్తం మన విదేశీ వ్యాపారంలో యు.కె వాటా అధికంగా ఉండేది. ఇప్పుడు USA, అధిక వ్యాపార వాటా గల దేశంగా అవతరించింది. తర్వాతి స్థానాల్లో జర్మనీ, జపాన్ మరియు యు.కెలు గలవు.

ఇతర దేశాలలో మన వ్యాపార వాటా క్రమంగా పెరుగుతున్నప్పటికీ, మొత్తం ప్రపంచ వ్యాపారంతో సరి పోల్చినప్పుడు మనదేశ వాటా చాలా స్వల్పంగా ఉంది. సరళీకృత ఆర్థిక విధానాల వల్ల మనదేశ వాటా ప్రపంచ వ్యాపార వాటాలో పెరుగుతోంది.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. విదేశీ వ్యాపార అర్థాన్ని వివరింపుము.
2. భారతదేశం వంటి దేశానికి విదేశీ వ్యాపారం ఎందుకు ఆవశ్యకం.
3. 1995-96 వ సంవత్సరంలో భారత విదేశీ వ్యాపార తీరుతెన్నులు తెల్పుము.
4. 1995-96 వ సంవత్సరంలో భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార గమనాన్ని వివరింపుము.

సమాధానాలు

పాత్యంత ప్రశ్నలు 33.1

- i) ఒప్పు ii) తప్పు iii) తప్పు

పాత్యంత ప్రశ్నలు 33.2

- i) దేశీయ ii) పెంచడానికి iii) ఆదాయం, ఉద్యోగిత iv) విదేశీ మారకదవ్యం v) ప్రభుత్వం, ప్రైవేటు

పాత్యంత ప్రశ్నలు 33.3

- i) 20% ii) 28% iii) వ్యవసాయం iv) వడ్జాలు మరియు నగలు v) 75%

పాత్యంత ప్రశ్నలు 33.4

- i) బ్రీటన్ ii) 26% iii) 0.6% iv) 0.61%

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. సెక్షన్ 26.3 చదువుము.
2. సెక్షన్ 26.4 చదువుము.
3. సెక్షన్ 26.6 చదువుము.
4. సెక్షన్ 26.7 చదువుము.

34. విదేశీ మారకపు రేటు (Foreign Exchange Rate)

34.1 ఉపోదాత్మ

ఒక దేశం యొక్క విదేశీ వ్యాపారం వస్తునేవల ఎగుమతులు దిగుమతులు వివిధంగా ఉండునో ముందు పారంలో తెలుసుకున్నాం. ఏ దేశమైన తాను ఎగుమతి చేసే వస్తువుల నుంచి ఆదాయాన్ని పొందును. అదేవిధంగా దిగుమతి చేసుకొనే వస్తువులకు ఆదేశం చెల్లించాలిన్న వచ్చును. అయితే వివిధ దేశాలకు వివిధ ద్రవ్యాలు ఉండుటవలన వాటిని మారకం చేయాలిన అవసరమున్నది. ఈ పాఠ్యాంశంలో వివిధ దేశాల ద్రవ్యాలు ఏ విధంగా మారకం జరుగుతున్నాయి? వాటి మధ్య ఉన్న మారకపు రేటు ఏమిటి? మారకపు రేటు వివిధంగా నిర్ణయించునో దానికి గల కారణములు, విదేశీ మారకపు రేటుల మార్పుల వలన ప్రమాదాలు ఏమిటి అనేది వివరించబడినది.

34.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠ్యాంశం అధ్యయనం చేసిన తర్వాత మీరు తెలుసుకునేవి.

- ◆ విదేశీ మారకపు రేటు అనగా నేమి?
- ◆ విదేశీ మారకపు రేటు ఏ విధంగా నిర్ణయించబడును?
- ◆ అధికారిక మారకపు రేటు మరియు మార్కెట్ నిర్ణయించే మారకపు రేటుకు మధ్య తేడా.
- ◆ విదేశీ మారకపు రేటులో మార్పులకు గల కారణాలు
- ◆ విదేశీ మారకపు రేటు మార్పు ప్రభావాలు.

34.3 విదేశీ మారకపు రేటు అనగా నేమి

ప్రపంచంలోనున్న వివిధ దేశాలు వివిధ రకాల ద్రవ్యాలను కలిగియుండును. ఉదాహరణకు మనదేశపు ద్రవ్యం పేరు 'రూపాయి'కాగా, అదే బ్రిటన్ దేశపు ద్రవ్యం 'పొండ్', అమెరికా దేశపు ద్రవ్యం 'డాలర్'గా ఉన్నది. ఒక దేశపు ద్రవ్యం మరొక దేశపు ద్రవ్యంతో మారకము చేయటానికి వీలు లేదు, దానిని మారకమునకు ఉపయోగించలేము. దీని వలన విదేశీ వ్యాపారంలో అనేక సమస్యలు రావచ్చు. భారత వ్యాపారి బ్రిటన్ నుంచి వస్తువులను కొని దిగుమతి చేయడలిస్తే, ఆ బ్రిటన్ వ్యాపారి ఆ వస్తువుల విలువను తన దేశ ద్రవ్యమైన 'పొండ్'లో పేర్కానును. అతను తన వస్తువు ధర 10 పొండ్లు అనేది మన రూపాయలలో ఎంతకుసమానం అనేది మారకపు రేటు ఔ ఆధారపడి యుండును. ఈ మారకపు రేటునే విదేశీ మారకపు రేటు అందురు.

విదేశాలకు మనం ఎగుమతి చేసిన వస్తువుల విలువను పొందటానికి, అదేవిధంగా మనం దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువుల విలువను చెల్లించటానికి మనకు ఈ విదేశీ మారకపు రేటు ఎంతో అవసరం. భారతీయ వ్యాపారి అమెరికా దేశపు వ్యాపారి నుంచి వస్తువులు దిగుమతి చేసుకున్నట్లయితే అమెరికా వ్యాపారి తన వస్తువులకు తన దేశ ద్రవ్యమైన 'డాలర్'ను మాత్రమే అంగీకరిస్తాడు. మరి, భారతీయ వ్యాపారి దగ్గర అతనికి చెల్లించటానికి రూపాయలు మాత్రమే ఉన్నవి. అందువలన భారతీయ వ్యాపారి, అమెరికన్ డాలర్ను తన దగ్గరున్నరూపాయలతో కొనపలయును. అప్పుడు ఒక

డాలర్కు ఎన్ని రూపాయలు చెల్లించాలి? ఆ చెల్లించవలసిన డాలర్లను భారతీయ వ్యాపారి ఎచ్చట నుంచి కొనవలను? ఇవి చాలా ప్రాముఖ్యమైన మరియు ఆసక్తికరమైన ప్రశ్నలు. వీటిని గురించి వచ్చే విభాగంలో వివరించబడినది. ఏది ఏమైనప్పటికి విదేశీ మారకపు రేటు అనగా ఏ రేటు అయితే రెండు దేశాల ద్రవ్యాలు మారకం చేయబడుతున్నదో దానిని విదేశీ మారకపు రేటు అని తెలుసుకొన్నారు. వివిధ దేశాలకు వివిధ రకాలైన మారకపు రేటులు ఉండును.

చాలాకాలం నుండి అమెరికా డాలరు, బ్రిటిష్ పోండు అన్ని దేశాలలోను చలామణిలో ఉన్నవి. అయితే ఈ రెండు ద్రవ్యాలు అనేక దేశాలలో న్యాయపరమైనవి కావు అయితే ఆ దేశాల ఎగుమతుల చెల్లింపులకు అనుగుణంగా మాత్రమే ఉన్నవి. ఉదాహరణకు భారతీయ ఎగుమతి దారులు అమెరికా ద్రవ్యమైన డాలర్లను గాని, బ్రిటిష్ ద్రవ్యమైన పోండును గాని తీసుకొండురు.

అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల ఎగుమతులు వారు దిగుమతి చేసుకొనే వాటికన్నా చాలా తక్కువగా ఉన్నవి. దాని వలన ఆ దేశాలకు విదేశీ మారకపు సమస్య ఏర్పడును. విదేశీ ద్రవ్యంతో వారు చెల్లింపులు, వారికి వచ్చే రాబడుల కన్నా ఎక్కువగా ఉన్నవి. ఈ సమస్యను 34, బి నందు విపులంగా చర్చింపబడినది.

గుర్తుంచుకోవల్సిన అంశములు

- ◆ అంతర్జాతీయ వ్యాపారమునకు ఒక దేశం యొక్క ద్రవ్యాన్ని మరొక దేశం యొక్క ద్రవ్యానికి మధ్య మారకపు రేటును నిర్ణయించవలె.
- ◆ విదేశీ మారకపు రేటు అనగా ఒక దేశపు ద్రవ్యం మరొక దేశపు ద్రవ్యంతో ఎంత మారకం వచ్చునో తెలియచేస్తుంది.

34.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. ప్రతి విదేశీ ద్రవ్యం మరొక దేశపు ద్రవ్యంతో మారకపు రేటు ఉండును.
2. మారకపు రేటు లేకుండా విదేశీ వ్యాపారం చేయుట కష్టం.
3. ప్రతి దేశపు ద్రవ్యం ఇంకొక దేశంలో మారకపు ప్రమాణంగా ఉండును.

34.4 విదేశీ మారకపు రేటు ఏ విధంగా నిర్ణయించబడును?

ఇంతకు ముందు చెప్పినట్లుగా ఒక దేశపు ద్రవ్యం యొక్క విలువ ఇతర దేశ ద్రవ్యంలో పేర్కొనటాన్ని మారకపు రేటు అందురు. ఈ మారకపు రేటుని నిర్ణయించటానికి ప్రాథమికంగా రెండు పద్ధతులున్నవి.

1. కేంద్రబ్యాంకునే నిర్ణయించబడిన స్థిరమారకపు రేటు.
2. విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్లో నిర్ణయించబడిన మారకపురేటు

34.5 స్థిర విదేశీ మారకపు రేటు (Fixed Foreign Exchange Rate)

ఒక దేశపు ద్రవ్యం మరొక దేశపు ద్రవ్యంలో మారకపు రేటును ఆదేశపు కేంద్రబ్యాంకు నిర్ణయించినట్లుయితే దానిని స్థిర మారకపు రేటు అందురు. భారతదేశంలో 1991 వరకు విదేశీ మారకపు రేటును మనదేశంలో కేంద్రబ్యాంకు

అయిన రిజర్వుబ్యాంకు నిర్ణయించేది. ఇచ్చట రిజర్వుబ్యాంకు మారకపురేటును ఏవిధంగా నిర్ణయించునో మనం తెలుసుకోవాల్సిన అవసరం ప్రస్తుతం లేదు. అయితే ఇది స్థిరమైన మారకపు రేటుకావున, మారదు అని అనుకోకాడదు. దానిని కేంద్ర బ్యాంకు అవసరమెచ్చినపుడు మార్పును. అయితే వాస్తవంగా మారకపురేటును తగ్గించుకొన్నప్పుడు ఎగుమతులు పెరిగి దిగుమతులు తగ్గును. రిజర్వుబ్యాంకు విదేశీ మారకపు రేటును నిర్ణయించటమే కాక విదేశీ ద్రవ్యము బయటకు వెళ్లటను, లోపలకి రావటమును కూడా నియంత్రించును. ఎగుమతి దారులు తాము సంపాదించిన విదేశీ ద్రవ్యమును అనుమతి పొందిన వ్యాపారుల వద్ద మాత్రమే మారకం చేసుకొని దానికి సమానమైన రూపాయలను పొందవలెను. అదేవిధంగా దిగుమతులను సాధ్యమైనంతవరకు నియంత్రించటం వలన విదేశీ మారకపు ద్రవ్యమును బయటకు వెళ్లకుండా చేయగలము. లైసెన్సులున్న దిగుమతిదారులు అనుమతించిన మారకపు దారుల వద్ద స్థిరమారకపు రేటులో రూపాయలు చెల్లించి విదేశీ ద్రవ్యమును పొందవచ్చు. ఇటాంటి చర్యలు విదేశీ మారకపు ద్రవ్యమును ఎక్కువ మొత్తాలలో ఉంచుటకు తోడ్పడును. కొన్ని సార్లు విదేశీ మారకపు ద్రవ్యంలో లోటు ఏర్పడటం చూడవచ్చు. అంతేకాకుండా వాటి అవసరసమయాలలో కొరత రాకుండా నివారించవచ్చు. ఇలాంటి కరిన మారకపు నిబంధనల వలన విదేశీ మారకమును అనవసరం అయిన వాటికి ఖర్చు పెట్టకుండా అవసరమైన, నిత్యావసరాల దిగుమతికి వినియోగించవచ్చు).

భారత రిజర్వుబ్యాంకు స్థిర మారకపురేటును ఎగుమతులు పెంచటానికి, దిగుమతులు తగ్గించటానికి గత 20 సంవత్సరాలలో చాలా సార్లు మార్చినది. విదేశీ ద్రవ్యవిలువతో మన రూపాయి విలువను తగ్గించుకొనుటను మూల్యానీకరణ అందురు.

34.6 మూల్యానీకరణ (Devaluation)

ఎ) మూల్యానీకరణ భావన

విదేశీ ద్రవ్యాలతో మనదేశపు రూపాయి విలువ తగ్గించుకోవటాన్ని మూల్యానీకరణ అందురు. ఉదాహరణకు మన రూపాయలు 45 ఒక డాలరుకు ఇచ్చచున్నాము. ప్రభుత్వం దేశీయ పరిస్థితులను బట్టి దిగుమతులు తగ్గించుటకు 50 రూపాయలు ఒక డాలరుకు ఇవ్వడాన్ని (రూ. 50=1డాలరు) మూల్యానీకరణ అందురు. దీనిని బట్టి డాలరు రూపేనా మన రూపాయి విలువ తగ్గినది.

బ) మూల్యానీకరణ యొక్క అవసరము.

కేంద్రబ్యాంకు మారకపురేటును నిర్ణయించిన తరువాత, ఒకేఒక్కసారి తిరిగి దీని మారకపురేటును మూల్యానీకరించును. దానిని ముఖ్యంగా ఎగుమతులు పెంచుటకు, దిగుమతులు తగ్గించుటకు చేయుదురు. అందువలన విదేశీ మారక ద్రవ్యం మనదేశంలోకి వచ్చి విదేశీ మారక నిల్వలు పెరుగును. అంతేకాకుండా దిగుమతి తగ్గటం వలన కూడా మారకపు నిల్వలు పెరుగును. ఇది వ్యతిరేక చెల్లింపుల శేషము తగ్గించుటకు ఒక మార్గం దానిని మీరు 28 పార్యాంశంలో చదువగలరు.

ఎగుమతులు, దిగుమతులపై మూల్యానీకరణ ప్రభావమును ఆర్థం చేసుకొనుటకు ఒక ఉదాహరణ తీసుకుండాం. ఉదాహరణకు ఒక భారతీయ వ్యాపారి అమెరికా వస్తువులు ఎగుమతి చేసారనుకుండాం. మన రూపాయికి, అమెరికా డాలరుకు మారకపు రేటు రూ. 45 అనుకుండాం. దానిని బట్టి అమెరికా వ్యాపారి 1 డాలరుకు 40 రూపాయల వస్తువులు

కొంటాడు. ఇప్పుడు రూపాయిని రిజర్వ్యూబ్యాంకు మూల్యానీకరణ చేసినదనుకొండాము. రూపాయికి, డాలరుకు మారకపు విలువ 40 నుంచి 50కు పెరిగినది. (అనగా మన రూపాయి విలువ తగ్గినది) రూ. 50 = డా. 1, ఇప్పుడు అమెరికా వ్యాపారి ఒక డాలరుకు 25 రూపాయిల విలువ గల వస్తువులు పొందుతాడు. (ఇంతకు ముందు మనం ఒక రూపాయి ధర కల కోడిగ్రూడ్సు ఒక డాలరుకు 45 ఇస్తే మూల్యానీకరణ తరువాత అంతే ధరగల కోడిగ్రూడ్సు ఒక డాలరుకు 50 ఇవ్వవలసి వచ్చును. దీనిని బట్టి మన వస్తువులు చోక అయి అమెరికా వ్యాపారులు ఎక్కువ వస్తువులను కొనెదరు. దీని వలన ఎగుమతులు పెరుగును. దానిని బట్టి మూల్యానీకరణ వలన ఎగుమతులు పెరుగును.

మూల్యానీకరణ వలన దిగుమతులు తగ్గును. మారకపు విలువ రూ. 45 = 1 డాలరు అయినప్పుడు భారత వ్యాపారి ఒక డాలరు వస్తువులకు 45 రూపాయిలు చెల్లించగా, మూల్యానీకరణ వలన అవే వస్తువులకు 50రూ. చెల్లించును. దీని వలన దిగుమతుల విలువ పెరుగును. దాని వలన దిగుమతులు తగ్గును. అయితే మూల్యానీకరణ వలన ఎగుమతులు పెరగటం దిగుమతులు తగ్గటం అనేది ఈ క్రింది నిబంధనలు ఉన్నప్పుడు మాత్రమే జరుగును.

1. ఎగుమతులు చవక అయి వాటి డిమాండ్ పెరిగినప్పుడు, దిగుమతుల విలువ పెరిగి వాటి డిమాండ్ తగ్గినప్పుడు
2. విదేశాలలో తన వస్తువుల విలువ తగ్గినప్పుడు వాటి డిమాండ్ పెరిగి, ఆ డిమాండ్కు తగ్గి సప్లైనీ ఎగుమతిదారులు చేసినప్పుడు అదేవిధంగా దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయాలు పెరిగి దిగుమతులు తగ్గినప్పుడు.
3. ఎగుమతి చేయు దేశాలలో వస్తువుల ధరలు పెరగకుండా ఉండాలి.
4. కోశలోటును ఎప్పటికప్పుడు సరిచూసుకుంటూ ఉండాలి.

గుర్తుంచుకోవల్సిన అంశములు

- ◆ విదేశీ మారకపు రేటు రెండు విధాలుగా నిర్ణయించును.
 - ఎ) కేంద్రబ్యాంకు ద్వారా బి) విదేశీ మారకపు మార్కెట్లో డిమాండ్, సప్లైల ద్వారా
- ◆ కేంద్రబ్యాంకు కనుక మారకపు రేటును నిర్ణయిస్తే దానిని స్థిరమారకపు రేటు అందురు.
- ◆ గతంలో భారతదేశం ఈ పద్ధతిని అనుసరించినది.
- ◆ మారకపు రేటును నిర్ణయించుటమేకాక, విదేశీ నిల్వలు బయటకు వెళ్ళటం, లోపలికి రావటాన్ని కేంద్రబ్యాంకు నియంత్రించును.
- ◆ ఆర్థిక వ్యవస్థ అవసరాలకనుగుణంగా కేంద్రబ్యాంకు మారకపురేటును నిర్ణయించును.
- ◆ తన ద్రవ్యము యొక్క విలువను విదేశీ ద్రవ్యంలో తగ్గించటాన్ని మూల్యానీకరణ అందురు.

34.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

క్రింది ఖాళీలను బ్రాకెట్లలో ఇచ్చిన పదాలలో సరైన పదంతో పూరించండి.

1. స్థిర మారకపు రేటును నిర్ణయించేది (కేంద్రబ్యాంకు, ప్రభుత్వం)
2. కేంద్రబ్యాంకు నిర్ణయించిన స్థిరమారక రేటును (మార్కెట్, మార్కెటుడు)

3. నికరవిదేశీ మారక ద్రవ్యంను రిజర్వ్బ్యాంకు మారకపు రేటును మార్చును (పెంచుటకు, తగ్గించుటకు)
4. మూల్యసీకరణ అనగా విదేశీ ద్రవ్యాలతో మన ద్రవ్యంను (తగ్గించుట, పెంచుట)

34.7 మార్కెట్ ద్వారా విదేశీ మారకపు రేటును నిర్ణయించుట

మారకపు రేటు విదేశీ ద్రవ్యాలలో డిమాండ్, సప్లైల ద్వారా నిర్ణయించుట దానిని చలన మారకపు రేటుగా పేర్కొనుదురు. ముందు విదేశీ మారకపు మార్కెట్ అనగా నేమి తెలుసుకొని, తరువాత డిమాండ్ సప్లైల మూలాలను తెలుసుకొండాం.

1. ఫారన్ ఎక్సెంజి మార్కెట్

విదేశీ ద్రవ్య మారకపు మార్కెట్లో విదేశీ ద్రవ్యముల అమ్మకాలు, కొనుగోళ్ళు జరుగును. ఈ విదేశీ ద్రవ్యాల మారకము నిర్వహించేవారు కేంద్రబ్యాంకు అనుమతి తీసుకొండురు. ఒక ద్రవ్యం యొక్క మారకపురేటు ఆ ద్రవ్యం సప్లై మరియు డిమాండ్లపై ఆధారపడి యుండును.

2. విదేశీ ద్రవ్యానికి డిమాండ్

విదేశీ ద్రవ్యమును ముఖ్యంగా దిగుమతి దారులు డిమాండ్ చేయుదురు. వీరేకాక విదేశాలకు వెళ్ళి వాళ్ళు కూడా విదేశీ ద్రవ్యమును డిమాండ్ చేయుదురు.

ఒక వస్తువు యొక్క డిమాండ్ దాని ధర వలన ఎలా ప్రభావితమగునో అదేవిధంగా ఒక దేశపు ద్రవ్యం యొక్క విలువ దాని డిమాండ్, సప్లైల వలన ప్రభావితం అగును. ఉదాహరణకు బ్రిటిష్ పోండు భారత రూపాయి విలువతో సరిపోయినచో బ్రిటీషు పోండుకు డిమాండ్ పెరుగును, అదేవిధంగా దాని విలువ పెరిగినచో డిమాండ్ తగ్గును.

ఈ విధంగానే విదేశీ మారకపు డిమాండ్ రేటు మామూలు డిమాండ్ రేటు ఎడమ నుంచి కుడికి క్రిందికి వాలి యుండును.

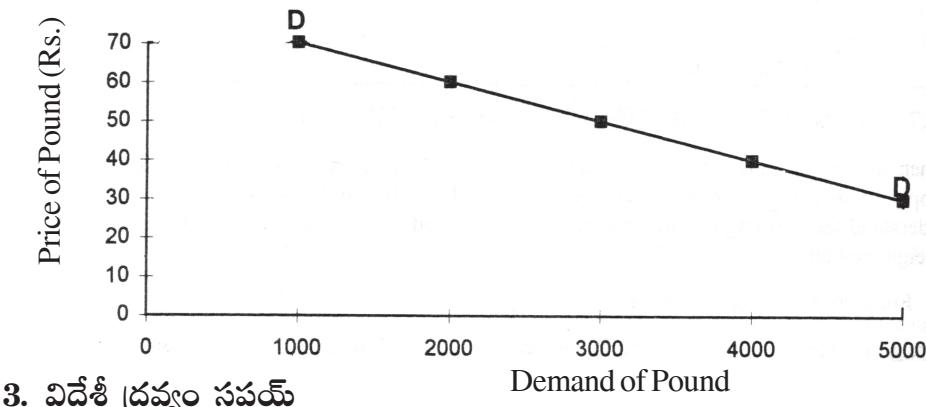
విదేశీ మారక ద్రవ్యం యొక్క ఉద్దోచ్చితమైన డిమాండ్ పట్టిక క్రిందనివ్వబడినది.

పటం 34.1 విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క డిమాండ్ (బ్రిటీషులో)

ఒక బ్రిటిష్ పోండ్ ధర రూపాయలు	బ్రిటీషు పోండు డిమాండ్
రూ. 30	£ 5000
రూ. 40	£ 4000
రూ. 50	£ 3000
రూ. 60	£ 2000
రూ. 70	£ 1000

పై పట్టిక ప్రకారం బ్రిటిష్ పోండ్ ధర 30 రూపాయలు ఉన్నప్పుడు దానికున్న డిమాండ్ 5000 కాగా బ్రిటీషు పోండ్ ధర 5రూ. పెరిగినప్పుడు డిమాండ్ 3000 కు తగ్గినది, ధర 70కి పెరిగినప్పుడు డిమాండ్ 1000 కు తగ్గినది.

పటం 34.1 విదేశీ ద్రవ్యానికి డిమాండ్

3. విదేశీ ద్రవ్యం సప్లై

విదేశీ ద్రవ్యాలు కూడా మామూలు వస్తువులలగా పరిగణించవచ్చు. వస్తువు ధర సప్లైను ఎలా ప్రభావితం చేయునో అదేవిధంగా విదేశీ ద్రవ్యం ధర దాని సప్లైని ప్రభావితం చేయును. విదేశీ ద్రవ్యం ధర పెరిగే కొలది దాని సప్లై పెరుగును, ధర తగ్గే కొద్ది దాని సప్లై కూడా తగ్గును.

4. విదేశీ ద్రవ్యసప్లై వనరులు

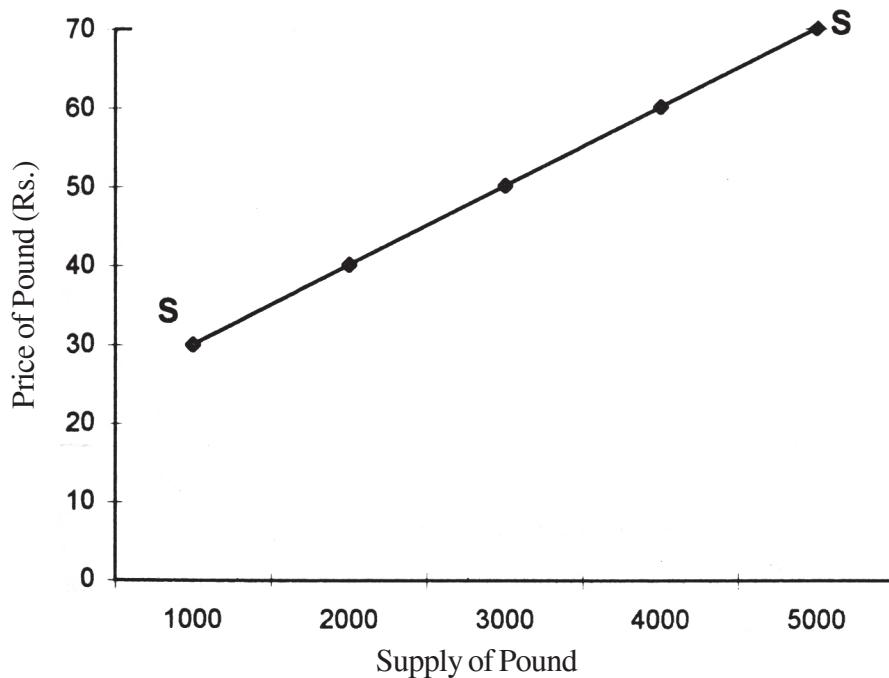
విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క సప్లై దారులు ముఖ్యంగా ఎగుమతి దారులుగా ఉండురు. వారు ఎగుమతి చేసి వస్తువులకు ప్రతిఫలంగా వారు విదేశీ ద్రవ్యాలను పొందెదరు. ఒకవేళ భారతీయ ఎగుమతిదారుడు వస్తువులను బ్రిటిష్ కు ఎగుమతి చేసినప్పుడు తన వస్తువుల విలువను బ్రిటీషు పొందులో పొందును. మనదేశంలోనున్న దిగుమతిదారులు బ్రిటిష్ కు ఎగుమతి చేసిన వస్తువులకు పొందిన పొండ్లు వారు మార్కెట్‌లో అమ్ముదురు. దానిని బ్రిటీషు పొండ్లుగా పరిగణించవచ్చు. అదేవిధంగా బ్రిటీషు సర్వాంగులు మన దేశం వచ్చినప్పుడు వారి ద్రవ్యమైన బ్రిటీషు పొండుకు మనదేశంలో రూపాయి కోసం అమ్ముదురు. అంటే మనదేశంలో వారు అనేక ప్రదేశములను చూడుటకు మనరూపాయి అవసరం కావున వారి ద్రవ్యమును అమ్ముటంకూడా సప్లైలో భాగం. అంతేకాకుండా బ్రిటిష్ లో నివశించుచున్న భారతీయులు తాము సంపాదించిన కొంత ద్రవ్యాన్ని తమ కుటుంబీకులకు ఇతరులకు పంపటం కూడా జరుగును. అదేవిధంగా బ్రిటిష్ పొరులు మనదేశంలో ప్రత్యేక పెట్టుబడులు పెట్టడం కూడా బ్రిటిష్ పొండ్ సప్లైలో భాగమే.

ఒక ఊహజనితమైన విదేశీ ద్రవ్య (పొండ్) సప్లై పట్టికను ఈక్రింద వివరించవచ్చు.

పటం 34.2

బ్రిటీషు పొండ్ ధర రూపాయలు	బ్రిటీషు పొండ్ సప్లై
రూ. 30	£ 1000
రూ. 40	£ 2000
రూ. 50	£ 3000
రూ. 60	£ 4000
రూ. 70	£ 5000

పటం 34.2 విదేశీ ద్రవ్యం సప్లై

5. సమతోల్య మారక ధర నిర్ణయం

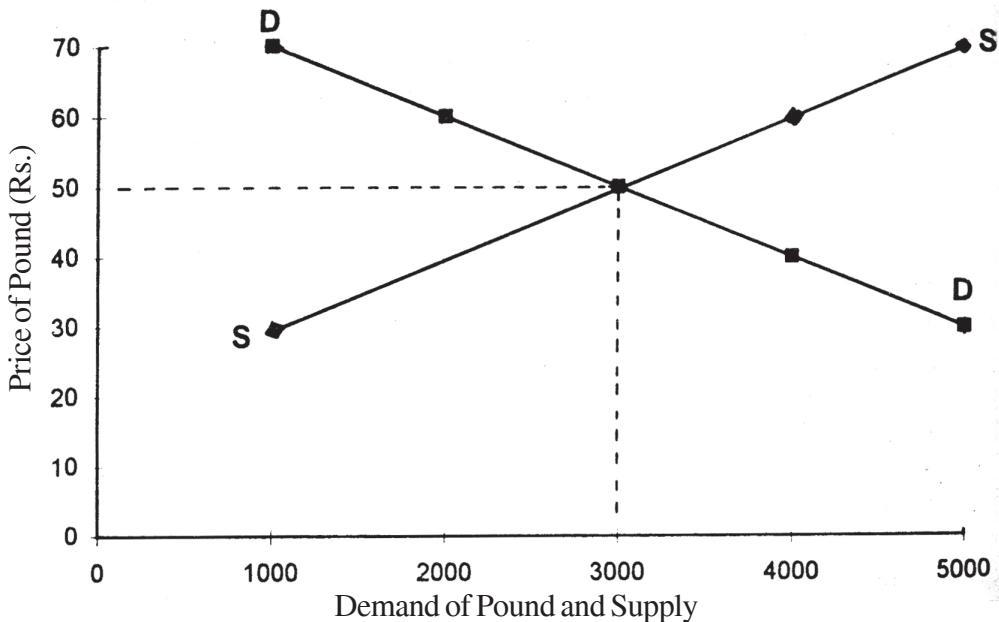
మార్కెట్లో వస్తువు యొక్క ధర ఏవిధంగా నిర్ణయించునో అదేవిధంగా విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క ధర విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్లో నిర్ణయించును. ఈ సమతోల్య ధర వాటి డిమాండ్, సప్లైలపై ఆధారపడి ఉండును. ఈ క్రింది పట్టికలో బ్రిటిష్ పొండ్ యొక్క సప్లై డిమాండ్లను పట్టికలు 34.1, 34.2 ల నుంచి తీసుకున్నాము. దీనిని పట్టిక 34.3 లో చూపించబడినది.

దిది అనేది బ్రిటిష్ పొండ్ యొక్క డిమాండ్ రేఖ, ఎన్వెన్ అనేది బ్రిటిష్ పొండ్ యొక్క సప్లైరేఖ. పొండు ధర 50 రూపాయలు ఉన్నప్పుడు సప్లై, డిమాండ్లు సమానమైనవి. దీనిని బిందువు ‘ఇ’ వద్ద చూపించడమైనది. ఈ ‘ఇ’ బిందువు డిమాండ్, సప్లైలు సమానమైన బిందువు.

పటం 34.3 విదేశీ మారక ద్రవ్యరేటు సమతోల్యం

బ్రిటిష్ పొండు ధర	పొండు డిమాండ్	పొండు సప్లై
30	£ 5000	£ 1000
40	£ 4000	£ 2000
50	£ 3000	£ 3000
60	£ 2000	£ 4000
70	£ 1000	£ 5000

వటం 34.3 సమతోల్య మారక ధర నిర్ణయం

పొందు యొక్క రూపాయిలతో సమతోల్య ధర 50. సమతోల్య ధర కన్నా మారకపు రేటు ఎక్కువైనట్లయితే సప్లై పెరగును, డిమాండ్ తగ్గును. అదేవిధంగా సమతోల్య మారకపు రేటు కన్నా తక్కువ ఉన్నట్లయితే సప్లై తగ్గి డిమాండ్ పెరగును. ఇలాంటి పరిస్థితులలో ధర, డిమాండ్, సప్లైల మార్పులు జరిగి తిరిగి సమతోల్య రేటు ఏర్పడును. ఈ మార్పులు పాత్యంశం 17లో వివరించిన మార్పులవలె ఉండును. అయితే అక్కడకి ఇక్కడికి తేడా ఏమిటంటే అక్కడి వస్తువును గురించి చర్చించాము. ఇచ్చట విదేశీ ద్రవ్య విలువను మార్కెట్ ఏ విధంగా నిర్ణయింపబడినదో వివరించాము.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశములు

- ◆ ఏ మార్కెట్లోనేతే విదేశీ ద్రవ్యము యొక్క అమృకాలు, కొనుగోళ్ళు జరుగునో దానిని విదేశీ మారక ద్రవ్యమార్కెట్ అందురు.
- ◆ వస్తువు వలె విదేశీ మారకపు రేటుకు, దాని డిమాండ్కు విలోమానుపాత సంబంధమున్నది.
- ◆ ఏ రేటు వద్ద సప్లై మరియు డిమాండ్లు సమానంగా ఉంటాయో అది సమతోల్య విదేశీ మారకపు రేటు.

34.3 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. విదేశాలలో ఉన్న మార్కెట్ను విదేశీ మారకపు మార్కెట్ అందురు.
2. విదేశీ మారకపు మార్కెట్లో విదేశీ వస్తు వ్యాపారము జరుగును.
3. ఏ రేటు అయితే ఎగుమతులు, దిగుమతులు సమానంగా ఉండునో దానిని సమతోల్య మారకపు రేటు అందురు.
4. విదేశీ ద్రవ్యమునకున్న డిమాండ్, సప్లైలు దాని మారకపు రేటును నిర్ణయించును.

సమతోల్య మారకపు రేటులో మార్పులు

ముందు చెప్పినట్లుగా సమతోల్య మారకపు రేటు అనగా విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క డిమాండ్, సప్లైలు సమానంగా ఉన్నప్పుడు ఏర్పడేది. అయితే ఈ సమతోల్య రేటు మారే అవకాశమున్నది. విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క డిమాండ్ పెరిగినా, తగ్గినా, అదేవిధంగా ఆ ద్రవ్యం యొక్క సప్లై పెరిగినా, తగ్గినా లేదా రెండింటిలో మార్పు వచ్చినా సమతోల్య మారకపు రేటు మారే అవకాశమున్నది.

దిగుమతుల వలన విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క డిమాండ్ పెరుగును, ఎగుమతుల వలన సప్లై పెరుగును. దానిని బట్టి దిగుమతులలో ఎలాంటి మార్పు వచ్చిననూ, ఎగుమతులలో మార్పు, విదేశీ ద్రవ్యం సప్లైలో మార్పు వచ్చిననూ సమతోల్య ధర మారే అవకాశమున్నది. ఈ మార్పులు మామూలు వస్తువుల డిమాండ్, సప్లైలలో మార్పులవలే ఉండును. దానిని మనం పారం 17లో తెలుసుకున్నాం. సమతోల్య విదేశీ ద్రవ్య విలువ మార్పులు వస్తువు యొక్క సమతోల్య ధర ఎలా మారునో అదే విధంగా ఉండును.

విదేశీ ద్రవ్యం యొక్క డిమాండ్ మరియు సప్లైలు ఎల్లప్పుడూ మారుతూ ఉండును. దానికి కారణము ఎగుమతి, దిగుమతుల్లో మార్పులుండటమే అంతేకాకుండా విదేశీ పెట్టుబడులు, విదేశీయులు మనదేశానికి రావటం మొదలగు కారణాలు కావచ్చు. దాని వలన సమతోల్య విదేశీ మారకపు ధర కూడా మారుతుండును. మీరు రోజు దినపత్రికలలో విదేశీ ద్రవ్యాల విలువలు మారుతున్నట్లు చదువుచున్నారు. కొన్నిసార్లు, ఈ మారకపు రేటులో మార్పులు కొన్ని పెద్దవిగా ఉండును. ఈ తీవ్రమైన మార్పులు ఎగుమతి, దిగుమతిని దెబ్బతియటమ కాకుండా మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థపై ప్రభావమును చూపును. మనదేశములోనైతే భారత రిజర్వ్యూబ్యాంకు ఈ విషయాలను గమనించును. ఒకవేళ విదేశీ మారకపు రేటు బాగా పెరిగినట్లయితే రిజర్వ్యూబ్యాంకు విదేశీ ద్రవ్యమును మార్కెట్లోనికి విడుదల చేయును. దీని వలన మారకపు రేటులో పెరుగుదల తగ్గును. అంటే రిజర్వ్యూబ్యాంకు విదేశీ ద్రవ్యంను మార్కెట్లోనికి సప్లై చేయును. అనగా సప్లై దారునిగా ఉండును. అందువలన వినిమయరేటు పెరుగుతున్నప్పుడు ఇది సప్లై చేయును. అదేవిధంగా విదేశీ మారకపురేటు తగ్గుచున్నట్లయితే, సప్లై ఎక్కువగా ఉండి డిమాండ్ తక్కువగా ఉండును. ఈ పరిస్థితులలో రిజర్వ్యూబ్యాంకు కొనుగోలు దారునిగా ఉండి సప్లైని తగ్గించును. దీని వలన విదేశీ నిల్వలు రిజర్వ్యూబ్యాంకు దగ్గర పెరుగును.

విదేశీ మారకములో సమతోల్య ధర పెరగటమంటే రూపాయి విలువలో డాలర్ పెరగటం, రూపాయిలో తరుగుదల ఏర్పడినదని ఆర్థం. స్థిర మారకపురేటు కాలంలో దానిని రూపాయి విలువలో తరుగుదల అనవచ్చు. రూపాయి విలువలో తరుగుదల ప్రభావము, మూల్యానీకరణ వలన ఏర్పడిన ప్రభావము ఒకేవిధంగా ఉండును.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశములు

- ◆ డిమాండ్, సప్లైలలో మార్పు లేదా రెండింటిలో మార్పు వలన విదేశీ మారక సమతోల్య రేటులో మార్పు వచ్చును.
- ◆ సమతుల్య రేటులో పెద్ద తేడాల వలన విదేశీ వ్యాపారంలో ఉన్న వారే కాక, ఆర్థిక వ్యవస్థ మొత్తముపై ప్రభావం చూపును. దానిని స్థిరంగా ఉంచటానికి రిజర్వ్యూబ్యాంకు విదేశీ ద్రవ్యమును కొనుట లేదా అమ్మట చేయును.

34.4 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. విదేశీ మారకపు సమతొల్య ధర మారదు.
2. విదేశీ మారకపు సమతొల్య రేటులో ఏర్పడు తీవ్రమైన మార్పులు ఆర్థిక వ్యవస్థకు హానికరము.
3. విదేశీ మారకపు సమతొల్య రేటులో మార్పులను తగ్గించుటకు భారత రిజర్వబ్యాంకు చర్యలు తీసుకొనును.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. విదేశీ మారకపు రేటు అర్థమను వివరించండి?
2. స్థిరమారకపు రేటుకు, మార్కెట్ నిర్ణయించే మారకపు రేటుకు తేడాలను వివరించుము?
3. విదేశీ మారకపు మార్కెట్ రేటు ఏవిధంగా నిర్ణయమగునో వివరింపుము?
4. విదేశీ మారకపు రేటులో మార్పులకు కారణములను వివరింపుము?
5. విదేశీ మారకపు రేటులో మార్పుల ప్రభావమును వివరింపుము?

సమాధానాలు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 34.1

1. ఒప్పు
2. ఒప్పు
3. తప్పు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 34.2

1. కేంద్రబ్యాంకు
2. మార్పువచ్చు
3. పెంచుటకు
4. తగ్గించుట

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 34.3

1. తప్పు
2. తప్పు
3. తప్పు
4. ఒప్పు

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 34.4

1. తప్పు
2. ఒప్పు
3. ఒప్పు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. సెక్షన్ 27.3 ను చదవండి.
2. 27.5, 27.7 సెక్షన్లను చదవండి.
3. 27.7 సెక్షన్నను చదవండి.
4. 27.7 సెక్షన్నను చదవండి.
5. 27.8 సెక్షన్నను చదవండి.

35. వ్యాపార శేషం మరియు చెల్లింపుల శేషం (Balance of Trade and Balance of Payments)

35.1 ఉపోద్ధాత్వం

విదేశీ వ్యాపారమనగా ఒక దేశం ఇతర దేశాలలో చేయు వ్యాపారం, దీనిలో దేశంనుంచి చేయు ఎగుమతులు, ఇతర దేశాల నుంచి వచ్చే దిగుమతులు ఉండును. తాను దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులకు చెల్లింపులు జరపడం, తాను ఎగుమతి చేసిన వస్తువులకు చెల్లింపులు అందుకోవడం దీనిలో ప్రథానమైనది. అయితే వ్యాపారంలో తాను ఎగుమతి చేసిన వస్తువులకు పొందిన విలువను దిగుమతి చేసుకొన్న వస్తువుల చెల్లింపుల విలువల తేదాను వ్యాపార శేషం అందురు. ఈ చెల్లింపులు, రాబడులు మన దేశ ద్రవ్య రూపంలో ఉండాల్సిన అవసరం లేదు. వస్తువుల ఎగుమతి, దిగుమతుల వలన వచ్చే రాబడులు చెల్లింపుల నుండి ఇతర రాబడులు, చెల్లింపుల శేషమును గురించి ఈ పాఠ్యాంశంలో తెలుసుకోగలరు.

35.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషము, అదృశ్యాంశాలలో శేషములను గురించి తెలుసుకొనగలరు.
- ◆ కరెంటు భాతా, మరియు పెట్టుబడి భాతాలను గురించి తెలుసుకొనగలరు.
- ◆ కరెంటు భాతాకు, పెట్టుబడి భాతాకు మధ్యతేదా గుర్తించగలరు.
- ◆ కరెంటు భాతా లోటును గురించి తెలుసుకొనుట మరియు దాని ప్రభావము గురించి తెలుసుకొనుట.
- ◆ స్వయంప్రేరిత పెట్టుబడి, పెట్టుబడి భాతాలో సర్దుబాటును గురించి తెలుసుకుంటారు.
- ◆ చెల్లింపుల శేషం గురించి తెలుసుకుంటారు.

35.3 వ్యాపార శేషం అనగా

ఒక దేశం యొక్క వస్తువుల ఎగుమతులు, దిగుమతులు ఒక సంవత్సరకాలంలో గల తేదాను వ్యాపార శేషంగా పేర్కొనవచ్చు. వస్తువుల ఎగుమతుల విలువకు, వస్తువుల దిగుమతుల విలువకు గల తేదాను వ్యాపార శేషంగా చెప్పవచ్చు. ఉడాహరణకు మనదేశంలో ఒక సంవత్సర కాలంలో వస్తువుల ఎగుమతుల విలువ రూ. 10,000 అనుకొంటే అదే సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ. 6,000 అనుకొంటే వ్యాపార శేషం ($10,000 - 6,000 = 4,000$)గా పేర్కొనవచ్చు. దీనిని వ్యాపార శేషంలో మిగులుగా చెప్పవచ్చు. దీనికి కారణం ఎగుమతులు ఎక్కువగా ఉండి, దిగుమతులు తక్కువగా ఉండటం వలన వ్యాపార శేషంలో మిగులు ఏర్పడినది.

అదేవిధంగా వస్తువుల ఎగుమతుల విలువ రూ. 8,000 మరియు దిగుమతుల విలువ రూ. 10,000 అయితే దానిని లోటు వ్యాపార శేషంగా పేర్కొనవచ్చు. ($8,000 - 10,000 = -2,000$).

ఇచ్చట ముఖ్యంగా గుర్తుంచుకోవలసినది వ్యాపార పద్ధతిలో వస్తువుల ఎగుమతులు, దిగుమతులు మాత్రమే పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. దానిలో మరే ఇతరములు ఉండవు. వస్తువుల ఎగుమతులు, దిగుమతులు దృశ్యంశాల లావాదేవీలుగా పేర్కొనువచ్చు. అందువలన వ్యాపార శేషం దృశ్యంశాల శేషంగా పేర్కొనువచ్చు.

మనదేశం స్వీతంత్ర్యం తరువాత నుంచి వ్యాపార శేషంలో లోటు ఉన్నది. ఈ కాలంలో మన ఎగుమతులలో పెరుగుదల తక్కువగానూ, దిగుమతులలో పెరుగుదల ఎక్కువగానూ ఉండటమే ప్రథాన కారణం. జనాభా పెరుగుదల వలన వినియోగంలో పెరుగుదల ఆర్థిక వ్యవస్థను అభివృద్ధి చేయటకు, పెట్టుబడి వస్తువులలో దిగుమతుల వలన కూడా ఈ దిగుమతులు పెరిగే అవకాశమున్నది. అయితే ఇదే కాలంలో ఎగుమతులు పెరిగినా, దిగుమతులు పెరిగినంత పెరగలేదు. ఎగుమతులలో పెరుగుదల తక్కువగా ఉండటం, ధర ఎక్కువగా ఉండటం వలన పోటీ మార్కెట్లలో నిలబడలేకపోవడం ఒక కారణం కాగా స్థానికంగా డిమాండ్ ఎక్కువగా ఉండటం వలన మనం ఎక్కువ మొత్తాలలో ఎగుమతి చేయలేము.

పట్టిక 35.1

భారతదేశం యొక్క వ్యాపార శేషం 1980 - 1981 నుంచి 1993 - 94 వరకు ఇవ్వబడినది

సంవత్సరం	ఎగుమతుల విలువ	దిగుమతుల విలువ	వ్యాపార శేషం
1980-81	6,576	12,544	5,967
1989-90	22,229	40,642	-12,413
1990-91	33,153	50,086	-16,934
1991-92	44,923	51,418	-6,495
1992-93	54,762	68,863	-14,101
1993-94	71,146	78,630	-7,484

35.4 అదృశ్యంశాల పద్ధతి శేషం

అదృశ్యంశాలలో సేవలు ముఖ్యమైనవి. వీటిలో షిప్పింగ్, విదేశీ ప్రయాణం, పెట్టుబడిపై వచ్చే ఆదాయం, బదిలీ చెల్లింపులు మొదలగునవి ముఖ్యమైనవి. ఈ క్రింద ఒక దాని తరువాత ఒకటి చర్చించడమైనది.

1. సేవలు - బ్యాంకింగ్, భీమా, షిప్పింగ్

బ్యాంకింగ్, భీమా, షిప్పింగ్ మరియు కన్సర్వేషన్ సేవలు ఒక దేశం మరొక దేశంనకు అందించును. ఒక దేశం ఈ సేవలను ఇంకొక దేశంనకు అందించినప్పుడు దానిని సేవల ఎగుమతి అందురు. దీనికి ఎగుమతి చేసిన దేశం విదేశీ ద్రవ్యంలో ఆదాయం పొందును. అదేవిధంగా ఒక దేశం ఈ సేవలను ఇంకొక దేశం నుంచి దిగుమతి చేసుకున్నప్పుడు విదేశీ ద్రవ్యం చెల్లించవలెను.

2. విదేశీ పర్యాటక రంగం

విదేశీ పర్యాటక రంగం అనేది విదేశీ ద్రవ్యం పొందటానికి, చెల్లించటానికి మరొక వనరు. విదేశీ పర్యాటకుడు ఒక దేశం సందర్శిస్తే అతను ద్రవ్యంను పర్యాటించే దేశంలో ఖర్జ చేయాలి. అదేవిధంగా ఆ దేశ ప్రజలు మరొక దేశం సందర్శించడలిన్నే అతనికి ఆ దేశ ద్రవ్యం కావలసిన వచ్చును. దీని వలన విదేశీ ద్రవ్యం బయటకు వెళ్ళును.

3. పెట్టుబడిపై ఆదాయం

ఒక దేశం తాను మరొక దేశంలో పెట్టిన పెట్టుబడిపై వచ్చే వద్దీలు ఒక ఆదాయంగా ఉండును. ఆ దేశస్తులు విదేశాలలో పెట్టిన పెట్టుబడులపై లాభాలు, మరియు వద్దీలు కూడా ఉండును. ఈ ఆదాలు కూడా విదేశీ ద్రవ్య రూపంలో ఉండును. అదేవిధంగా మన దేశంలో విదేశీయులు పెట్టిన పెట్టుబడులపై వద్దీ చెల్లింపులు, డిపిండెంట్ల ద్వారా మన దేశం నుంచి విదేశీ ద్రవ్యం బయటకు వెళ్ళును.

4. బదిలీ చెల్లింపులు

విదేశాలలో నివసించుచున్నవారు తమ కుటుంబికులకు, స్నేహితులకు బహుమతులు పంపిచెదరు. వీటిని ఏకపక్ష చెల్లింపులు అందురు. అదేవిధంగా మన దేశంలోని వ్యక్తులు ఇతర దేశాలలో ఉన్న వారి బంధువులకు, స్నేహితులకు బహుమతులు పంపించెదరు. ఇలాంటి బదిలీ చెల్లింపుల వలన విదేశీ ద్రవ్యం దేశంలోపలికి వచ్చును. అదేవిధంగా దేశం నుంచి బయటకు వెళ్ళును.

ఈ అదృశ్యంశంలో మొత్తం రాబడులు, మొత్తం చెల్లింపుల తేడాను అదృశ్యంశాల చెల్లింపుల శేషం అందురు. అదృశ్యంశంలో వచ్చే రాబడులు, చెల్లింపులకన్నా ఎక్కువగానున్నచో అదృశ్యంశాల పద్ధుల మిగులుగానూ, అదేవిధంగా తక్కువగా ఉన్నచో అదృశ్యంశాల పద్ధులో లోటుగాను చెప్పవచ్చు. ఈ క్రింది పట్టిక 35.2 లో అదృశ్యంశ పద్ధులో రాబడులు, చెల్లింపులు మరియు నికర శేషము చూపించబడినది.

పట్టిక 35.2

సంవత్సరం	రాబడులు	చెల్లింపులు	నికర శేషం
1980-81	5669	1580	4311
1989-90	12684	11459	1025
1990-91	13394	13829	-435
1991-92	23449	19191	4258
1992-93	23901	22564	1337
1993-94	30262	26143	3849

పై పట్టిక ప్రకారం దృశ్యంశాలతో పోలిస్టే భారతదేశం అదృశ్యంశాల యొక్క స్థితి అంత తక్కువగా లేదు. ఈపద్ధులో రాబడులు చెల్లింపుల కన్నా 1990-91 సంవత్సరంలో తప్ప మిగిలిన సంవత్సరాలలో ఎక్కువగా ఉన్నది. మన యొక్క విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో అదృశ్యంశ పద్ధులో చెల్లింపుల కన్నా రాబడులు ఎక్కువగా ఉన్నవని చెప్పవచ్చు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశములు

- ◆ విదేశీ వ్యాపార శేషమును ఎగుమతులు, దిగుమతులను ఆధారంగా వివరించెదరు.
- ◆ ఎగుమతి చేయు వస్తువుల విలువ ఎక్కువగా ఉండి, దిగుమతి చేసుకొను వస్తువుల విలువ తక్కువగా నున్నప్పుడు విదేశీ వ్యాపారంలో మిగులుగానూ ఉండును.
- ◆ అదేవిధంగా ఎగుమతులు తక్కువగానూ, దిగుమతులు ఎక్కువగానూ ఉన్నట్లుతే విదేశీ వ్యాపార లోటు ఉన్నదని చెప్పేదరు.

- ◆ మనదేశం యొక్క విదేశీ వ్యాపారంలో లోటు ఉండటానికి గల కారణం మన ఎగుమతులు తక్కువగా పెరగటం, దిగుమతులు ఎక్కువగా పెరగటం.
- ◆ వివిధ రకాలైన సేవలు ముఖ్యంగా విదేశీ టూరిజం, పెట్టుబడులపై వచ్చే ఆదాయం, బదిలీ చెల్లింపులు మొదలైనవి అదృశ్యంశములు. ఈ అదృశ్యంశములపై వచ్చే రాబడులు, చెల్లింపులు తేడాను అదృశ్యంశాల శేషము అందురు. భారతదేశంలో ఈ శేషము వ్యాపార శేషంతో పోలిస్తే కొంత మెరుగుగా ఉండును.

35.1 పాశ్యంశములోని ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది భాళీలను పూరింపుము.

1. ఎగుమతి వస్తువుల విలువకు, దిగుమతి వస్తువుల విలువకు మధ్య తేడాను (వ్యాపార శేషం, లోటు, లాభం)
2. అదృశ్యంశాల ఎగుమతుల విలువకు, దిగుమతి విలువకు గల తేడాను (అదృశ్యంశాల తేడా, శేషం, మిగులు, లోటు)
3. స్వీతంత్యం వచ్చిన దగ్గర నుంచి భారతదేశంలో వ్యాపార శేషంలో మరియు అదృశ్యంశాల శేషంలో ఉన్నది. (లోటు, మిగులు)

35.5 కరెంటు పద్ధుల భాతాలో చెల్లింపుల శేషము

Current Account of Balance of Payments Account

వ్యాపార పద్ధు, అదృశ్యంశాల పద్ధు కలిపి, కరెంటు భాతాగా పేర్కొనవచ్చు. మరొక రకంగా, వ్యాపార శేషమును, అదృశ్యంశాల శేషమును కలిపి కరెంటు భాతాలో శేషముగా చెప్పవచ్చును.

కరెంటు భాతా చెల్లింపుల శేషంలో దృశ్యంశాల అమృకాలు, కొనుగోళ్ళు మరియు అదృశ్యంశాలలో జరిగిన లావాదేవీలుగా పేర్కొనవచ్చు. మనదేశం యొక్క కరెంటు భాతా చెల్లింపుల శేషమును ఈ క్రిందనిచ్చిన 35.3 పట్టికలో వివరించడమైనది. పట్టిక ప్రకారం మనదేశపు వ్యాపార శేషము ఎప్పుడు బుఱాత్కంగానే ఉన్నది. అదృశ్యంశాలలో ఎక్కువ సంవత్సరాలు మిగులుగానే ఉన్నది. కరెంటు భాతా శేషమును వ్యాపార శేషము మరియు నికర అదృశ్యంశాలను కలిగియుండును.

పట్టిక 35.3

సంవత్సరం	వ్యాపార శేషం	నికర అదృశ్యంశాలు	కరెంటు భాతా శేషం
1980-81	-5967	4,311	-1657
1989-90	-12413	1025	-11388
1990-91	-16934	-435	-17369
1991-92	-6495	4258	-2237
1992-93	-14101	1337	-12714
1993-94	-7484	3849	-3636

గుర్తించుకోవలసిన అంశములు

- ◆ కరెంటు భాతాలో వ్యాపార పద్ధతిలు మరియు అదృశ్యంశాల పద్ధతి కలిపి ఉండును. అందువలన వ్యాపార శేషము మరియు అదృశ్యంశాల శేషము కలిపి కరెంటు భాతాలో శేషంగా పేర్కొనవచ్చు. కరెంటు భాతాలో మనదేశం ఎల్లప్పుడూ లోటును కలిగియున్నది. అయితే ఎక్కువ సంవత్సరాలు కరెంటు భాతాలో లోటు, వ్యాపార లోటు కన్నా తక్కువగా ఉన్నది. అదృశ్యంశాలతో మిగులు వలన ఇది సాధ్యపడుచున్నది.

35.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది భాశలను పూరించుము.

1. వ్యాపార శేషమును, అదృశ్యంశాలలో మిగులు కలిపితే మనకు వచ్చును. (కరెంటు భాతాలో శేషము, చెల్లింపుల శేషము)
2. గతంలో ఎక్కువ సంవత్సరాలు మనదేశానికి కరెంటు భాతాలో శేషము (మిగులు, లోటు)
3. కరెంటు భాతాలో లోటు అనగా ఒకదేశం ఇతర దేశాల నుంచి వస్తువులను తాను ఎగుమతి చేసే వస్తునేవల కన్నా దిగుమతి చేసుకొనును. (ఎక్కువ, తక్కువ)

35.6 చెల్లింపుల శేషంలో పెట్టుబడుల భాతా

పెట్టుబడి భాతాలో దేశంలోకి వచ్చే పెట్టుబడులు, దేశం నుంచి వేళ్ళే పెట్టుబడుల వివరాలు ఉండును. వాటిలో ముఖ్యమైనవి విదేశాల నుంచి అప్పుగా తీసుకున్నవి. అదేవిధంగా విదేశాలకు మనం అప్పుగా ఇచ్చేవి ఉండును. అంతేకాక మనదేశస్థలు, సంస్థలు విదేశీ సంస్థల పేర్లు కొన్నప్పుడు వాటి నుంచి వచ్చే రాబడులు, అదేవిధంగా మన సంస్థలు విదేశీయులకు చెల్లించే డివిడెండ్లు ఈ తరహాలో ఉండును.

ఈ పెట్టుబడులు ఉండే అంశములు ఈ క్రింది విధంగా వర్గీకరించవచ్చును.

1. స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి వ్యవహారాలు
2. సర్వభాటు పెట్టుబడి వ్యవహారాలు

1. స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి లావాదేవీలు

విదేశీయులు దేశంలో పెట్టిన పెట్టుబడులను, మనదేశంలోకి వచ్చేవిగా ఉండును. ఇవి విదేశీ ద్రవ్యం రూపేణా ఉండును. అదేవిధంగా మనదేశస్థలు విదేశాలలో పెట్టే పెట్టుబడులను, బయటకు వేళ్ళేవిగా చెప్పవచ్చు. ఇలాంటి పెట్టుబడి నిర్ణయాలు, వాటిపై వచ్చే లాభాలపై ఆధారపడి యుండును. చెల్లింపుల శేషంలో మిగులు, లేదా లోటుల మీద ఇది ఆధారపడి యుండవు. అందువలన వాటిని స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి లావాదేవీలుగా పరిగణించెదరు.

పెట్టుబడి భాతాలో స్వయం ప్రేరిత లావాదేవీల వలన దేశంలోని విదేశీ ద్రవ్యం నికరంగా బయటకు వెళ్ళుచున్నదో, అదేవిధంగా దేశంలోనికి వచ్చుచున్నదో తెలుసుకోవచ్చు. కరెంటు భాతా శేషమునకు నికరశేషమును కలుపగా చెల్లింపుల శేషంలో మొత్తంలోటు లేదా మిగులు తెలుసుకోవచ్చు. ఈ మిగులు లేదా లోటు వలన పెట్టుబడి లావాదేవీలలో సర్వభాటు జరుగును.

2. సర్దుబాటు పెట్టుబడి లావాదేవీలు

చెల్లింపుల శేషంలో మిగులు లేదా లోటు వలన వ్యాపార వ్యవహరాలు జరగడంను సర్దుబాటు పెట్టుబడి లావాదేవీలుగా చెప్పవచ్చు. చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఉండటానికి కారణము ఆ దేశంలో దిగుమతులకు చెల్లించేది, ఆ దేశం ఎగుమతి చేయగా రాబడుల కన్నా ఎక్కువగా ఉండటమే. ఈ లోటును ఇతర ప్రభుత్వాలు లేదా ప్రపంచ బ్యాంకు లాంటి అంతర్జాతీయ సంస్థల నుంచి బుఱాలు లేదా సహాయం పొంది పూడ్చుకొనవలసి వచ్చును. ఈ రాబడులను సర్దుబాటు రాబడులు అందురు. ఈ పద్ధతిలో లోటు పూర్తిగా పూడ్చులేకపోయినట్లయితే లోటు శేషమును దేశమునకున్న విదేశీ మారక నిధుల నుండి పూడ్చుకొనవలసి వచ్చును. దీనివలన దేశానికున్న విదేశీ మారక నిధులు తగ్గును. అదేవిధంగా చెల్లింపుల శేషములో మిగులు ఉన్నట్లయితే విదేశీ సహాయ లావాదేవీలు ఏర్పాటు చేయవచ్చు. లేదా విదేశీ ద్రవ్య నిధులను పెంచుకోవచ్చు లేదా రెండునూ నిర్వహించవచ్చు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశములు

- ◆ పెట్టుబడి భాతాలో రెండు రకములైన లావాదేవీలు ఉండును.
 1. స్వయం ప్రేరిత 2. సర్దుబాటు లావాదేవీలు
- ◆ స్వయంప్రేరిత వ్యాపార వ్యవహరాలు వాటికవే నిర్వహించబడును. వాటిని చెల్లింపుల శేషంలో లోటుగానో, మిగులు గానో పరిగణించవచ్చు. సర్దుబాటు వ్యవహరాలు చెల్లింపుల శేషంలో మిగులు, లేదా లోటులను సరిచేసుకొనుటకు జరుగును.

35.3 పాత్యంత ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది భాశలను పూరింపుము.

1. పెట్టుబడి భాతాలోని చెల్లింపుల శేషము (ఎగుమతి, దిగుమతి, పెట్టుబడి) లను, పరిగణనలోకి తీసుకొనును.
2. చెల్లింపుల శేషంలోని పెట్టుబడి భాతా మరియు లావాదేవీలుగా విభజించవచ్చు. (స్వయం ప్రేరిత, సర్దుబాటు, వస్తువులు, సేవలు)
3. స్వయంప్రేరిత పెట్టుబడులు చెల్లింపుల శేషములోని కరెంటు భాతాకు (స్వతంత్రమైనవి, ఆధారమైనవి)
4. సర్దుబాటు పెట్టుబడుల రాబడులను ఏర్పాటు చేయుట ద్వారా కరెంటు భాతాలోని భాగమును భర్తీ చేయుదురు. (లోటు, మిగులు)

35.7 చెల్లింపుల శేషపు భాతా

చెల్లింపుల శేషపు భాతాను అర్థం చేసుకొనుటకు మన దేశపు 1990-91, 93-94ల చెల్లింపుల శేషమును తీసుకొనవచ్చు.

ఈ పట్టిక 35.4

1990-91 మరియు 93-94 ల సంవత్సరము చెల్లింపుల శేషమును చూపబడినది.

	1990 - 91	1993 - 94
1. దిగుమతులు	50086	78630
2. ఎగుమతులు	33153	71146
3. వ్యాపార శేషం	-16193	-7484
4. నికర అదృశ్యంశాలు	-435	3848
5. కరెంటు భాతా	-17368	-3636
6. పెట్టుబడి భాతా (నికర)	12898	30852
7. మొత్తం శేషం (5+6)	-4470	27216
8. ఐఎంఎఫ్ నుంచి (నికర)	-2177	587
9. పెరుగుదల (-) తరుగుదల		
(+) విదేశీ ద్రవ్య నిధులు	2293	-27803

పై పట్టిక ప్రకారం 9వ దాని వలన విదేశీ ద్రవ్య నిధులలో పెరుగుదల, లేదా తరుగుదల చెల్లింపుల శేషంలో సమతోల్యం చేయును.

ఏడవ దాని వలన 1990-91 సంవత్సరము చెల్లింపు శేషం మొత్తం 4,470 కోట్లుకాగా, వాస్తవంగా కరెంటు భాతాలో 17,368 కోట్ల రూపాయల లోటు ఉండగా, అయితే పెట్టుబడి భాతా నికరరాబడి 12,898 కోట్లగా చూపబడినది.

పై పట్టికలో 5వ దాని, 6వ దాని వలనే మొత్తం చెల్లింపుల శేషంలో లోటు 4,470 కోట్ల రూపాయలు. దానిలో కొంత భాగము (12,177 కోట్ల) అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి నుంచి మనము తీసుకొన్నవి. మిగిలిన లోటు 2,293 కోట్ల విదేశీ ద్రవ్య నిధులలో తరుగుదలగా పేర్కొనవచ్చు. ఈ విధంగా మొత్తంలోటు భర్తీ కొంత అంతర్జాతీయ ద్రవ్య సంస్థ నుండి మరికొంత భాగం విదేశీ ద్రవ్య నిధుల నుంచి పొందబడింది.

అదేవిధంగా 1993-94 చెల్లింపుల శేషము యొక్క పరిస్థితి 1990-91 కు పోల్చితే మరొకవిధంగా ఉన్నది. కరెంటు భాతాలో 3,636 కోట్ల రూపాయలు లోటు ఉండగా పెట్టుబడి భాతాలో 30,852 కోట్ల మిగులు ఉన్నది. పెట్టుబడి భాతాలో మిగులు కరెంటు భాతాలో లోటు కన్నా ఎక్కువగా ఉన్నది. అందువలన మొత్తం చెల్లింపుల శేషములో మిగులు 27,216 కోట్ల రూపాయలు. ఈ సంవత్సరంలో అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి నుంచి 587 కోట్ల రూపాయలు వచ్చినది. దాని వలన విదేశీ మారక నిల్వలలో 27,803 కోట్ల రూపాయలు నికర పెరుగుదల ఏర్పడినది.

పై రెండు సంవత్సరాలలో కరెంటు భాతాలో లోటు ఉన్నది. ఒకదేశపు చెల్లింపుల శేషం యొక్క షితిని దాని కరెంటు భాతాలో పరిస్థితిని బట్టి అంచనా వేయుదురు. కరెంటు భాతాలో బుణాత్మక శేషమున్న దేశం తన కరెంటు భాతాలో లావాదేవీలను జాగ్రత్తగా నిర్వహించును. ఇంకొక రకంగా చెప్పాలంటే ఆ దేశం ఎల్లపుడూ ఎగుమతి పెంచుకొని, దిగుమతులు తగ్గించుకోవాల్సి వచ్చును.

ఆర్థిక గణాంక పరంగా చెప్పవలెనంటే చెల్లింపుల శేషం ఎల్లప్పుడూ సమతోల్యంలో ఉండవలెను. దీనికి మొత్తం డిబిట్లు మొత్తం క్రెడిట్లు సమానంగా ఉండేటట్లు చూసుకొనవలెను. కరెంటు భాతాలో శేషము మరియు స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి భాతాలలో వారి శేషముల మొత్తము లోటుగానీ, మిగులు గానీ చూపవచ్చను. సర్దుబాటు పెట్టుబడుల లావాదేవీలకో ఈ లోటుగానీ, మిగులు గానీ సమానంగా ఉండవలెను. కరెంటు భాతాలో లోటు, స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి భాతాలో లోటు సర్దుబాటు పెట్టుబడి భాతాలో మిగులుగా చూపించవచ్చు. దీని పట్టిక 35.4, ఐటమ్ 7లో మొత్తం శేషం 4,470 కోట్లు రూపాయలు 1990 - 91 లోటుగా పేర్కొనవచ్చు. ఇది లోటు అగుట వలన సర్దుబాటు పెట్టుబడి మొత్తం ముందు బుఱాత్క సమతోల్యము ఉండును. అదేవిధంగా ఐటమ్ 8, 9 ల సర్దుబాటు పెట్టుబడి లావాదేవీలు వాటి మొత్తం రూ. 4,470 కోట్లు. అందువలన మొత్తం లోటు ఈ సర్దుబాటు పెట్టుబడి ద్వారా పూడ్జుబడును. అందువలన ఈ చెల్లింపుల శేషములో సమతోల్యం ఏర్పడును. అదేవిధంగా 1993-94 వ సంవత్సరానికి కరెంటు భాతాలో శేషము, సర్దుబాటు పెట్టుబడిలో శేషము కలిపి రూ. 27,216 కోట్లు రూపాయలు. ఇది ధనాత్క క (+) సంకేతము కలిగియుండును. దానిని పట్టికలో 7వ ఐటమ్గా చూపించారు. అదేవిధంగా ఐటమ్ 8 మరియు 9 లు సర్దుబాటు లావాదేవీలు వాటి మొత్తం -27,216 కోట్లు రూపాయాలు. మొత్తం మీద మిగులు మొత్తం ఎల్లప్పుడు సమానంగా ఉండవలెను. ఈ సమతోల్యం చేసే కారకాలు ముఖ్యంగా అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి ద్వారా లావాదేవీలు, ఇతర దేశాల సహాయం, విదేశీ ద్రవ్య నిధులలో పెరుగుదల, లేదా తగ్గుదల.

ఈ పాఠ్యాంశంలో చెప్పబడిన అన్ని అంకెల మొత్తం రూపాయలలో ఇవ్వబడినది. మనం విదేశీ ద్రవ్యం గురించి చర్చించుచూ, మరియు రూపాయలలో వివరించటాన్ని మీరు ఆశ్చర్యపోవచ్చు. వాస్తవంగా ఈ మొత్తాలు డాలర్లలో లభించును. అయితే త్వరితంగా అర్థం చేసుకోవటానికి రూపాయలలో ఇవ్వబడినది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ కరెంటు భాతా సమతోల్యము చెల్లింపుల శేషంలో లోటు లేదా మిగులుగా పేర్కొనవచ్చు.
- ◆ స్వయం ప్రేరిత లావాదేవీల ద్వారా ఈ లోటును లేదా మిగులును సర్దుకోవచ్చు.
- ◆ చెల్లింపుల శేషము ఎల్లప్పుడూ చెల్లింపుల మరియు రాబడులు సమానంగా ఉండవలెను. ఇది సర్దుబాటు లావాదేవీల ద్వారా జరుగును.

35.4 పాఠ్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. చెల్లింపుల శేషము యొక్క స్థితి పెట్టుబడి భాతా ద్వారా తెలియజేయవచ్చు).
2. కరెంటు భాతాలో శేషము, పెట్టుబడి భాతా శేషముల మొత్తం ఆ దేశం యొక్క మొత్తంలోటు లేదా మిగులుగా చెప్పవచ్చు.
3. చెల్లింపుల శేషంలో మొత్తం చెల్లింపులు మరియు మొత్తం రాబడులు ఎల్లప్పుడూ సమానంగా ఉండును.
4. సర్దుబాటు లావాదేవీలు చెల్లింపుల శేషంలో సమతోల్యంను కలుగుచేయును.

మీరు నేర్చుకున్నది

చెల్లింపుల శేషంలో వ్యాపార పద్మ, వస్తువుల ఎగుమతుల వలన వచ్చు రాబడులు, వస్తు దిగుమతుల వలన ఏర్పడు చెల్లింపులుగా ఉండును. విదేశీ మారకపు రాబడులు, విదేశీ మారకపు చెల్లింపుల కన్నా ఎక్కువగా ఉన్నట్టయితే ఆ దేశం యొక్క వ్యాపారపు పద్మలో మిగులుండును. అదేవిధంగా విదేశీ మారక రాబడులు, విదేశీ మారక చెల్లింపుల కన్నా తక్కువగానున్నట్టయితే విదేశీ మారక చెల్లింపులలో లోటు ఉండును. మన స్వాతంత్యం వచ్చిన దగ్గర నుంచి మన వ్యాపారపద్మలో మనకు లోటు ఉన్నది. దీనికి కారణము మన ఎగుమతులలో పెరుగుదల కన్నా దిగుమతులలో పెరుగుదల రేటు ఎక్కువగా ఉన్నది.

అదృశ్యంశంలో ముఖ్యమైనవి ఓడల ద్వారా రవాణా, బ్యాంకింగ్, భీమా మొదలగు సేవలు ఉండును. విదేశీ పర్యాటకరంగం, వడ్డి మరియు విదేశీ రుణాలపై డివిడెండ్లు, పెట్టుబడులపై వచ్చే లాభాలు, ఎకపక్క చెల్లింపులు మొదలగునవి ఉండును. అదృశ్యంశములతో విదేశీ ద్రవ్యం రూపేణా వచ్చే రాబడులు మరియు చెల్లింపులలో తేడాను అదృశ్యంశాలలో శేషముగా చెప్పవచ్చు. ఈ అదృశ్యంశముల ద్వారా వచ్చే రాబడులు దానికి చేసే చెల్లింపుల కన్నా ఎక్కువగా ఉన్నట్టయితే దానిని అదృశ్యంశములలో మిగులుగానూ, అదేవిధంగా చెల్లింపులు ఎక్కువగా ఉండి రాబడులు తక్కువగా ఉన్నట్టయితే అదృశ్యంశములలో లోటు ఉండును. కొన్ని సంవత్సరాలు మినహాయించి మన దేశానికి అదృశ్యంశములలో మిగులు ఉన్నది.

వ్యాపారశేషమును, అదృశ్యంశముల శేషమును కలిపితే మనకు కరెంటు భాతాలో శేషము తెలియును. భారతదేశపు కరెంటు భాతాలో ఎప్పుడూ లోటు ఉంటున్నది. పైగా ఈలోటు పెరుగుతూ ఉన్నది.

మరొక భాతా పెట్టుబడి భాతా. ఈ పెట్టుబడి భాతాలో చెల్లింపుల శేషము, పెట్టుబడి పద్మలో రాబడులు మరియు చెల్లింపులు తేడాను తెలుపును. ఈ పెట్టుబడి పద్మలో ఒక దేశము బుణాలను తీసుకోవటం, లేదా ఇతర దేశాలకు బుణాలనందించటం, అదేవిధంగా విదేశీ సంస్థల పేర్లు కొనటం, విదేశాలకు పేర్లు అమ్మటం మొదలగునవి ఉండును. పెట్టుబడి భాతాలోని లావాదేవీలను స్వయం ప్రేరిత మరియు సర్దుబాటు లావాదేవీలు అందురు. కరెంటు భాతాతో సంబంధం లేకుండా అంటే లోటు, లేదా మిగులుతో సంబంధం లేకుండా స్వాతంత్రంగా ఉండే దానిని స్వయంప్రేరిత పెట్టుబడులు అందురు. అయితే సర్దుబాటు లావాదేవీలు మాత్రం కరెంటు భాతాలో లోటు లేదా మిగులుపై ఆధారపడి యుండును.

కరెంటు భాతాలో శేషము, స్వయం ప్రేరిత పెట్టుబడి భాతా లావాదేవీల శేషంతో కలిపితే ఒక దేశం యొక్క చెల్లింపుల శేషంగా పేర్కొనవచ్చు. సర్దుబాటు పెట్టుబడిలోని లావాదేవీలలో లోటు లేదా మిగులు మొత్తం చెల్లింపుల శేషంలో మిగులు లేదా లోటును పూడ్చును.

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. వ్యాపార శేషంలో తేడాలు అనగానేమి?
2. వ్యాపార శేషంను అదృశ్యంశాలలో శేషమునకు తేడాను వివరింపుము?
3. చెల్లింపుల శేషంలో కరెంటు భాతాను పెట్టుబడి భాతాలో తేడాలను వివరించండి?
4. స్వయంప్రేరిత లావాదేవీలకు, సర్దుబాటు లావాదేవీలకు తేడాలను వివరింపుము?
5. విదేని దేశం యొక్క చెల్లింపుల శేషం యొక్క అర్థాన్ని వివరించండి?

సమాధానాలు

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 35.1

1. వ్యాపార శేష 2. అదృశ్యాంశాల తేడా 3. లోటు, మిగులు

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 35.2

1. కరంటు భాతాలో శేషము 2. లోటు 3. ఎక్కువ

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 35.3

1. పెట్టుబడి 2. స్వయం ప్రేరిత, సర్దుబాటు 3. స్వతంత్రమైనవి 4. లోటు

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 35.4

1. తప్పు 2. ఒప్పు 3. ఒప్పు 4. ఒప్పు

పాత్యాంతర ప్రశ్నలు

1. సెక్షన్ 35.3 చదవండి.
2. సెక్షన్ 35.3 మరియు 35.4 చదవండి.
3. సెక్షన్ 35.6 & 35.6 చదవండి.
4. సెక్షన్ 35.6 (i) & (ii)
5. సెక్షన్ 35.7

36. మూలధన ప్రవాహం

విదేశీ పెట్టుబడి మరియు సహాయము

(Inflow of Capital : Foreign Capital and Foreign Aid)

36.1 ఉపోద్ధాత్రం

అమెరికా, కెనడా, ఫ్రాన్స్, జపాన్, హంగ్కాంగ్, సింగపూర్ వంటి కొన్ని ధనిక దేశాల పేర్లు మనకి నుపరిచితం ఈ దేశాలలోని ప్రజలు అత్యన్నత ప్రమాణాలతో జీవిస్తుండటం మనకి తెలుసు. కానీ, ప్రపంచంలోని 1/4 వ వంతు జనాభా మాత్రమే ఈ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో నివసిస్తున్నారు. 1/3 వ వంతు జనాభా వెనుకబడిన ఆసియా, ఆఫ్రికా మరియు దక్షిణ అమెరికా భారతదేశం, పాకిస్తాన్, బంగ్లాదేశ్, ఇథియోఫియా వంటి దేశాలలో నివసిస్తున్నారు. పేదరికం, నిరక్కరాస్యత మరియు malnutrition వాటిలో వ్యాపితమైయున్నది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలముందున్న సమస్య వారి జీవన ప్రమాణాలను పెంచడం. మరో మాటలో చెప్పాలంటే ఆర్థిక వ్యవస్థలు అభివృద్ధి చెందవలసి ఉన్నది.

ఇంత క్రితం పారంలో ఆర్థికాభివృద్ధి అనగా ఏమిటో తెలుసుకున్నారు. మిగతా కారణాలతో పాటు ఆర్థికాభివృద్ధిలో మూలధనం అత్యంత (ముఖ్యమైన) గణనీయమైన పాత్ర పోషిస్తుందని కూడా చదువుకున్నారు. కానీ మూలధనపు కొరత ఈ పేద దేశాలలో సామాన్య లక్షణం. అందువలన అధిక మూలధనము కళ్లి ఉండటమే సమస్య. ఈ పెట్టుబడిని అంతర్గత వనరుల ద్వారా అనగా వ్యక్తిగత పొదుపుల ద్వారా, మరియు బాహ్య వనరులైన బుఱాలు, నిధులు దేశాలలోని విదేశీయుల పెట్టుబడుల రూపంలో పొందవచ్చును. ఈ పారం విదేశీ మూలధన వనరులు అనగా ఇతర దేశాలు లేదా అంతర్జాతీయ సంస్థల నుండి ఒక దేశంలో మూలధనం అంతర్ ప్రవాహం, గూర్చి వివరిస్తుంది.

36.2 లక్ష్యాలు

ఈ పారం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ ఆర్థికాభివృద్ధి క్రమంలో మూలధనం పాత్రము వివరించడం.
- ◆ అంతర్గత మరియు బాహ్య మూలధన మార్గాలను గుర్తించడం.
- ◆ ఒక దేశ ఆర్థికాభివృద్ధిలో విదేశీమూలధనం యొక్క అవశ్యకతను గూర్చి వివరించడం.
- ◆ విదేశీ మూలధన అంతర్ ప్రవాహ వివిధ రూపాలను వరుసలో వివరించడం మరియు ప్రతి అంతర్ ప్రవాహ ఉపయోగం గూర్చి వివరించడం.
- ◆ భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో అన్ని రకాల విదేశీ మూలధన అంతర్ ప్రవాహపు పాత్రల గురించి వివరించడం.

36.3 అంతర్గత మూలధన వనరులు

ఒక దేశం దాని యొక్క ప్రస్తుత ఆదాయం మొత్తాన్ని వినియోగానికి వాడనప్పుడు అంతర్గత మూలధన ప్రవాహం రూపొందుతుంది, కానీ ఈ క్రమంలో కొంత భాగాన్ని పొదుపుచేసి, మరింత ఉత్పత్తిని పెంపొందించడానికి పెట్టుబడిగా

పెట్టడానికి ఉపయోగిస్తుంది. పొదువు చేయడం మరియు పెట్టబడి పెట్టడం అనే జంట పనిని, మూలధనం రూపొందించడంగా పేర్కొనవచ్చు).

ఒక దేశం యొక్క పొదువు, ఆదేశంలోని వివిధ ఆర్థిక విభాగాల పొదువుల మొత్తం. మన దేశంలో ఈ ఆర్థిక విభాగాలను ఈ క్రింది విధంగా విభజిస్తారు. 1. గృహాలు - వ్యక్తులు లాభాపేక్ష లేని సంస్థలైన పారశాలలు, ఆస్ట్రోలైను మొదలైనవి. 2. ప్రైవేట్ కార్పొరేట్ విభాగం - పెద్ద వాణిజ్య సంస్థల వంటి కంపెనీలను కలిగి ఉండేది; మరియు 3. ప్రభుత్వ విభాగాలు మరియు ప్రభుత్వ సంస్థలను కలిగి ఉండే పబ్లిక్ రంగం. భారతదేశంలో అత్యధిక పొదువు (సుమారు 80%) గృహ విభాగం నుండి వస్తుంది. ప్రైవేట్ కార్పొరేట్ విభాగం సుమారు 15 శాతం పొదువు నందిస్తే, పబ్లిక్ సెక్యూర్ వాటా చాలా తక్కువగాను, కొన్ని సార్లు నెగెటివ్ గాను ఉంటుంది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం కొన్నేళ్ళపాటు పొదువు రేటు చాలా తక్కువగా ఉండేది (జాతీయాదాయంలో సుమారు 10 శాతం). అది ఇప్పుడు సుమారు 25 శాతానికి పెరిగింది. కానీ, అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో ఇప్పటికీ అంతరంగిక పొదువు శాతాలు చాలా తక్కువగా ఉంటున్నాయి. మరియు అందువలన వారి అభివృద్ధి కార్బూక్షమాల కొరకై విదేశీ సంస్థల నుండి భారీ మూలధనాల ప్రవాహం రావలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

36.4 విదేశీ మూలధనం (Foreign Capital)

ఎ. అర్థం (Meaning)

మూలధనం అనేది పెట్టబడి కోసం వాడే మొత్తాలకు వర్తిస్తుంది. భౌతికార్థంలో మూలధనం అంటే ఉత్పత్తి విధానంలో ఉపయోగించే యంత్ర సామాగ్రి, ప్లాంటు, యంత్రాలు వస్తాయి. అందువలన పొదువు మొత్తాల ద్వారా వసూలు చేసే ద్రవ్యాన్ని స్థల సేకరణకు, గృహనిర్మాణానికి, ఉత్పత్తి కోసం ఉపయోగించే సామాగ్రి కోసం ఉపయోగించాలి. మరో విధంగా చెప్పాలంటే పొదువు మరియు మదువు అనే రెండు పనులు కలిసి మూలధనాన్ని సృష్టిస్తాయి.

ఒక దేశంలో నివసించే ప్రజలు తమ పొదువు మొత్తాలను పెట్టబడులకు వినియోగిస్తే, ఆ మూలధనాన్ని స్వదేశీ మూలధనం అంటారు. మరియు ఆ మూలధనం ఆ దేశ ప్రజల సొంతం కాని, ఆదేశంలో నివసించని వ్యక్తులు, విదేశీ సంస్థలు, విదేశీ ప్రభుత్వాలు కనుక పెట్టబడులు సమకూరిస్తే వాటిని విదేశీ మూలధనం అంటారు. మరియు ఆ మూలధనం ఆదేశ నివాసులు కాని వారి యొక్క సొంతం. అందువలన, ఉదాహరణకు కోకాకోలా ఫ్యాక్టరీ విదేశీ మూలధన పెట్టబడి క్రిందకు వస్తాయి. విదేశీ నివాసితులు ఈ క్రీటీ, అప్పు, నిధుల రూపంలో పెట్టబడులు పెట్టవచ్చు. ఈ విధమైన వివిధ పద్ధతులలో విదేశీ పెట్టబడులు దేశంలోకి ప్రవహిస్తాయి.

బి. విదేశీ మూలధనం అవశ్యకత (Need for Foreign Capital)

ఏ పెట్టబడి యొక్క భాగం విదేశీ వ్యక్తుల సొంతమో అదే విదేశీ మూలధనం అవుతుంది. స్థాలంగా చెప్పాలంటే అది విదేశాలకు చెందిన పొదువు మొత్తం మరియు ఆదేశంలో ప్రాజెక్టుల కోసం పెట్టబడిగా వాడబడుతుంది. అభివృద్ధి విధానంలో ఆర్థిక సహాయానికి, విదేశీ మూలధనం చెప్పుకోదగ్గ పాత్రను పోషిస్తుంది. తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు చాలా అవరోధాలతో (Land laps), అనగా అత్యల్ప పొదువు శాతం, వెనుకబడిన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, తక్కువ విదేశీ మారకద్రవ్యం వంటి వాటితో బాధపడుతూ ఉంటాయి. ఈ దేశాల అభివృద్ధికి ఈ లోటుపాట్లను తొలగించవలసి

ఉంటుంది. పెట్టుబడి నిధులు, నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, విదేశీ మారకద్రవ్యం వంటి వాటిని సమకూర్చడం ద్వారా విదేశీ మూలధనం ఈ అవరోధాలను అధిగమించడంలో ఉపయోగపడుతుంది. ఇక్కడ మనం మూలధనం సాయపడి, మరియు అభివృద్ధి విధానాన్ని వేగవంతంచేసే మూడు పెద్దవైన అంతరాలను గూర్చి చర్చించాం.

i) పొదుపు అంతరం (Saving Gap)

తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు చాలా తక్కువ ఆదాయాన్ని కలిగి ఉంటాయి. మరియు అందువలన ఆదేశాలు పెట్టుబడులకై ఎక్కువ పొదుపు చేయలేకపోతాయి. కానీ పెట్టుబడిరేటు ను గణనీయంగా పెంచడం, మరియు ఎక్కువ స్థాయిలో ఉండేటట్లు చేయడం ఆర్థికాభివృద్ధికి అవసరం. స్వదేశంలోని పొదుపు మొత్తాలు తక్కువగా ఉండటం వలన, విదేశీ మూలధనం (అనగా విదేశీ పొదుపు మొత్తాలు) ఈ అంతరాన్ని నింపుతుంది. ఈ విధంగా విదేశీ మూలధనం స్వదేశీ మూలధన సరఫరాలకు తోడ్పడి, ఆర్థికాభివృద్ధికి అవసరమైన నిధుల సమీకరణలకు సాయపడుతుంది.

ii) విదేశీ మారకద్రవ్య అంతరం (Foreign Exchange Gap)

తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలకు యంత్ర సామాగ్రి మరియు ఇతర పరికరాలు, వాటి అభివృద్ధికి అవసరం ఉంటుంది. ఆ విధమైన అధిక భాగం యంత్ర సామాగ్రి, పరికరాలు మరియు ఇతర వస్తువులు ఆదేశాలలో ఉత్పత్తి అవును. కావున వాటిని తప్పక అభివృద్ధి చెందిన దేశాల నుండి దిగుమతి చేసుకోవలసి ఉంటుంది. దిగుమతులకై చెల్లింపవలసిన విదేశీ మారకద్రవ్యం, ఎగుమతుల ద్వారా మాత్రమే సంపాదించ గలరు. తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాల ఎగుమతులు చాలా తక్కువగా ఉంటుంది కనుక, వారి విదేశీ మారకద్రవ్య సంపాదన, వారి పెరిగే దిగుమతుల చెల్లింపునకు సరిపడినంత ఉండవు. ఏదో విధంగా విదేశీ మారకద్రవ్యం తప్పక సమకూర్చుకోవలసి ఉంటుంది, లేనిచో యంత్ర సామాగ్రి మొదలైనవి దిగుమతి చేయలేదు. విదేశీ మూలధనం ఈ అంతరాన్ని అనగా కావలసిన విదేశీ మారకద్రవ్యం మరియు విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వల మధ్య బేధాన్ని పూడ్చి, వారి యొక్క అభివృద్ధి పదం త్వరితగతిన ఉండడానికి సాయ పడుతుంది.

iii) సాంకేతిక పరిజ్ఞానపు అంతరం (Technology Gap)

అభివృద్ధి చెందని దేశాలు సాంకేతిక పరిజ్ఞానపు వెనుకబాటుతో సత్తమతమవుతూ ఉంటాయి. ఈ దేశాలలోని ఉత్పత్తి పద్ధతులు పురాతనమైనవి మరియు ఉపయోగించే సామాగ్రి కూడ పాతవి అయి ఉంటాయి. ఈ పాత సామాగ్రి సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానంతో మార్పులసిన అవశ్యకత ఆర్థికాభివృద్ధి కౌరకు చేయవలసి ఉంటుంది. దీని కౌరకై అధునాతన యంత్ర పరికరాలు, అభివృద్ధి చెందిన దేశాలను దిగుమతి చేసుకోవలసి ఉంటుంది. విదేశీ ఇంజనీర్ల మరియు సాంకేతిక నిపుణుల సేవలు కూడా, ఆ నూతన పరికరాల నిర్మాణానికి మరియు క్రొత్త విధానాలను గూర్చిన శిక్షణకు ఎంతో అవసరం. అన్ని రకాల వ్యాపారాలలోను అనగా ఉత్పత్తి, అజామాయిమీ, అమ్మకాలు తర్విదు మొదలైన అన్నింటికి నూతన యంత్రాల దిగుమతి మరియు విదేశీ నిపుణుల సేవలు, ఆదేశపు సాంకేతికాభివృద్ధికి ఎంతైనా అవసరం. విదేశీ మూలధనం నూతన పరిజ్ఞానంతో కూడిన యంత్ర సామాగ్రి దిగుమతికి తోడ్పడుతుంది. మరియు నిపుణుల సేవలను వివిధ రంగాలలో పొందటానికి ఉపయోగపడుతుంది. వీటిలో మాత్రమే దేశం వేగవంతమైన అభివృద్ధిని పొందగలుగుతుంది. కాబట్టి విదేశీ మూలధనం, సాంకేతిక పరిజ్ఞానపు అంతరం, అనగా స్వదేశంలో లభ్యమయ్యే వెనుకబడిన పరిజ్ఞానానికి, నూతన పరిజ్ఞానానికి గల అంతరాన్ని పూడుస్తుంది.

గుర్తించుకోవలసిన విషయాలు

- ◆ విదేశీ మూలధనం అంటే, ఆ దేశానికి చెందని సంస్థలు పెట్టే పెట్టుబడులు.
- ◆ అది స్వదేశీ మూలధన సఫలయ్యకి తోడు అవుతుంది.
- ◆ అది అందుబాటులో ఉన్న విదేశీ మారకద్రవ్యపు మరియు కావలసిన విదేశీ మారకద్రవ్యానికి గల అంతరాన్ని పూడుస్తుంది.
- ◆ అది వెనుకబడిన సాంకేతిక పరిజ్ఞానికి అధునాతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానానికి గల అంతరాన్ని పూడుస్తుంది.

36.1 పొత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) అభివృద్ధి చెందని దేశాలు వాటి యొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి వారి పెట్టుబడులను పెంపొందిచుకోవలసి ఉంటుంది.
- ii) తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు వాటి స్వదేశీ పొదుపు మొత్తాలు / నిల్వలకు, విదేశీ మూలధనంతో తోడు చేసుకోవచ్చు.
- iii) విదేశీ మూలధనం, విదేశీ మారకద్రవ్య పై అంతరాన్ని కూడ పూడుస్తుంది.
- iv) ఏ దేశం కూడా దాని అభివృద్ధికి విదేశీ మారకద్రవ్యపు అంతరాన్ని ఉపయోగించుకోలేదు.
- v) ఒక దేశంలో నివసించని వ్యక్తుల యొక్క పొదుపు మొత్తాలను వాడుకోవడం, అదే విదేశీ మూలధనాన్ని సూచిస్తుంది.

36.5 బాహ్య మూలధన రూపాలు (Forms and External Capital)

విదేశాల నుండి వచ్చే మూలధనం ముఖ్యంగా రెండు రూపాలలో ఉంటుంది. అవి 1. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి (FDI) దీనినే వ్యక్తిగత మూలధనం అని కూడా అంటారు. 2. అంతర్జాతీయ బుఱాలు మరియు నిధులు, (FII) దీనినే విదేశీ సహకారం లేదా బాహ్య సహాయము అని కూడా అంటారు. మరో విధమైన మూలధన రాబడి వాణిజ్య బుఱాలు అనగా విదేశీ బ్యాంకుల నుండి అప్పులు, పెట్టుబడి సంస్థలు మరియు వాణిజ్య సంస్థల నుండి అప్పులు, కాని ఇప్పటికీ వాణిజ్య బుఱాలు పాత్ర చాలా తక్కువ.

36.6 విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి (FDI) (Foreign Direct Investment)

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి లేదా వ్యక్తిగత విదేశీ మూలధనం క్రిందకు అన్ని విదేశీ కంపెనీ, వ్యక్తుల, సంస్థల వివిధ ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క భాగాలలో పెట్టే పెట్టుబడులు, వస్తాయి. ఈ విధమైన పెట్టుబడుల ముఖ్యోద్దేశ్యము లాభాలు గడించడం, కాబట్టి, పెట్టుబడులు అధిక లాభాలను చేకూర్చే కార్యకలాపాల కొరకు మాత్రమే వస్తాయి. ఆ విధమైన పెట్టుబడులలో అధికభాగం పెద్ద విదేశీ కంపెనీలు వారి యొక్క విభాగాలను, కార్యాలయాలను అభివృద్ధి చెందని దేశాలలో పెట్టడం ద్వారా చేస్తాయి. ఆ విధమైన వివిధ దేశాలలో పెట్టుబడులు పెట్టే ఆ పెద్ద విస్తరణ కలిగిన పెద్ద విదేశీ కంపెనీలను మళ్ళీనేపనల్ కార్పొరేషన్లు (MNC's) లేదా బహుశ జాతి సంస్థలు అని అంటారు. భాగా పరిచితమైన పేర్లను పెప్పి కోలా, కోకాలా మెదలైన మళ్ళీనేపనల్ కార్పొరేషన్లు లేదా బహుశ జాతి సంస్థలు మనదేశంలో పనిచేస్తున్నాయి.

అ. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల (FDI) ప్రయోజనాలు / లాభాలు

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల ప్రయోజనాలలో కొన్ని ఈ విధంగా ఉన్నాయి.

i) ఇది స్వదేశీ పెట్టుబడులకు తోడవుతుంది

మొత్తం పెట్టుబడిని, స్వదేశీ నిల్వలతో సాధ్యమయ్యే దానికన్నా పెద్దదిగా చేస్తుంది. పెరగని పెట్టుబడులు ఆదేశం ఆర్థికాభివృద్ధి త్వరిత గతిన సాధించుటకు తోడ్పడుతుంది.

ii) ఇది చెల్లింపుల శేషాని (Balance of payments) కి ఏవిధమైన సమస్యలు కల్పించదు

విదేశీ పెట్టుబడిదారులు తమ స్వంత యంత్ర పరికరాలను, సామాగ్రిని తెస్తారు. అందువలన దిగుమతుల వ్యయం పెరుగడు మరియు చెల్లింపుల శేషానికి ఏ ఏధమైన శ్రమ ఉండదు.

iii) ఇది అంతర్జాతీయ బుణి చెల్లింపులకు సంబంధించిన సమస్యలకు తావునీయదు.

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు విదేశీయులచే ప్రత్యక్షముగాను మరియు స్వచ్ఛందముగాను పెట్టుబడునవి అనటం వలన, అది పెట్టుబడుల తిరిగి చెల్లింపు మరియు వాటిపై వడ్డీల చెల్లింపు వంటి సమస్యలు లేకుండా చేస్తుంది. కావున అవి ఏ ఏధమైన విదేశీ మారకడవ్యా సమస్యలు లేకుండా చేస్తాయి. దీనిలో జనుపబడు ఒకే ఒక చెల్లింపు లాభాలను విదేశాలకు పంపడం, కాని ఇక్కడ, ఇవి ఉత్సత్తీ పెంచడంలో సాయపడుతుంది. మరియు ఎగుమతులు, వాటి ద్వారా విదేశాలకు లాభాలను పంపడానికి అవసరమైన విదేశీ మారకడవ్యాం సంపాదించుకోవడానికి దోహదపడుతుంది.

iv) అది అధునాతన పరిజ్ఞానము మరియు నాణ్యమైన నిర్వహణ మెలుకువలను తెలుసుకోవడానికి తోడ్పడుతుంది.

విదేశీ పెట్టుబడి దారులు కొత్త కర్మగారాలకు పెట్టడమే కాకుండా వారి స్వంత ఇంజనీర్లను, నిపుణులను మరియు కార్య నిర్వహక సిబ్బందిని తీసుకు వస్తారు. ఈ నిపుణులతో కలసి పని చేసే స్వదేశీ ప్రజలు వారి నుండి పరిజ్ఞానాన్ని పొందుట లేదా వారి క్రింద శిక్షణ పొంది ఆ పరిజ్ఞానాన్ని ఇతర కార్యకలాపాలలో వాడుతారు.

అ. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల వలన నష్టాలు

ఇవి తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధిలో మంచి పాత పోవిస్తాయని నమ్మినపుటికీ, భారతదేశంలో స్వాతంత్యపూర్వపు రోజుల స్వీయ అనుభవం అది మన పురోగతికి ప్రతిబంధకంగా మారటం కనిపిస్తుంది. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల వలన కలిగి నష్టాలు, లోపాలలో కొన్ని ఈ క్రింది విధంగా ఉంటాయి.

i) ఇది స్వదేశీ పెట్టుబడులకు తోడవటానికి బదులు చాలాసార్లు స్వదేశీ కంపెనీలను నాశనం చేయటానికి మరియు అభివృద్ధిని కుంటుపర్చడానికి దోహదం చేస్తుంది. స్వదేశీ పరిశ్రమలు చాలాసార్లు విదేశీ అతి పెద్ద పరిశ్రమలతో పోటీ పడటంలో విఫలమవటం వలన, ఇది వాటి మూసివేతకు కారణమవుతుంది, మరియు తద్వారా ఆదేశం శాశ్వతంగా విదేశీ కంపెనీలపై ఆధారపడవలసి వస్తుంది.

ii) అది సాంకేతిక పరిజ్ఞాన అధునీకరణలో సాయపడుతుందనే వాడం నిజం కాదు. అత్యధిక విదేశీ కంపెనీలు వారి పరిజ్ఞానాన్ని అత్యంత రహస్యంగా ఉంచుతారు. స్వదేశీ ప్రజలు వారి నుండి నేర్చుకోవడానికి ఎక్కువ అవకాశాలను పొందరు.

- iii) ఇది చెల్లింపుల శేషం (Balance of payments) విషయంలో సమస్యలు సృష్టించదనడం నిజం కాదు. మొట్టమొదటల్లో అది ఒత్తిడిని కరిగించకపోవడం నిజమైనా, కానీ సమయం గడుస్తున్న కొలది Bop విషయంలో ఒత్తిడి అధికమవుతుంది. ఎందువలన నంటే, ఈ కంపెనీలు అతిపెద్ద మొత్తాలను, లాభాల, రాయ్లీల, నిర్వాహక రుసుం రూపాలలో విదేశాలకు బదిలీ చేస్తారు మరియు ఖరీదైన విడిభాగాలను, నిర్వాహణ సామాగ్రిని దిగువుతి చేసుకుంటారు.
- iv) ఇవి దేశపు తక్కువ ప్రయోజనకర పరిశ్రమల జాబితాలో నున్న పరిశ్రమలైనా అధిక లాభాలు ఆర్థించే పరిశ్రమలలోనికి వస్తాయి. స్వాతంత్ర్యానికి ముందు విదేశీ పెట్టుబడులలో అధిక భాగం జోళి పరిశ్రమ, తేయాకు తోటలలోనికి వచ్చాయి. (ఏవైతే విదేశీ మార్కెట్లలో అమ్మబడి అధిక లాభాలను కలుగచేశాయా), కానీ దేశానికి అవసరమైన పీటులు, సిమంటు మరియు ఇతర భారీ పరిశ్రమలు చిన్న చూపు చూడబడ్డాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ విదేశీ మూలధనం యొక్క రెండు విధాలు 1. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI) మరియు
2. విదేశీ బుణాలు మరియు నిధులు.
- ◆ విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు చాలా లాభాలు కల్గి ఉన్నాయి. 1. స్వదేశ పెట్టుబడులకు తోడవుతుంది.
2. చెల్లింపుల శేషం పై ఏ విధమైన ఒత్తిడి కలుగచేయదు, 3. విదేశీ అప్పులు తిరిగి చెల్లింపు సమస్య ఉండదు. మరియు iv) అధునాతన పరిజ్ఞానాన్ని వాడు కోవడానికి సాయపడుతుంది.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 36.2

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

- i) విదేశీ మూలధనం, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు మరియు అంతర్జాతీయ బుణాలు మరియు నిధుల రూపంలో వస్తుంది.
- ii) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అనగా స్వదేశంలో ఉన్న కంపెనీల పేర్లు విదేశీ ఆర్థిక సంస్థలు కొనడం
- iii) విదేశీ మూలధనం మరియు విదేశీ సహాయం రెండూ కూడ అభివృద్ధి పథంలో వాడుకోవచ్చును.
- iv) బహుళజాతి సంస్థలు అనగా ఆర్థిక వ్యవస్థపై ప్రభావం చూపలేని చిన్న కంపెనీలు

36.7 విదేశీ సహాయం మరియు బాహ్య సహకారం

విదేశీ సహాయం మరొక విధమైన మూలధన రాబడి విదేశీ నిధులు దేశంలోకి అంతర్జాతీయ బుణాలు మరియు గ్రాంటులు రూపంలో రావడం విదేశీ సహాయంగా చెప్పబడుతుంది. ఈ బుణాలు లేదా గ్రాంటులను సాధారణంగా విదేశీ ప్రభుత్వాలు లేదా ప్రపంచ బ్యాంకు వంటి కొన్ని అంతర్జాతీయ సంస్థలు వివిధ దేశాలు వాటి అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకై ఇస్తాయి. గ్రాంటులు మరల తీర్చవలసిన అవసరంలేనిదైతే, బుణాలు నిరీత కాలంలో తిరిగి చెల్లించవలసి ఉంటుంది. అందువలన గ్రాంటులు విదేశీ ప్రభుత్వాలు లేదా సంస్థలు ఇచ్చే ఒక రకమైన సహాయం అయితే, బుణాలు సహాయం క్రింద ఈ క్రింది పరిస్థితులలో మాత్రమే పిలువబడతాయి. 1. ఎప్పుడైతే అప్పు తీసుకునే దేశాలకు అనువగా ఉండే విధంగా తక్కువ వడ్డి మరియు ఎక్కువ తిరిగి చెల్లించే సమయం వంటి వెనులుబాటులు కలిగి ఉన్నప్పుడు 2. బుణాలు

వాణిజ్య ఉద్దేశం కలిగినపుడు అనగా బుఱాల నిచ్చే దేశం ఈ బుఱాలను ఇవ్వడం ద్వారా లాభార్జనే పరమావధిగా కలిగినపుడు కాని, అన్ని విధాల సైనిక సహాయములు కూడా, విదేశీ సహాయము యొక్క నిర్వచనం నుండి సాధారణంగా మినహాయింపబడతాయి.

అ. దైవపూర్కీక మరియు బహుళ పక్ష సహాయం

ఒక దేశం వేరొక దేశానికి ఇచ్చే సహాయాన్ని దైవపూర్కీక సహాయం అంటారు. అందువలన దీనిలో రెండు పక్షాలు మాత్రమే పాల్గొంటాయి. అనగా సహాయం ఇచ్చేవాడు మరియు సహాయం పుచ్చుకొనేవాడు. కాబట్టి అమెరికా భారతదేశానికి చేసే సహాయం ఇందుకు ఒక ఉదాహరణ.

అనేక దేశాలు కలసి నిధులన్నీ ప్రోగు చేసి ఒక దేశానికి సహాయం చేయడాన్ని బహుళ పక్ష సహాయం అంటారు. ఈ విధంగా ఎయిడ్ ఇండియా కన్సెరియం (ప్రస్తుతం ఇండియా డెవలప్‌మెంట్ ఫోరమ్‌గా పిలువబడుతున్నది) భారతదేశానికి సహాయం వివిధ దేశాల సమూహము చేయు సహాయం బహుళ పక్ష సహాయానికి ఒక ఉదాహరణ, ప్రపంచ బ్యాంక్, ఇంటర్వైషనల్ డెవలప్‌మెంట్ అసోసియేషన్, ఆసియా అభివృద్ధి బ్యాంకు వంటి అంతర్జాతీయ సంస్థల నుండి పచ్చ సహాయాన్ని అంతర్జాతీయ సహాయం అంటారు. దీనిని బహుళ పక్ష సహాయం అనికూడా అంటారు. ఎందువలనంటే ఈ సంస్థలు వివిధ దేశాలు ఉమ్మడి కార్యాచరణ మరియు నిధులు సమకూర్చు వలన నెలకొల్పుబడ్డవి.

ఆ. సాధారణ మరియు నిర్భంధపు సహాయము

సాధారణ లేదా స్టేచా సహాయము అనగా సహాయము తీసుకునే దేశం ఆ సహాయమును తమకు తోచిన ఏ ప్రాజెక్టులోనైనా వాడుకునే స్వేచ్ఛ లేదా స్వాతంత్యము ఉంటుంది. ఆ దేశమును తాము అనుకున్న ప్రాజెక్టుల అమలుకు సంబంధించిన ఏవిధమైన పరికరాలను మరియు సామాగ్రిని, ఏ దేశము నుండి కొనుటకైనా ఈ నిధులను ఉపయోగించుకొను స్వేచ్ఛ ఉంటుంది.

ఈ నిధులను ప్రత్యేక ప్రాజెక్టులలోనే వాడువలెనను కాని, సహాయము చేయు దేశం ఏ విధమైన నిబంధనలనైనా పెట్టినపుడు, అసహాయమును నిర్భంధ సహాయము అంటారు. ఈ రకపు సహాయాన్ని ఒప్పందములో వివరించిన ప్రాజెక్టుల కొరకు మాత్రమే ఉపయోగించాలి. అందువలన దీనిని ప్రాజెక్టు నిర్భంధపు సహాయం అంటారు.

ఒక దేశం సహాయాన్ని ఇస్తూ, ఆ నిధులను ఉపయోగించి ఏ దేశం నుండి సరుకులను కొనాలో నిర్దేశించినట్లయితే దానిని మూల నిర్భంధపు లేదా దేశ నిర్భంధపు సహాయం అంటారు. ఈ రకపు సహాయాన్ని అందుకునే దేశం తాను అనుకున్న దేశం నుండి సరుకుల దిగుమతి చేసుకొనే స్వేచ్ఛ కలిగి ఉండదు, కాని ఒప్పందాలు నిర్దేశింపబడిన దేశాల నుండి మాత్రమే దిగుమతి చేసుకొనగలరు.

ఇ. విదేశీ సహాయం యొక్క లాభాప్యాలు

ఒక సహాయం సాధారణ లేదా నిర్భంధ సహాయమైతే, ఆ సహాయాన్ని అందుకునే దేశానికి ఒక విభిన్నమైన లాభం ఉంటుంది. ఆ రకమైన విదేశీ సహాయం (బుఱాలు మరియు గ్రాంటులు), అందుకునే దేశాలు వాటి ప్రాముఖ్యతలకు అనుగుణమైన ప్రాజెక్టులు మరియు కార్యక్రమాల కొరకు వాడుకొనవచ్చును.

అయితే, ముందు చెప్పినట్లుగా, ఈ రోజులలో సహాయంలో, ఎక్కువభాగం స్వతంత్రంగా వాడుకోగల విధంగా నిర్భంధము కాకుండా ఉండుట లేదా. ఎక్కువభాగం విదేశీ సహాయం ప్రత్యేక ప్రాజెక్టులకు, మరియు సహాయం చేసే దేశాల మార్కెట్లకు నిర్భంధించబడి ఉంటున్నది. నిర్భంధ సహాయాన్ని వాడుకునే స్వతంత్రమునకు అడ్డు తగులుతుంది అనగా సహాయాన్ని అందుకునే దేశం వాటికి అధిక ప్రాథాన్యమైన ప్రాజెక్టు కొరకు సహాయాన్ని వాడుకోలేవు. ఎందువలననగా దానికి నిర్ధేశింపబడిన ప్రాజెక్టుల యందు మాత్రమే ఉపయోగించవచ్చు. మరియు సహాయం చేసే దేశానికి నిర్భంధించబడితే, అన్ని పరికరాలను, సరుకులను ఆదేశం నుండి మాత్రమే కొనవలసి ఉంటుంది. ఉదాహరణకి, అమెరికా, భారతదేశానికి నిర్భంధసహాయాలు అందచేస్తే, భారతదేశం అమెరికా నుండి మాత్రమే సరుకులను కొనవలసి ఉంటుంది. సరుకుల ధరలు, జపానులో ఉండే ధరలకు రెట్లీంపు అనుకుండాం, అప్పుడు అమెరికా నుండి నిర్భంధపు కొనుగోలు జపాను నుండి కొనగల సరుకుల సంఖ్యలో పోలిస్తే, సగం సరుకులను మాత్రమే ఆ నిధులను ఉపయోగించి కొనగలుగుతుంది. కాబట్టి ఆ సహాయపు నిర్భంధం, సహాయం యొక్క వాస్తవ విలువను తగ్గిస్తుంది.

నిర్భంధ సహాయమునకు తోడై ఉండు సమస్యలే కాక విదేశీ సహాయములో ఒక ముఖ్యమైన లోపము ఏమనగా అది సహాయము అందుకునే దేశం పై అధిక రుణ భారాన్ని కలిగిస్తుంది. రుణభారము అంటే చిన్నమొత్తాలలో రుణాన్ని మరియు ఆ రుణం పై వడ్డీని తిరిగి చెల్లించడం. కాలం గడుస్తున్న కొద్దీ ఈ రుణానేవ చెల్లింపులు పెరుగుతాయి మరియు ఆ దేశం యొక్క విదేశీ మాదకద్రవ్య ఆదాయంలో గణానీయమైన మొత్తాలు ఖర్చు అవుతాయి; ఉదాహరణకి 1991 లో భారతదేశపు కరెంటు భాతాలోని 1/3 వ భాగం కన్న ఎక్కువ వసూళ్ళు (సరుకులు మరియు సేవల ఎగుమతుల ద్వారా వసూళ్ళు) బుఱ సేవలకై ఉపయోగింపబడి ఉన్నది. ఇప్పటికి కరెంటు భాతా వసూళ్ళలో 1/4 వ భాగం కన్న ఎక్కువ మన రుణ సేవల చెల్లింపులకై పోతున్నది. నిరంతరం తీసుకుంటూఉండే రుణాలు ఒక దేశం యొక్క అంతర్జాతీయ అప్పును పెంచుతుంది. వడ్డీలను మరియు పాత అప్పుల యొక్క వాయిదాలను చెల్లించుటకై ఒక కొత్త అప్పును చేయవలసి వచ్చే సమయం ఒకసారి వస్తోంది. ఒక దేశం పాత అప్పును తీర్చుటకై కొత్త అప్పును తీసుకోవలసి వచ్చే ఈ పరిస్థితిని బుఱపు బోసు 'డెబిట్ ట్రాప్' (Debt-Trap) అంటారు. ఈ పరిస్థితి ప్రమాదకరమైనది ఎందువలన అనగా ఆ దేశము బుఱ సామర్థ్యాన్ని కోల్పేతుంది, ఇది విదేశీ మూలధనము యొక్క రాబడిని ప్రతికూలంగా ప్రభావితం చేస్తుంది.

36.8 భారతదేశంచే తీసుకొనబడే విదేశీ సహాయము

నిర్ధేశితం మరియు ఉపయోగితం (Authorisation and Utilisation)

ఒక దేశము అందుకునే విదేశీ సహాయము రెండు విధాలుగా చెప్పుబడుతుంది.

1. నిర్ధేశితం (Authorisation)

నిర్ధేశితం అనగా విదేశాలు మరియు అంతర్జాతీయ సంస్థలు ఒక దేశానికి అందచేయడానికి ఒప్పుకున్న సహాయపు మొత్తం. ఇది సహాయం చేసే దేశాలు మరియు సంస్థలు అనుమతించిన లేదా ఒప్పుకున్న సహాయపు మొత్తం అయితే సహాయాన్ని అందుకునే దేశం వాస్తవంగా వాడుకున్న విదేశీ సహాయపు మొత్తం నిర్ధేశితాన్ని సూచిస్తుంది. మిగతా దేశాలు సహాయాన్ని అనుమతించినపుడు మొత్తం సహాయాన్ని ఒకేసారి ఇవ్వం. కాలానుగుణంగా అనేక నిబంధనలకు లోపించి అనగా ప్రాజెక్టులు మొదలుపెట్టట, వివిధ దశల వరకు పూర్తి చేయుట మొదలైన వాటి దృష్టి సహాయం వాయిదాలలో విడుదల చేయబడుతుంది. నిర్ధేశిత మరియు ఉపయోగిత సహాయముల మధ్య గల తేడాని పంచని సహాయము లేదా పంచవలసిన సహాయము అంటారు.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినపుటి నుండి 1996 మార్చి చివరి వరకు నిర్దేశితమైన విదేశీ సహాయము మొత్తము 1,60,481 కోట్లు దినిలో 89% బుఱ రూపములోనూ మరియు మిగిలిన 11% నిధుల రూపములోనూ ఉన్నది. ఎక్కువ శాతం సహాయం ప్రపంచ బ్యాంక్ (IBRD) మరియు International Development Association నుండి వచ్చినది. దేశాలలో జపాను అత్యధిక మొత్తపు సహాయాన్ని భారతదేశానికి అందించింది. వివిధ దేశాలు, సంస్థలు అందించిన సహాయము పట్టిక 36.1 లో వివరించబడినది. స్వాతంత్ర్యము నుండి మార్చి 1996 వరకు ఉపయోగించబడిన మొత్తము సహాయము 1,16,652 కోట్లు అనగా మొత్తము నిర్దేశింతద్దున సహాయములో 73% మాత్రమే

పట్టిక 36.1

మొత్తము భారతదేశము అందుకున్న విదేశీ సహాయము (మార్చి 1996 వరకు)

దేశం సంస్థ	ఇచ్చిన మొత్తం		ఉపయోగించిన మొత్తం	
	మొత్తం (రూాలలో)	శాతంలో	మొత్తం రూాలలో	శాతంలో
IBRD	35568	22.2	27002	23.2
IDA	33389	20.8	28020	24.0
ఆసియా అభివృద్ధిబ్యాంక్	12717	7.9	7169	6.1
జర్మనీ	8247	5.1	7836	6.7
జపాన్	25793	16.1	16234	13.9
అమెరికా	6966	4.3	6730	5.8
రష్యా (USSR)	14029	8.7	2716	2.3
యునైటెడ్ కింగ్డమ్	6217	3.9	5305	4.6
కెనడా	2040	1.3	1413	1.2
ఫ్రాన్స్	2985	1.9	2939	2.5
OPEC	2078	1.3	1894	1.6
ఇతరులు	10452	6.5	9392	8.1
మొత్తం	160481	100.0	116652	100.0

(మూలం : రిజర్వ్ బ్యాంకు రిపోర్టు, 1995-96, vol- II, P263)

36.9 భారతదేశపు ఆర్థికాభివృద్ధి లో విదేశీ సహాయపు పాత్ర

భారతదేశపు ప్రణాళికాబడ్డమైన ఆర్థిక అభివృద్ధిలో విదేశీ సహాయము ప్రముఖపాత్ర పోషించింది. అది పంచవర్ష ప్రణాళికకు ఆర్థిక సహాయం చేయడంలో దేశ అంతరంగిక పొదుపులు తక్కువ అవటం వల్ల వచ్చిన అంతరాన్ని పూడ్చింది, ఆ విధంగా దేశపు ప్రణాళిక లక్ష్యాల్ని సాధించడంలో ఉపయోగ పడింది. అయితే చాలా కొద్ది మొత్తం అనగా 190 కోట్ల విదేశీ సహాయము మాత్రమే మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికలో ఉపయోగించబడింది, దాని మొత్తం తదుపరి ప్రణాళికలలో

గణనీయంగా పెరిగి 8 వ ప్రణాళికలో 28,700 కోట్ల స్థాయికి చేరింది. ఇది దేశం ఎక్కువ పెట్టుబడులు పెట్టడానికి దోహద పడింది.

అధిక మొత్తపు విదేశీ సహాయపు రాబడి పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ఉపయోగించబడింది. విదేశీ సహాయం దేశంలో పెద్ద ఉక్కు కర్ణాటారాలలో మరియు ఆ విధమైన ముఖ్యమైన భారీ విద్యుత్, రవాణా రంగం మరియు తెలికమ్మానికేపన్ వంటి పరిశ్రమల నిర్మాణానికి సహాయపడింది. అది ఇతర పరిశ్రమలైన బొగ్గు, ఎరువులు, వాహనాలు వంటి రంగాల అభివృద్ధిలో చెప్పుకోదగ్గ పొత్తును పోషించింది. నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులు మరియు అధునాతన వ్యవసాయ విధానాలు నిర్మించడం ద్వారా వ్యవసాయాభివృద్ధికి విదేశీ సహాయం తోడ్పడింది.

సూతన మరియు అత్యంత అధునాతన పరికరాల దిగుమతి ద్వారా విదేశీ సహాయము పైన చెప్పిన వాటికన్నా మరింత ముఖ్యమైన పొత్తును పోషించింది. సహాయ కార్బూక్యూమాలలో భాగంగా భారతదేశంలో పర్యాటించే విదేశీ ఇంజినీర్లు, నిపుణులు కార్బు నిర్వాహక సిబ్బంది మన పరిజ్ఞానము (Knowledge) మరియు పనిచేసే పద్ధతులు మెరుగుపడడంలో కృషి ఎంతో చేశారు. కానీ, విదేశీ సహాయము నష్టాలు కలిగించని దీవెన వంటిది కాదు, అది మన దేశానికి చాలా సమస్యలను సృష్టించింది. సహాయపు రాబడి ఎక్కువ సార్లు, అసమానంగాను, లోపభూయిష్టంగాను ఉండటం వలన అనిఖితికి దారితీసి అభివృద్ధి కుంటుపడడానికి నెమ్ముదిగా జరగడానికి కారణం అవుతుంది. మనదేశం విదేశీ సహాయం పై ఆధారపడి ఉండడానికి కూడా కారణం అయింది. వీటన్నింటి కన్నా ప్రస్తుతం భారతదేశం బుణాల మరియు వాటిపై వడ్డిల చెల్లింపులో విదేశీ బుణం పెరగడం వల్ల సమస్యలను ఎదుర్కొంటోంది.

36.10 భారతదేశపు విదేశీ బుణం

స్వదేశంలో కార్బూక్యూమాల కోసం నిరంతరం చేసే అంతర్జాతీయ అప్పుల వలన భారతదేశపు విదేశీ బుణం మార్చి 1990 నెల ఆభిరుక్త 75 బిలియన్ల డాలర్లకు (1,30,199 కోట్లు) చేరింది. మరియు ఇది మార్చి 1995 కు 99 బిలియన్ల డాలర్లు (3,11,792 కోట్లు) కు చేరింది. అయితే మార్చి 1996 ఇది 92 బిలియన్ల డాలర్లకు (3,15, 435 కోట్లు) కు తగ్గింది. భారతదేశపు విదేశీ అప్పుల పరిస్థితి పట్టిక 36.2 చూపి ఉన్నది.

పట్టిక 36.2 భారతదేశపు విదేశీ బుణం (మార్చి నెల మాసాంతానికి)

	1994	1995	1996
దీర్ఘకాలిక బుణం	8906.8	7473.9	8715.9
స్వల్పకాలిక బుణం	362.7	425.9	503.4
మొత్తం బుణాలు	9269.5	9900.8	9219.3
స్వల్పకాలిక బుణం GPP లో శాతంగా)	3.9	4.3	5.5
అప్పు GDP నిప్పత్తి	36.9	33.0	28.9
అప్పు - సేవా నిప్పత్తి	26.7	27.5	26.4

మూలం : రిజర్వ్బ్యాంకు రిపోర్టు - 1995-96, vol- I, PPX-31

ఒక దేశపు ఆర్థిక పరిస్థితి పై అప్పు యొక్క ప్రభావం మరియు దాని యొక్క అంతర్జాతీయ బుణ సామర్థ్యాన్ని అప్పు GDP (debt - GDP) నిప్పుత్తితో కొలుస్తారు. ఈ నిప్పుత్తి 30% కన్నా ఎక్కువ ఉండటం ఆ దేశం అంతర్జాతీయ అప్పుల లోతుల్లో పడిపోవడాన్ని సూచిస్తుంది. నిజానికి 1990-91లో 30.4% ఉన్న ఈ నిప్పుత్తి 1991-92 లో 41% కి ఎదగడం భారతదేశపు అప్పుల లోతుల్లో కూరుకుపోయేట్లు చేసింది. అయితే ఈ నిప్పుత్తి ఈ మర్యాకాలంలో 1991-92 లో ఉన్న అత్యధిక స్థాయి నుండి 1995-96 లో సుమారు 29% కి తగ్గింది. అయితే మన భారతదేశం ఆ బుణపు లోతుల నుండి బయటపడినప్పటికి, ఇప్పటికి ప్రమాదకరంగా దానికి దగ్గరనే ఉంది. ఈ విధపు అప్పుల లోతుల్లో కూరుకుపోయిన ఇతర దేశాలు, Mexico, Thailand, Philippnies, Indonesia మరియు (మెక్సికో) మలేషియా

36.11 విదేశీ మూలధనం పై ప్రభుత్వపు విధానం

పెరుగుతున్న విదేశీ అప్పులు మరియు అంతర్జాతీయ పడిపోవచ్చనే నిరంతర భయం తీవ్రమైన సమస్యగా మారింది. జూలై 1991 లో భారత ప్రభుత్వం కొత్త పారిశ్రామిక తంత్రాన్ని (Industrial Policy) విడుదల చేసింది. ఈ తంత్రంలో ప్రభుత్వం యొక్క పద్ధతిలోని విదేశీ సహాయం నుండి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల వైపు చూపిన మొగ్గు తేట తెల్లంగా కనిపిస్తుంది. అంతకు ముందు కాలంలోని తంత్రము విదేశీ మూలధనం వైపు ఉంటూ విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు చాలా పరిమితమైన పరిశ్రమలలోనే అనుమతింపబడింది. దీనికి తోడు భారతీయులు వారి పెట్టుబడుల్లో అధిక భాగం ఉంచుతూ నిర్ణయాలపై ఎక్కువ అదుపు కలిగి ఉండలనది నియమం కూడా ఉండేది. కొత్త తంత్రము ప్రస్తుతం అధిక మొత్తం, విదేశీ పెట్టుబడి ధరలు ఎక్కువ పరిశ్రమల్లో పాలు పంచుకోవడాన్ని అనుమతి ఇస్తుంది. ముఖ్య రంగాలయిన విద్యుత్త ఉత్పత్తి, కమ్యూనికేషన్ మొదలైన వాటికి విదేశీ పెట్టుబడులు ఆహ్వానించబడుతుంది.

మొట్టమొదటలో 34 అధిక ప్రాధాన్య పారిశ్రామిక రంగాలను విదేశీయులు పాలు పంచుకోవడానికి గుర్తింపబడ్డాయి. ఈ రంగాల జాబితా మరింత విస్తరించి చాలా పరిశ్రమల్లో విదేశీ ఈక్కిటీ 51% నుండి 74% కి పెంచబడింది. ఈ స్వేచ్ఛాయుతమైన తంత్రము వలన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల రాబడి మెరుగు అయినది. 1991లో ప్రభుత్వం అనుమతించిన విదేశీ పెట్టుబడులు రూ. 535 కోట్లు మాత్రమే కాగా అది తరువాత సంవత్సరంలో రూ. 3,882 కోట్లకు పెరిగింది మరియు 1995 లో మరింత పెరిగి రూ. 30,882 కోట్లకు చేరింది. డాలర్లలో చెప్పాలంటే 1992-93 లో 0.4 బిలియన్ డాలర్లు విదేశీ పెట్టుబడి 1994-95 లో 4.9 బిలియన్ డాలర్లకు చేరింది. మరిన్ని రాయితీలు కలిపించడం ద్వారా భారతదేశం విదేశీ మూలధనం సంవత్సరానికి 10 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుతుందని అశిస్తాం.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ విదేశీ అప్పులు మరియు నిధుల రూపంలో విదేశీ ప్రభుత్వాలు, ప్రపంచ బ్యాంకు వంటి వాటి నుండి దేశంలోకి చేరే నిధులు విదేశీ సహాయంగా చెప్పబడుతుంది.
- ◆ ఒక దేశం మరొక దేశానికి చేసే సహాయం ద్వైప్పాక్షిక సహాయం.
- ◆ అన్ని దేశాలు నిధులను పోగు చేసి ఒక దేశానికి సహాయం చేయడాన్ని బహుళ పక్ష సహాయం అంటారు.
- ◆ స్వదేశంలోని అంతర్గత పొదుపులు తక్కువగా ఉండటం వల్ల ఉత్పన్నమయ్యే అంతరాన్ని విదేశీ సహాయం పూరిస్తుంది.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 36.3

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. ఒక దేశానికి రాయితీలతో కూడిన విదేశీ బుణాలు ఇవ్వడాన్ని విదేశీ సహాయం అంటారు.
2. ఒక దేశానికి అప్పులు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల కంటే ఉపయోగించుకోవడంలో ఎక్కువ స్వేచ్ఛను కలుగజేస్తాయి.
3. ఒక దేశం అవి తిరిగి చెల్లించడంలో ఏ విధమైన సమస్యలను కలిగించకపోవడం వలన అపరిమితమైన విదేశీ బుణాలను పొందవచ్చును.
4. అభివృద్ధి చెందని దేశాల అభివృద్ధికి స్వేచ్ఛాయుత సహాయం కంటే నిర్ధంధ సహాయం ఎంచుకొనబడుతుంది.
5. ఒక దేశం అంతకు ముందు చేసిన అప్పులు తీర్పడానికి కొత్త అప్పులు చేసే పరిస్థితి అంతర్జాతీయ బుణపు వల అంటారు.

మీరు నేర్చుకున్నది

అభివృద్ధి చెందని దేశాలకు అధిక మొత్తాలలో మూలధనం త్వరిత గతిన ఆర్థిక అభివృద్ధిని సాధించడానికి అవసరము అవుతుంది. ఈ దేశాలలో అంతర్గత పొదుపులు చాలా తక్కువ. అందువలన విదేశాల నుండి అంతర్గత సంస్థల నుండి ఈ దేశాలకు మూలధనం అవసరం. ఒక దేశంలోకి విదేశీ మూలధనం (I) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు లేదా (II) విదేశీ అప్పులు మరియు నిధులు (విదేశీ సహాయం) రూపంలో వస్తాయి.

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అంతర్గత పెట్టుబడికి తోడవుతుంది. అది బుణాల చెల్లింపులో సమస్యలు స్వప్తించడు మరియు నూతన పరిజ్ఞానాన్ని అమలు చేయడంలో సహాయపడుతుంది కాని M.N.C ల నుండి వచ్చే ఆ మూలధనం కొన్ని సమస్యలను స్వప్తిస్తుంది. విదేశీ కంపెనీలు స్వదేశీ ఉత్పత్తిదారులకు గట్టి పోటీని ఇస్తాయి మరియు కొన్ని సార్లు స్వదేశీ ఉత్పత్తిదారులను నాశనం చేస్తాయి. విదేశీ పెట్టుబడులు వనరులను బయటికి పంపేటట్టు చేస్తాయి ఏ విధంగా అనగా లాభాలు రుసుము, రాయలీల రూపంలో విదేశాలకు చెల్లించవలసి రావడం ద్వారా ఈ విదేశీ కంపెనీలు కొన్నిసార్లు స్వదేశస్తులకు విదేశీయులకు సాంకేతిక విజ్ఞానంను పంచడంలో, తర్వీదు ఇవ్వడంలో తేడా చూపిస్తాయి. కాబట్టి విదేశీ సహాయం దీని కంటే మేలుగా ఎంచుకోబడుతుంది ఎందువల్ల అంటే ఆ దేశం దాని ప్రాముఖ్యతలను అనుసరించి మూలధనాన్ని వాడుకోవచ్చు. కాని, విదేశీ సహాయం కొన్ని సార్లు నిర్ధిష్టమైన ప్రాజెక్టులకు మరియు మార్కెట్లకు నిర్విందితం అవ్వడం వల్ల దానియొక్క వాడుక పరిమితులకు లోబడి ఉంటుంది. పరిమితులు లేని నిరంతర బుణాలు విదేశీ బుణ భారాన్ని పెంచుతుంది. ఇది బుణ చెల్లింపు నిప్పుత్తిని చాలా పెంచడం ద్వారా ఆదేశం బుణపు వలలో చిక్కుకునేట్టు చేస్తుంది.

కాబట్టి ఆదేశం విదేశీ బుణాలను తగ్గించుకుని ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆహ్వానించవలసి వస్తుంది. జూలై 1991 యొక్క నూతన పారిశ్రామిక విధానం విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు అనేక రాయతీలను కల్పించి అనేక పరిశ్రమలలో వారిని పాల్గొనేటట్లు చేసింది. మరియు చాలా రంగాలను విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులకు అనుమతించింది. ఈ స్వేచ్ఛాయుత పద్ధతుల వలన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు గణనీయంగా పెరిగాయి.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. విదేశీ మూలధనపు రాబడుల అవశ్యకతను వివరించండి. ముఖ్యమైన మూలధనపు రాబడి వనరులు ఏవి?
2. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అనగా నేమి? ఒక అభివృద్ధి చెందని దేశానికి దీని వలన ప్రయోజనాలేమిటి?
3. తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి వలన దుష్టితాలను వివరించండి?
4. విదేశీ సహాయం అనగా నేమి? విదేశీ సహాయం యొక్క ముఖ్యమైన స్వభావాలను వివరించండి?
5. ఒక దేశపు అభివృద్ధి క్రమంలో విదేశీ సహాయం, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి కన్నా ఏ విధంగా అధిక ఉపయోగకరము?
6. ద్విపాక్షిక మరియు బహుళ పక్ష సహాయముల మధ్య అంతరమును సోదాహరణముగా వివరించండి?
7. నిర్భంధ సహాయం అనగా ఏమి? నిర్భంధ సహాయం అందుకునే దేశం ఎదుర్కొనే సమస్యలను వివరించండి?
8. అంతర్జాతీయ బుఱపు వల అనగానేమి? దీని వలలో పడకుండుటకు ఏమి చేయాలి?
9. తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధిలో విదేశీ సహాయం యొక్క పాత్రను వివరించండి?

సమాధానాలు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు 36.1

- i) ఒప్పు ii) ఒప్పు iii) ఒప్పు iv) తప్పు v) ఒప్పు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు 36.2

- i) ఒప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు iv) తప్పు

పాత్యంతర ప్రశ్నలు 36.3

- i) ఒప్పు ii) ఒప్పు iii) తప్పు iv) తప్పు v) ఒప్పు

పాత్యంతర3 ప్రశ్నలు

1. 29.4 & 29.5 చదవండి.
2. 29.6 (ఎ) చదవండి.
3. 29.6 (బి) చదవండి.
4. 29.7 చదవండి.
5. 29.7 (సి) చదవండి.
6. 29.7 (ఎ) చదవండి.
7. 29.7 (బి) చదవండి.
8. 29.10 చదవండి.
9. 29.9 చదవండి.

37. నూతన వ్యాపార విధానం, మరియు దాని సమస్యలు

(New Trade Policy and its Implications)

37.1 ఉపోద్ధాత

ఒక దేశ వ్యాపార విధానమనగా దేశ అవసరాల కనుగొంగా ఎగుమతులను, దిగుమతులను నియంత్రించుట, అభివృద్ధి చెందని దేశం, ఆర్థికాభివృద్ధికి వివిధ పథకాలు అమలు చేయచున్నప్పుడు దాని వ్యాపారమొత్తంలో పెరుగుదల మరియు వ్యాపారంలోనున్న ఎగుమతుల, దిగుమతుల్లో మార్పులు సంభవించును, ఆర్థికాభివృద్ధికి దేశం పెద్ద మొత్తాలలో పెట్టుబడి వస్తువులు, ముడి పదార్థములు మరియు ఇతర అత్యవసర వస్తువులు దిగుమతి చేసుకొనుచున్నది, అందువలన మనం దిగుమతులకు చెల్లించే వ్యయం పెరుగుచున్నది. అయితే ఎగుమతులు అంతగా పెరగటం లేదు. దానికి కారణం మనం గతంలో ఎగుమతి చేసే వస్తువులు, మన పరిశ్రమలలోనే ఉపయోగించుచున్నాము, అయితే ప్రస్తుతం మనం ఉత్పత్తి చేసే వస్తువులకు ఇతర దేశాలలో డిమాండ్ ఉండటంలేదు, దానికి ప్రధాన కారణము వాటి తక్కువ నాణ్యత మరియు అధిక ఉత్పత్తి వ్యయం. అందువలన దేశానికి ఒక వ్యాపార విధానం కావాలి. ఈ విధానం వలన అవసరం లేని వస్తువుల దిగుమతి తగ్గించడం, అభివృద్ధి పదంలో అవసరమైన ఎగుమతులకు; పోత్సాహం ఇచ్చి చెల్లింపుల శేషంలో సమస్యలు రాకుండా ఉండేటట్లు చేయటం, అందువలన ఆ దేశం దిగుమతి నిబంధనలను అమలు చేయవలసి వచ్చును. ముఖ్యంగా దిగుమతి లైసెన్సులు, దిగుమతి కోటాలు మరియు టారిఫ్ విధానాలు అమలు చేయవలెను. అదేవిధంగా ఈ వ్యాపార విధానం వలన ఏ వస్తువుల దిగుమతిని అనుమతించకుండా ఉండటం, ఏ వస్తువులను ఎగుమతికి పోత్సాహించటం అనేది తెలుసుకోవచ్చు. ఎగుమతులకు కావాల్సిన పోత్సాహము ప్రభుత్వం అందించవలెను. దీనిని బట్టి వ్యాపారవిధానం ఎగుమతులను నియంత్రించుచూ, పోత్సాహించుచూ దేశం యొక్క మొత్తం అభివృద్ధిని పెంపాందించవలెను.

37.2 లక్ష్యాలు

ఈ పారం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ వ్యాపార విధానం గురించి తెలుసుకొనేదరు.
- ◆ ఒకదేశంనకు వ్యాపార విధానం ఎందుకు అవసరమో తెలుసుకొనగలరు.
- ◆ భారత వ్యాపార విధానమును అంచనా వేయగలరు.
- ◆ ఎందుకు నూతన వ్యాపార విధానం అవసరమో వివరించేదరు.
- ◆ నూతన పారిశ్రామిక విధానం యొక్క లక్షణాలను వివరించేదరు.
- ◆ నూతన వ్యాపారవిధానం సమస్యలను వివరించగలరు.
- ◆ రూపొయి మారకమును గురించి వివరించగలరు.
- ◆ రూపొయి మారకము వివిధంగా మన ఎగుమతులను పెంచగలడో విశ్లేషించ గలరు.

37.3 సంస్కరణలకు ముందు వ్యాపార విధానం

స్వాతంత్ర్యము వచ్చినప్పటి నుంచి మన ఎగుమతులు దిగుమతుల కన్నా తక్కువగా ఉన్నావి. ఈ బుణాత్మక వ్యాపార విలువ 1970-71లో రూ 100 కోట్లు కాగా, ఇది 1990-91వ సంవత్సరమునకు 10,000 కోట్లు ఆయినది. అయితే దేశం అభివృద్ధి కార్బూక్రమాలకు కావల్సిన దిగుమతులకు చెల్లించాల్సిన మొత్తం ఎంతో అవసరమైనప్పటికీ, మనం ఎగుమతి ద్వారా పొందే సంపాదనలు చాలా తక్కువగా ఉన్నావి. అందువలన దిగుమతులను తగ్గించి ఎగుమతులను పెంచే విధంగా క్రమపద్ధతిలో చర్యలు తీసుకోవాల్సిన అవసరమేర్పడినది. దిగుమతులపై నియంత్రణలు సమర్థవంతంగా విధించటం, ఎగుమతులను ప్రోత్సహించటం దీనిలో ప్రధానమైనవి.

ఎ. దిగుమతులను నియంత్రించటానికి తీసుకొన్న చర్యలు

1. దిగుమతి లైసెన్సులు : దిగుమతుల విధానమును క్రిప్పతరం చేశారు. ప్రభుత్వం నుంచి అనుమతి లేకుండా ఏదీ దిగుమతి చేయకూడదు,
2. దిగుమతి కోట్లా : ఈ విధానం క్రింద దిగుమతి చేసుకొనే వస్తువుల పరిమాణమును నిర్ణయించేదరు. దిగుమతి కోట్లా పరిమాణములను ఈ పద్ధతి క్రింద నిర్ణయించేదరు.
3. టారిఫ్సులు లేదా కష్టమ్యు సుంకాలు : దిగుమతులను ప్రోత్సహించకుండా ఉండటానికి వాటిపై ఎక్కువ కష్టమ్యు సుంకాలు విధించేదరు. ఒకవేళ వాటిని దిగుమతి చేసుకొన్నా, ఈ సుంకాల వలన వాటి ధరలు అధికంగా ఉండి డిమాండ్ తగ్గను.
4. దిగుమతుల నరికట్టుటి : అవసరంలేని కొన్ని వస్తువుల దిగుమతిని అనుమతించరు.

ఓ. దిగుమతి నియంత్రణ లక్ష్యాలు :

పైన చెప్పినది, మరికొన్ని దిగుమతి నియంత్రణలు ఈ క్రింది వాటి వలన సమస్యాత్మకంగా ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చు.

1. చెల్లింపుల శేషంలో అధికలోటు : చెల్లింపుల శేషములో తీవ్రమైన లోటు ఉన్నది. దీనిని తక్కువస్థాయికి తీసుకురావటానికి కలిన దిగుమతి నియంత్రణలు అమలు పరచాలి.
2. అవసరంలేని వస్తువుల దిగుమతిని తగ్గించాలి : అవసరంలేని వస్తువుల దిగుమతిని తగ్గించుటవలన విదేశీ మారక ద్రవ్యాలను అత్యంత అవసరం గల వస్తువులైన యంత్రాలు, యంత్ర పరికరాలు, ముడిసరుకులు దిగుమతి చేసుకోవటానికి ఉపయోగించుకోవచ్చు.
3. దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్షణ కల్పించవచ్చు : దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్షణ కల్పించాల్సిన అవసరమున్నది. నూతనంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశీయ పరిశ్రమలు తక్కువ వ్యయాల, ఎక్కువ నాణ్యత గల విదేశీ వస్తువుల పోటీని తట్టుకొనలేవు. ఒకవేళ విదేశీ వస్తువుల దిగుమతిని అనుమతిస్తే అవి పోటీలో నిలబడలేవు. అందువలన దేశీయ పరిశ్రమల వస్తువులు దేశంలో అమ్ముకోగలగటానికి విదేశీ వస్తువుల దిగుమతిని నియంత్రించాలి, ప్రభుత్వ అనుమతి లేకుండా ఎలాంటి వస్తువులను దిగుమతి చేయలేము. ఆదేవిధంగా కొన్ని వస్తువుల విషయంలో తప్పించి ఎగుమతులపై నియంత్రణలను ఎత్తివేయాలి. ఈ అనుమతించని వస్తువులు ముఖ్యంగా దేశీయ అవసరాలకు పరిమితమై ఉండటం, లేదా స్థానిక అవసరాలుగా

ఉండవలను. వాస్తవంగా ఎగుమతులను ప్రభుత్వం పన్నులలో వెసులుబాటు కల్పించటం, ద్రవ్యపరమైన గ్రాంటులు ఇష్టటం, ఎగుమతి సబ్సిడీలు ఇష్టటం మొదలగునవి చేయవలను.

37.4 సంస్కరణ అవసరం (Need for Reforms)

దిగుమతులపై నియంత్రణల విధానం దేశానికి అంతగా లాభించదు. విదేశీ పోటీ లేనప్పుడు దేశీయ ఉత్పత్తిదారుడు నాశిరకం వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయటం, ఉత్పత్తి వ్యయన్ని తగ్గించకపోవటం చేయును. ఇలాంటి తక్కువ నాణ్యత గలిగినవి, ఎక్కువ ధర కలిగిన వాటికి విదేశాలలో ఎలాంటి మార్కెట్ ఉండదు. ఎగుమతిదారులను ఎంత ప్రోత్సహించినా, వారికి ఎన్నో వెసులుబాటులు కల్పించినా మన ఎగుమతులు పెరగలేదు. చెల్లింపుల శేషంలో లోటు పెరగటం, విదేశీ మారకధవ్య నిధుల నిల్వలలో సమస్య ఉర్పడినది. ఈ పరిస్థితి 1991లో మరింత సమస్యగా మారి ఒక బిలియన్ డాలర్లకు పడినది. ఈ నిల్వలు ఖచ్చితంగా మన దిగుమతులను చెల్లించటానికి రెండు వారాలకు సరిపోవును. అప్పులకు వడ్డి చెల్లించటానికి కూడా మనకు విదేశీ మారక ద్రవ్యం లేదు. విదేశీ అప్పుల చెల్లింపులను చెల్లించలేక దోషి అయ్యే అవకాశమున్నది. అలాంటి పరిస్థితి వలన భారతదేశము యొక్క బుఱ పద్ధతిపై ప్రపంచ దేశాలలో విశ్వాసం కోల్పోయే అవకాశమున్నది. దీని వలన మనదేశాభివృద్ధికి కావాల్సిన నిధులు రాకుండా ఉండే పరిస్థితి ఉండవచ్చు. దాని వలన పారిశ్రామిక, విదేశీ వ్యాపార, విదేశీ పెట్టుబడుల విధానంలో మార్పులు అవసరం. అంతే కాకుండా కోశవిధానంలో కూడా సంస్కరణలు రావలను.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశములు

- ◆ సంస్కరణలకు ముందున్న వ్యాపార విధానంలో ప్రధానమైనవి.
 1. దిగుమతులపై నియంత్రకాలు
 2. ఎగుమతుల ప్రోత్సాహమునకు చర్యలు
- ◆ ‘దిగుమతులను, దిగుమతి’ లైసెన్సుల ద్వారానూ, దిగుమతి కోటాలద్వారాను, కష్టమ్యు డ్యూటీల ద్వారాను, దిగుమతులను అనుమతించకపోవటం ద్వారా నియంత్రించవచ్చు.
- ◆ ఈ నిబంధనలు ఆశించినంతగా ఉపయోగపడవు. అందువలన సంస్కరణలు కావలను.

37.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం తన విదేశీ వ్యాపారాన్ని నియంత్రించాలి.
2. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత, భారతదేశం దిగుమతులపై ఎలాంటి నియంత్రణలను విధించలేదు.
3. భారతదేశంలో దిగుమతులపై నియంత్రణలు దిగుమతి లైసెన్సులు, టారిఫ్ విధానముల అమలు ద్వారా విధించెను.
4. అవసరంలేని వస్తువుల దిగుమతిని స్వేచ్ఛగా అనుమతించుచూ అభివృద్ధికి కావలసిన దిగుమతులను అనుమతించలేదు.
5. దిగుమతులపై ఎక్కువ నియంత్రణల వలన దేశాలు ఉత్పత్తిదారులకు అవకాశం ఇచ్చినట్లు చెప్పవచ్చు.

37.5 నూతన వ్యాపార విధానం (The New Trade Policy)

నూతన విదేశీవ్యాపార విధానం గతంలోనున్న విధానంలో తీవ్రమైన మార్పులు తీసుకువచ్చినది. వ్యాపార విధానంలో టారిఫ్స్‌లను తగ్గించుట మరియు టారిఫ్స్‌ల పడ్డతిలో మార్పులు, 2 దిగుమతి లైసెన్సులను సరళీకరణం చేయటం ఎక్కువ దిగుమతులకు లైసెన్సుల నుండి మినహాయింపు. 3. మారకపు రేటులు సంస్కరణలు మరియు రూపాయి మారకమును అనుమతించు మొదలగునవి ఏటిని క్రింద విపులంగా చర్చించబడినవి.

1. టారిఫ్ విధానంలో సంస్కరణలు

దిగుమతి చేసుకోబడిన వస్తువుల పై సుంకాలు ప్రతి సంవత్సరం పెరుగుచూ ఉన్నవి. దీనికి కారణం ప్రభుత్వానికి అదనపు రాబడిని పొందటానికి. అందువలన ప్రపంచంలో భారతదేశం అత్యధిక టారిఫ్లు విధించే దేశంగా పరిగణించబడినది. ఉదాహరణకు 1991లో అత్యధిక కష్టమై సుంకాలు 35 శాతము అంతేకాకుండా సగటు టారిఫ్ రేటు 85 శాతముగా పేర్కొనవచ్చు.

నూతన వ్యాపార విధనం వలన టారిఫ్ రేట్లు గణనీయంగా తగ్గించడినవి. దానిని బట్టి 1997లో అత్యధిక టారిఫ్ రేటు సగానికి తగ్గించబడినది, సగటు టారిఫ్ రేటు పొవపంతుకు తగ్గించబడినది. అయినప్పటికి ఈ టారిఫ్ రేట్లు ప్రపంచదేశాలతో పోల్చితే అత్యధికంగా ఉన్నవి. ఉదాహరణకు థాయిలాండ్లో సగటు టారిఫ్ రేటు 11 శాతం, ఆదే విధంగా ఇండోనేషియా మరియు ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో కూడా ఆదేవిధంగా ఉన్నది. అయితే అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో ఈ టారిఫ్ రేట్లు 7 శాతంగా ఉన్నవి. దీనినిబట్టి భారతదేశం, ఇంకనూ టారిఫ్ రేట్లను తగ్గించవలసి ఉండును.

2. దిగుమతి లైసెన్సుంగీలో సంస్కరణలు

అన్ని వస్తువుల దిగుమతికి 1991 వరకూ లైసెన్సులు అవసరం. ఏ దిగుమతి దారుడైనా వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవటానికి లైసెన్సులు పొందవలెను, ఈ లైసెన్సు పత్రంలో ఎంత మొత్తంలో వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొనుచున్నారో తెలియపర్చవలెను. ఏ వస్తువులనైనా ప్రభుత్వం దిగుమతి నిపేధించినదో ఆ వస్తువుల దిగుమతికి లైసెన్సులు ఇవ్వదు. అనుమతికి మించిన వస్తు పరిమాణంను దిగుమతికి అనుమతించదు. ఇది పరిమాణాత్మక నియంత్రణలని అందురు. ఇవే కాకుండా ఈ పరిమాణాత్మక నియంత్రణలు చాలా కష్టంగానూ, అసమర్థంగానూ ఉన్నవి. దీనివలన దిగుమతి లైసెన్సును పొందటానికి చాలా రోజులు పట్టుచున్నది. దీని వలన అవినీతి పెరిగి వ్యాపార పరిమాణం అనవసరంగా పరిమిత మగుచున్నది.

విదేశీ వ్యాపార విధానంలో సంస్కరణలు 1991లో మొదలయినవి. గతంలో విదేశీ వ్యాపారంలో నున్న అనేక నిబంధనలు రద్దు చేయబడినవి. అనేక దిగుమతులను లైసెన్సు పరిధి నుంచి తీసివేయుట వలన వాటిని స్వేచ్ఛగా దిగుమతి చేసుకోవటానికి అవకాశం ఏర్పడినది. అయితే దిగుమతి నిపేధించబడిన వస్తువుల లిష్టును తయారు చేయబడినది. ఈ దిగుమతికి నిపేధించబడిన వస్తువులలో ఏవైనా దిగుమతి చేయదలచినట్టుయితే ప్రభుత్వము నుంచి లైసెన్సు అవసరం. ఈ నిపేధించబడిన లిష్టులలోని వస్తువులను ఎప్పడైన ఎంతైనా దిగుమతి చేసుకోవచ్చు ఈ నిపేధించబడిన వస్తువులలో వినియోగ వస్తువులు, మందులు, రసాయనాలు మరియు ఇతర వస్తువులు, చిన్నతరహి పరిశ్రమలలో ఉత్పత్తి చేయు వస్తువులు మొదలగునవి ఉన్నాయి.

ఎగుమతులపై నిషేధంను కూడా సరళీకరణ చేసిరి. ఎలాంటి నియంత్రణలు లేకుండా వస్తువులను ఎగుమతి చేయవచ్చు. అయితే ఎగుమతిలో కూడా కొన్ని వస్తువులను నిషేధించిరి. ఎగుమతికి నిషేధించిన వస్తువులను ప్రభుత్వం పరిశీలించును. పర్యావరణమునకు, సమర్థతకు అనుకూలంగా లేని వస్తువులను ఎగుమతికి నిషేధించబడినవి. అత్యవసర వస్తువులు కూడా నిషేధించబడిన వస్తువులలో ఉన్నాయి. సాంస్కృతిక వారసత్వమునకు సంబంధించిన అన్ని వస్తువులూ ఎగుమతి నిషేధించబడిన లిప్పులో ఉన్నాయి, పక్కలు, జంతువులను కూడా ఎగుమతికి నిషేధించబడినవి.

ఈ విధంగా 1991కి ముందు విదేశీ వ్యాపారంలో ఎగుమతులు, దిగుమతులు లైసెన్సుల ద్వారా నియంత్రణ చేయబడినవి. నూతన వ్యాపార విధానం వలన అనేకమైన లైసెన్సులు, మరియు నియంత్రణలు నిషేధించబడినవి. ఎగుమతులు, దిగుమతులలో ఎక్కువ భాగము స్వేచ్ఛగా చేసుకోవచ్చు. అయితే కొద్ది వస్తువులకు మాత్రం ఎగుమతి, దిగుమతి లైసెన్సులు కావాల్సివచ్చును.

3. ప్రభుత్వరంగ విదేశీ వ్యాపార సంస్థల పాత తగ్గించబడినది

ఈ నూతన 1991 వ్యాపార విధానం వలన విదేశీ వ్యాపారంలో ప్రభుత్వరంగ సంస్థల దిగుమతి చేసుకొనే వస్తువుల సంఖ్య తగ్గించబడినవి. ముఖ్యంగా కేంద్ర వ్యాపార సంస్థ మరియు ఖనిజాలు మరియు లోహాల వ్యాపార సంస్థలు ఈ విదేశీ వ్యాపార రంగంలో పూర్తి ఏకస్వామ్యం కలిగియున్నాయి. పెద్దసంస్థలుగుట వలన ఎక్కువ పరిమాణంలో వస్తువులను దిగుమతి చేసుకున్న సంస్థగా ఇవి తక్కువ ధరల వద్ద వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొనగలవని బేరమాడగలవని ఉపాంచారు. కానీ అవి నష్టాలను చవిచూస్తున్నాయి. అందువలన ఎగుమతులలో దిగుమతులలో పోటీత్వం నిజాయితీతో పోటీకోసం ఈ నూతన వ్యాపార విధానం పోటి ద్వారా వ్యాపారం చేసే వస్తువుల సంఖ్యను తగ్గించినది.

4. మారకపురేటు యాజమాన్యాలలో సంస్కరణలు

పటము 37బి లో మారకపురేటు నిర్ణయ పద్ధతిని చదువుకొన్నారు. విదేశీద్రవ్యం విలువ బహిరంగ మార్కెట్లో సప్లై, డిమాండ్లు నిర్ణయించును, “మార్కెట్ నిర్ణయించిన మారకపురేటు”గా పేర్కొనవచ్చు. ఒకవేళమారకపు రేటుగనుక రిజర్వుబ్యాంకు నిర్ణయించినట్లుయితే దానిని “అధికారిక మారకపురేటు” అందురు. ఈ రెండు రేట్లు సాధారణంగా వేరుగా ఉండును. ఒకవేళ అధికారేటు గనుక ఎక్కువగా ఉండి మార్కెట్ నిర్ణయించిన రేటు తక్కువగా ఉన్నట్లుయితే. ద్రవ్యం విలువ తక్కువగా ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చు. అదే అధికార రేటు తక్కువగా ఉన్నట్లుయితే దాని విలువ ఎక్కువగా ఉన్నట్లుయితే, ద్రవ్యం విలువ తక్కువగా ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చు. అదే అధికార రేటు తక్కువగా ఉన్నట్లుయితే దాని విలువ ఎక్కువ విలువగలదిగా ఉండును.

భారతదేశంలో అధికారిక మారకపురేటు ఎల్లప్పుడూ మార్కెట్ నిర్ణయించిన మారకపురేటు కన్నా తక్కువగా ఉండును. అందువలన భారత రూపాయి “అధిక విలువ” కలిగియండును. దీని పరిణామం మన ఎగుమతులలో పెరుగుదల మెల్లగానూ దిగుమతులలో పెరుగుదల, దిగుమతి నియంత్రణలున్నాయి తక్కువగా ఉండును. మొట్టమొదటిగా 1991లో వినిమయరేటులో సంస్కరణలను ప్రవేశపెట్టిరి. రూపాయి మారకపు రేటును 20శాతం మూల్యానీకరణము జులై ఒకటిన మరియు జూలై 3 న చేశారు. దాని వలన మన ఎగుమతులు పెరగటమే కాకుండా విదేశీ మారకపురేటు నియంత్రణలు సంపాదించవచ్చు.

తరువాత 1992 మార్చిలో సరళీకరణ వినిమయరేటు యాజమాన్య పద్ధతిను ప్రవేశపెట్టిరి. దానికి ముందు వ్యాపారులు తాము సంపాదించిన విదేశీ మారకపు ద్రవ్యమును అధికారమార్చిడి రేటుకు కేంద్రబ్యాంకులకు

సమర్పించవలసివచ్చేది. కొత్తగా ప్రవేశపెట్టిన నూతన విధానంలో ఎగుమతిదారులు 40 శాతం మాత్రమే కేంద్రబ్యాంకుకు సమర్పించవలెను. మిగతా 60 శాతం బహిరంగ మార్కెట్లలో అమ్మకోవచ్చు. దీనివలన అధికార రేటు వడ్డకన్నా బహిరంగ మార్కెట్లలో వారు ఎక్కువ రూపాయలు పొందేవారు. దీని వలన ఎగుమతిదారులు మరిన్ని వస్తువులు ఎగుమతికి ప్రయత్నించేవారు. ఈ సరళీకరణ వినిమయరేటు యాజమాన్య పద్ధతి వలన రెండు రకాల వినిమయమార్కెట్లు ఉండేవి. 1. అధికార మార్కెట్, 2. బహిరంగ మార్కెట్ రేటు. ఈ ద్రవ్య వినిమయ రేటు పద్ధతి వలన వ్యాపార సరళీకరణము చేయుటయే కాకుండా రూపాయి మారకమునకు మార్కము వేసినట్లగును. ఆ తరువాత 1993 మార్చిలో ద్వాండ వినిమయరేటును రద్దుచేశారు. దీని స్థానంలో సప్లై. డిమాండ్లు నిర్ణయించే మార్కెట్ డిమాండ్ రేటును అనుమతించారు. ప్రస్తుతం వ్యాపార భాతాలో రూపాయి మారకంను అనుమతించారు. దీని ప్రకారం వస్తువులు ఎగుమతి ద్వారా సంపాదించిన విదేశీ మారక ద్రవ్యమును ఎగుమతిదారులు బహిరంగమార్కెట్లలో తాము సంపాదించిన మొత్తమును విక్రయించవచ్చు. ఎగుమతిదారులు స్నేచ్చగా తమ దగ్గరున్న విదేశీ ద్రవ్యమును అమ్మకోవచ్చు. ఆదేవిధంగా దిగుమతి దారులు తమకు కావాల్సిన విదేశీ ద్రవ్యమును బహిరంగ మార్కెట్లలో కొనవచ్చు.

ఆ తరువాత మార్చి 1994లో కరెంట్ భాతాలో రూపాయి మారకమును అనుమతించటం, దానిని మరింత సరళీకరణ చేయటంగా పేర్కొనవచ్చు. దీని వలన వస్తువులను, సేవలను ఎగుమతి చేసే ఎగుమతిదారులు తాము సంపాదించిన విదేశీ ద్రవ్యమును మార్కెట్ నిర్ణయించిన రేటు వద్ద అమ్మకోవచ్చు.

అయితే రూపాయి మారకం పూర్తిగాలేదు. పూర్తి మారకం అనగా కరెంట్ భాతాలో బుఱములు మొదలగువాటి ద్వారా వచ్చిన విదేశీ మారకపు ద్రవ్యమును రూపాయిలలోకి బహిరంగ మార్కెట్లలోనికి మార్చుకోవటం. ఇది మొదటిదశ ఇక రెండవది రూపాయిని విదేశీ ద్రవ్యంలోకి మార్చుకోవటం. అయితే దీనిని మాత్రం అనుమతించలేదు. దీని విషయంలో కూడా ప్రయత్నాలు జరుగుచున్నాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

నూతన వ్యాపారవిధానము వీటికి ప్రతిపాదించబడినది.

- ◆ 1. టారిఫ్ వ్యవస్థ, 2. దిగుమతి లైసెన్సింగ్ పద్ధతి, 3. ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల పాత్రను తగ్గించటం మరియు 4. మారకపురేటు యాజమాన్యం
- ◆ దిగుమతి సుంకాలను గణనీయంగా తగ్గించటం.
- ◆ అనేక రకాల దిగుమతులు లైసెన్సింగ్ నుంచి మినహాయింపు.
- ◆ ప్రభుత్వరంగ సంస్థల పాత్రను తగ్గించడం.
- ◆ కరెంటు భాతాలో రూపాయి మారకమును అనుమతించటం.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింద వాటిలో ‘తప్పు’ / ‘ఒప్పు’లను గుర్తించండి.

1. ఈ నూతన పారిశ్రామిక విధానము 1991లో ప్రతిపాదించిరి. దానికి కారణము విదేశీ వ్యాపారమును సరళీకరణం చేయట.

2. నూతన వ్యాపార విధానం వలన దిగుమతులపై టారిఫ్ రేట్లు పెంచబడినవి.
3. అనేక రకాల దిగుమతులకు లైసెన్సులు నియంత్రణలు ఎత్తివేయబడినవి.
4. కొన్ని నిషేధ వస్తువుల దిగుమతికి ఇంకనూ లైసెన్సుల అవసరమున్నది.
5. కరెంటుభాతాలో, పెట్టుబడి భాతాలో రూపాయి మారకము పూర్తిగా అనుమతించబడినది.

37.6 వ్యాపార విధానంలోని సంస్కరణల ప్రభావం

వ్యాపార విధానంలోని సంస్కరణలు ప్రోత్సాహకరంగా ఉన్నవి. విదేశీ వ్యాపారమును సరళీకరణ చేయుట, దిగుమతి లైసెన్సులను రద్దు చేయుట, కరెంటు భాతాలో రూపాయి మారకము, మొదలగునవి వ్యాపారులలో నమ్మకమును ఏర్పరచినవి. దీని వలన విదేశీ వ్యాపారం పెరిగినది.

1. ఎగుమతి దిగుమతులపై ప్రభావం

ఎగుమతులలో గణనీయమైన పెరుగుదల ఏర్పడినది. ఎగుమతుల పెరుగుదల 1990-91లో 1.5 శాతం బుణ్ణక్కరంగా ఉంటే అదే 1992-93లో 3.5 శాతం ధనాత్మకమునకు పెరుగుదల ఏర్పడినది. ఆ తరువాత 1993-94లో 20 శాతం, 1994-95లో 18 శాతం, 1995-96లో 18 శాతం, 1995-96లో మొదటి సగంలో 24.2 శాతం పెరిగినది.

అయితే 1991 లో దిగుమతులు 12.7 శాతం, 1992-93లో 6.5 శాతంకు పెరిగినది. దీనికి కారణం పారిత్రామిక కార్బూకలాపాలలో మాధ్యం ఏర్పడినది. తరువాత 1994-95లో దిగుమతులలో 22.9 శాతం పెరిగినది. అంతే కాకుండా 1995-96 మొదటి సగంలో ఈ దిగుమతులు 29.3 శాతం పెరిగినది. ఈ పెరుగుదలకు కారణం పారిత్రామిక మాంద్యం ప్రధాన కారణాలుగా కావచ్చు.

2. అధ్యశాయంశాలలో రాబడుల పెరుగుదల

నూతన పారిత్రామిక విధానం వలన అధ్యశాయంశాల రాబడులు పెరిగినవి. ముఖ్యంగా మార్కెట్ నిర్ణయించిన వినిమయ రేటు వలన విదేశాల నుంచి మనకు రాబడులు పెరిగినవి. విదేశాల నుంచి ప్రైవేటు బదీలు, 1990-91లో 207 కోట్ల డాలర్లు ఉండగా అది 1994-95లో 620 కోట్ల డాలర్లకు పెరిగినది.

3. కరెంటు భాతాలో సమతోల్యం

వస్తునేవల ఎగుమతులలో గణనీయమైన పెరుగుదల వలన మనకు పెద్ద మొత్తంలో రాబడులు వచ్చినవి. దీని వలన కరెంటు భాతాలో పెరుగుదల ఏర్పడినది. కరెంటు భాతాలలో లోటు 1990-91లో 968 కోట్ల డాలర్ల నుంచి 1994-95లో 232 కోట్ల డాలర్లకు తగ్గినది.

4. పెట్టుబడి భాతాపై ప్రభావం

పెట్టుబడి భాతాలో చెల్లింపు శేషంలో విదేశీ ప్రత్యేక పెట్టుబడులలో పెరుగుదల ఏర్పడినది. ఈ ప్రత్యేక పెట్టుబడులు 1991-92లో 16 కోట్ల డాలర్ల నుంచి 1994-95లో 480 కోట్ల డాలర్లకు పెరిగినది.

5. విదేశీ ద్రవ్య నిధులపై ప్రభావం

కరెంటు భాతాలో పెరుగుదల పెట్టుబడి భాతాలో పెరుగుదల వలన విదేశీ ద్రవ్య నిధులు గణనీయంగా

పెరిగినవి. మన దేశపు విదేశీద్రవ్య నిధులు 1990-91లో దారుణంగా 100 కోట్ల దాలర్లకు పడిపోగా, అదే ద్రవ్య నిధులు 1997లో 2900 కోట్ల దాలర్లకు చేరినవి.

పైన చర్చించిన వివిధ విషయాల వలన విదేశీ వ్యాపార విధానంలో సంస్కరణల వలన భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో గణనీయమైన మార్పులు ఏర్పడినవి. అయితే ఈ రంగంలో ఇంకా చేయవలసినది ఉన్నది. టారిఫ్ వ్యవస్థలో ఇంకా సంస్కరణలు అవసరం.

ముందు చేయవలసినది

అత్యధిక టారిఫ్ రేట్లు తగ్గించిన సగటు టారిఫ్ రేట్లు ఇండోనేషియా, థాయిలాండ్ వంటి దేశాలతో పోలిస్తే చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది. దిగుమతికి అనుమతించనివి, టారిఫ్ విధించే వస్తువుల సంబు ఎక్కువగా ఉన్నది. వాటి సంబును ఇంకా తగ్గించవలసి వచ్చును.

అయితే సంస్కరణలను మరింత అమలు చేసే ముందు ఆసియా పులులైన ట్రైవాన్, కొరియాలాంటి దేశాల అనుభవాలను పరిగణనలోకి తీసుకొనవలెను. ఈ దేశాలు ఎగుమతితో కూడిన వృద్ధితో గణనీయంగా పెంచుకొన్నది. అయితే 1995 తరువాత వాటి అభివృద్ధి తగ్గిపోతున్నది. విచక్షణారహితంగా వ్యాపార సరళీకరణ చేయుట వలన విదేశీ ద్రవ్యం రావచ్చే నమ్మకంలేదు. దీని వలన విదేశీ చెల్లింపులు చేయటంలో డెబ్జుతినే అవకాశం ఉన్నది.

ఈ దేశాల అనుభవాలను బట్టి పెట్టుబడి భాతాలో రూపొయి మారకమును అనుమతించే విషయంలో ఆచీతూచి నీర్ణయాలు తీసుకొనవలెను దీనిని అనుమతిస్తే విదేశీ ద్రవ్య నిధులపై ప్రభావం వేరొక విధంగా ఉండును.

గుర్తుంచుకోవాల్సిన అంశాలు

- ◆ వ్యాపార విధానంలో సంస్కరణల వలన ప్రోత్సాహకరమైన ఘలితాలు ఇచ్చినది.
- ◆ ఎగుమతులలో చెప్పుకోదగ్గ పెరుగుదల కనిపించినది.
- ◆ అదృశ్యంశాలలో చెప్పుకోదగ్గ పెరుగుదల ఏర్పడినది.
- ◆ కరెంటు భాతాలో గుర్తించదగిన పెరుగుదల కనబడినది.
- ◆ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులలో పెరుగుదల ఉన్నది.
- ◆ విదేశీ ద్రవ్య నిధులలో పెరుగుదల ఉన్నది.

37.3 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో ‘తప్పు’ / ‘ఒప్పు’లను గుర్తించండి.

1. మన దేశంలో గతంలో రెండు రకాల మారకపు రేట్లు ఉండేవి. వాటిలో ఒకటి అధికారిక, రెండు మార్కెట్ల నీర్ణయించినది.
2. వ్యాపార విధానంలో సంస్కరణలు భారతదేశపు ఎగుమతులలో పోటీ తత్త్వాన్ని పెంచినది.

3. కరంటు భాతాలో రూపాయి మారకము వలన ఎగుమతి దారులకు ప్రోత్సాహము ఏర్పడినది.
4. నూతన వ్యాపార విధానం వలన చెల్లింపుల శేషంలో మార్పు ఏర్పడినది. మరియు విదేశీద్రవ్య నిధులలో పెరుగుదల ఏర్పడినది.

మీరు నేర్చుకొన్నది

విదేశీ వ్యాపార విధానం దేశ అవసరాలకనుగుణంగా వ్యాపారాన్ని నియంత్రించడంగా పేర్కొనవచ్చు. దేశం స్థాతంత్ర్యం పొందిన దగ్గర నుంచి ప్రభుత్వం దిగుమతులపై నియంత్రణంలు ఏర్పరచి అభివృద్ధికి కావలసిన దిగుమతులను నివారించుచూ విదేశీ ద్రవ్యాన్ని పొదుపు చేయుచున్నది. దీని కోసం అనేకమైన పద్ధతులు ముఖ్యంగా లైసెన్సులు, పర్టీట్లు, కోటులు, టారిఫ్లు, మొదలగు పద్ధతులు ఉపయోగించుచున్నది. ఎగుమతులు పెంచుటకు సబ్జిషన్లు, పన్ను మినహాయింపులు, మొదలైనవి అమలు చేయుచున్నది.

కలినమైన దిగిమతి నిబంధనల వలన దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్కగా ఉన్నది. దీని వలన ఎక్కువ వ్యయంతో వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయడం అవి విదేశీ మార్కెట్లలో పోటికి నిల్వ లేకపోవటం వలన నష్టపోవుచున్నాము. ఎన్ని ప్రోత్సాహకాలు ఇచ్చినా మన ఎగుమతులు పెరగకపోవటం ప్రధాన సమస్య అయి చెల్లింపు శేషంలో సమస్యలు ఏర్పడినవి. ఈ పరిస్థితి 1991లో చాలా హీనస్థితికి మారినది. విదేశీ ద్రవ్య నిధులు అత్యంత అల్ప స్థాయి నుంచి వంద కోట్ల డాలర్లకు తగ్గిపోయినది. దీని తరువాత నూతన పారిశ్రామిక 1991లో ప్రతిపాదించారు. ఈ విధానం క్రింద టారిఫ్ వ్యవస్థను రేపునైట్ చేసి పన్నులలో తగ్గింపు. లైసెన్సీంగ్ పద్ధతిని కొన్ని వస్తువులపై ఎత్తివేయడం కొన్ని వస్తువులు మినహ) మారకపు రేటు విధానంలో సంస్కరణలు, రూపాయి మారకపు రేటును కరంటు భాతాలో అనుమతించడం వలన ఎగుమతులు పెరిగినవి.

నియంత్రణలను తగ్గించడం, వ్యాపారంలో సరళీకరణ చేయడం వలన ప్రోత్సాహకరంగా ఉన్నవి. ఎగుమతులలో పెరుగుదల ఏర్పడినది. కరంటు భాతాలో చెల్లింపుల శేషం తగ్గిపోయినది. విదేశీ వ్యాపారంలో ఇంకా సంస్కరణలు రావలేను. అయితే ఈ విషయంలో తూర్పు ఆసియా దేశాల అనుభవాలను పరిగణలోకి తీసుకొనవలేను.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. భారతదేశపు విదేశీ వ్యాపారం 1991కి ముందు ఎలా ఉన్నదో సమగ్రంగా వివరింపుము ?
2. భారత ప్రభుత్వం 1991లో ఏర్పరచిన నూతన వ్యాపార విధానంను వివరింపండి ?
3. సరళీకరణ విధానం భారతదేశపు చెల్లింపుల శేషంలో ఇబ్బంది లేకుండా ఎలా సహాయ పడినదో వివరింపండి ?
4. భారత వ్యాపార విధానం ఎగుమతులు, చెల్లింపు శేషంపై ఏ విధంగా ప్రభావం చూపేనో వివరించండి?
5. రూపాయి మారకంపై సమగ్రంగా చర్చించండి?

37.1 పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. ఒప్పు
2. తప్పు
3. ఒప్పు
4. ఒప్పు
5. ఒప్పు

37.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. ఒప్పు) 2. తప్పు) 3. ఒప్పు) 4. ఒప్పు) 5. తప్పు)

37.3 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. ఒప్పు) 2. ఒప్పు) 3. ఒప్పు) 4. ఒప్పు)

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. 30.4 భాగాన్ని చదవండి.
2. 30.5 భాగాన్ని చదవండి
3. 30.5 భాగాన్ని చదవండి.
4. 30.6 భాగాన్ని చదవండి.
5. 30.5 (4) భాగాన్ని చదవండి.

38. జనాభా - ఆర్ద్రకాభివృద్ధి (Population and Economic Development)

38.1 ఉపోదాతు

శ్రామిక శక్తికి జనాభా ఆధారం. జనాభా ఎక్కువగా వుంటే, అధికసంఖ్యలో శ్రామికులు లభ్యం అవుతారు. అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు ఉంటేనే అధిక శ్రామిక శక్తి సామర్థ్యం వుంటుంది. కేవలం శ్రామికులతోనే ఉత్పత్తి సాధ్యంకాదు. ఉత్పత్తి చేయటానికి కావలసిన అన్ని వనరులు సంమృద్ధిగా దొరికినపుడు మాత్రమే శ్రామికులు ఉపయోగిత కల్గి శ్రమ ఒక ఉత్పాదక 'ఆస్థి'గా మారుతుంది. ఉత్పత్తికి దోషాదం చేయు కారణాల - లభ్యత తక్కువగా వుండి కేవలం అధిక జనాభా వల్ల శ్రామికుల సంఖ్య అపరిమితంగా వున్న దేశాలతో, జనాభా ఒక ఆర్ద్రకాభివృద్ధికి నిరోధకంగా మారుతుంది. ఎందుకని ఆర్ద్రకాభివృద్ధి చెందుతున్న కొన్ని దేశాలలో జనాభా వేగంగా వృద్ధి చెందుతూవుంది? ఏవిధంగా వేగంగా వృద్ధి చెందుతున్న జనాభా ఆయా దేశాల ఆర్ద్రకాభివృద్ధిని ప్రభావితం చేస్తుంది? ఇలాంటి ప్రశ్నలకు సంబంధించిన విషయాలను ఈ పాఠంతో చర్చించుకుండాం.

38.2 లక్ష్యాలు

ఈ పాఠం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ జనాభావృద్ధిరేటు భావనను వివరించుట.
- ◆ ఆర్ద్రకవృద్ధిని అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు ఎలా ప్రభావితంచేస్తుందో వివరించుట.
- ◆ అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అధికజనాభా వృద్ధిరేటు ప్రభావం మానవ వనరులు, సహజ వనరులు మరియు మూలధన సంచయనంపై ఎలా వుంటుందో వివరించుట.

38.3 జనాభా వృద్ధిరేటు (Growth rate of Population)

ఏ దేశమైనా ఏ కాలంలోనైనా కొంత జన సంఖ్యను కల్గి వుంటుంది. ఆ జనాభాను ఆదేశ జన సంఖ్యగా పరిగణిస్తాం. అయితే, ఈ సంఖ్య నిరంతరం మార్పు చెందుతూ వుంటుంది. జననాలు, మరణాలు, వలసలు జనాభాతో మార్పులకు కారణాలు. ఒక నిర్దిష్ట కాలంలో దేశంలో నివసిస్తున్న జనాభా పెరుగడాన్ని జనాభా వృద్ధిగా వ్యవహరిస్తారు. ఈ పెరుగుదల మరణాలకన్నా జననాలు పెరుగుట ఎక్కువగా ఉండటం వల్ల సంభవిస్తాయి. వలసల వల్ల దేశ జనాభా పెరుగుదల ఎక్కువగా వుండదు. ఒక నిర్దిష్ట కాలంలో దేశంలో వున్న మొత్తం జనాభాకు పెరిగిన జనాభాకు మధ్యగల నిప్పుత్తిని జనాభా వృద్ధి రేటుగా లెక్కించవచ్చును.

జనాభా వృద్ధిరేటు ప్రాథమికంగా జననాల రేటుపైన ఆధారపడి వుంటుంది.

$$\frac{\text{జనాభా}}{\text{మొత్తం జనాభా}} \times 1000$$

జననాల రేటుకు, మరణాల రేటుకు మధ్యగల తేడాను జనాభావృద్ధి రేటుగా తెలుపుతారు. ఇది ప్రతి 1000కి లెక్కిస్తారు. జనాభా వృద్ధి రేటును శాతంలో తెల్పటకు ఒక ఉదాహరణను పరిశీలించాం.

1991 జనాభా లెక్కల ప్రకారం భారతదేశం జననాల రేటు 1981-91 మధ్య కాలంలో 32.5 కాగా వార్షిక మరణాలరేటు అదేకాలంలో వేయికి 11.4.

ఈ దశాబ్దం యొక్క వార్షిక జనాభా వృద్ధి రేటు వేయికి 21.1గా వుంది. అదేశాతంలో 2.11 వార్షిక పెరుగుదలగా చెప్పాలి.

38.4 జనాభా వృద్ధిరేటుకు ఆర్థికవృద్ధికి మధ్యగల సంబంధము

జనాభా వృద్ధితో సంబంధం కల్గి వుంటుంది. దేశ ఆర్థికాభివృద్ధి తిరిగి దేశ జనాభా పెరుగుదల రేటును ప్రభావితంచేస్తుంది. జనాభా, ఆర్థికవృద్ధిల మధ్య పరస్పర సంబంధాన్ని మనం అధ్యయనం చేద్దాం.

ఎ) ఆర్థిక వృద్ధి - జనాభా వృద్ధిరేటు పై దాని ప్రభావం

అనేక దేశాలలో జరిపిన అధ్యయనాలను బట్టి పరిశీలిస్తే, వెనుక బడిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు గల దేశాలలో జననాలరేటు మరియు మరణాల రేటు రెండూ ఎక్కువగా వుండి జననాలు, మరణాలు రేట్లు మధ్యతేడా చాల తక్కువగా వుంటుంది. అందువల్ల ఆయా దేశాలలో జనాభావృద్ధి రేటు స్వల్పంగా ఉంటుంది. ఇలాంటి ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రజల ఆదాయస్థాయి తక్కువగా ఉండటం వలన పొష్టికాహార లోపం మరియు సరియైన ఆహారం తీసుకొనకపోవటం జరుగుతుంది. వైద్య మరియు పారిశుద్ధం సౌకర్యాలు పూర్తిస్థాయిలో లోపించి కనిపిస్తాయి. జనాభాలో అధిక సంఖ్యాకులకు ఎలాంటి రక్షిత త్రాగునీటి వసతి లభ్యత వుండదు. అందువలన మరణాలరేటు చాలా ఎక్కువగా వుంటుంది. సనాతన వైఫారుల వల్ల జననాలరేట్లు కూడా ఎక్కువగా వుంటాయి. అక్కరాస్యత లేకపోవడం మరియు అధికస్థాయిలో శిశు మరణాల రేటు వుంటుంది. అందువలన, వెనుకబడి ఆర్థిక వ్యవస్థలు గల దేశంలో అధిక జననాలరేటు మరియు మరణాలరేటు వుండి, జనాభా వృద్ధి రేటు స్వల్పంగా వుంటుంది. జనాభా నెమ్ముదిగా పెరుగుటం గమనించవచ్చును.

దేశ ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రారంభం కావటంచేత, ప్రజల ఆదాయ స్థాయిలు పెరిగి వారి జీవన ప్రమాణస్థాయిలు పెరుగుతాయి. వైద్య సదుపాయాలు మరియు పారిశుద్ధం పెంపొందుతాయి. కొన్ని రకాల వ్యాధులు అరికట్టబడతాయి. వీటి ఘలితంగా జననాలరేటు కూడా తగ్గుతూనే వుంటుంది. కానీ, చాల నెమ్ముదిగా తగ్గుతుంది. జననాలరేటులో తగ్గుదల మరణాలరేటులో తగ్గుదల కన్నా తక్కువగా సంభవిస్తుంది. జననాలలో తగ్గుదల స్వల్పంగా ఉండటానికి ప్రజల వైఫారులలో తగిన మార్పు లేకపోవడం, మత పరమైన నమ్మకాలు కొంతవరకు కారణం.

ఎప్పుడైతే దేశం ఆర్థికంగా వృద్ధి చెందుతుందో దేశ జనాభా పెరుగుదల క్రమక్రమంగా పెరుగుతూ వేగవంతమౌతుంది. ఉదా॥ భారతదేశ జనాభా వృద్ధి 1921 సంగా నుండి పెరుగుతూ 1951 నుండి వేగవంతంగా పెరిగింది.

ఒక్కసారి ఆర్థిక వృద్ధి సాధన పురోగతి అందుకున్న తరుణంలో గమనించ దగిన స్థాయిలో మార్పులు చోటుచేసుకుంటాయి. ఆదాయ స్థాయిలలో పురోగతి గమనించవచ్చు. పొష్టికాహారం పొందుస్థాయి పెరుగుతుంది. ప్రజాత్మకోగ్యం, పారిశుద్ధం మొ॥ సౌకర్యాలు త్వరితగతిన ఏర్పాటు చేయబడుతాయి. ప్రజల జీవన ప్రమాణ స్థాయిలు పెంపొందుతాయి. సనాతన ప్రాచీన వైఫారులు స్థానంలో శాస్త్రీయ దృక్ప్రథం చోటుచేసుకుంటాయి. చిన్న కుటుంబ భావనను ప్రజలు అలవర్పుకుంటారు. ఈ మార్పుల ప్రభావం జనన, మరణాల రేట్లపై వుంటుంది. మరణాల రేటు స్థిరంగా

కనీసస్థాయలో నిలచిపోగా, జనన, మరణాల రేట్లు మధ్య వ్యత్యాసం చాలా స్వల్పంగా వుండి, జనాభావృద్ధి రేటు స్వల్ప స్థాయలో వుంటుంది. అన్ని అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో మనం స్వల్ప స్థాయి జనాభా వృద్ధిరేట్లను గమనించ వచ్చును.

భారతదేశం రెండవ దశలో వుంది. జననాలరేట్లు ఎక్కువగా వుండి క్రమంగా తగ్గముఖం పట్టాయి. మరణాలరేట్లు వేగంగా తగ్గాయి. ఫలితంగా ‘అధిక జనాభా వృద్ధి’ నమోదు అవుతున్నాయి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ ప్రతిదేశం మాడు దశల జనాభా వృద్ధి స్థాయిల ద్వారా పయనించవలసి వుంది. వెనుకబడిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు గల దేశాలలో జనన, మరణ రేట్లు ఎక్కువగా వుండుట వల్ల జనాభా వృద్ధి రేటు తక్కువగా వుంటుంది.
- ◆ దేశం ఆర్థిక వృద్ధి దశలోకి ప్రవేశించగానే, మరణాలరేటు తగ్గుతుంది. జననాల రేటు కన్నా మరణాల రేటు వేగంగా తగ్గటం వలన జనాభా వృద్ధిరేటు గణనీయంగా వేగాన్ని అందుకుంటుంది.
- ◆ ఒకసారి దేశం ఆర్థికాభివృద్ధి పొందిన దశలో జననాల రేటు వేగంగా తగ్గి, కొనసాగటం వలన, మరణాల రేటు ఒక కనీసస్థాయి వరకు తగ్గి స్థీరీకరణ పొందడం వలన జనన, మరణ రేట్లు రెండు తక్కువ స్థాయిలో వుంది. జనాభా వృద్ధి రేటు స్వల్పంగా ఉంటుంది.

38.1 పార్యాంశ ప్రశ్నలు

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. జనాభా వృద్ధిరేటు జననాల రేటుపైన ఆధారపడి వున్నది.
2. ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలలో జనాభా వృద్ధి చాలా వేగంగా పుంజుకుంటుంది.
3. ఆర్థికంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఎక్కువ జనాభా వృద్ధి కల్గి వుంటాయి.
4. జనన, మరణాల రేట్లు శూన్యం లేదా సున్నాకు సమానం
5. ఆర్థికంగా అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో తక్కువ జననాలరేటు, స్వల్ప మరణాల రేటు మరియు తక్కువ జనాభా వృద్ధి రేట్లు వుంటాయి.

38.4 (బి) జనాభావృద్ధి రేటు దేశ ఆర్థిక వృద్ధిపై ప్రభావం

ఇంతకు మునుపు తెల్పినట్లు, అభివృద్ధి చెందుతూవున్న దేశాలలో అధిక జనాభా వృద్ధి రేటు ఉంటుంది. ఈ విభాగంలో అధిక వృద్ధి రేటు దేశ ఆర్థిక వృద్ధిపై ఎలాంటి ప్రభావం చూపుతుందో అభ్యర్థించాలి. ఇది విశ్లేషించటానికి వివిధ వనరుల పై జనాభా వృద్ధి రేటు ప్రభావాన్ని అభ్యర్థించాలి. అవి 1) మానవ వనరులు, 2) సహజ వనరులు మరియు 3) మూలధన సంచయం ఎ) మానవ-యత్నంతో సమకూరు వనరులు.

మానవ వనరులు - అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు

దేశ జనాభాలోనే మానవ వనరులు అంతర్జాగంగా వుంటాయి. అధిక జననంఖ్య మరియు వేగంగా పెరుగుతున్న భారతదేశంలో అధిక సంఖ్యలో మానవ వనరుల వల్ల అధిక సంఖ్యలో శ్రావికులు లభ్యం అవుతారు. అధిక సంఖ్యలో మానవ వనరుల సృష్టి ఒక ప్రక్క ఆర్థిక బలాన్ని మరోప్రక్క బలహీనతను కల్గిస్తాయి.

మానవ వనరులను పూర్తిస్థాయిలో వినియోగించుకోగల్లితే ఆర్థిక వృద్ధికి దారితీస్తుంది. వినియోగించుకోలేకపోతే దేశ పురోగతి దెబ్బతింటుంది. కేవలం శ్రామికుల సంఖ్య పెరుగుదల వస్తూత్వత్తిని కల్గించదు. సహజవనరులు మరియు మూలధనంతో కూడిన మానవ వనరుల ద్వారానే ఉత్పత్తి కొనసాగుతుంది. అందువల్ల పెరుగుతున్న శ్రామిక సంఖ్యను తగిన ఉపాధిని అందించుటకు అదేస్థాయిలో సహజ వనరులు, మూలధన సేకరణ జరగాల్సివుంది.

భారతదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశంలో పెట్టుబడుల కొరత వుంటుంది. పెరుగుతున్న జనాభావల్ల సహజ వనరుల కొరత కల్గుతుంది. ఈ దేశాలలో వున్న శ్రామికులను వినియోగించుకోగల సామర్థ్యం వుండదు. ఫలితంగా నిరుద్యోగం అధికస్థాయిలో వుంటుంది. అంతేకాక, అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు వలన శ్రామికులకు అదనంగా చేరవారి సంఖ్య పెరుగుతూనే వుంటుంది. అందువల్ల నిరుద్యోగం మరింతగా పెరుగుంది. ఒక ప్రక్క శక్తి పూర్తిగా ఉపయుక్తం కాకపోవుట వల్ల అది పెనుభూతంగా తయారవుతుంది. ఉత్పత్తి ప్రక్రియలో వారి పాత్ర ఏమీవుండదు.

ఆర్థికంగా వృద్ధిని సాధించని అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు అనేక సమస్యలను ఉత్పత్తి ప్రక్రియలో సృష్టిస్తుంది. మానవ శక్తి వనరుల నాణ్యతను తగ్గిస్తుంది. ఆధునిక ఆర్థిక వ్యవస్థలు విజ్ఞాన, పెట్టుబడి సాంద్రత గలవిగా మారుతున్న తరుణంలో ఆధునిక ఉత్పత్తి నైపుణ్యాలు గల నిపుణులు అయిన శ్రామికులు అవసరమౌతారు. అభివృద్ధి చెందుతున్న అక్కరాస్యత స్థాయి చాలా తక్కువ. నిరక్కరాస్యత సర్వత వుంటుంది. నిరక్కరాస్యత నిర్మాలనకు వారిలో నైపుణ్యమును పెంపాందించుటకు అధిక ఆర్థిక వనరులు అవసరమౌతాయి. పై సమస్యలు జనాభా పెరిగేకొద్ది తీవ్ర మవుతాయి.

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పెట్టుబడులకొరత, ఇతర వనరులు పూర్తిస్థాయిలో ఉపయుక్తం కాకపోవుట వలన మానవ వనరుల నాణ్యత అల్పస్థాయిలో వుంటుంది. దీనికి తోడు జనాభా వృద్ధి రేటు వేగంగా పెరుగుట వల్ల సమస్య మరింత క్లిష్టమౌతుంది. అధిక సంఖ్యలో వేగంగా పెరుగుతున్న శక్తి వృద్ధిని, మానవ శక్తి వనరులను నైపుణ్యాలును పెంపాందించవలసిన అనేక సమస్యలను సృష్టిస్తుంది. ఆర్థికాభివృద్ధి సాధనలో పెరుగుతున్న జనాభా ఫలితంగా విస్పృత మవుతున్న శ్రామికుల సంఖ్య అనేక సమస్యలను కల్పిస్తుంది.

2. సహజ వనరులుపై అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు ప్రభావం

భూమి ఉపరితలం ఖనిజాలు, అడవులు మరియు నీరు మొదలగునవి అన్నింటిని కలిపి సహజవనరులుగా వ్యవహరిస్తాము. అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు వల్ల ఈ సహజ వనరులుపై కల్ప ప్రభావాన్ని మనం పరిశేఖించాం.

i) వ్యవసాయ భూమిపై ప్రభావం

ఏదేశంలోనైనా భూమి విస్తీర్ణం స్థిరంగానే ఉంటుంది. దానిలో అధిక భాగం వ్యవసాయ కార్బూకమాల కొరకు వినియోగించటం జరుగుతుంది. అయితే, అధికంగా జనాభా పెరుగుదల వల్ల ఇతర అవసరాలైన రోడ్లు, ఫ్యాక్టరీలు, గృహాల కొరకు భూములను కేటాయించవలసి వస్తుంది. ఫలితంగా వ్యవసాయ కార్బూకలాపాల విస్తరణ జరగదు. కొద్ది మేరకు మాత్రమే మనం వ్యవసాయం కొరకు భూములను విస్తరించగల్లుతాం. బంజరు భూములను సేద్యంలోనికి తీసుకొని రాగల్లుతాం. జనాభా పెరుగుదల వలన తలనరి భూమి వినియోగ పరిమాణం తప్పని సరిగా తగ్గుతుంది. పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల శ్రామిక శక్తి లేదా శ్రామికులు పెరిగి అనేక సమస్యలు కల్గుతాయి. భూమికొరకు పోటీ పెరిగి

ఉదా ॥ భారతదేశంలో 1990-91 సంవత్సరిలో 59% వ్యవసాయ భూ కమతాలు పొక్కారు కన్నా చిన్నవి. చిన్న కమతాల వల్ల వ్యవసాయ భూమి వృధా అవుతుంది. పెట్టుబడులకు తగిన ప్రతిఫలంచేకూరదు. భూమి ఉత్పాదకత దెబ్బతింటుంది. చిన్న రైతులు వ్యవసాయంలో ఎలాంటి పురోగతి సాధించలేదు. కనీసం తగిన పెట్టుబడులను సమకూర్చుకోలేని స్థితి కల్గుతుంది. వ్యవసాయానికి కావలసిన భూమి పరిమాణం పెరగటంలేదు లేదా చాలా తక్కువగా పెరుగుతుంది. అందువలన ఉన్న భూమిని చాలా సాంద్రవ్యవసాయ పద్ధతిలో ఉపయోగించి వలసి వస్తుంది. భూమి కొరత వల్ల ఖాళీగా ఉంచవలసిన భూములను సేద్యం క్రిందకు తీసుకొని రావలసి వస్తుంది. పెరుగుతున్న జనాభా యొక్క ఆహార అవసరాలను తీర్చడానికి సేద్యం క్రిందకు ఎక్కువ భూములను వినియోగించ వలసి వుంది. దీని ఘలితంగా భూసార శైథిల్యం లేదా క్లీషట కల్గుతుంది.

భూమిపై ఎక్కువ మంది ఆధారపడి జీవించవలసి రావడం వల్ల, ఇది ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగితకు దారి తీస్తుంది. అధిక జనాభా ఒకవైపు, వ్యవసాయేతర రంగాలలో ఉపాధి అవకాశాలు లేకపోవటం మరొక వైపు ఉండటం వల్ల గ్రామీణ ప్రాంతాలలో ఎక్కువ మంది అవసరాలకు మించి వ్యవసాయ రంగంలో పనిచేస్తున్నారు. అదనంగావన్న శ్రామికులను వ్యవసాయ రంగం నుండి పట్టణ ప్రాంతాలకు పంపగల్లినా పట్టణాల సంబ్యోదన, వ్యవసాయ భూములు పట్టణాలకు వల్ల తగ్గిపోతాయి. పట్టణ ప్రాంతాలలో పెరుగుతున్న జనాభా కోసం కావలసిన వసతులకొరకు భూములు అవసరమవుతాయి. గృహనిర్మాణాలు, రోడ్లు ఏర్పాట్లు కోసం భూమి వినియోగించవలసి వస్తుంది. వేగంగా జరుగుతున్న పట్టణాలకు వల్ల పారిశ్రామిక కాలుష్యం, మురికివాడలు వలన సమస్యలు ఉత్పన్న మవుతాయి. ఈ సమస్యలవల్ల దేశ ఆర్థిక వృద్ధి దెబ్బతింటుంది.

ii) అడవులపై అధికజనాభా వృద్ధిరేటు ప్రభావం

దేశ ఆర్థిక వృద్ధికి అడవులు పెద్ద స్థాయిలో దోహద పడుతున్నాయి. పర్యావరణ సంతులితం చేయడంలో అడవులు సహకరిస్తున్నాయి. భూసార సంరక్షణకు అడవులు తోడ్పుడుతున్నాయి. పరిశ్రమలకు కావలసిన అనేక ముడి పదార్థాలు అడవులలో లభ్యమవుతున్నాయి. అధిక జనాభా వృద్ధి వలన అడవులు నరికివేతకు గురి అవుతున్నాయి. వ్యవసాయం కొరకు, వంట చెఱకు అవసరాలకు అడవులను నరికి వేస్తున్నారు. ఘలితంగా భూసారం శిథిలం అవుతుంది. ఆర్థిక వ్యవస్థకు కావలసిన ముడి పదార్థాల లభ్యత దుర్దఫం అవుతుంది.

అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు వల్ల అడవులు హరించివేయబడుతూ ఆర్థికాభివృద్ధికి విఫూతం కల్గుతుంది.

iii) ఖనిజాల పై ప్రభావం

దేశ ఆర్థిక వృద్ధిలో ఖనిజాలు ఒక ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తున్నాయి. ఏదేశంలోనైన ఉండు ఖనిజాలు పరిమితంగానే వుంటాయి. అవి పారిశ్రామిక ముడి పదార్థాలుగా ఉపయోగపడుతున్నాయి. బోగ్గు, సహజ నూనెలు ఖనిజాలను మొదలైన ముఖ్యమైన శక్తి వనరులను పునరుత్సృతి చేయలేదు. వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల, అధిక జనసంబ్యోదన అధిక ఖనిజాలు అధిక మొత్తంలో వెలికితీసి వినియోగిస్తున్నారు.

అందువల్ల ఖనిజనిక్షేపాలు హరించి వేయబడుతున్నాయి. భవిష్యత్తులో దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధిని ఇది తీవ్రంగా ప్రభావితం చేస్తుంది.

3. మూలధన సంచయనం పై అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు ప్రభావం

ఆర్థిక వృద్ధి సాధనలో పెట్టుబడి/మూలధనం ఒక ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నది. ఒక దేశంలో వున్న మూలధన నిల్వలు ఆదేశ ఆర్థిక వృద్ధిస్థాయిని నిర్ణయిస్తాయి. ఆర్థికంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో శీప్రుంగా పెరుగుతున్న జనాభావల్ల వినియోగవ్యాయం పెరుగుతూ వుంటుంది. ఆహారం, నీరు, దుస్తులు, గృహాలు, రవాణా, విద్య, విద్యుత్చక్కి, వైద్యసదుపాయాలు మొట్టాంటే అవసరాలు వేగంగా పెరగటం వల్ల వినియోగం పెరుగుతుంది. ఘలితంగా, పెట్టుబడికి కావలసిన వనరులు, పెరుగుతూ వున్న జనాభా అవసరాలకు కేటాయించటం వల్ల పెట్టుబడుల కొరత ఏర్పడుతుంది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ప్రజల తలసరి ఆదాయం మరియు వారి జీవన ప్రమాణాలను పెంపాందించటానికి అవసరమయ్యే మూలధన సంచయనం, పెరుగుతున్న అధిక జనాభా వల్ల తగిపోతుంది. పైవిధంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆర్థిక వ్యవస్థలను అధిక జనాభావృద్ధిరేటు తీవ్రంగా దెబ్బతీస్తుంది. ఉదాహరణకు భారతదేశంలో స్వతంత్రం వచ్చిన తరువాత జాతీయాదాయంలో పెరుగుదల, తలసరి ఆదాయ పెరుగుదల రేటుకన్నా ఎక్కువగానే వుంది. 1951-1996 దేశ జాతీయాదాయం సగటు పెరుగుదల రేటు 4 శాతం కాగా, తలసరి ఆదాయాలు పెరుగుదల రేటు కేవలం 1.8 శాతం గానే వుంది. ఎనిమిదో పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో (1992-97) జాతీయాదాయ పెరుగుదల రేటు 5.6 శాతంగా వుండగా, అదే కాలంలో ప్రజల తలసరి ఆదాయాలపెరుగుదల కేవలం 3.8 శాతం మాత్రమే. దీనిని బట్టి మనం అర్థంచేసుకోవలసిన అంశం, వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల, మనం జాతీయాదాయంలో తగినంత వృద్ధి సాధించిన తర్వాత కూడా, ప్రజల ఆదాయాలు తగినంతగా పెరగలేదు. అధిక జనాభా వృద్ధి ప్రగతి ఘలాలను హరించివేస్తుంది. పై విధంగా అధిక జనాభావృద్ధి రేటు మూలధన సంచయనం పై ప్రతికూల ప్రభావాన్ని కల్గిస్తుంది. పెరుగుతున్న వినియోగ అవసరాలను తీర్చుటకై అధిక మొత్తంలో వనరులను ఉపయోగించటం వలన ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉత్సాహకతను, దాని సామర్థ్యాలను పెంచుటకు కావలసినంతగా వనరులు లభ్యం కావటంలేదు. భవిష్యత్త ఆర్థిక వృద్ధి రేటును ఈ పరిస్థితులు దెబ్బతీస్తాయి.

పై విశేషమను అనుసరించి, అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆర్థిక వ్యవస్థలలో వృద్ధి రేటును పెరుగుతున్న జనాభా వృద్ధి రేటు మందగింపజేస్తున్నాయి. అని అవగతమౌతుంది. ఒక వేళ జనాభా అల్పస్థాయిలో పెరుగుతున్నట్లు అయితే, ఈ దేశాల ఆర్థిక వ్యవస్థలలో అధిక స్థాయిలో ఆర్థికవృద్ధిని సాధ్యపడుతుంది. అంతేకాక ప్రజల ఆదాయ స్థాయిలో తగిన పెరుగుదలను పెంపాందించవచ్చును.

దేశాల ఆర్థికవృద్ధి, దేశాల జనాభా వృద్ధిరేటును దేశ జనాభా వృద్ధిరేటు ఆయాదేశాల ఆర్థిక వృద్ధి రేటును పరస్పరం ప్రభావితం చేస్తాయి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఒక సంకటణ్ణితిలో ఉంచబడ్డాయి. అవి వృద్ధి వైపు పయనించడానికి ప్రయత్నించే సమయంలోనే జనాభా వృద్ధి ఆర్థికవృద్ధికి మించి పెరిగిపోవుటం వలన వృద్ధి ప్రక్రియ దెబ్బతింటుంది. ఆయాదేశాలు తమ దేశ జనాభా పెరుగుదలను నియంత్రించగల్లితేనే ఆర్థిక వృద్ధి సాధన వేగవంతంగా సాగి తమ దేశ ప్రజల ఆర్థిక స్థితిగతులను మెరుగుపర్చుకోగలవు.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ దేశాల ఆర్థిక వృద్ధిని, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అధిక జనాభా పెరుగుదల రేటు ప్రతికూలంగా ప్రభావితం చేస్తుంది. ఆర్థిక వనరులపై అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు ఎక్కువగా ఉంటుంది.
- ◆ పెట్టుబడుల కొరక వల్లన అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో వన్న అధిక శ్రామిక శక్తి పూర్తి స్థాయిలో ఉపయుక్తం కావటం లేదు. అధిక జనాభా వృద్ధి రేటు వలన అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో శ్రామిక సంఖ్య గణనీయంగా పెరుగుతూ ఉత్పత్తి కార్బూక్రాలను కష్టతరం చేస్తున్నాయి. అందువలన, ఈ ఆర్థిక వ్యవస్థలో అధిక శ్రామిక శక్తి లేదా అధిక జనాభా ఒక సంపదగా కాక ఒక ఆర్థికభారంగా మారుతున్నది.
- ◆ అధిక జన సంఖ్య మరియు వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వలన వ్యవసాయ భూకమతం విభజన మరియు విఫుటనలకు దారితీసి వ్యవసాయ రంగంపై అధిక ఒత్తిడిని కళ్ళిస్తున్నది. దీనివల్ల భూసారం దెబ్బతింటుంది. ప్రచ్చన్న నిరుద్యోగిత కల్గుతుంది. అధిక జనాభా వల్ల పట్టణీకరణ జరిగి అనేక సమయాలు సృష్టించబడుతున్నాయి.
- ◆ వ్యవసాయ భూములకు డిమాండు పెరగటం వంట చెఱకు, ఇతర అవసరాల కొరకు అడవులు నరికివేతకు గురై భూసారం తగ్గటం, వరదలు, వివిధ శీతోష్ణితి గతులలో మార్పులు మొదటి. అంశాలు చోటుచేసుకుంటున్నాయి.
- ◆ వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల భిన్నిణాల వెలికి తీత పెరిగి, పూర్తిగా వినియోగించబడటం వలన భవిష్యత్త వృద్ధిరేటు దెబ్బతింటుంది.
- ◆ అధిక జనాభా మరియు శీఫ్రు గతిన వృద్ధిరేటు వలన వినియోగం పెరుగుతుంది. వినియోగ వ్యయం పెరగటం వలన పొదువురేటు మరియు మూలధన సంచయనం తగినంతగా పెరగవు. వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా అవసరాలు తీర్చటానికి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఆర్థిక వనరులు హరించవేయబడుతున్నాయి.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 38.2

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో మూలధన సంచయాన్ని పెంచుతుంది.
2. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో అధిక జనాభా ఉత్పాదక ఆస్థిగా పరిగణించవచ్చును.
3. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో వన్న సహజ వనరులను పూర్తిగా వినియోగించుకొనాలంటే జనాభా వృద్ధి రేటు వేగంగా పెరగాలి.
4. వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వృద్ధిరేటు వల్ల వినియోగ వస్తువులకు డిమాండ్ పెరిగి శీఫ్రు ఆర్థిక వృద్ధికి దోహరకారి అవుతుంది.

5. అధిక జనాభా వల్ల అటవీ సంపద పూర్తిగా వినియోగమవుతుంది.
6. అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆర్థికవ్యవస్థలలో వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్లనే ప్రస్తుతం వున్న ఆదాయ స్థాయిలు నిలకడగా ఉంచబడుతున్నాయి.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. జనాభా వృద్ధి రేటు అనగానేమి?
2. దేశ ఆర్థిక వృద్ధి జనాభా వృద్ధిరేటును ఎలా ప్రభావితం చేస్తుందో వివరింపుము.
3. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో శీప్రూంగా పెరుగుతున్న అధిక జనాభా వృద్ధిరేటు మానవ మరియు సహజ వనరులపై ఎలాంటి ప్రభావాన్ని కల్గిస్తుందో వివరణాత్మకంగా తెల్పుము.
4. భారతదేశంలో వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వృద్ధిరేటు మూలధన సంచయనంపై ఎలాంటి ప్రభావం చూపిస్తుందో వివరింపుము.

సమాధానములు

38.1 పాత్యంతర ప్రశ్నలు

- i) తప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు iv) తప్పు v) తప్పు

38.2 పాత్యంతర ప్రశ్నలు

- i) తప్పు ii) తప్పు iii) తప్పు iv) తప్పు v) తప్పు vi) ఒప్పు.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. సెక్షన్ 31.3 చదవండి.
2. సెక్షన్ 31.4 a చదవండి.
3. సెక్షన్ 31.4 b(1) చదవండి.
4. సెక్షన్ 31.4 b(3) చదవండి.

39. భారతదేశ జనాభా

(Population of India)

39.1 ఉపోద్ధాతుం

మీరు క్రిందటి పారంలో ఒక దేశంలో మానవశక్తి వనరులను ఆ దేశ జనాభా సమకూరుస్తుంది. అనే విషయాన్ని నేర్చుకున్నారు. ఒక దేశంలోని మానవ వనరుల లక్ష్మణాలను తెలుసుకొనటం అత్యవసరం. జనసంఖ్య, జనాభా వృద్ధిరేటు, దాని లింగనిష్టత్తు, వయాపంపిణి, అక్షరాస్యత స్థాయి మొమ్మా. అనేక మానవ వనరుల అంశాలు అధ్యయనం చేయవలసి వుంది. ఈ పారంలో మనం భారతదేశ జనాభా మరియు వివిధ జనాభా సమస్యలు, వాటి పరిష్కార మర్గాలు గురించి నేర్చుకుంటాం.

39.2 లక్ష్మీలు

ఈ పారం చదివిన తర్వాత మీరు ఈ క్రింది అంశాలు తెలుసుకుంటారు.

- ◆ భారతదేశ జనాభా పరిమాణం మరియు గత దశాబ్దాల కాలంగా దాని వృద్ధి
- ◆ 1921 సంగా నుండి భారతదేశ జనాభా వృద్ధి రేటును వివరించుట.
- ◆ భారతదేశ జనాభా నిర్వాణంను వివరించుట
- ◆ అధిక జనాభా వల్ల భారతదేశంకు కలుగు పలు సమస్యలు వివరించుట
- ◆ జనాభా సమస్యల పరిష్కారానికి తగు పరిష్కార మర్గాలను సూచించుట

39.3 జనాభా పరిమాణం మరియు జనాభా వృద్ధి

ఎ) జనాభా పరిమాణం (Size of Population)

ఒక నిర్రిత కాలంలో దేశంలో నివసించే జనాభాను ఆదేశ జనసంఖ్యగా పేర్కొనువచ్చును. ప్రతి పదిసంవత్సరాల కాలానికి ఒకసారి దేశంలోని జనాభాను లెక్కించటం జరుగుతుంది. ఈ ప్రక్రియను ‘జనాభా లెక్కింపు’ (census) అందురు. భారతదేశంలో 1991లో ఒకసారి మరియు చివరిగా 2001లో జనాభాలెక్కల సేకరణ నిర్వహించారు. మార్పినెల ఒకటి నాటికి దేశంలో వున్న జనసంఖ్యను ‘జనాభా లెక్కలు’ తెలియజేస్తాయి. ఉదాహరణకు 1991 సంవత్సరపు జనాభాలెక్కల ప్రకారం భారతదేశపు జనాభా 84.63 కోట్లు. దీని అర్థం భారతదేశం జనసంఖ్య మార్పినెల ఒకటో తారీఖు నాటికి 84.63 కోట్లుమంది. జనాభా లెక్కలు కేవలం జనసంఖ్యనే కాక, జనాభా అంశాలైన లింగనిష్టత్తు, వయా నిష్టత్తు, జనాభా వృద్ధిరేటు, అక్షరాస్యతరేటు, జనసాంధ్రత మొదలగు అంశాలను తెలియజేస్తాయి.

పట్టిక 39.1 లో 1901 సంగా వివిధ జనాభా లెక్కింపుల వివరాలు పొందుపర్చబడ్డాయి.

పట్టిక 39.1

భారతదేశ మొత్తం జనాభా

సంగ.	జనాభా	సంవత్సరం	జనాభా(కోట్లలో)
1901	23.8	1951	36.10
1911	25.2	1961	43.92
1921	25.1	1971	54.81
1931	27.9	1981	68.33
1941	31.87	1991	84.43

పై సమాచారంను ఆధారంగా చేసుకొని భవిష్యత్తు జనసంఖ్యను మనం అంచనావేయగల్గుతాము. దీనికి సంబూహితా శాస్త్రం పద్ధతులు సహకరిస్తాయి. 1996 లో భారతదేశ జనసంఖ్య 93.4 కోట్లగా అంచనా వేశారు. ఈ విధంగా 100కోట్ల దిశగా మనజనాభా పెరుగుదల పయనిస్తున్నది. 1901 నుంచి నేటివరకు జనాభా 4 రెట్లు పెరిగింది. 1941 సంగా నుంచి మూడురెట్లకు పైగా పెరిగింది. 90 సంగాల కాలంలో 1901 నుండి 1951 తర్వాత జనాభా 70% పెరిగింది.

ప్రస్తుత భారతదేశ జనాభా అధిక సంఖ్యలో వుందా? ఈప్రశ్నకు సమాధానం తెల్పుదాం.

చైనా తర్వాత జనాభా విషయాలలో ప్రపంచంలో రెండవ పెద్దదేశం భారతదేశం. ప్రపంచం మొత్తం జనాభాలో 16శాతం మంది భారతదేశంలో ఉన్నారు. ప్రపంచ జనాభాలో ప్రతి ఆరుగురిలో ఒక్కరు భారతీయుడు. కేవలం నాలుగు ప్రపంచ దేశాలు (చైనా, అమెరికన్, బ్రెజిల్ మరియు ఇండోనేషియా) మాత్రమే మనదేశంలోని ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర జనాభాను మించి జనాభా కల్గి ఉన్నాయి అనటం అతిశయోక్తి కాదు. కానీ భూ విస్తృతంలో ప్రపంచ మొత్తం విస్తృతంలో 2.42 శాతం మాత్రమే భారతదేశం కల్గివుంది. అందువల్లనే, జనాభా విస్తృతం ఆధారంగా పోల్చినపుడు భారతదేశంలో అధిక జనాభా కలదు.

బి) జనాభా వృద్ధి (Population Growth)

భారతదేశంలో జనసంఖ్య అధికంగానే కాకుండా జనాభావృద్ధి రేటు వేగంగా పెరుగుతుంది. పట్టిక 39.1 ని గమనించినట్లయితే, ప్రతి దశాబ్దం కాలంలోను జనాభాలో పెరుగుదల వృద్ధి ఎక్కువ గానేవుంది. 1951-61 దశాబ్దం కాలంలో జనాభా వృద్ధి 7.8 కోట్ల. ఇది బ్రిటిష్ లో దేశం జనాభాకు ఒకటిస్వర రేట్లు. 1971-81 దశాబ్దకాలం జనాభా వృద్ధి 13.5 కోట్ల. ఇది బ్రిటిష్ (UK) దేశ జనాభాకు రెండుస్వర రెట్లు అధికం. 1961-71 దశాబ్దకాలంలో జనాభావృద్ధి 10.8 కోట్ల. ఇది జపాన్ దేశం లోని జనాభాలో $\frac{3}{4}$ వంతు. మరియు 1981-91 లోని జనాభా వృద్ధి 16.3 కోట్ల ఇది జపాన్ దేశ జనాభా కన్న అధికం.

ప్రతి నిముషంనకు భారతదేశ జనాభాకు 34 మంది జత అవుతున్నారు. అయితే ఈ సంఖ్య ఇండోనేషియాలో 5గాను జపాన్ లో 01 గా కలదు. ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదల సుమారు 173 మంది ప్రతినిముషంనకు భారతదేశం వాటా ప్రపంచ జనాభా పెరుగుదలలో ఎక్కువగా కలదు. పై విషయాలన్నింటిని బట్టి మనకు తెలుస్తున్న అంశం భారతదేశ జనాభా ఎక్కువగా వుంది మరియు పెరుగుతుంది. జనాభా వృద్ధి రెట్లను పట్టిక 39.2లో వున్న గణాంకాలు ఈ విషయాన్ని తెలియజేస్తున్నాయి. పట్టిక 39.2లో భారతదేశ జనాభా వృద్ధి రెట్లు పొందుపర్చారు.

పట్టిక 39.2

భారతదేశ జనాభా వృద్ధిరేట్లు

గణన సంవత్సరం	జనాభా	పెరుగుదల/తగ్గుదల	వృద్ధిరేటు
		కాలంలో దశాబ్దకాలంలో	
1901	23.8	-	-
1911	25.2	5.76	0.56
1921	25.1	-0.31	-0.03
1931	25.9	11.00	1.04
1941	31.87	14.22	1.33
1951	36.10	13.31	1.25
1961	43.92	21.51	1.96
1971	54.81	24.80	2.20
1981	68.33	24.66	2.22
1991	84.63	23.50	2.11

భారతదేశ జనాభా వేగంగా పెరుగుతుంది. 1921లో జనాభా వృద్ధి చాలా స్వల్పంగా ఉంది. 1901 నుండి 1921 మధ్యకాలంలో జనాభా పెరుగుదల సంవత్సరంనకు కేవలం 0.27 శాతం. 1921 సంగా నుండి భారతదేశ జనాభా “గొప్ప విభాజక సంవత్సరం”గా పేర్కొంటారు. పట్టిక 39.2లో ‘3’లో వరుసలో జనాభా వార్షిక వృద్ధి శాతంను చూపుట జరిగింది. 1951 సంగా నుండి జనాభా వృద్ధి శీఫ్తుంగా పెరిగింది. అధిక జనాభా మరియు వార్షిక జనాభా వృద్ధి 2శాతం పైగా వుండుటం అందోళన చెందవలసిన స్థితి. 1981-91 దశాబ్దకాలంలో చైనా జనాభా పెరుగుదల 1.5 శాతంకాగా, అదేకాలంలో భారతదేశ జనాభా 2.11 శాతం పెరుగుదలను పొందింది. ప్రస్తుతం జనాభా వృద్ధి రేటులో భారతదేశం చైనాను మించిపోయి ఈ దశాబ్దంలో ప్రపంచంలో జనాభా అత్యధికంగా గల దేశంగా నిలచిపోయింది.

ఇప్పుడు మనం భారతదేశంలో జనాభా వేగంగా పెరగడానికి గల కారణాలు తెల్పుకుండాం. భారతదేశం అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం. క్రిందటి పారంలో తెల్పినట్లు, ఆర్థిక వృద్ధి జరుగుతున్న దేశాలలో జనాభా వృద్ధిరేట్లు మూడు దశలుగా ఉంటాయి. భారతదేశం జనాభా దశలలో రెండవ దశలో వుంది. ఈ దశలో మరణాల రేటు గణనీయంగా తగ్గి, జననాలరేట్లు నిదానంగా తగ్గుతుంది. అందువల్ల జనన మరణాల మధ్య అంతరం పెరుగుతుంది. అదే జనాభా వృద్ధి రేటు. 1901 సంగా నుండి జననాల, మరణాల రేట్లను పట్టిక 39.2 లో చూపించాము. వరుస ‘3’లో దశాబ్దంలో జనాభా సహజ పెరుగుదలను చూపించాయి.

పట్టిక 39.3

వార్షిక వృద్ధిరేటు 1000 మందికి

కాలం	జననాల రేటు	మరణాల రేటు	సహజ వృద్ధి
	(1)	(2)	(3)
1901-1911	49.2	42.6	6.6
1911-1921	48.1	48.6	-0.5
1921-1931	46.4	36.3	10.1
1931-1941	45.2	31.2	14.0
1941-1951	39.9	27.4	12.5
1951-1961	41.7	22.8	12.5
1961-1971	41.2	19.0	22.2
1971-1981	37.2	15.0	22.2
1981-1991	32.5	11.4	21.1

జనాభా పరిణామంలోని రెండవ దశలో భారతదేశం ఉంది. 39.3 పట్టికను పరిశీలించిన, మరణాలరేటు తగ్గుదల జననాల రేటు తగ్గుదల కన్నా ఎక్కువగా ఉందనే విషయం తెలుస్తుంది.

వేగంగా జనాభా వృద్ధి చెందటం, జనాభా వృద్ధిరేటు అధికంగా ఉండటంవల్ల భారతదేశ జనసంఖ్య అధిక స్థాయిలో ఉంది. అధిక జనసంఖ్య వల్ల కొద్దిపొటి పెరుగుదల రేటు పెరిగినా మొత్తం జన సంఖ్యను అధిక జనసంఖ్య కలుస్తుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ ఒక దేశ జనసంఖ్య అంటే అర్థం ఒక దేశంలో నివసించు ప్రజల సంఖ్య ఇది ఒక నీర్ణీత కాలపరిమితి చెందింది. ప్రజల సంఖ్యను లెక్కించు ప్రక్రియను (సెన్సస్) ‘జనాభా లెక్కింపు’ అంటారు.
- ◆ భారతదేశంలో జనాభా లెక్కింపు ప్రతి పదిసంవత్సరాలకు ఒక్కసారి నిర్వహిస్తారు. చివరిసారిగా జనాభా లెక్కింపు నిర్వహణ 2001 లో చేపట్టారు.
- ◆ భారతదేశ జనసంఖ్య పరిమాణం చాలా ఎక్కువ. 16 శాతం ప్రపంచ జనాభా భారతదేశంలో ఉంది. ప్రపంచ భూ విస్తీర్ణంలో కేవలం 2.4% మాత్రమే మనదేశం కల్గివుంది. మనదేశంలో జనాభావృద్ధి రేటు చాలా ఎక్కువ.
- ◆ మనదేశంలో అధిక జనాభా వృద్ధి రేటుకు గల ప్రధాన కారణం మరణాల రేటు వేగంగా తగ్గటం.

39.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.
 - i) జనాభా లెక్కలు కేవలం ఒక దేశంలోని జనసంఖ్యకు సంబంధించిన సమాచారం ఇస్తాయి.
 - ii) 1901 నుండి భారతదేశ జనసంఖ్య వేగంగా పెరుగుతూనే ఉంది.
 - iii) అధిక జనాభావృద్ధికి మనదేశంలో గల ప్రధాన కారణం మరణాల రేటు వేగంగాతగ్గి మరొక ప్రక్క జననాల రేటు నెమ్ముదిగా తగ్గటం.
2. భారీలను సరియైన పదాలతో పూరించండి.
 - i) 1991 నాటి భారతదేశ జనసంఖ్య కోట్లు (84.63, 87.43)
 - ii) 1981 - 1991 మధ్యకాలంలో జనన, మరణ రేట్లు మనదేశంలో మరియు వేయికి. (25.10, 32.5, 11.4)
 - iii) భారతదేశపు సంవత్సరిక జనాభా వృద్ధిశాతం 1981-91 కాలంలో (2.22, 2.11)
 - iv) భారతదేశంలో జనాభా లెక్కింపు నిర్వహించునది సం॥లకు ఒకసారి (5, 10)
 - v) తదుపరి జనాభా లెక్కింపు ప్రక్రియ మనదేశంలో నిర్వహించేది (2001, 2005)

39.4 జనాభా నిర్మాణం (Structure of Population)

ఈ విభాగంలో మనం భారతదేశపు జనాభా లక్ష్ణాలు తెల్పుకుండాం.

జనాభా అంశాలు అయిన వయోపంపిణి, లింగ నిప్పుత్తి, గ్రామీణ - పట్టణ జనాభా విస్తరణ, ఆక్షరాస్యత స్థాయి మరియు జనసాంద్రత మొ॥నవి ఒక్కొక్క దానిని గురించి చర్చించుదాం.

i) లింగనిప్పుత్తి

లింగనిప్పుత్తి అనగా జనాభాలో ట్రై పురుషుల నిప్పుత్తిని లెక్కించటం. ఇది నిప్పుత్తిలో ఉంటుంది. లింగనిప్పుత్తి ప్రతి వేఱ మంది పురుషులకు గల ట్రైల సంఖ్య తెలుపుతుంది. దీనిని లెక్కించడానికి కింది ఫార్ములా / సూత్రం ఉపకరిస్తుంది.

$$\text{లింగనిప్పుత్తి} = \frac{\text{మొత్తం ట్రై జన సంఖ్య}}{\text{మొత్తం పురుష జన సంఖ్య}} \times 1000$$

భారతదేశంలో 1901 నుంచి వన్న (పట్టిక 39.4 లో) లింగనిష్టతి వివరాలు

పట్టిక 39.4

సంవత్సరం	లింగనిష్టతి	సంవత్సరం	లింగనిష్టతి
1901	972	1951	946
1911	964	1961	941
1921	955	1971	930
1931	950	1981	934
1941	945	1991	929

పై పట్టిక పరిశీలించిన భారతదేశంలో లింగనిష్టతిలో పురుషులు మొత్తం జనాభాలో ఎక్కువగా ఉన్నారనే విషయం అర్థమవుతుంది. మరియు ఈ నిష్టత్తి నిరంతరం పెరుగుతూ కొనసాగుతుంది. మరొప్రక్క పురుషులు 1000 కి ఉన్న స్థీల సంఖ్య తక్కువగా వుండుటమే కాక, నిలకడగా తగ్గుతుంది. ఈ అంకి 1901 లో 972 కాగా, 1951 లో 946 మరియు 1991 లో 929. అయితే, ఏ అభివృద్ధి చెందిన దేశంలో పురుషులకన్నా స్థీల సంఖ్య తక్కువగా లేదు.

పట్టిక 39.4 లో ఇవ్వబడిన అంకెలు దేశం మొత్తంనకు చెందినవి. వివిధ రాష్ట్రాల విషయంలో వన్న లింగనిష్టతులలో వ్యతియాసాలు కలవు. ఉదాహరణకు కేరళలో లింగనిష్టతి 1036 కాగా, ఉత్తర ప్రదేశ్లో ఇది కేవలం 879 మాత్రమే. స్థీల నిష్టత్తి మనదేశంలో తక్కువగా వుండుటానికి గల ప్రధాన కారణాలు : జనాభా లెక్కింపులో స్థీలసంఖ్య సక్రమంగా లేక పోవుటం, స్థీహోదా సమాజంలో తక్కువగా వుండటం శౌష్టవాహినీలోపం, బాల్య వివాహాలు వల్ల స్థీల మరణాలరేటు ఎక్కువగావుండుటం, అక్షరాస్యత తక్కువగా ఉండటం మొదటి.

ii) వయోపంపిణి

వయో పంపిణి అనగా వివిధ స్థాయి వయస్సు గల వ్యక్తుల నిష్టత్తి మొత్తం జనసంఖ్యలో గుర్తించటం. జనసంఖ్య మూడు వయో గ్రూపులుగా విభజించారు.

- (1) 15 సం॥ కన్నా తక్కువ వయస్సుగలవారు (2) 15-59 సం॥ మధ్య వయస్సులు
- (3) 69 సం॥ మరియు ఆపైన వారు.

15-59 సం॥ మధ్య వయస్సు కలవారు పనిచేయు వయస్సు గల గ్రూపు. పిల్లలు లేదా 15సం॥ కన్నా తక్కువ వయస్సు గలవారు, 60 సం॥ ఆపైన వయస్సుగల వృద్ధులు ఆధారపడిన జనాభాగా వ్యవహరిస్తారు.

మనదేశంలో 15 సం॥ కన్నా తక్కువ వయస్సు గల పిల్లల సంఖ్య మొత్తం జనాభాలో 1980 సం॥లో 40 శాతం మరియు 1992 సం॥లో 35.5 శాతం 60 సం॥ అంతకన్నా పైన వయస్సుగల వృద్ధులు సంఖ్య ఇదేకాలంలో మొత్తం జనాభాలో 6.5 నుంచి 6.65 శాతంగా వుంది. ఈ రెండు గ్రూపుల మొత్తం జనాభాలో 42 శాతంగా ఉంది. ఈ మొత్తంను అనుత్పాదక వినియోగ దారులుగా పిలుస్తారు. పనిచేయు గ్రూపు పై ఆధారపడి జీవించటం వల్ల ఏర్పడిన భారం అధికంగా వుంది. దీనిని బట్టి మొత్తం జనాభాలో పనిచేయు వయస్సు గల వారి సంఖ్య పెరుగుతుందనే విషయం తెలుస్తుంది. ఉద్యోగాల కొరకు వేచివన్న వారిసంఖ్య ఎక్కువగా ఉండనే విషయం తెలుస్తుంది.

ఇతరులపై ఆధారపడి లేదా పనిచేయగల వయస్సు గల వారిపై ఆధారపడి పున్నవారి నిష్పత్తిని ‘ఆధారిత నిష్పత్తి’ అంటారు.

$$\text{ఆధారిత నిష్పత్తి} = \frac{\text{ఆధారిత జనాభా శాతం}}{\text{పనిచేయు జనాభా శాతం}} \times 100$$

iii) గ్రామీణ - పట్టణ జనాభా పంపిణి

భారతదేశంలో గ్రామీణ ప్రజల సంఖ్య మొత్తం జనాభాలో పట్టణ జనసంఖ్య కన్నా ఎక్కువ నిష్పత్తిలో ఉన్నారు.

1901 సం॥ నుండి భారతదేశంలోని గ్రామీణ - పట్టణ జనాభా విస్తరణను పట్టిక 39.5 లో తెలియచేసారు.

పట్టిక 39.5

సం॥	గ్రామీణ	పట్టణ (శాతం)	సం॥	గ్రామీణ	పట్టణ (శాతం)
1901	89.2	10.8	1951	82.7	17.3
1911	89.7	10.3	1961	32.0	18.0
1921	88.8	11.2	1971	80.1	19.9
1931	88.0	12.0	1981	76.7	23.3
1941	86.1	13.9	1991	74.3	25.7

సుమారు 3/4 వంతు భారతదేశపు జనాభా గ్రామీణ ప్రాంతాలలోనే నివసిస్తున్నది. అందువల్ల భారత ఆర్థిక వ్యవస్థను గ్రామీణ ఆర్థిక వ్యవస్థ అని పిలుస్తారు. మనదేశంలోని ప్రజల ముఖ్యవృత్తి వ్యవసాయం. అయితే గ్రామీణ జనాభా నిష్పత్తి 1901-1991 మధ్య కాలంలో 89.2 శాతం నుండి 74.3 శాతంకు తగ్గింది. అయినపుటికి ఈ తగ్గుదల అంత గణనీయమైంది కాదు.

iv) జనసాంద్రత

జనసాంద్రత అనగా ఒక చదరపు కిలోమీటరు విస్తీర్ణంలో నివసించుచున్న ప్రజల సంఖ్య. జనసాంద్రతను లెక్కించుటకు మొత్తం దేశ జనాభాను దేశంలోని భూవిస్తీర్ణంతో భాగించాలి.

$$\text{జనసాంద్రత} = \text{మొత్తం జనసంఖ్య} / \text{మొత్తం దేశ భూ విస్తీర్ణం}$$

ఏదేశంలోనైనా భూ విస్తీర్ణ మార్పు లేకుండా స్థిరంగా వుంటుంది. పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల జనసాంద్రత పెరుగుతుంది. జనసాంద్రతను దిగువ పట్టిక 39.6లో పొందుపర్చబడింది.

పట్టిక 39.6

సం॥	జనసాంద్రత	సం॥	జనసాంద్రత
1901	77	1951	117
1911	82	1961	142
1921	81	1971	177
1931	90	1981	216
1941	103	1991	274

జనాభా పెరుగుదల వల్లనే, జనసాంద్రత కూడా 1951 నుంచి పెరుగుతూనే ఉంది. భారతదేశం వ్యవసాయ ప్రధానమైన దేశం అవటం వల్ల, అధికజనాభావల్ల మరియు జనసాంద్రత వల్ల భూమి కొరకు ఒత్తిడి పెరుగుతూ భూమికి డిమాండ్ పెరుగుతుంది.

v) అక్కరాస్యతా రేటు

వ్యక్తికి చదువుట, ప్రాయమట మరియు ఏదైన ఒక భాషలో అవగాహన చేసుకోగల్ల పరిజ్ఞానం కల్గివుంటే 'అక్కరాస్యదు'గా పరిగణిస్తారు. 1991 జనాభా లెక్కల ప్రకారం అక్కరాస్యతారేటు లెక్కింపు జనాభాలో 7 సం॥ అంతకన్నా ఎక్కువ వున్న వారిని ఆధారంగా లెక్కించడం జరిగింది. 1951 సం॥లో అక్కరాస్యతారేటు కేవలం 16.7 శాతం. అందులో పురుషులు 25శాతం మరియు మహిళలు 8 శాతంగా ఉన్నారు. 1991 లో మొత్తం మీద అక్కరాస్యతారేటు 52.2 శాతం అందులో 64.17 శాతం పురుషులు మరియు 39.5 శాతం స్త్రీలు. అక్కరాస్యలుగా ఉన్నారు. అక్కరాస్యతారేటు పట్టణ ప్రాంతాలలో గ్రామీణ ప్రాంతాల కన్నా ఎక్కువగా ఉంది. 1981 లో అక్కరాస్యతారేటు 36.2 శాతం, పురుషులలో ఇది 46.9 శాతం కాగా స్త్రీలు 28.8 శాతంగా ఉన్నారు. 1981 సం॥ మొత్తం నిరక్షరాస్యలు 30.19 కోట్లు మంది మరియు 1991లో ఈ సంఖ్య 32.4 కోట్లుగా ఉంది. అక్కరాస్యతలోని పెరుగుదల జనాభాలోని వృద్ధి వలన కల్గింది.

vi) ఆయుఃప్రమాణం

పుట్టిన శిశువు జీవన కాలంను ఆయుఃప్రమాణంగా వ్యవహరిస్తారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చే నాటికి మనదేశాలలో ఆయుఃప్రమాణం కేవలం 32 సం॥ మాత్రమే. ఇది 1991 సం॥నాటికి 58 సం॥లకు పెరిగింది. 1991-96 సం॥ మధ్యకాలంలో మనదేశంలోని ప్రజల ఆయుఃప్రమాణం 61.2 సం॥గా ఉంది. పురుషులకన్నా స్త్రీల ఆయుఃప్రమాణం ఎక్కువగా ఉంది. 1991-96-04 మధ్యకాలంలో ఇది పురుషులలో 60.6 సం॥ కాగా, స్త్రీలలో 61.7 సం॥లుగా ఉంది. ఏమైనప్పటికి, గ్రామీణ ప్రాంతాలతో పోలిస్తే పట్టణ ప్రాంత వాసుల ఆయుఃప్రమాణం చాలా ఎక్కువగా ఉంది. 1990 సం॥ ఆయుఃప్రమాణం గ్రామీణ భారతంలో 57.4 సం॥కాగా అది పట్టణ ప్రాంతాలలో 64.12 సం॥గా ఉంది.

vii) రాష్ట్రాల మధ్య జనాభా విస్తరణలో తేడాలు

భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాలమధ్య జనాభా సంబంధిత అంశాలలో పలు వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. కేరళ రాష్ట్రంలో 1994 సం॥ నందు జననాలరేటు 17.3 కాగా, తమిళనాడులో 19, ఉత్తర ప్రదేశ్‌లో 35.4, రాజస్థాన్‌లో 33.7 మరియు బీహార్‌లో 32.5 గా ఉంది. మరణాల రేటు 1994లో కేరళ రాష్ట్రంలో 6.0, మధ్యప్రదేశ్‌లో 11.5గా కలదు. 1991 సం॥లో 8 రాష్ట్రాలలో జనాభా వృద్ధిరేటు జాతీయ జనాభా వృద్ధిరేటు కన్నా తక్కువగా ఉంది. అవి గుజరాత్, కర్ణాటక, పంజాబు, ఒరిస్సా, హిమాచల్ ప్రదేశ్, గోవా, తమిళనాడు మరియు కేరళ. అయితే, ఉత్తర ప్రదేశ్, బీహార్, మధ్యప్రదేశ్. మహరాష్ట్రాలలో జనాభా వృద్ధిరేటు చాలా ఎక్కువగా ఉంది. ఒక్క కేరళలో లింగనిపుత్తి శాతం 1000 కన్నా ఎక్కువగా ఉంది. 1991 జనాభా లెక్కల ప్రకారం కేరళలోని లింగనిపుత్తి 1036. హర్యానా, ఉత్తర ప్రదేశ్, పంజాబ్ లలో లింగనిపుత్తి 900 కన్నా తక్కువగా ఉంది.

భారతదేశంలోని వివిధ రాష్ట్రాలలో వున్న అక్కరాస్యత రేటులో తారతమ్యాలు కలవు. కేరళలో పురుషులలో అక్కరాస్యత చాలా ఎక్కువగా 95 శాతం గా ఉంది. దీనికి భిన్నంగా బీహార్‌లో అక్కరాస్యత శాతం కేవలం 55 శాతం

మాత్రమే. ఇదే స్థితి ఉత్తర ప్రదేశ్, రాజస్థాన్లలో ఉంది. స్టీల్ (మహిళల) అక్షరాస్యత స్థితిలో పది తేడాలను రాష్ట్రాల మధ్య గమనించవచ్చు. స్టీల్ అక్షరాస్యత రాజస్థాన్లో 21 శాతం కాగా, కేరళలో ఇది 65 శాతం గా వుంది.

జనసాంద్రత విషయంలో రాష్ట్రాల మధ్య వ్యత్యాసాలు ఉన్నాయి. ధీలీలో అత్యధిక జనసాంద్రత కలదు. ధీలీ జనసాంద్రత 6,139 మందికాగా, అరుణాచల్ ప్రదేశ్ నందు జనసాంద్రత కేవలం 10 మంది మాత్రమే ఉంది.

కేరళ నందు అత్యధిక ఆయుఃప్రమాణాలు 70 సం॥లుగా వుంటే మధ్య ప్రదేశ్లో అత్యల్పంగా 52.2 సం॥ గా ఉంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ అధిక జనసంఖ్య, వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా లక్ష్ణాలతో పాటు మనదేశ జనాభా క్రింది లక్ష్ణాల కల్గి వుంది.
- ◆ లింగనిష్టతిలో తగ్గుదల : మొత్తం జనాభాలో పురుషుల సంఖ్య ఎక్కువగా, స్టీల్ సంఖ్య నిష్టతి తక్కువగా ఉంది.
- ◆ 15 సం॥ లకన్నా తక్కువ వయస్సు గల వారు మరియు 60 సం॥ వయస్సుపైబడినవారు సంఖ్య చాలా ఎక్కువగా ఉంది. ఆధారపడ్డ వారి నిష్టతి జనాభాలో ఎక్కువ.
- ◆ నుమారు 3/4 వంతు భారతదేశం జనాభా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో నివసిస్తున్నారు.
- ◆ జన సాంద్రత భారతదేశంలో వేగంగా పెరుగుతుంది. దీనికి గల కారణం జనాభా పెరుగుదల రేటు ఎక్కువగా ఉండటం.
- ◆ జనాభా పెరుగుదల వల్ల నిరక్షరాస్యుల సంఖ్య ఒక ప్రక్క పెరుగుతుంది. మరో ప్రక్క అక్షరాస్యతారేటు పెరుగుతుంది. స్టీలకన్నా పురుషులలో అక్షరాస్యత రేటు ఎక్కువగా ఉంది. అదేవిధంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలు కన్నా పట్టణప్రాంతాలలో అక్షరాస్యత రేటు ఎక్కువగా ఉంది.
- ◆ జనాభా అన్ని అంశాలలోనూ వివిధ రాష్ట్రాల మధ్య సారూప్యత లేదు. ఉదా : కేరళలో అధిక లింగనిష్టతి, అల్ప జననాలరేటు ఆయుఃప్రమాణాలు కలవు. పై విషయాలలో వివిధ రాష్ట్రాలలోని స్థితిగతులు మధ్య అనేక వ్యత్యాసాలు కలవు.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 39.2

1. క్రింది భాళీలను బ్రాకెట్లలో ఇవ్వబడిన పదాలలో సరియైన పదంతో ఘరించండి.
 - i) 1991 సం॥నాటి భారతదేశపు లింగనిష్టతి (949, 928)
 - ii) మనదేశంలో జనాభా యందు లు కన్నా ఎక్కువగా కలదు.
(పురుషులు/ స్టీలు)
 - iii) భారతదేశంలో ఆధారపడ్డ వారి సంఖ్య (ఎక్కువ, తక్కువ)
 - iv) మనదేశ జనసంఖ్యలో గ్రామీణుల శాతం (50, 75, 90)

- v) వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల జనసాంద్రత (పెరుగును, తగ్గును)
- vi) 1981 నుండి భారతదేశంలో నిరక్షరాస్యుల శాతం (తగ్గుతుంది, పెరుగుతుంది)
- vii) అక్షరాస్యతారేటు లెక్కింపులో జనాభా వయోపరిమితి సం॥ మరియు అంతకన్నా ఎక్కువను తీసుకొంటారు. (5, 7, 15)
- viii) ఆయుఃప్రమాణం గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పట్టణ ప్రాంతాలు కన్నా. (తక్కువ, ఎక్కువ).
- ix) పురుషుల కన్నా స్త్రీలు ఆయుఃప్రమాణం (ఎక్కువ, తక్కువ)
2. క్రింది వాక్యాలలో తప్పు/బప్పులను గుర్తించండి.
- మనదేశ రాష్ట్రాలన్నింటి కన్నా కేరళలో అధిక లింగనిష్టత్తి మరియు అధిక జననాలరేటు ఉంది.
 - పంజాబులో అత్యధిక లింగనిష్టత్తి ఉంది.
 - లింగనిష్టత్తి అంటే 1000 మంది పురుషులకు వున్న స్త్రీల నిష్టత్తి.
 - భారతదేశంలోని జనాభాలో 1/3 వంతు మంది 15 సం॥లోపు వారే.
 - జనసాంద్రత అనగా మొత్తం జనసంఖ్యకు, మొత్తం భూవిస్త్రేషంసుకు మధ్య గలనిష్టత్తి.
 - ఆయుఃప్రమాణం మనదేశంలో 1981 నుంచి పెరుగలేదు.
 - ఆయుఃప్రమాణం మధ్యప్రదేశ్ నందు అత్యల్పం.

39.5 జనాభా సమస్య

ఈ విభాగంలో భారతదేశంలోని జనాభా సమస్యల స్వరూప స్వభావాలను దానివల్ల కలిగే పర్యవసానాలను చర్చించుకుందాం.

భారతదేశం అధిక జనసంఖ్యను కల్గి ఉండటమేకాక అది నిరంతరంగా పెరుగుతూనే వుంది. జనాభా వృధిరేటు ఎక్కువగా ఉంది. అందువలన ప్రతి సంవత్సరం మొత్తం జనసంఖ్యకు కలనే అదనపు జనాభా ఎక్కువగానే ఉంటుంది. ఇలాంటి వృధి అవాంఘనీయమైంది. ఆర్థికవృధి సాధనకు అధిక జనాభా ఒక ప్రతిబంధకం. అంతేకాక, ప్రజల ఆదాయ స్థితి గతులలో పెరుగుదలను నిరోధిస్తుంది. అధిక జనాభా ఫలితంగా, ప్రజల తలసరి ఆదాయాలలో, దేశ జాతీయాదాయంలో పెరుగుదల చాలా స్వల్పంగా ఉంది.

వేగంగా వృధి చెందుతున్న జనాభా ‘పొదుపురేటు’ను ప్రతికూలంగా ప్రభావితం చేస్తుంది. పెరుగుతున్న జనాభా అవసరాలకు దేశ ఆర్థిక వనరులను వినియోగించవలసి వస్తుంది. పెరుగుతున్న జనాభా అవసరాలు అయిన ఆహారం, దుస్తలు, గృహాలు, విద్యావసతి, ఆరోగ్య సదుపాయాల కల్పనకు అధిక సంఖ్యలో వనరులను కేటాయించవలసి వస్తుంది. దీనివల్ల దేశంలో పేదరికం, నిరుద్యోగం సమస్యలు మరింత తీవ్రంగా మారి, అనేక సామాజిక, రాజకీయ ఉద్దేశ్యాలకు దారితీస్తుంది. అవస్థాపన సౌకర్యాలు అయిన విధ్యుచ్ఛక్, రవాణా మొగు వాటి కొరత తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. పై పరిస్థితులవల్ల, మానవ జీవన నాణ్యతలు దిగజారిపోతాయి. ఫలితంగా అల్పస్థాయి అక్షరాస్యతరేటు మరియు ఆయుఃప్రమాణాలు ఏర్పడతాయి. అధిక జనాభా అవసరాలు తీర్చుటకు కావలసిన త్రాగునీరు కొరత, పౌష్టికాహారము, తగిన గృహాలు లేకపోవడం మరియు శిశుమరణాల రేటు ఎక్కువగా ఉండటం జరుగుతుంది.

భారతదేశ జనాభా యొక్క ఒక మంచి లక్షణం దేశంలో మరణాలరేటు వేగంగా తగ్గటం. జనాభాకు వన్న మరోచెడు లక్షణం జననాలరేటు చాలా నిదానంగా తగ్గటం. దేశంలో జనాభా తీవ్రంగా పెరగడానికి గల ప్రబలకారణం అధికంగావన్న జననాల రేటు మరియు నిదానంగా అది తగ్గటం. కనుక, జనాభా సమస్యలను పరిష్కరించవలనంటే దానికి వన్న ఒకమార్గం జననాల రేటును తగ్గించటమే.

జననాలరేటు ప్రభావితం చేయు అనేక అంశాలు సంక్లిష్టమైనవి. అంతతేలికగా జననరేటును మనం తగ్గించటం సాధ్యంకాదు. దీర్ఘకాలంలో జననాల రేటును తగ్గించగల్లుతాము. అందువల్ల, జననాలరేటును తగ్గించటానికి తీవ్రస్థాయిలో కృషి చేయాలి.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ మనదేశ జనాభా సమస్యకు రెండు కోణాలు కలవు.
 - అధిక సంఖ్య
 - వృద్ధిరేటు
- ◆ అధిక జనాభా ఆర్థికవృద్ధిని నిరోధిస్తుంది. ఆర్థికవృద్ధిని పెరిగిన జాతీయాదాయం సూచిస్తుంది. అధిక జనాభా వల్ల ప్రజల తలసరిఅదాయాలలో పెరుగుదల, జాతీయాదాయపు పెరుగుదల కన్నా తక్కువగా ఉన్నది.
- ◆ అధిక జనసంఖ్య జనాభా వృద్ధిరేట్లు వల్ల పొదుపు రేటు దెబ్బతింటుంది. అందువల్లనే నిరుద్యోగం, పేదరికం, నిరక్షరాస్యత వంటి సమస్యలు తీవ్ర రూపం దాలుస్తున్నాయి.

పాత్యాంశ ప్రశ్నలు 39.3

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. భారతదేశంలో వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వల్ల క్రామికుల సంఖ్యగణనీయంగా పెరిగి ఆర్థికవృద్ధికి దోహదం చేస్తుంది.
2. అధిక జనాభావృద్ధి రేటువల్ల మనదేశంలో తలసరి ఆదాయాలలో పెరుగుదల జాతీయాదాయంలోని పెరుగుదల కన్నా తక్కువగా వుంది.
3. జననాలరేటును తగ్గించుట ద్వారా మనం జనాభావృద్ధి రేటు పెరుగుదలను నియంత్రించవచ్చును.
4. మనదేశంలో అధిక జనసంఖ్య మరియు దాని వృద్ధిరేటులు ‘పొదుపురేటు’ను పెంపొందించుచున్నది.

39.6 జనాభా సమస్య పరిష్కార మార్గాలు

మనదేశంలోని అధికజనసంఖ్య మరియు దాని అధిక వృద్ధిరేటు వల్ల అనేక తీవ్రమైన సమస్యలు కల్గుతున్నాయి. అధిక వృద్ధిరేటును తగ్గించాలంటే జననాలరేటును తగ్గించాలి. ఇది ఒక్కటే మార్గం.

భారతదేశం వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం. భారత ప్రభుత్వ జనాభా విధానంలు 1951-52 సంవత్సరంలో అధిక జనాభా విస్తరణను రేటును అరికట్టుటకు ప్రవేశపెట్టింది. అప్పటి నుండి ప్రభుత్వం వివిధ చర్యలను జనాభావృద్ధి రేటును తగ్గించుటకు చేపట్టింది. భారత ప్రభుత్వం తీసుకొన్న కొన్ని చర్యలు.

- i) ప్రజలను ఉత్సేజిపరుస్తా వివిధ రకాలైన ప్రోత్సాహకాలను కల్పిస్తా ‘చిన్న కుటుంబ భావన’ను ఒప్పించే ప్రయత్నంను ప్రభుత్వం కొనసాగిస్తుంది. కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాలు అమలుచేయడం ద్వారా మరియు పార్శ్వంశంలో ‘జనాభా విద్యుత్తును చేర్చటం ద్వారా ప్రజలలో జనాభా సమస్య పట్ల అవగాహనను కల్పిస్తుంది.
- ii) పట్టణ, మండల స్థాయి, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో కుటుంబ నియంత్రణ మరియు ఆరోగ్య కేంద్రాలను ఏర్పాటు చేయటం. దీనివల్ల అవి ప్రజలలో కుటుంబ నియంత్రణ ఆవశ్యకతను ప్రచారం చేయ వీలగుతుంది. అవి ఆరోగ్య సేవలను అందిస్తా ఆరోగ్య పరిరక్షణ చేస్తాయి. ఇవి ప్రజలకు కావలసిన గర్భవిఠిధక సాధనములను పంపిణీచేస్తాయి.
- iii) పురుషులకు కనీస వివాహ వయస్సు 21 సంాలుగా, స్త్రీలకు 18 సంాగా నిర్ణయించారు.
- iv) జననాలరేట్ల తగ్గింపుకు వివిధ గర్భ విఠిధకాలు, పద్ధతులను ఆచరింపచేయటం, తొడుగులు, లూపులు, గర్భవిఠిధక మందులు మొఫానవి సప్లై చేయటం
- v) ప్రజలకు కుటుంబానియంత్రణ పాటించేందుకుగా వారికి అనేక రకాలైన పథకాల ద్వారా వివిధ రకాలైన ప్రోత్సాహకాలను కల్పించుట.
- vi) వివిధ శిక్షణా సంస్థలకు నెలకొల్పి కుటుంబ నియంత్రణ సిబ్బందికి తగిన శిక్షణ ఇవ్వటం. వివిధ పరిశోధనా కేంద్రాలను ఏర్పాటుచేయటం
- vii) స్త్రీ విద్యావకాశాలను పెంపాందించడం వారికి తగిన ఉపాధికల్పన కల్గించడం, దీనివల్ల జననాలరేటుపై ప్రత్యేక ప్రభావం ఉంటుంది. విద్యావంతురాలైన మహిళలకు, పనిచేయు మహిళలకు పిల్లలను తక్కువగా ఉండటం గమనించవచ్చు.
- viii) కుటుంబ సంక్లేశ కార్యక్రమాలలో భాగస్వాములుగా ప్రజలు, ప్రైవేటు ఎజెన్సీలను మరియు ఇతర సంస్థలైన పంచాయితీలను చేర్చటం. కుటుంబ ప్రణాళికా కార్యక్రమంలో ఒక నూతన వ్యాహం.
- వివిధ కార్యక్రమాలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నేరుగా లేదా కేంద్ర ప్రభుత్వ గ్రాంటులలో నిర్వహించబడుతున్నాయి. రాష్ట్రాల మధ్య జనాభా విస్తరణలో అనేక వ్యతాయాసాలు వన్నందువల్ల ఒకొక్క రాష్ట్రానికి ఒకొక్క ప్రత్యేకమైన పద్ధతి అమలు అవసరం వుంది.

గుర్తుంచుకోవలసిన అంశాలు

- ◆ వేగంగా పెరుగుతున్న జనాభా వృధిని అరికట్టడానికి ప్రభుత్వం అనేక చర్చలను తీసుకొంటుంది.
- ◆ ప్రజలలో చిన్న కుటుంబ భావనపట్ల తగిన అవగాహన కల్పిస్తా దానిని అనుసరించుటకు తగిన ప్రోత్సాహన్ని ఉత్సేజిస్తున్నది.
- ◆ వివిధ కుటుంబ నియంత్ర కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తా పలు ఆరోగ్య కేంద్రాలను నెలకొల్పుతున్నది.
- ◆ స్త్రీ మరియు పురుషుల కనీస వివాహ వయస్సును పెంచుతున్నది.

- ◆ కుటుంబ నియంత్రణ పరికరాలను అందించడం మరియు తగిన శిక్షణా సంస్థల ఏర్పాటు చేయడం
- ◆ స్త్రీ విద్య మరియు ఉపాధికల్పనకు ప్రత్యేక శరద్ద వహిస్తున్నారు.
- ◆ కుటుంబ ప్రణాళికా కార్యక్రమాలలో ప్రభుత్వం, సంస్థలను స్వచ్ఛంద సంస్థలను భాగస్వాములుగా చేస్తున్నాం.

పాత్యంశ ప్రశ్నలు 39.4

ఈ క్రింది వాటిలో తప్పు / ఒప్పులను గుర్తించండి.

1. వివిధ కుటుంబ ప్రణాళికా నిర్వహణకు కావలసిన ఆర్థిక వనరులను రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు సమకూరుస్తున్నాయి.
2. కనీస వివాహమయస్సును పురుషులకు 21 గాను, మరియు స్త్రీలకు 18 సం॥గాను చట్ట ప్రకారం నిర్ణయించారు.
3. ప్రోత్సాహకాలు, నిరుత్సాహకాలు ద్వారా ప్రజలు చిన్న కుటుంబ భావనను అలవర్షకానేలాగా చర్యలు కొనసాగుతున్నాయి.

పాత్యంతర ప్రశ్నలు

1. భారతదేశ జనాభా యొక్క లింగనిష్టత్తు మరియు వయో నిష్పత్తులను వివరింపుము. అవి ఏమి తెలియజేస్తున్నాయి.
2. అధిక జనాభా వల్ల కలుగు సమస్యలను తెల్పుము.
3. అధిక జనాభా వృద్ధి రేటు వలన కల్గి సమస్యల నివారణకు తగిన సూచనలనిమ్ము.
4. 1951 సం॥నుండి జననాలరేటు ధోరణలను వివరింపుము.
5. “అధిక జననాలరేటు అధిక జనాభావృద్ధిరేటుకు మూల కారణం” ఉదాహరణలతో తెల్పుము.
6. ‘అక్కరాస్యతారేటు’ అంటే ఏమిటి? అక్కరాస్యులు, నిరక్కరాస్యులు సంఖ్యలలో ఇటీవల వచ్చిన మార్పులు ఏమి?
7. ‘ఆధారిత రేటు’ అనగానేమి?
8. అధిక జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టవలసిన ఆవశ్యకతను వివరింపుము.

సమాధానాలు

39.1 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. i) తప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు
2. i) 84. 6 ii) 325, 11.4 iii) 2.11 iv) 10 v) 2001

39.2 పాత్యంశ ప్రశ్నలు

1. i) 929 ii) పురుషులు, స్త్రీలు iii) ఎక్కువ iv) 75 v) పెరుగును
- vi) పెరుగుతుంది vii) 7 viii) తక్కువ ix) ఎక్కువ

2. i) తప్పు ii) తప్పు iii) ఒప్పు iv) ఒప్పు v) తప్పు
 vi) తప్పు vii) ఒప్పు

39.3 పాత్యంశ ప్రత్యలు

1. i) తప్పు ii) ఒప్పు iii) ఒప్పు iv) తప్పు

39.4 పాత్యంశ ప్రత్యలు

1. i) తప్పు ii) ఒప్పు iii) ఒప్పు

పాత్యంతర ప్రత్యలు

1. సెక్షన్ 39.4 (i) మరియు (ii) చదవండి.
2. సెక్షన్ 39.5 చదవండి.
3. సెక్షన్ 39.6 చదవండి.
4. సెక్షన్ 39.3 చవండి.
5. సెక్షన్ 39.3 చదవండి.
6. సెక్షన్ 39.4 (v) చదవండి.
7. సెక్షన్ 39.4 (ii) చదవండి.
8. సెక్షన్ 39.5 చదవండి.